

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

Diplomová práce

Stůj, ruce vzhůru! Tady Pohraniční stráž. Kdo tam?
Česko-rakouská hranice v oblasti Novohradských hor v letech 1948-1989

Petr Polák

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 2009

Anotace

Záměrem mé diplomové práce bylo přiblížit období bipolárně rozděleného světa v jihočeském regionu Novohradských hor. Práce vycházela z množství nepublikovaných archivních materiálů, odborné literatury a rozhovorů s pamětníky.

Nejprve jsem se pokusil zachytit celkové dění na česko – rakouské státní hranici od nejstarších dob až po současnost, v dalších kapitolách jsem se specializoval na problémy umístění pohraničních rot, na život příslušníků Pohraniční stráže a na spolupráci místního obyvatelstva při ostraze státní hranice. Na základě nepublikovaných materiálů studie seznamuje s osudy zadržených a usmrcených osob, které se pokoušely o nelegální přechod státních hranic. Zmíněny jsou zde i hlavní ilegální skupiny III. protikomunistického odboje operující v českobudějovickém kraji a zpravodajská síť agentů cizích státních rozvědek.

V celku jsou tak zachyceny osudy nejen přímých obětí železné opony – bezbranných běženců, ale i vojáků základní vojenské služby, kteří bez možnosti volby museli splnit svou nezáviděníhodnou vlasteneckou povinnost, chránit státní hranice totalitního režimu.

Annotation

The aim of my diploma paper is to approximate the period of the divided world in the area of Novohradské hory in South Bohemian region in the twentieth century. The paper is based on many unpublished archive materials, scientific literature and mainly on many interviews with the personal observers living in this area.

At first, I try to capture general events at the Bohemian – Austrian state boundary from the eldest time to the present. Next chapters deals with the problems of locating border patrols, the lives of members of the Frontier police and the attendance of local people at security of the state boundary. Based on the unpublished materials, the paper introduces destinies of the detained people and the dead who tried to cross the state boundary illegally. I would also like to mention the main illegal groups of the III. anticommunist revolt, which were operating in the Budweis region, and also the agents of foreign intelligence services.

Generally, I try to capture destinies of not only direct victims of the Iron Curtain – who were in fact vulnerable runners, but also destinies of soldiers executing compulsory military services, who were unfortunately forced to execute their national duty – to protect the state boundaries of totalitarian regime.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Praze dne 15. dubna 2009

.....

Petr Polák

Poděkování

V první řadě bych chtěl poděkovat svému školiteli PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky, které přispěly nemalou měrou k dokončení mé diplomové práce.

Poděkování patří též obětavým pracovníkům všech poboček Archivu bezpečnostních složek, zejména pak Mgr. Ing. Pavlu Vaňkovi, paní Anděle Slavíkové, Ph.D., Mgr. Antonínu Slavíčkovi a PaedDr. Vladimíře Vaníčkové za dohledání a zpřístupnění donedávna přísně tajných materiálů.

Za milou pozornost musím také poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu Český Krumlov, Státního oblastního archivu v Třeboni - pracoviště Český Krumlov, Městského úřadu Nové Hrady a Vojenského historického archivu, kde jsem byl poctěn pozorností samotného ředitele PhDr. Júliuse Baláže, CSc.

Obdiv náleží i pamětníkům, kteří se takřka neznámému člověku rozhodli důvěřovat a podělit se o svoje životní příběhy, zapůjčit soukromé materiály a dále nezištně spolupracovat na obrazu minulé doby, kterou svým životem spoluvytvářeli. Mnozí se rozhodli zůstat v anonymitě. Vyslovit poděkování za dobrou spolupráci musím panu Stanislavu Kysilkovi, Janu Krátkému a Janu Maškovi, kteří se nebáli vystoupit z utajení a pravdivě a kriticky zavzpomínali na svůj život.

Vlídně jsem byl přijat členy Klubu českého pohraničí, bez jejich obrovské trpělivosti a množství rad by tato práce snad nikdy nemohla vzniknout, nebo by byla jen sbírkou archivních materiálů, markantně se vzdalující realitě minulosti, což by byla škoda.

Obsah

<i>Úvod</i>	<i>10</i>
1. Zemská hranice v proudu staletí	15
1.1 Nejstarší období	15
1.2 Prvorepubliková státní hranice	21
1.3 Od začlenění k Velkoněmecké říši k únoru 1948	27
1.4 Nástup totalitní moci v ČSR a reorganizace Pohraniční stráže	37
1.5 Nelehké počátky Pohraniční stráže	40
1.6 Revize vojenského střežení hranice a stranických kádru	43
1.7 Normalizační boj proti vnitřnímu nepříteli a zrušení PS	46
2. Jednotky střežící česko - rakouskou hranici	49
2.1 Celková situace	49
2.2 Budovy Pohraničních rot	51
2.2.1 Zásobování a stravování na rotách	54
2.2.2 Mechanizace a chov koní	54
2.2.3 Volný čas příslušníka PS	55
2.2.4 Sezónnost prací na rps	58
2.2.5 Příchod nováčků	59
2.2.6 Výběr pohraničnicků	59
2.2.7 Atmosféra na rps	62
2.2.8 Národnostní složení	64
2.3 Chataření u PS	64
2.4 Služební psi	66
2.4.1 Samostatně útočící psi	67
2.5 Hry jako nástroj upevnění socialistické morálky na rps	68
2.6 Režim při hranici	68
2.7 Ženijně technické zabezpečení	70
3. Civilní obyvatelstvo jako nástroj k ochraně státních hranic	72
3.1 Východiska spolupráce	72
4. Pomocníci Pohraniční stráže	76
4.1 Vývoj spolupráce s místním obyvatelstvem a PPS	76
4.1.1 Počátky vzniku hnutí PPS	79
4.4.2 Organizační struktura PPS a jejich počet	81
4.4.3 Formy a metody činnosti PPS	83
4.4.4. Možnosti vyloučení z PPS	87
4.4.5 Vybavení PPS	87
4.4.6 Školení PPS	88
4.4.7 Zbraně u PPS	90
4.4.8 Odměňování PPS	91
4.4.9 Kulturní a společenský život PPS	93
4.4.10 Právní postavení PPS	94

5. Mladí pomocníci Pohraniční stráže	95
5.1 Vývoj hnutí	95
5.2 Školení a vzdělávání vedoucích PO MSH	98
5.2.1 Výběh vedoucích PO MSH	99
5.2.2 Výchova vedoucích PO MSH	99
5.3 Náplň táborů PO MSH	99
5.3.1 Improvizované začátky srazů PO MSH	100
5.3.2 Kamenné pionýrské tábory MSH	100
5.4 Organizace PO SSM	102
5.4.1 Zahrajte si s námi !	104
5.4.2 Dukelský závod branné zdatnosti	104
5.4.3 Partyzánský chodníček	104
5.5 Správa a řízení PO MSH	104
5.5.1 Materiální zabezpečení PO MSH	106
5.6 Velikost hnutí PO MSH a MPPS	107
5.7 Návštěvy na jednotkách PS	107
5.8 Odměňování PO MSH	108
6. Dislokace 15. česko-budějovické bps	110
6.1 Počátky PS - Prostorové rozmístění	110
6.1.1 Nepřátelé, nebo kolegové?	110
6.1.2 Konsolidace PS	111
6.1.3 Výkon služby	112
6.1.4 Ženičně technické zabezpečení státních hranic	113
6.1.5 Hraniční a zakázané pásmo	114
6.1.6 Přejížděvací kanály	114
6.1.7 Bojová a politická příprava	115
6.2 Zaujetí nové sestavy roku 1953	116
6.2.1 Ženičně technické zajištění státní hranice	123
6.2.2 Taktika osob překračující hranice	123
6.3 Dislokační změny k roku 1954	124
6.4 Dostavba vodního díla Lipno	124
6.5 Normalizační léta	124
6.6 Oddělení pasové kontroly	125
7. Zadržené osoby na hranicích	126
7.1 Poválečná léta	126
7.2 Množství ilegálních přechodů	129
8. Osoby usmrcené na česko-rakouských hranicích v oblasti 15. bps	131
8.1 Tajemný neznámý muž	131
8.2 Neznámý muž usmrcený v EZOH	132
8.3 Nesplněný sen	133
8.4 Kouř v DZ	133
8.5 Záblesk v DZ	134
8.6 Tyčkovinový provizorní žebřík	134

8.7 Rychlá ohlášená smrt	135
8.8 Signalizace „Cyril“ nezklamala	135
8.9 Konec jedné legendy	135
8.10 Bláznivá nahá žena	136
8.11 Podivný osud	136
8.12 Je v drátech proud?	137
8.13 Lipenská rekreace	138
8.14 Legenda jménem RUSO	138
8.15 Utajená mrtvola	138
8.16 Ani krtek neprojde	139
8.17 Tma, mlha a strach	139
9. Agenti	143
9.1 Převaděčské legendy	143
9.2 Protikomunistický odboj na Českobudějovicku	144
10. Příběhy osob zadržovaných osob u 15. bps v roce 1951	147
10.1 Vysněné západní okupační pásmo	147
10.2 Agent PS útvaru	147
10.3 Smilník míří do Afriky	148
10.5 Cesta za manželem	149
10.6 Útěk do Vídně	149
10.7 Těžká hornická práce	150
10.8 Rozkulačení po bolševicku	151
10.10 Podařený výlet	152
10.11 Atraktivní země	153
10.12 Nový život	153
10.13 Dobré bydlo a těhotenství	154
10.14 Pistole bez nábojů	155
10.15 Podivný jugoslávský agent	155
10.16 Touha po Francii	156
10.17 Nezvaní hosté	157
10.18 Strach z pomsty „chmatáků“	157
10.19 Roztržka v práci	158
10.20 Převod administrativních sil do výroby	158
10.21 V Kaplici se promítat nebude!	159
10.22 Chut' na brusinky	160
10.23 Cestou mi kamarád dával pít rum	162
10.24 Návštěva vídeňských příbuzných	162

10.25 Sen o ranči v Americe	162
<i>11. Pohraniční stráž v beletrii oficiální a samizdatové</i>	<i>164</i>
11.1 Rozbor nejznámější beletristické literatury	164
11.2 Lákavá vidina jednoho uprchlíka stát se agentem	166
11.3 S pistolí v kapse	168
11.4 Agent nesplnil úkol	169
<i>Závěr</i>	<i>172</i>
<i>Seznam literatury</i>	<i>174</i>
<i>Seznam zkratk</i>	<i>182</i>
<i>Seznam příloh</i>	<i>184</i>

Úvod

Na lucemburském území v blízkosti francouzské a německé hranice se nachází malé evropské město Schengen. Podle něho byl nazván prostor států Evropské unie, ve kterém na vnitřních hranicích nejsou prováděny hraniční kontroly, hranice tak lze přejít kdykoliv na libovolném místě. 21. prosince 2007 do tzv. schengenského prostoru vstoupila i Česká republika – v minulosti ostře střežená česko-rakouská hranice se tak, doufejme definitivně, otevřela světu.

Od vzniku hraničních ozbrojených jednotek Ministerstva vnitra (MV) - Pohraniční stráž (PS) uplyne zanedlouho 60 let. Donedávna vyhledávaná oblast převážně publicisty a reportéry se stává operačním polem historika. Průběh „železné opony“ je v terénu v mnoha místech ještě patrný a zděné pohraniční roty PS (rps) dosud stojí. Vlídna mlčenlivá pohraniční krajina, která v sobě skrývá ne jeden smutný lidský osud, dnes přitahuje zejména turisty. Skrývá se v ní nepopsatelný genius loci a příběhy původních německých obyvatel, prvorepublikových ochránců státních hranic, poválečných pohraničníků, vojáků základní vojenské služby zařazených k PS a konečně i statisíců osob pokoušejících se přejít ilegálně státní hranice.

Původně jsem tyto končiny začal navštěvovat při aktivním trávení prázdninového času s přáteli. Při těchto výletech na kole, pěšky, ale i na lodích, jsem se snažil co nejvíce poznávat a hledat v krajině památky dob minulých. Snad právě to ve mně nastartovalo touhu objevovat v archivech už dávno zapomenuté příběhy, svázané se zdejšími územím a pokusit se o vědeckou práci přibližující osudy, místa a události, které se zde odehrály v období bipolárního rozdělení světa.

Jistým impulsem byla také informace ze sdělovacích prostředků v roce 2007 o odtajnění velkého množství archivních materiálů v Archivu bezpečnostních složek. Postupem času jsem také zjišťoval provázanost mé rodiny se studovaným tématem. Můj dědeček byl totiž v poválečných letech členem Pohotovostního pluku 1 NB. Bohužel už není na živu, ale zůstaly mi po něm fotografie z šumavského pohraničí, možná z Novohradských hor. Podílel se tehdy na ostraze státní hranice (OSH), demolicích domů a zaopatřování zemědělské zvěře. Po celý svůj život pak pracoval u policie, jeho oborem byla kriminalistika. Ve své době volil, jako spousta jiných mladých mužů, jistotu zajištěného povolání pro „dobrou“ vlasteneckou věc. Nikdy však nebyl zaníceným komunistou a po srpnové okupaci 1968 se nebál nazývat události pravými jmény, což pro něj mělo samozřejmě neblahé následky.

Jako podklady pro moji práci byly v první řadě použity dostupné vědecké a vědecko-populární publikace k problematice PS a místního regionu.

Za neobsáhlejší vědecké dílo o PS lze považovat studii **Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrčených na státních hranicích.** (Martin Pulec, 2006). Publikace vychází z rozsáhlého autorova archivního badatelského studia nezpracovaných archiválií, zejména pak z fondů ABS. Tvůrcův nadhled a znalost problému činí z tohoto díla ucelenou nepřekonanou studijní pomůcku pro každého, kdo se chce problémem PS hlouběji zabývat. Dílo je vybavenou rozsáhlým poznámkovým aparátém, který umožňuje bezproblémové dohledání archiválií. Autor zde popisuje organizační vývoj pohraničních sborů, jejich výzbroj, výstroj a používané ženijní prostředky. Zachycena je i činnost zpravodajské služby PS. V části příloh se nacházejí jmenové seznamy osob, které byly usmrčeny při ilegálních přechodech hranic.

Charakter populárně-vědecké publikace má dílo **Železná opona - Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu** (Tomáš JÍLEK, Alena JÍLKOVÁ a KOLEKTIV AUTORŮ, 2006). Přehledně dokumentuje ve formě autorských příspěvků dění na československých hranicích od nejstarších dob až do roku 1989. Dílo se blíže věnuje činnosti PS, jednotlivým střeženým úsekům státní hranice a prolnutí činnosti PS do beletristické literatury a filmu. Zdařilá je i poslední kapitola pojednávající o protiprávních činech a zločinech komunistického režimu v souvislosti s „železnou oponou.“ Kniha je doplněna řadou ilustračních fotografií a map, které doplňují text a běžnému čtenáři poskytuje ucelený pravdivý obraz o tehdejší době.

Práce **Na stezkách krále Šumavy** (Jan JIRÁK, 2005) zachycuje vývoj organizace ostrahy státní hranice od dob tereziánských do roku 1951. Přibližuje nelehké životy státních zaměstnanců a zachycuje nejznámější pašerácké kauzy. Kniha je doplněna poznámkovým aparátém a množstvím citací z dobových pramenů.

Zdařilá monografická publikace **Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955** (Pavel VANĚK, 2008) se zabývá problémem PS, systémem ostrahy státní hranice (OSH) a pokusech o její přechod v 50. letech 20. století. Ke zpracování tématu je použita komparativní metoda 5. chebské bps a 4. znojenské bps. Blíže se věnuje organizační struktuře těchto bps a v závěru podává obraz o zadržených osobách na státních hranicích.

Problematice prvorepublikové Finanční stráže (FS) se věnuje hned několik zdařilých vědecko-populárních publikací. Z nejznámějších uvedme **Smrt v celním pásnu:**

historické reportáže o ostraze čs. hranic v letech 1918-1948 (Jindřich MAREK, 2000) a **Finanční stráž československá 1918-1938** (Jaroslav Beneš, 2005).

Z populárně-vědeckých publikací zabývajících se problematikou PS vydaných před rokem 1989 jsem pro jejich značnou ideovou zabarvenost používal jen **Stručný přehled dějin Pohraniční stráže** (Ladislav BĚLOUNEK, 1986) a **Vojenské dějiny Československa V. díl.** (KOLEKTIV AUTORŮ, 1989). Pro potřeby širší veřejnosti byl vydán útlý spis **Mladí strážci hranic** (Vladimír KOLEČKÁŘ - Václav MÍKA, 1982). Zábavnou formou s ilustracemi jsou tu prezentovány dějiny PS a hnutí pionýrských oddílů Mladých strážců hranic (POMSH). Pro potřeby lepší informovanosti široké veřejnosti jsou zde popsány branné hry a akce organizované při PO MSH.

Kniha **Kronika Šumavských hvozdů** (Josef PEK, 1998) obecně pojednává o „železné oponě“ a lidech, kterým se stala osudná. Jsou zde také podchyceny osoby aktivně činné v třetím protikomunistickém odboji v jihočeském kraji. Velký článek je věnován nekorunovanému králi Šumavy - nikdy nepolapené převaděčské legendě Josefu Hasilovi.

K regionálním dějinám jsem využíval úspěšná encyklopedická díla jako **Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život** (KOLEKTIV AUTORŮ, 2006), **Šumava: příroda – historie – život** (KOLEKTIV AUTORŮ, 2003) a **Český les: příroda – historie – život** (KOLEKTIV AUTORŮ, 2005) z edičního počínu souvislé řady nakladatelství Baset. Jednotlivé kapitoly jsou sepsány na vysoké úrovni místními vědeckými kapacitami ve svém oboru. Rozsah a jednotný způsob zpracování zasluhuje obdiv editorům.

Jako další lokální publikace, snažící se populární formou přiblížit návštěvníkovi zdejší kraj, můžeme uvést povedené knihy jako **Zázraky před jižní hranicí: pohledy z Novohradských hor do měst a vesnic v jižní části roviny třeboňské** (Stanislav KROUPA, 2005), **Paměti Vitorazska** (Vladimír HOKR, 2003) a **Paměti Slepíčních hor** (Vladimír HOKR, 2003). Jsou psány ve formě průvodců po zajímavých místech zdejšího regionu, i když jsou určeny pro širokou veřejnost, obsahují cenné, jinde nezveřejněné informace. Problematikou vysídlených obcí pojednává dvojjazyčné dílo **Zmizelé Sudety – Das Verschwundene Sudetenland** (ANTIKOMPLEX a KOLEKTIV AUTORŮ, 2006). Kniha se opírá o komparativní srovnávání fotografických pohledů na zaniklé obce v různých regionech českého pohraničí. V každé obci je vylíčena stručná historie a okolnosti jejího zániku, nebo vylidnění.

Informace z těchto publikací byly rozšířeny o pramennou základnu získanou studiem archivních materiálů. Pro potřeby mé práce jsem čerpal zejména z odtajněných pramenů Archivu bezpečnostních složek (ABS), poboček Brno – Kanice, Praha – Na struze a Praha – Siwecova. Některé cenné informace jsme také získal v Muzeu Policie ČR a Vojenském historickém archivu Praha, pod jehož působnost PS několik let spadala. Archiválie regionálního významu dokumentující provázanost PS s tehdejší lidosprávou pocházejí z fondů Státního okresního archivu Český Krumlov a Státního oblastního archivu v Třeboni - pracoviště Český Krumlov. Pro větší autentičnost jsem se rozhodl tyto dokumenty citovat doslovně s gramatickými a stylistickými chybami.

Pro lepší uchopení představy tehdejších událostí jsem využil v mé práci nejen archivních pramenů a dostupné literatury, ale i kvalitativní metodu orální historie. Jedná se o poměrně nové vědecké odvětví využívané nejrůznějšími společenskovědními a humanitními obory. Při použití tohoto postupu dochází k lepšímu odkrytí tzv. malých dějin (history from below), individuálních prožitků a každodennosti. Při této činnosti jsem si byl vědom větších nároků na pozdější kritické zhodnocení faktů, vycházející z mnohdy subjektivních výpovědí. Takto získané informace jsem se snažil podložit materiálem z archivů, kvantitativními zdroji a v menší míře i odbornou literaturou.¹

Ke spolupráci jsem oslovil nejprve jihočeskou odbočku Klubu českého pohraničí,² českobudějovickou pobočku Konfederace politických vězňů České republiky.³ V obou případech jsem získal mnoho užitečných kontaktů a podnětů pro mojí další činnost. Zároveň jsem se rozhodl začít aktivně vyhledávat vhodné pamětníky z řad místního obyvatelstva pohraničních obcí, sloužících jednak v minulosti přímo u PS, nebo jen u hnutí pomocníků Pohraniční stráže (PPS). Nakonec se mi podařilo vést rozhovory se šesti veliteli rot pohraniční stráže (rps), 1 agentem chodcem – Janem Maškem, čtyřmi vojáky základní vojenské služby sloužících u PS a 3 PPS. Od některých narátorů jsem získal fotografie, které jsem k dalšímu použití naskenoval, dva mi věnovali sepsané paměti. S některými osobami jsem i po vyhotovení výpisu z audiozáznamu a autorizaci nadále spolupracoval.

Před vedením každého rozhovoru jsem se s každým pamětníkem sešel, dohodl na podmínkách vedení naší rozmluvy, citačních formách a uveřejnění jejich osobních údajů.

---

¹ Miroslav VANĚK, Pavel MÜCKE, Hana PELIKÁNOVÁ, Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie, Praha 2007, s. 9-74.

² <http://www.klub-pohranici.cz/jihocesky/jihocesky.htm>

³ <http://www.kpv-cr.cz/?pid=146>

Zároveň jsem s každým, pokud neprotestoval, vytvořil jeho krátký životopis se zaměřením na jeho službu u PS, nebo „protistátní“ činnost.⁴

Podle přání vypravěče probíhalo i samotné interview v místě jeho domova, pracoviště, ale i např. v kavárně. Rozhovor byl ve většině případů, po souhlasu narátora, nahráván na diktafon.⁵

Během hovoru jsem se snažil vyvarovat některých chyb – zejména takových situací, kdy by docházelo k bagatelizování, diagnostikování, zkoušení, interpretaci, moralizování a intelektualizaci narátora z mé strany.⁶

Po ukončení interview jsem provedl přepis audiozáznamu v přesné podobě, jak byl nahrán. Takto zaznamenanou doslovnou transkripci jsem doručil, nebo zaslal pamětníkovi k redigování, a za tímto účelem jsem se s ním opět setkal. Společně jsme naši rozmluvu upravili po stylistické stránce, dle přání vypustili pasáže a pod. Po závěrečné úpravě textu jsem si nechal výpověď autorizovat a zároveň podepsat souhlas s jeho uveřejněním v mé diplomové práci.⁷

Při dalším studiu a analýzách kvantitativních i kvalitativních pramenů jsem nacházel další kontakty na pamětníky, které by bylo vhodné navštívit za účelem vedení rozhovorů. Bohužel stránkový rozsah mé diplomové práce a časové možnosti nedovolily všechny tyto impulsy vytěžit.

---

⁴ M. VANĚK, P. MÜCKE, H. PELIKÁNOVÁ, c.d., s. 95-97.

⁵ Tamtéž, s. 97-101.

⁶ Tamtéž, s. 75-89.

⁷ Tamtéž, s. 113-121.

1. Zemská hranice v proudu staletí

1.1 Nejstarší období

Pomyslným středem pomezních hvozdů horských pásem Novohradských hor procházela již před tisícem let historická zemská hranice. Na jedné straně se rozkládalo České království a na druhé rakouské země. I dnes je zde česko-rakouská hranice tvořena pohořím, které je nazýváno na české straně Novohradské hory a na straně rakouské většinou Freiwald. Oblast leží v jádru střední Evropy, na rozhraní Jihočeského kraje České republiky a Spolkových zemí Rakouska - Horních a Dolních Rakous na severním rozhraní Mühlviertelu a Waldviertelu.⁸

Historie ostrahy hranice byla ve svých počátcích úzce spjata s obchodem. Snaha byla donutit obchodníky, aby se pohybovali po oficiálních cestách kolem celnic, kde se vybíralo clo za převážené zboží. Až do vlády Marie Terezie bylo clo spojené zejména s mýtem z běžného dopravního prostředku (kůň, osel, formanský vůz) za průjezd brodem, po mostě, nebo za použití cesty. Celní politika byla účinným nástrojem pro řízení ekonomiky státu a zároveň tvořila významnou část příjmů státní pokladny.⁹

Prvními celníky v našich krajích byli Keltové. V Římské říši byl totiž běžný výběr hraničních mýt a poplatků a díky říšské expanzní politice na sever se tato praxe pomocí keltského obyvatelstva rozšířila i k nám. Už v starší době bronzové (2000 – 1500 př. n. l.) je doložena obchodní cesta směřující ze salcburské oblasti přes Mühlviertel, přidržující se vodních toků zejména Vltavy, do Českých Budějovic, kde se nacházel uzlový bod této stezky. Do Čech byly dopravovány zejména měděné suroviny a hřivny z mědi těžené v horských dolech v Alpách, protihodnotou se stalo zlato a grafit. Od mladší doby bronzové (1200 - 750 př. n. l.) přibyla další dovážená komodita z nových dolů v okolí Hallstattu – sůl. Ta se postupem času stala hlavním obchodním artiklem a v období průmyslové revoluce (1825) vedla k výstavbě první koněspřežné železnice na českém a rakouském území, spojující České Budějovice a Linec. Keltové tedy tuto jihočeskou obchodní tepnu

---

⁸ Thomas WINKELBAUER (Hg.), Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Referate des Symposiums Verbindendes und Trennendes an der Grenze III. vom 24. bis 27. Oktober in Zwettel. Schriftenreihe des Waldviertler Heimatbundes Bd. 36, Horn - Waidhofen an der Thaya 1993. Srov. Jan KUBEŠ, Rozdílný vývoj obyvatelstva v sídlech české a rakouské části přeshraničního regionu „Novohradské hory – Freiwald“ mezi léty 1869-2001, in: Leoš JELEČEK, Pavel CHROMÝ, Zdeněk KUČERA (edd.), <http://www.klaudyan.cz/>, 2007, s. 1-24.

⁹ Jan JIRÁK, Na stezkách krále Šumavy, Domažlice 2005, s. 7.

jen převzali a podél jejího průběhu zřídili opevněná hradiště - oppida (Dívčí Kámen, Třísov, Holubov, Vrábče, Dolní Třebonín, Nadabydle a Plav).¹⁰

Zdejší kopcovitá krajina a hustý les zabraňovaly dlouhou dobu osídlování pohraničních území a působily jako neprostupná hradba hlavním dopravním a obchodním spojením s rakouskými zeměmi. Koncem 7. století do podhůří Novohradských hor přichází první slovanské obyvatelstvo. Většina obchodních cest však území jen míjela, několik jich tu ale přece jen procházelo už od vrcholného středověku.¹¹ Byly to zpevněné stezky, po kterých denně procházely karavany soumarů s kupci, poutníky, misionáři, ale i nepřátelskými vetřelci.¹² Hlavní obchodní komoditou tu byla kuchyňská sůl z Rakouska.¹³ Trasy překonávaly hranice v osách Studánky - Bad Leonfelden (linecká cesta), Dolní Dvořiště - Wulowitz, Cetviny - Mardetschlag (cetvinská cesta), Šejby - Moorbad-Harbach, Nové Hrady - Pyhrbruck (vitorazská cesta).¹⁴

Strážní činnost při zemských hranicích uskutečňovaly šlechtické pomezní tvrze a hrady, byly to zejména Nové Hrady, Trhové Sviny, Dívčí Kámen (Maindštejn), Cuknštejn, Louzek,¹⁵ Tichá a Sokolčí.¹⁶ Ve 12. století proběhla vnitřní kolonizace, díky ní byla osídlena většina českého a moravského území, kromě vysoko položených oblastí pohraničních hor. Památky na lidskou činnost z tohoto období se v Novohradsku prakticky nevyskytují, výjimku tvoří románské jádro kostela v Horní Stropnici.¹⁷

13. století bylo ve znamení vnější neboli německé kolonizace, v té době docházelo zpravidla k osídlení některých pohraničních částí německy mluvícím obyvatelstvem. V podhůří hor a při kupeckých cestách tak vznikaly nové osady s centrální sakrální stavbou, která nejednou musela krom duševní opory obyvatelům plnit i funkci obranně-strategickou. Tak vznikají například Cetviny (Zettwing, doloženy 1325), Bělá (Zirnetschlag, doložena 1360), Malonty (Meinetschlag, doloženy 1360), Benešov nad Černou (doložen 1332),

¹⁰ Petr ZAVŘEL, Pravěk, in: Vladislav DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život, Praha 2006, s. 364-370.

¹¹ Jan ANDRÝSKA, Novohradské stezky a cesty, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život, Praha 2006, s. 745-746. Srov. Zdeněk VÁŇA, Svět dávných Slovanů, Praha 1983.

¹² Tomáš JÍLEK - Alena JÍLKOVÁ, Zemská hranice v minulosti, in: Tomáš JÍLEK - Alena JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 13.

¹³ Jiří ANDRESKA, Šumavské solné stezky, Praha 1994.

¹⁴ J. ANDRÝSKA, Novohradské stezky a cesty, s. 746.

¹⁵ August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého III., Českobudějovicko, Praha 1883.

¹⁶ Tomáš DURDÍK, Hrady, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život, Praha 2006, s. 477-486.

¹⁷ Karel KUČA, Přehled památek, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život, Praha 2006, s. 555.

Rychnov u Nových Hradů (doložen 1264), Dolní Dvořiště (doloženo 1279), Rychnov nad Malší (doložen 1363) a Šejby.¹⁸

Z podnětu krále Přemysla Otakara II., který využil probíhající velké vlny kolonizace, jsou v Čechách a na Moravě zakládána mnohá královská města. Využívány byly pro výběr cla a zároveň i jako pohraniční pevnosti proti cizím, ale i domácím odpůrcům jeho svrchované vlády. Hlavním královským městem se v této oblasti staly České Budějovice (založené 1265),¹⁹ protiváhu mu vytvářely poddanská města Kaplice, Nové Hrady, Trhové Sviny a Benešov nad Černou.²⁰

Středisky tehdejší kultury a vzdělanosti se staly kláštery. V Novohradských horách žádné až do pozdního středověku nevznikají. Okrajově působily na toto území dva cisterciátské kláštery, ve Vyšším Brodě (založen 1259 Vokem z Rožmberka) a Zlaté Koruně (založen 1263 Přemyslem Otakarem II.).²¹

Mezi nejznámější „strážce hranic“ se řadí Chodové. Pověřování byli ochranou hranic zejména na Domažlicku, ale také na Přimdsku a Tachovsku. Za vykonávané služby jim náležela určitá privilegia, která se však opírala jen o ústní tradici.²² V Novohradských horách se nevyskytovali a jejich roli přebíraly místní rody (zejména Rožmberkové²³ a Kuenringové),²⁴ které vlastnily zdejší hrady, městečka a osady.²⁵

Dlouho dobu nebyla hranice vůbec značená a v myslích prostých lidí neexistovala. Teprve postupné osídlování těchto oblastí vedlo k prvním snahám o její vymezení. První způsoby značení byly prostřednictvím vysekaných, nebo vyřezaných pruhů kůry na stromech. Nevýhodou ale byla nestálost tohoto značení, zejména nutnost častého obnovování. Postupem času se technika značení vyvíjela od neurčitých pruhů po tvar kříže, přes zobrazení kalicha, až po vyřezávané či malované znaky panství nebo zemí, které byly

¹⁸ J. ANDRÝSKA, Novohradské stezky a cesty, s. 746.

¹⁹ Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I., Heslo – „Českobudějovická aglomerace“. Praha 1996, s. 527-548.

²⁰ K. KUČA, Přehled památek, s. 555.

²¹ Roman LAVIČKA, Kláštery, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, Praha 2006, s. 501-503.

²² Zuzana CABOVSKÁ, Česko - bavorská hranice v letech 1948 – 1989, Diplomová práce, Plzeň 2005, s. 9-10.

²³ Václav BŘEZAN, Životy posledních Rožmberků I. a II., Praha 1985.

²⁴ August SEDLÁČEK, Místopisný historický slovník království Českého, Praha 1909, Srov. KOLEKTIV AUTORŮ, Mühl- a Waldviertel, Novohradské hory, Český Krumlov, Třeboň a okolí, Krumau, Wittingau, Gratzen und Umgebung, Plzeň 1992.

²⁵ Andrea KOMLOSYOVÁ, Václav BŮŽEK, František SVÁTEK (edd.), Kultury na hranici. Jižní Čechy - Jižní Morava - Waldviertel - Weinviertel, Wien, Waidhofen an der Thaya 1995.

přichyceny na kmenech vzrostlejších stromů, nebo vytesány do kamene. Specifickou skupinu tvořily terénní úpravy – kamenné zídky, valy a příkopy.²⁶

Průběh zemské hranice setrval až do 1. pol. 20. století přibližně na stejných místech. Výjimku tvořilo historické území Vitorazska v oblasti horního povodí řeky Lužnice - lenní území Českého království svěřené rodu Kuenringů. Celý kraj byl nejprve řídce osídlen slovanským obyvatelstvem, ale kolonizační činností byl však zcela poněmčen.

Změna nastala po bitvě na Moravském poli, kdy bylo území odebráno Kuenringům za pomoc Přemyslu Otakarovi II. Tím přestala být oblast lénem koruny české a došlo k přičlenění k Dolnorakouskému arcivévodství, konkrétně k habsburským držávám. Roku 1339 se znovu ustanovila pevná hranice mezi panstvím Novohradským a Vitorazským. Po dalších zhruba 600 let se hranice nikterak neměnila.²⁷

Ještě v 16. století byly výše položené partie Novohradských hor jen řídce osídleny. Dalším impulsem ke kolonizaci zdejší krajiny byl příchod francouzského rodu Buquoyů po porážce stavovské armády v roce 1620. Při převzetí novohradského panství byly rozsáhlé oblasti stále hlavně zdrojem stavebního a palivového dříví a obrovitým loveckým revírem (Hojná Voda – lovecký zámek). Za téměř 300 let panování tohoto rodu došlo k nebyvalému rozvoji krajiny, k zalidnění i výše položených oblastí, příchodu nových církevních řádů – jezuitů (Římov, 1626), klarisek (Svatý Kámen, 1701) a servitů (Nové Hrady, 1677 na podnět Ferdinanda Buquoye).²⁸ Za prvních Buquoyů byly financovány stavby poutních kostelů v barokním slohu (Hojná Voda, Dobrá Voda a Svatá Trojice u Trhových Svin), rekonstruovány vodovody (Nové Hrady, Kaplice), probíhala výstavba nových panských pivovarů (Kaplice).²⁹

Roku 1667 byl vydán císařský celní patent, který měl zabránit zejména pašování soli z Polska na Moravu. Na jeho základě se zformoval „zvláštní sbor 40-50 portášů“, kteří měli hlídat hranice. Byl to základ pro budoucí finanční stráž. Česká zem se v té době rozdělovala na 10 celních obvodů (vysokomytský, českobudějovický, písemnický, chebský, chomutovský, jablonecký, prachatický, tachovský, trutnovský a německobrodský). Celní úředníci nebyli příliš honorováni a proto se jejich řady zaplňovaly velice zvolna.³⁰

²⁶ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, *Zemská hranice v minulosti*, s. 12.

²⁷ Josef BARTUŠKA, *Vitorazsko*, in: Josef KROUTVOR - Mary SCHNEIDER (edd.), *Putování*, Praha 2004, s. 10-43. Srov. Antonín KALBÁČ, *Vitorazsko*, Praha 1919.

²⁸ R. LAVIČKA, c.d., s. 503-507.

²⁹ Aleš STEJSKAL – Helena STEJSKALOVÁ, *Doba Švamberků a prvních Buquoyů*, in: V. DUDÁK (ed.), *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, Praha 2006, s. 381-384.

³⁰ J. JIRÁK, c.d., s. 11-12.

Marie Terezie vydala roku 1752 nový celní sazebník a celní řád. Ten mimo jiné stanovoval dislokaci celních stanic v Čechách a na Moravě. V Českých Budějovicích byla zřízena hlavní celní stanice. Od tereziánské doby nastoupila éra hraničních kamenů. Česko-rakouská hranice ztrácí na významu, protože přestává oddělovat dva samostatné státy, ale stává se hranicí mezi státy Habsburské monarchie.³¹

Zdejší obyvatelé nacházeli obživu hlavně tvrdou prací v lese a zemědělstvím na kamenitých políčkách a pastvinách. Množství vodních toků a bohatství dřeva vedlo k zakládání sklářských, železářských a papírenských dílen. Nové vymýcené prostory lákaly k zakládání nových osad.

Největší rozkvět buquoyského panství probíhá bezesporu za Jana Nepomuka Buquoye. Z jeho podnětu sem přišli zahraniční odborníci (zejména holanďtí) na lesnictví, plavbu dřeva a sklářství. Právě tento obor zaznamenal za jeho působení rychlý rozvoj. Nové sklárny rostly doslova jako z vody, rozšiřovány byly i starší (např. Janovy hutě (1777), Pavlína (1780), Skelná huť (1794) a Stříbrné hutě (1782)). Založeno bylo také mnoho nových obcí, které mnohdy nesly názvy členů hraběcí rodiny (Nepomuk, Pavlína, Bonaventura, Janovy hutě, Terčí ves, Janova ves, Janovka, Jiřice a nebo Leopoldov).³²

Důležitá změna také nastala v lesním hospodářství. Vytěžené dřevo nebylo prodáváno v místě na otop, ale bylo dopravováno do vnitrozemí, kde ho byl nedostatek a tam teprve zpeněženo. Transport probíhal po novohradské vodní cestě (vybudována 1778 - 1783), tj. plavením na přítocích Černé – Pohořském, Huťském, Tisovém a Lužním potoce. Důležitou součástí tohoto systému byly i doprovodné vodní nádrže, tzv. klauzury³³ (Kapelunk, Zlatá Ktiš, Pohořská, Tiská, Uhlišťská, Huťská a Mlýnská zdrž). V 70. letech 18. století se setkáváme s rozsáhlou fundací nových hamrů, mlýnů (Mostky, Těšínov), lihovarů (Pohoří na Šumavě, Údolí u Nových Hradů), rybníků, papíren a dřevařských osad (Javory, Leopoldov). Poblíž Jakule u Nových Hradů vzniklo v roce 1796 první lesnické učiliště v Čechách. Podporována byla i estetická úprava okolí Nových Hradů – založení anglického parku Terčina údolí.³⁴

³¹ J. JIRÁK, c.d., s. 13-14.

³² Pavel KOBLASA, Od poloviny 18. století do roku 1918, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, Praha 2006, s. 385-386.

³³ „vodní nádrže budované v letech 1778-1783 pro usnadnění plavby dřeva po řekách Černé a Malší a Pohořském potoku: Zlatá Ktiš, Huťský rybník, Pohořský rybník, Kapelníkův rybník, Uhlišťský rybník, Tisový rybník, Mlýnský rybník. V oblasti Novohradských hor vybudováno celkem 9 takovýchto klauz, dvě z nich leží na rakouské straně pohoří. Buquoyská vodní cesta měla zásobit ta místa monarchie, kde byl dříví nedostatek. Z nádrží se dle harmonogramu vypouštěla voda pro zlepšení plavebních parametrů. Systém byl dílem vynikajícího matematika J. F. Riemera, jehož najal J. N. Buquoy. Název klauzura pochází z pozdně latinského clausura = uzavření.“ (in: <http://www.novohradky.info/encyklopedie-k.html>)

³⁴ P. KOBLASA, c.d., s. 386-387.

Důležitým mezníkem v historii ostrahy hranic a celnictví byl rok 1775, kdy se císařským nařízením staly Čechy, Rakousy, Morava, Slezsko, Štýrsko, Krajina, Gorice, Dalmatské pobřeží a Korutany jednotným celním pásmem. To znamenalo faktické zrušení vnitřních cel. Ke změnám v organizaci ostrahy hranic a celní správy došlo v 80. letech 18. století. V každé zemi monarchie vznikly „úřady celní administrativy, v jejich čele stanul tzv. gubernální rada. Jeho podřízenými byli referenti, někdy též označováni slovem asesoři. Každý asesor měl pod sebou k dispozici aktuáry a na úřadech v Brně a Praze ještě celní praktikanty.³⁵

Na úrovni krajů vznikly celní inspektoráty, posledním stupněm v celém systému byly jednotlivé celnice. Mezi jednotlivými celnicemi měli ostrahu hranic na starosti tzv. „kordonisti“ jednalo se většinou o vojenské vysloužilce. Dostali za úkol „strážit hranici a zadržet všechny, kteří se ilegálním přechodem snažili vyhnout placení cla nebo nedovoleně uprchnout ze země.“ Při výkonu služby měli kordonisti výslovně zakázáno kohokoliv fyzicky či slovně napadat. Střelné zbraně hlídky v této době ještě většinou neměly. Navíc zbraně mohly použít jen v případě krajní nouze.³⁶

Protože pašování zboží přes hranice mělo vzrůstající tendenci, rozhodl se císař František I. zřídit speciální oddíly, které měly strážit hranice proti podloudníkům. Na příslušníky nových jednotek čekal řádný výcvik. Byli ozbrojeni a nosili uniformu. Noví uchazeči museli splňovat několik předpokladů - státní občanství rakouské monarchie, rodinný stav svobodný a věkovou hranici 22-30 let. Příjímací řízení se skládalo ze čtení, psaní, základu počtů. Další podmínkou bylo ovládnutí němčiny a jazyka země, kam měl být uchazeč nasazen. Předpokládala se také schopnost zacházet se sečnou a střelnou zbraní. Pokud abonent uspěl u všech zkoušek, byla s ním podepsána dohoda na pět let, která mohla být po skončení své platnosti prodloužena o dalších pět let. Řadový příslušníci těchto nových útvarů se nazývali pohraniční myslivci.³⁷

Na předsunutých stanovištích u státní hranice sloužili tito pohraniční myslivci v počtu pěti osob plus velitel. Pro větší jednotky byla zřizována kasárna. Každý myslivec musel během své služby, která trvala 12 hodin, svůj úsek několikrát projít. V jeho kompetenci bylo vyžádat si od podezřelé osoby osobní doklady a provést prohlídku zboží,

---

³⁵ J. JIRÁK, c.d., s. 13-14.

³⁶ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, Zemská hranice v minulosti, s. 13-14.

³⁷ J. JIRÁK, c.d., s. 15-16.

které s sebou tato osoba nese. V Čechách se nacházelo 10 praporů o celkovém počtu 2412 mužů.³⁸

V roce 1835 zesílila počty pohraničních myslivců tzv. důchodková stráž, ustanovená za úkolem dohledu nad mosty a vjezdy do měst, jako dodatečná kontrola proclení. Roku 1842 došlo ke spojení pohraniční a důchodkové stráže a vznikl tak nový sbor – finanční stráž. K jejím úkolům patřilo nejen střežení hranice, ale i hlídková služba u celnic v okolí velkých měst.³⁹

Revoluční rok 1848 přinesl spoustu změn i v uspořádání státní správy. V květnu 1848 se stává vzniklé ministerstvo obchodu a financí nejvyšším orgánem celní a finanční správy. Zřízena byla okresní finanční ředitelství, která měla dohled nad organizací celních a finančních sborů v daném regionu. Zemská finanční ředitelství byla ustanovena nadřízeným orgánem a vrchním orgánem bylo určeno ministerstvo financí ve Vídni. „Od 31. října 1858 se v každém hraničním okrese stanovil úřad hraničního inspektora, který řídil všechny složky ostrahy hranice. Tito hraniční inspektoři podléhali přímo zemskému finančnímu ředitelství. Sídlem hraničního inspektora bylo mimo jiné i město České Budějovice.“ Po únoru 1867 byl úřad hraničního inspektora přejmenován na úřad finančního inspektora. Podloudnická činnost se v té době soustřeďovala hlavně na potraviny.⁴⁰

1.2 Prvorepubliková státní hranice

U německo-českého obyvatelstva Novohradských hor se proklamace Československé republiky setkává se dvěma protichůdnými stanovisky. V českých obcích proběhlo převzetí státních úřadů bez problémů a potyček s odstupující státní mocí. Jinak tomu ale bylo v obcích, kde majoritní skupinu obyvatel tvořili Němci. Střediska hlavního odporu proti nově vznikajícímu státu byla zejména v oblasti větších měst - Nových Hradech, Kaplici, Dolní Dvořišti, Suchdole nad Lužnicí, Rychnově nad Malší.⁴¹ Zdejší německé obyvatelstvo se chtělo stát občany samostatného státního celku zvaného Deutschböhmen, případně nového rakouského státu Deutsch Österreich, konkrétně župy Böhmerwaldgau.⁴² K zabránění přiřazení území k ČSR byl zřízen na mnoha místech

³⁸ Z. CABOVSKÁ, c.d., s. 11-12.

³⁹ J. JIRÁK, c.d., s. 16-17.

⁴⁰ T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ, Zemská hranice v minulosti, s. 14.

⁴¹ KOLEKTIV AUTORŮ, Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo-českých dějin 19. a 20. století, Praha 1996.

⁴² Andrea KOMLOSY (Hg.), Industrie. Kultur. Mühlviertel-Waldviertel-Südböhmen. Reisen im Grenzland, Wien 1995. Srov. A. KOMLOSY, V. BŮŽEK, F. SVÁTEK, F. (Hg.), c.d.

Novohradská sbor lidové domobrany, tzv. Volkswehr. 3. prosince 1918 přicházejí do oblasti první československé ozbrojené složky tvořené narychlo dobrovolníky a legionáři. Jednotky Volkswehru většinou nekladly žádný odpor a ještě před příchodem českých vojáků se rozprchly. Menší střetnutí se udála v Certlově a Kaplici. Po vojenském obsazení obou obcí už nic nebránilo k prosazení československé státní moci.⁴³

Saintgermainská mírová smlouva z 10. října 1919 právně potvrzovala hranice nově vzniklé Československé republiky s Rakouskem. Vycházela z původních historických hranic zemí koruny české. Výjimku tvořilo území Vitorazska, jenž se stalo součástí Rakouska. Roku 1920 byla malá část Vitorazska zpětně připojena k ČSR. Šlo konkrétně o obce Tušův, Rapšach, Kunšach, Dvory nad Lužnicí, Krakonoš, Halámky, Nová Ves nad Lužnicí, Trpnouze, Vyšné, Nakolice, Dolní Velenice, Česká Cejle.

Důvod byl zejména politicko-strategický – připojeným územím prochází významná železniční trať císaře Františka Josefa, spojující města Vídeň, Gmünd, České Budějovice a Prahu z let 1866-1871. Největší hospodářský význam měla oblast zahrnující obce s českou většinou obyvatel - Dolní Velenice, Česká Cejle a Josefská (dnešní České Velenice), původně průmyslové předměstí a důležitá železniční křižovatka města Gmünd s velkými železničními dílnami.

Přičlenění této části Vitorazska k ČSR se událo 31. července 1920 za asistence 102. benešovského pěšího pluku. Konečné doměření česko-rakouských hranic se protáhlo až do září 1920. Československo zvětšilo svojí plochu o 118 kilometrů čtverečních. Získalo 11 výše zmíněných obcí a hlavně železniční dílny. Na připojené oblasti se nacházelo 11 076 obyvatel. Národnostně z 61 % většinových Čechů, 22 % Němců a 18 % jiných cizinců.⁴⁴

Nově vzniklý stát převzal zavedený systém finanční stráže. Zachována byla i specifická organizační struktura. Inspektorát finanční stráže tvořilo většinou 4 - 5 oddělení FS. Řídícími orgány byla zemská finanční ředitelství. Změněn byl jen název útvaru na „pohraniční finanční stráž“. Hodnosti finanční stráže se značně odlišovaly od policie, četnictva, nebo armády. Nejnižší na hodnostním stupni stál pomocný dozorce, následoval dozorce, respicient, vrchní respicient, inspektor a nejvýše v hodnostním zařazení byl vrchní inspektor.⁴⁵

Hlavním úkolem bylo potírání podloudnictví. Počítalo se ale také zejména s pomocí při zajišťování vnitřní bezpečnosti státu a v případě válečného konfliktu i se spoluprací

⁴³ Leoš NIKRMAJER, Od vzniku ČSR do roku 1938, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, Praha 2006, s. 389.

⁴⁴ Tamtéž, s. 390.

⁴⁵ Jindřich MAREK, Smrt v celním pásmu, Cheb 2000, s. 6-9.

s ministerstvem obrany. Příslušníci finanční stráže neoperovali jen na samotné hraniční čáře, ale i v území tzv. celního příhraničního pásma. V něm prováděli namátkové kontroly podniků a osob, za účelem odhalení neprocleného zboží.

Jádro Finanční stráže tvořili legionáři. Služba byla těžká, málo placená, bez jakýchkoliv materiálních výhod, se směšným nárokem na 8 dní dovolené za rok. Mnoho příslušníků službu bralo spíše jako vlasteneckou povinnost, mnohdy se právem nazývali „státní zanedbanci“.⁴⁶

Výkon strážní služby znesnadňovaly zastaralé předpisy z března 1907 beze změny převzaté ČSR. Vážnosti u místního obyvatelstva nepřidávaly kázeňské tresty za sebemenší prohřešení proti zkosnatělým předpisům. Běžná byla i praxe získávání svědectví proti provinilci z řad finanční stráže u pašeráků. Pokud finančník onemocněl, musel se pro uvolnění ze služby nechat prohlédnout okresním lékařem. Ten se ale většinou nacházel poměrně daleko od místa výkonu jeho služby, a tak se stávalo, že dotyčný zkrátka marodit nemohl. Špatná výživa, drsné horské podmínky a přechozené nemoci, byly bohužel častým důsledkem vzniku závažnějších onemocnění, která mnohdy končila i předčasným úmrtím.⁴⁷

Teprve 18. října 1923 bylo vydáno vládní nařízení č. 201, které částečně novelizovalo směrnice výkonu služby finanční stráže. Mimo jiné určovalo podmínky přijetí k finanční stráži: „Ku přijetí k pohraniční finanční stráži vyžaduje se mimo všeobecné podmínky, předepsané pro státní službu, průkaz o tom, že žadatel vychodil s úspěchem tuzemskou trojtřídní školu měšťanskou, nebo že má vzdělání, které lze pokládati za rovnocenné, že jest tělesně pro službu úplně způsobilý, nejméně 20 let stár a svobodného stavu.“⁴⁸

Zimní výstroj tvořily i lyže, v zimě mnohdy jediný dopravní prostředek. Většina pašeráků byla dobrými lyžaři a byli proti nevyškolené finanční stráži ve značné výhodě. Tato okolnost nešla nadřazeným orgánům finanční stráže a zanedlouho bylo rozhodnuto o organizování lyžařských kurzů a pravidelných závodů.⁴⁹

Už od doby Rakouska – Uherska se pašoval cukrín, tabák a konzervy, ale i narkotika, zejména kokain. Pašeráctví nebylo trestným činem, pouze přestupkem. Při usvědčení bylo podloudníkovi odebráno zboží a uložena pokuta podle zadržného množství.⁵⁰

---

⁴⁶ J. MAREK, c.d., s. 9-12.

⁴⁷ Jaroslav BENEŠ, Finanční stráž československá 1918-1938, Dvůr Králové nad Labem 2005.

⁴⁸ Vládní nařízení č. 201, § 4.

⁴⁹ Z. CABOVSKÁ, c.d., s. 13-15.

⁵⁰ J. MAREK, c.d., s. 54-59.

Pokud si chtěl finančník opatřit služebního psa, musel si ho na vlastní náklady poříditi a živiti ho ze svého skromného platu. Až do třicátých let byl nucen hraditi i veškeré poplatky za jeho výcvik. Teprve v roce 1933 byly pořádány hrazené kynologické kurzy ve škole policejních psů v Pyšelích u Benešova. Úspěchy cvičených služebních psů na sebe nenechaly dlouho čekat a záhy začalo ubývat odpůrců jejich využití. Nasazením psů totiž zpravidla odpadávalo použití služební zbraně. V dubnu 1938 se začala stavět moderní budova samostatného ústavu pro potřeby výcviku služebních psů Finanční stráže, svému účelu však už sloužit nezačala.⁵¹

Dvacátá léta dvacátého století jsou ve znamení poklidu a jistého zklidnění atmosféry. Do oblasti pronikají nové technické novinky a průmysl. Dochází k významné změně v držbě půdního a lesního fondu. Většinu zdejších pozemků vlastní potomek starého francouzského rodu - Karel Buquoy. Nakonec však pro hlavního aktéra nebyla situace tak drastická, zabráno mu bylo jen zhruba 30 % z celkového pozemkového majetku, většina důležitých hospodářských provozů mu zůstala. Za zábor mu navíc náležela finanční náhrada.⁵²

Zdánlivě klidné soužití bylo ale velice nepevné a sebemenší problémy způsobovaly národnostní spory. Otázka školství, tj. zejména vznik a rušení některých škol, srazy českých spolků, Sokol, německé manifestace - to jsou jen některé z nich.

Pověstným zažehnutím rozbušky a vzrůstem národnostních nesvárů, nejen v oblasti novohradských hor, byl nástup Adolfa Hitlera k moci roku 1933. Křehká tolerance obou národností byla rázem pryč. Změnila se i sorta pašovaného zboží. Hlavním obchodním artiklem byla nacistická ideologická literatura, později i granáty a zbraně všeho druhu.

Velká hospodářská krize, znamení nastupujících třicátých let, dopadla na už tak poměrně chudý horský kraj tíživě. Zvyšovala se nezaměstnanost, v podnicích se snižovaly mzdy a množství práce. Zhoršenou hospodářskou situaci se snažil kompenzovat stát, různé instituce, spolky, obecní úřady. Organizovány byly nouzové práce na úpravu cest, v obecním lomu, nebo na rekonstrukci kanalizace (Trhové Sviny). Při komunálních volbách v roce 1932 můžeme sledovat vzrůstající mocenský vzestup iredentistických a nacionalistických stran. Německá nacionální strana (DNP) a Německá národně socialistická dělnická strana (DNSAP) zcela ovládly obecní úřady v Nových Hradech, Benešově nad Černou, Horní Stropnici, Dobré Vodě a v Kaplici. Malé zastoupení měly naopak v Malontech, Pohoří na Šumavě a Horním Dvořišti, to se ale mělo zanedlouho zcela

⁵¹ J. MAREK, c.d., s. 46-48.

⁵² L. NIKRMAJER, Od vzniku ČSR, s. 393-394.

změnit. V roce 1933 vydala československá vláda zákon na zákaz protistátních stran – na jeho základě byly činnosti NSDAP a DNP pozastaveny. Většina jejích členů však přešla do nové strany Sudetendeutsche Partei (SdP). Na odpor německým ultrapravicovým stranám se postavily zdejší pobočky českých spolků a organizací a to zejména Národní jednoty Pošumavské a Sokola.⁵³

V polovině třicátých let se regiony postupně vyrovnávají s následky hospodářské krize. Zatímco větší podniky – např. Calofrig Borovany (izolace a stavební materiál), železniční opravny v Českých Velenicích a hospodářské provozy hraběte Karla Buquoye krizi přestály, osudnou se stala pro velké množství živností, obchodů a družstevních společenství. Poměrně dobře na tom byli státní zaměstnanci – zpravidla Češi, kteří však procentuálně tvořili jen malé procento z místních.⁵⁴

Nárůst moci SdP a likvidace nepřilíš velké německé opozice mělo v druhé polovině třicátých let za následek postupnou faktickou izolaci české menšiny a vzrůst politického napětí. Příslušná opatření na sebe nedala dlouho čekat, byl vydán vládní výnos č. 270/36 Sb., který vedl ke vzniku pohraničních praporů stráže obrany státu v dubnu roku 1936 (SOS). První část opevňovacích prací, tj. lehké opevnění s typovým označením podle roku výstavby vz. 36, bychom v Novohradských horách hledali marně. Opevňovací plán tehdy zařadil celou oblast Šumavy na předposlední místo, podle priority výstavby. V případě nečekaného útoku se počítalo s příznivými přírodními podmínkami příhodnými k obraně.⁵⁵

Jádro jednotek SOS se formovalo z příslušníků finanční stráže, policie a četnictva. V případě potřeby měly jejich řady doplnit předem určení vojenští záložníci, převážně z okruhu státních zaměstnanců – učitelé, železničáři, pošťáci, dělníci, v některých případech i němečtí antifašisté. Celkový počet této hraničářské armády byl 30 praporů. 12 jich bylo vytvořeno v Čechách, 6 na Moravě, 10 jich střežilo slovenské hranice a 2 zajišťovaly Zakarpatskou Ukrajinu.⁵⁶

Situace se ještě více zkomplikovala po anšlusu Rakouska v roce 1938. Z poměrně bezpečných hranic se rázem staly hranice nepřátelské. Bylo přikročeno k budování nového, dokonalejšího typu lehkého opevnění s boční palbou – „řopíků“. Opevněn byl úsek pravého břehu řeky Stropnice směrem k železniční trati na České Velenice. Začátek celého úseku

---

⁵³ L. NIKRMAJER, *Od vzniku ČSR*, s. 395.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 396.

⁵⁵ J. JIRÁK, *c.d.*, s. 38-44.

⁵⁶ J. MAREK, *c.d.*, s. 97-102.

byl přibližně u obce Ostrolovský Újezd. Výběrovým řízením byly vybrány české stavební firmy – Moučka z Českých Budějovic a Stašek z Trhových Svin.⁵⁷

Obecní volby v červnu 1938 byly v obcích, kde převažovali Němci, zcela ve znamení vítězství SdP. Už na jaře 1938 bylo rozhodnuto o posílení stavu finanční stráže. Nově přijatí uchazeči byli pečlivě vybíráni. Nábořem byly navýšeny stavy zhruba o 1 000 mužů, kteří po krátkém právním školení a zkoušce fyzické kondice byli odesláni k příslušným pohraničním služebnám.

V kritický dne 20. května 1938, kdy byla vyhlášena československá vojenská pohotovost těsně před devátou hodinou večer, tak mohlo na hranice nastoupit v rámci jednotek SOS 27 710 mužů (6 037 finančníků). Zaujali postavení na hranici po celé její délce včetně již hotových částí opevnění. Dochází k mnoha potyčkám s předsunutou německou armádou – zfanatizovanými henleinovci. Mnoho těchto střetů končí těžkými zraněními, v řadě případů dokonce i tragicky.⁵⁸

Květnová částečná mobilizace, demonstrující sílu a odhodlání ČSR, vede v pohraničí k částečnému klidu. Přesto se dále setkáváme s provokacemi ze strany SdP, bojkotem českých živností a obchodů, protičeskými vystoupeními a odhlašování dětí z českých škol.

Návštěva Konráda Henleina – vůdce SdP - v Nových Hradech v červnu 1938 (uvítán byl i hrabětem Karlem Buquoyem a ubytován u něho na zámku) i štvavý rozhlasový Hitlerův projev ze dne 12. září 1938 (skoro každá domácnost vlastnila v té době rozhlasový přijímač), vedly k zakládání dobrovolných ozbrojených složek - Freikorps. To už byly v pohraničí srážky s ozbrojenými skupinami zfanatizovaných Němců s příslušníky SOS na denním pořádku. Odpovědí bylo vyhlášení stanného práva, rozpuštění SdP a zabavení rozhlasových přijímačů. V obavě ze zatčení utíkali činovníci, ale i prostí členové SdP za hranice do nedalekého Freistadt. I hrabě Karel Buquoy volil raději návštěvu knížete Fürstenberga ve Weitře, kde setrval do zklidnění situace (podpisu Mnichovské smlouvy).⁵⁹

Všeobecná mobilizace ze dne 22. září 1938 opět uklidnila situaci jen přechodně. Mnohé střety a napadání českého obyvatelstva, zejména státních zaměstnanců pokračovaly. 25. září 1938 se mimojiné uskutečnil přepad celního úřadu a oddělení finanční stráže v Pohoří na Šumavě. Celá věc skončila pro českou posádku dobře, nikdo nebyl zraněn

⁵⁷ Zdeňka ŘEZNIČKOVÁ, Opevnění na Šumavě, in: Miloslav BOHÁČEK – Vladislav HOŠEK (edd.), Šumava: příroda – historie – život, Praha 2003, s. 403-407.

⁵⁸ J. MAREK, c.d., s. 103-107.

⁵⁹ L. NIKRMAJER, Od vzniku ČSR, s. 396-398.

a útočníci byli zahánáni zpět za hranice. Podobné incidenty se odehrály například v Cetvinách, Romavě a mnohde jinde.⁶⁰

Napadena byla i motohlídka směřující v době mobilizace na pomoc přepadené stanici Finanční stráže v Cetvinách. Moment překvapení byl velice účinný a i přesto, že se hlídka snažila bránit a krýt, byl spolujezdec postřelen a odvečen do linecké nemocnice a řidič Václav Klimeš zastřelen. Jeho mrtvola byla ponechána na místě a útočníci rychle opustili místo střetu. Hrdinný řidič byl nalezen a na státní peníze pochován.⁶¹

Čeští obyvatelé smíšených obcí se začínají stěhovat do vnitrozemí. Na evakuaci se připravují státní úřady, ale i české spolky a organizace. Mnichovská smlouva z 30. září tvoří hořký epilog fungování demokratického Československa.⁶²

1.3 Od začlenění k Velkoněmecké říši k únoru 1948

Podle původního znění Mnichovské smlouvy neměl být kaplický a novohradský soudní okres okamžitě zabrán německou armádou, ale mělo zde být vytvořeno plebiscitní území. O jeho připojení k Německé říši se mělo rozhodnout až v listopadu 1938. Realita však byla jiná. Už 1. října 1938 začalo být území na linii Dolní Dvořiště – Kaplice obsazováno armádou generála Wilhelma von Leeba.⁶³ Československá republika, s hranicemi vycházející z historických zemských hranic, potvrzenými mírovými smlouvami v roce 1918, tak zaniká. Jednotky se objevily v okolí Nových Hradů, ale setkaly se s odporem československé armády, nakonec se 2. října 1938 stáhly.⁶⁴

⁶⁰ J. JIRÁK, c.d., s. 43-45.

⁶¹ Martin HADRAVA, Četnictvo za dob našich prababiček a pradědů, Diplomová práce, České Budějovice 2007, s. 42-43.: „...Ještě ti mohu říct, že můj strejda, jako tátův bratr, on se jmenoval Klimeš, měl sice jiný příjmení, protože babička ovdověla, můj dědeček zemřel a tohle bylo jako druhé manželství. Ale vůbec se to nepoznalo, že by tam byly dvojí děti. A on byl finančníkem. A v 38 roce sloužil v Rychnově tadyhle u Dolního Dvořiště a byl na dovolence. Tam měli rotu. To je za Dolním Dvořištěm, tam je takový ten kostelík teď. A oni začali ti Ordneři... Ordneři, to byl dobytek, takový ti mladí sudeťáci zblázněný, Henleinovci. To byli takový ti výrostci. Tak on přijel z té dovolenky a ten velitel, jako že tam se střílí v těch Cetvinách. Tak je tam poslali na průzkum, proč že se tam střílí. Tam byla rota těch finančníků. Jenomže ty tam byli nějak v lese, a jak jel na motorce, byli dva, ještě jeden, to byl nějaký četař asi, a jak byla mobilizace, tak byl povoláný, tak ten tam byl jako, jako... záložník. A ten seděl vzadu a strejda řídil. A oni po nich začali střílet, tak oni tam skočili za nějaký kompost a tam se kryli. Jenomže on to dostal do břicha, ještě na té motorce jak seděl. ... A oni po nich pálili, on se chtěl zvednout a dostal znova a zemřel tam. Tamten byl zraněný. Toho odvezli do Lince do nemocnice a strejdu tam nechali ležet za tím kompostem asi dva dny nebo kolik. A vím, že on byl Václav a bylo to v září, že měl kolem toho svatého Václava pohřeb, státní pohřeb to byl ještě. Pamatuji si věnce od prezidenta republiky. A babička je každý rok přinesla, to byly z umělé hmoty, dala na ně deky a viseli na půdě ve skříni. Ale divím se, že za té války je nosila pořád na ten hrob, vždycky na Všechny Sváté, že jí nikdo neudal, bylo tam „od prezidenta republiky“. Nikdo tak... oni spíš ti lidi drželi pohromadě a ty Němci tam nepřišli.“

⁶² Josef BARTOŠ, Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945, Praha 1986.

⁶³ KOLEKTIV AUTORŮ, Českokrumlovsko 1918-1968. Sborník vzpomínek a článků, Český Krumlov 1968.

⁶⁴ Leoš NIKRMAJER, Od Mnichova do roku 1945, in: V. DUDÁK (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, Praha 2006, s. 399.

K obsazení Wehrmachtem na linii Kaplice – Benešov nad Černou – Nové Hradky ale nakonec došlo 8. října 1938 v rámci zabrání domluveného 5. pásma. Německé ozbrojené jednotky zde, jako na jiných místech bývalé Československé republiky, v mnoha částech překročily demarkační hranici. Trhové Sviny se staly pohraničním městem. Poblíž, v osadě Rejty, byl nouzově zřízen hraniční přechod s celním úřadem.⁶⁵ Česko-německé protokoly o určení průběhu nové hranice byly podepsány 20. listopadu 1938. Konec těmto narychlo a nouzově vybudovaným hraničním učinila okupace zbytku Čech a Moravy 15. března 1939. Instituce československé finanční stráže byla zrušena 30. září 1940.⁶⁶

Z obsazeného území bylo vyháněno české a židovské obyvatelstvo. Uprchlíci proudili směrem do vnitrozemí na České Budějovice. Terčem útoků se stávaly jak samotné osoby, tak i jejich majetek. Ničeno bylo vše, co připomínalo nenáviděné křehké soužití a Československou republiku jako takovou (sídla státní správy, spolkový majetek českých spolků, vybavení českých škol). Uklidnění situace přineslo ustanovení vojenské správy a rozpuštění jednotek Freikorps. Život se zde vrátil do svých kolejí teprve po zrušení vojenské správy 20. října 1938.

Kaplický okres byl přičleněn k Hornímu Rakousku (Oberdonau) a novohradský k Dolnímu Rakousku (Niederdonau). Sudetoněmeckou politickou stranu SdP nahradily říšské strany jako NSDAP a DAF. Nové říšské obyvatelstvo si od přičlenění slibovalo zejména vzrůst životní úrovně, především v oblasti bydlení a zaměstnanosti. Smělé plány na výstavbu nových obytných domů pro střední a sociální vrstvy, nemocnic, učitelského úřadu a železnice z Nových Hradů na Kaplice a do Českého Krumlova, zůstaly bohužel jen na papíře. Díky zrušení hranice mnoho mladších lidí volilo migraci do průmyslových částí Německa za lepší a zejména lépe placenou práci.⁶⁷

Česko-rakouská hranice nabývá opět na významu po porážce Německa a osvobozením Novohradska spojeneckými jednotkami. Demarkační linie mezi americkou a sovětskou armádou procházela v západní ose Novohradských hor v linii zhruba kolem železniční trati Dolní Dvořiště – Velešín. Na západ od linie zajistila osvobození 8. května 1945 (osvobození Kaplice) od jihu americká 26. pěší divize vedená generálem W.S. Paulem spolu s 90. pěší divizí. Východní část pak již 4. května 1945 (osvobození Gmündu) 86. gardová střelecká divize a protitanková brigáda v čele s generálem Vasilem Sokolovským.⁶⁸

---

⁶⁵ L. NIKRMAJER, *Od Mnichova do roku*, s. 399-400.

⁶⁶ J. MAREK, c.d., s. 165-172.

⁶⁷ L. NIKRMAJER, *Od Mnichova do roku*, s. 400-401.

⁶⁸ Jindřich PECKA, *Na demarkační čáře*, Praha 1995.

Mnichovská smlouva byla spojenci anulována a hranice se tedy vrátila do svého původního historicky daného průběhu. Problém ostrahy státní hranice byl aktuální hned po osvobození. Obnovení všech oddělení finanční stráže podle situace v roce 1938 se uskutečnilo do srpna 1945.⁶⁹ Hlavním úkolem finanční stráže bylo uzavřít hranici a vypořádat se s nacistickou tajnou organizací Wervolfů. Boje s nimi byly sváděny zejména v severních Čechách. Organizována byla i na Novohradsku,⁷⁰ nesetkala se zde však s velkým ohlasem. V širším území okresu Český Krumlov však tato organizace uskutečnila řadu sabotážních akcí⁷¹ a založila několik požárů.⁷² Mnohdy však za sabotážemi nestála

⁶⁹ Výpověď bývalého příslušníka J. Starého, in: Hlasy Novohradska, duben – květen 1980.: „V Nových Hradech jsem působil již od roku 1935 do roku 1938 jako příslušník Finanční stráže. Po válce jsem uposlechl výzvy českobudějovického rozhlasu, který jmenovitě žádal příslušníky Finanční stráže, aby se vrátili na svá původní místa před rokem 1938. Předem jsem byl vyzbrojen v kasárnách v Českých Budějovicích a do Nových Hradů jsem přijel 23. května 1945. Po příchodu do města jsem se hlásil u sovětského velitele města – jmenoval se Gravčenko a bydlel v místě dnešní mlékárny. Hned poté jsem začal opět sloužit na československé hranici. Úkolem Finanční stráže bylo hájit státní hranici, konat protidiverzní akce, odhalovat a posilovat podloudnictví. Ve spolupráci se Sovětskou armádou jsme zajišťovali zbytky Němců, např. hraběte Buquoye, velitele civilních SA Prince, vrchního strážmistra Froma a další. Sovětským vojákům jsme také pomáhali soustřeďovat německé zajatce z okolí. Shromažďovali jsme je na bývalé Jánské louce, odkud byli posíláni do německé Weitry.“

⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek Brno – Kanice (dále jen ABS Brno - Kanice), fond Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. č. 304-164-3, Denní hlášení SNB České Budějovice 1945 – 1946.: „Stanice SNB Cetviny dostala od velitele četnické stanice z Leopoldschlagu insp. Fanbengera /v Rakousku/ zprávu, že na rakouské straně v pohraničí se tvoří ilegální skupiny tzv. sudetských partyzánů „Wehrwolfů“, kteří mají za účel přepadávat čsl. Pohraniční orgány. Tito sudetští partyzáni vyzbrojují německé uprchlíky z ČSR prozatím pistolemi. Toto bylo zjištěno přímo v obci Leopoldschlagu v Rakousku.“

⁷¹ ABS Brno - Kanice, fond Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra vnútra o dislokácii útvarov ZNB, početnom stave príslušníkov ZNB, výcvikových stredísk, o úprave bezpečnostných opatrení v pohraničí a strážení štátných hraníc, 1946 – 1946.: „Markvartice /29. listopadu 1945/ Dne 25. listopadu 1945 kolem 15:00 hod došlo k výbuchu na zahrádce domu čp. 35 v obci Nová Oleška, kde bydlel dříve Němec Alfréd Ahne, antifašista II. stupně, který se dne 28. října 1945 dobrovolně odstěhoval do Německa. Výbuchem byly zraněny 3 osoby české národnosti, které prý v době exploze šly právě po pěšině kolem zahrady. Zranění byli dopraveni do nemocnice. Vyšetřováním se zjistilo, že jeden ze zraněných chtěl na zahradě domku vytáhnouti zahrabané jízdni kolo, jehož zadní část vyčnívala ze země. Při tom nastal výbuch. Na místě byly nalezeny 2 bedničky obsahující asi 2 kg třaskaviny zn. „Karnol“ a rozbušky. Kolem pak byly pohozeny znaky vlkodlaků /ležaté písmeno Z/ staršího původu. Případ se dál bedlivě vyšetřuje... Zpravodajské orgány SNB zjistily výskyt odbojných německých organizací. Jejich vytvoření bylo umožněno jednak postojem americké armády, která nedovolila československým bezpečnostním orgánům stíhání podezřelých osob, jednak nepřehledností terénu a snadností přechodu jak německých, tak rakouských hranic. Částečně zneškodněn jak Wehrwolf, tak i Freikorps v oblasti – Dolní Vltavice, Fleissheim, Radoslav, Glöckelberg. Zatčeno 38 příslušníků, vedoucí uprchlí. Školení se provádělo v Laimbachu v Rakousku, jména účastníků i učitelů byla zjištěna a jsou podkladem zatýkací akce. Úkolem byla sabotáž dopravy, třaskaviny byly nalezeny. Wehrwolf používá asi 5 vysílaček. Hesla pro sabotážní akce „Aktion Reichsbahn“ a „Alarmstube 3“, ve všech ústředních místech jsou dosud němci, takže práce s nimi je velmi ztížena... SNB v Táboře zatkl 9. srpna 1945 příslušníka Wehrwolfu Temla ve Vyšším Brodě a na základě jeho výpovědi zajistil několik jiných členů Wehrwolfu.“

⁷² Tamtéž.: „Dne 4. srpna 1946 vypukl požár ve stodole Anny Šestákové v Rájci č.p. 15, okr. Český Krumlov. Shořela celá letošní sklizeň obilí i sena, dále kůlna na vozy, chlívek a část krovu nad obytným stavením. Škoda asi 300 000 Kčs, je kryta pojištěním pouze částkou 108 000 Kčs. V daném případě jde o německou sabotáž a jako důvodně podezřelý byl okresní kriminální úřadovnou v Českém Krumlově zatčen němec Hubert Lang, narozen roku 1905, bytem tč. v Rájci č. 6. Lang, který je podezřelý i ze založení požáru usedlosti Marie Korbelové v sousední obci Přísečné č.p. 29 /před 2 dny/, byl dodán do vazby okresního soudu v Českém Krumlově.“

žádná organizace, nýbrž jednotlivci z řad německého obyvatelstva.⁷³ Velkým nebezpečím pro strážce našich hranic byla nevybuchlá munice, miny a granáty.⁷⁴ „...všude vidíš stopy poslední války. Nepřehledné opuštěné tábořiště po ruské armádě, plno vraků aut a tanků. Dosud vidíš děla různých kalibrů v palebném postavení a spousty různého válečného materiálu.“⁷⁵

Jeden z důsledků druhé světové války byl i odsun německého obyvatelstva z Československa na základě jednání spojeneckých představitelů v Postupimi. Hned po skončení války v měsíci květnu a červnu začal neorganizovaný, tzv. divoký odsun, který byl kombinován samovolným odchodem obyvatel a přistěhovalců („válečných hostů“). Charakteristický byl drastickými zásahy vůči německému etniku. Přesné počty odsunutých nebyly nejprve neevidovány. V pozdějších letech byly záznamy lepší, mnohdy se však do dnešních dnů nedochovaly. Množství vystěhovaných osob můžeme jen zhruba odhadovat. Z některých obcí se v archivu zachoval přesný seznam osob a datum odsunu.⁷⁶ Tak se můžeme kupříkladu dopátrat odsunu 30 německých osob z Cetvin dne 14. srpna 1946,⁷⁷ nebo 45 osob z Mikulova odsunutých 24. července 1946.⁷⁸ Vzhledem k celkovému počtu 522 osob německého obyvatelstva v Cetvinách evidovaného k 20. září 1945 je tento počet odsunutých pouhým zlomkem.⁷⁹

Do konce roku 1945 bylo započato s přesnou evidencí osob spadajících do odsunu včetně jejich movitého a nemovitého majetku. Zřízena byla i sběrná střediska pro potřebu transportů. Hlavní dvě centra se nacházela v Suchém Vrbném poblíž Českých Budějovic a v Šumavských kasárnách v Kaplici. V roce 1946 následoval organizovaný odsun. Povolená váha zavazadla byla do 50 kg. Odvoz cenností byl zakázán. Osud movitého majetku odsunutých je nejasný, většinou byl však rozkraden. Přesun obyvatelstva byl

---

⁷³ ABS Brno - Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 113, Situačné správy – dopravné nehody, živelné pohromy, sabotáže, lupete, vraždy, prepadnutia, prekročenie štátných hraníc, použitie zbraní príslušníkmi ZNB, 1946.: „Dne 31. ledna 1946 v Českých Velenicích 2 Němci ze zajišťovacího tábora na práci poškodili pokládaný telefonní kabel – sabotáž – oba zatčeni.“

⁷⁴ J. JIRÁK, c.d., s. 51-53.

⁷⁵ Výpověď bývalého inspektora FS Antonína Švitorka, in: J. MAREK, c.d., s. 183.

⁷⁶ Vladimír HOKR, Paměti Vitorazska: Novohradsko, Třeboňsko, Waldviertel, Nové Hrady 2003, s. 55-57.: „Dnem 24. března 1946 započalo v 15 transportech vysídlení 897 německých obyvatel ze Stropnice do sběrného tábora v Kaplici. Mezi 27. březnem a 14. srpnem roku 1946 bylo odvezeno postupně čtyřmi transporty 171 obyvatel Šejb – osady, kterou německé obyvatelstvo obývalo po 700 let. Na sanitní transporty čekalo ve Stropnici celkem 36 starých, práce neschopných Němců a několik dalších rodin. Dne 24. dubna 1947 byly odsunuty poslední 3 rodiny do vnitrozemí. A tak zde zůstalo z původního obyvatelstva celkem 10 rodin, z toho 5 českých starousedlíků, 3 smíšené a 2 německé (místní antifacisty).“

⁷⁷ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. II-3, kart. 1, Jmenný seznam osob německé národnosti určených k odsunu dne 14. srpna 1946.

⁷⁸ Tamtéž, Jmenný seznam osob německé národnosti určených k odsunu dne 24. července 1946.

⁷⁹ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. II-1, kart. 1, Výkaz obyvatelstva Cetvin ze dne 20. září 1945.

organizován dle místních podmínek, kde to však bylo možné byl prováděn dopravními prostředky.⁸⁰

Na některé německé specialisty z různých oborů, antifašisty a Němce se smíšených manželství se vztahovala výjimka. Mohli zůstat po dobu nezbytně nutnou na území Československa. Takové osoby byly později až do roku 1949 v menších skupinkách odsunovány.⁸¹ „Ve vesnici (Pohoří na Šumavě) najdete také hostinec, jehož majitelem je Rakušan jménem Hietler,⁸² který dosud nebyl odsunut pouze z těch důvodů, že není žádného uchazeče o tento hostinec... V kraji je dosud několik německých občanů, kteří zatím nebyli odsunuti, ježto jich je nutně zapotřebí na lesních pracích.“⁸³

Společenský život se ale zastavit nesměl. Z několika českých občanů, kteří přispěchali po osvobození, byli sestavovány Místní správní komise. Čekaly na ně těžké úkoly, zejména ohledně zajištění majetku Němců, zabezpečení odchodu občanů německé národnosti, kteří se tu ukryvali před hrůzami války. Řešily se ale i otázky zásobování potravinami, zajištění zemědělských prací a samozřejmě i celková bezpečnost obyvatel.⁸⁴

V průběhu několika poválečných let byl založen nový útvar, Sbor národní bezpečnosti (SNB), tvořený mladými muži ve věku 19-25 let. Kvalita ostrahy hranice se díky tomuto novému kontingentu zvyšuje. Od počátku je ale patrné napětí mezi příslušníky této nové instituce a obnovenou Finanční stráží. Spory byly vyvolávány zejména

---

⁸⁰ Výpověď bývalého příslušníka J. Roška, in: Hlasy Novohradska, duben – květen 1980.: „Do Nových Hradů jsem přišel 19. května. Stal jsem se členem místní správní komise, jejímž předsedou byl nejdříve s. A. Vícek a po něm převzal funkci s. B. Zevl. Mým úkolem v MSK bylo starat se o dopravu. Měli jsme k dispozici osobní vůz značky Steiner, používali jsme ho jako sanitku. Založili jsme také autobusovou dopravu na vlakové nádraží (Jakuli). Jezdili jsme jedním autobusem, který jsme si opravili ze starého vaku. Roku 1946 jsme rozšířili autobusovou dopravu až do Kaplice (tehdejší okresní město). Protože byl nedostatek pohonných hmot, jezdili jsme autobusem na dřevoplyn. Sovětský vojáci nám dávali benzín do osobního auta. Roku 1946 jsme převáželi Němce, kteří šli na odsun. Vozili jsme je do Kaplice, odkud byli posíláni do Německa.“

⁸¹ Jiří PETRÁŠ, Odsun Němců – Česko-německé soužití a odsun německého obyvatelstva na jižní hranici s Rakouskem v letech 1945-1947, in: A. KOMLOSY, V. BŮŽEK, F. SVÁTEK (edd.), *Kulturen an der Grenze*, Waidhofen a. d. Thaya 1995.

⁸² SOkA Český Krumlov, fond MNV Pohoří na Šumavě, sign. VIII-1, kart. 4, Seznam podniků průmyslových, řemeslných a obchodních podle stavu dne 1. ledna 1946.

⁸³ Výpověď inspektora FS Antonína Švitorka, in: J. Marek, c.d., s. 183-184.

⁸⁴ Výpověď bývalého příslušníka B. Zevla, in: Hlasy Novohradska, duben – květen 1980.: „V květnu 1945 bylo v Nových Hradech velmi málo českých starousedlíků, kteří přežili dobu okupace. Převážně z nich byla ustanovena první místní správní komise. Na návrh sovětského velitele města jsem byl jmenován předsedou této komise. Měli jsme celou řadu úkolů. Především bylo nutno zajišťovat majetek Němců, aby nedocházelo k jeho rozkrádání. Dále jsme ve spolupráci se Sovětskou armádou, četnictvem a finanční správou zajišťovali odchod tzv. národních hostů, což byli Němci z vybombardovaných oblastí Německa, kteří se zde koncem války usadili. Správní komise dále řešila otázku zásobování obyvatelstva potravinami, navázala spojení s Okresní správní komisí v Kaplici. V letním období jsme zabezpečovali včasné provedení osevů, senoseče a sklizně obilí zdejšími Němci, kteří v té době již neměli zájem na včasném provedení těchto prací. Z obav před vznikem požárů (žhářství) jsme stavěli i požární hlídky.“

generačními, politickými a principiálními odlišnostmi členů obou sborů. V SNB totiž zakrátko získali převahu komunisté, kteří tak tvořili názorově zcela odlišný proud proti demokraticky smýšlejícím příslušníkům FS. SNB spadalo od počátku svého vzniku na rozdíl od FS pod komunisty ovládané ministerstvo vnitra (MV).⁸⁵

S příchodem českého četnictva, PS a československých vojáků do pohraničí bylo dosaženo částečného pořádku a Sovětská armáda se v průběhu podzimu 1945 postupně stahuje z Novohradsku zpět do SSSR.⁸⁶

Již odsunutí Němci se většinou ilegálně vraceli pro dobytek, hodnotnější věci a rodinné památky. Nebezpečnosti svého počínání si byli většinou vědomi, ale hranice nebyly v té době ještě příliš hustě střeženy, a tak, pokud měli štěstí, zachránili to málo, co stačili odnést na zádech, nebo odvést na koních. Statistické údaje o působení FS z roku 1946 vypovídají o velkém počtu zabaveného pašovaného materiálu (406 tun) a častého použití služební zbraně (365 případů), které mělo za následek sedm mrtvých.⁸⁷ Vytvářely se i sítě převaděčů, kteří za poplatek nabízeli svoje služby,⁸⁸ objevily se i případy, kdy k ilegálním přechodům napomáhali samotní ruští vojáci.⁸⁹

Hranice se stávala v té době poměrně rušnou křižovatkou. Krajinou se potulovalo velké množství vojenských německých zběhů a válečných zločinců, kteří se snažili dostat do americké zóny v Německu. Právě zlaté a stříbrné cennosti a starožitnosti, získané různými cestami, byly zárukou hladkého začátku nového živobytí, a proto byly často pašovanými komoditami. O takový nelegální vývoz se v mnoha případech snažili i příslušníci spojeneckých armád z řad sovětské Rudé i US armády.⁹⁰

---

⁸⁵ Z. CABOVSKÁ, c.d., s. 16.

⁸⁶ Výpověď bývalého příslušníka J. Starého, in: Hlasy Novohradsku, duben – květen 1980.: „Rudá armáda již od prvních dnů od osvobození pomáhala normalizovat život v našem městě. Kromě střežení státní hranice a zajišťování německých vojáků se podílela na zásobování obce a řízení veřejných záležitostí. S příchodem četnictva a československých vojáků do pohraničí nebylo potřeba dohlížet na pořádek ve městě (ze strany sovětských vojáků), a proto se Rudá armáda vrátila do své vlasti (na podzim roku 1945).“

⁸⁷ J. JIRÁK, c.d., s. 54-55.

⁸⁸ ABS Brno - Kanice, fond Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. č. 304-164-3, c.d.: „Dne 9. prosince 1945 o 23:30 hod. byl stanicí SNB Stropnice zatčen Jan Pfeifer, rakouský státní příslušník, který napomáhal zdejšími Němcům při přecházení a přejíždění státních hranic do Rakous. Druhému jeho pomocníku podařilo se uprchnouti. Pfeifer pokusil se přepravit za hranice 5 rovin a 5 povozů naložených z osad Bedřichova a Chlupaté Vsi. Povozy byly zadrženy a zachráněno 20 kusů dobytka. Spolu s Pfeiferem byly zatčeny Albina Reiterová, Terezie Kandlová z Bedřichova a všichni byli předáni do zajišťovacího tábora v Kaplici. Ostatní vlastníci povozů uprchli do Rakouska.“

⁸⁹ Tamtéž.: „Dne 1. října 1945 přijeli 4 ruští vojáci z Rakouska nákladním autem a odstěhovali do Rakouska Rudolfa Sohru z Rychnova č. 91.“

⁹⁰ Tamtéž.

Potraviny byly vydávány na lístkový příděl, na obou stranách hranice byl hlad - kradly se potraviny a zemědělský dobytek.⁹¹

Postupně se národnostní struktura obyvatel měnila tak, že v dřívějších většinových německých obcích tvořili Němci menšinu, zbylí Němci byli plánovitě přesídlováni do vnitrozemí. Mnohé obce se zcela vytlidnily nebo se z nich staly samoty, v každém případě pak všechny ztrácejí na počtu obyvatelstva. „...autobusu, který vás dopraví do Benešova nad Černou. Odkud se pak vydáte pěšky na další cestu a jste-li dobrý chodec, můžete již za čtyři hodiny býti v Pohoří na Šumavě.

Nečekejte, že zde najdete nějaký ruch, naopak vejdete do vesnice, která sice za prvé republiky měla přes 700 obyvatel, ale dnes zde najdete pouze 7 příslušníků finanční stráže, 3 příslušníky SNB, poštovní úředníci, která je manželkou finančníka a konečně hajného a správce konsumu, který vlastně prodává jen když má co, poněvadž doprava je do této obce pro špatný stav silnice prostě nemožná. V zimě pak ustane na dobro.“⁹²

Vedoucí místa si uvědomovala, že krajinu s mnoha usedlostmi a hospodářskými zvířaty je nutné co nejrychleji zalidnit. Faktický nedostatek obyvatelstva pro zajištění potřeb zemědělských zvířat byl řešen pomocí FS a příslušníky SNB. „Zaměstnance finanční stráže dnes zde (Pohoří na Šumavě) najdete mimo službu i na lukách, kde pracují na sklizni sena ... o dobytek, který tu dosud je, stará se zase jenom finanční stráž...a tak vidíte, jak finančník krmí dobytek, který tu zůstal, jak dojí krávy a koná veškeré práce s hospodářstvím spojené.“⁹³

Protože problém volně pobíhajícího dobytka po návších a okolí vysídlených obcí neustával, bylo nejdříve na mnoha místech přikročeno orgánem Místních národních výborů k vytvoření oploceného prostranství. Zvířata se pochytila a v něm uzavřela. Problém se tím však na dlouho nevyřešil – docházelo k častému poškození plotu a nezavření vstupů do ohrazeného prostoru. V Pohoří na Šumavě přinesl částečné zklidnění situace až úřední zákaz volného pobíhání dobytka z roku 1958 a ustanovení na tehdejší dobu vysoké pokuty 10,- Kčs za den a kus při prokázání viníka.⁹⁴

S akcemi majícími za cíl přilákat do pohraničí české obyvatelstvo se začalo už v roce 1946. Odsun sudetských Němců totiž sebou nesl vznik hospodářských problémů

⁹¹ ABS Brno - Kanice, fond Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. č. 304-164-3, c.d.: „Dne 2. prosince 1945 odpoledne překročili 3 ruští vojáci, ozbrojení, přidělení u pohraniční hlídky v Diendorfu v Rakousku, státní hranici do osady Kozí Stráň /obec Kyselov/, kde provedli více domovních prohlídek a pod pohrůžkou střelení, požadovali různé potraviny. U rolníka Jana Kalischky v Kozí Stráni č. 17 si prohlédli též dobytek. Téhož dne asi o 22 hod byl pak ze stáje odcizen 1 vůl. Stopa vedla do Rakouska.“

⁹² Výpověď inspektora FS Antonína Švitoroka, in: J. Marek, c.d., s. 183 - 184.

⁹³ Tamtéž, s. 184.

⁹⁴ SOKA Český Krumlov, fond MNV Pohoří na Šumavě, sign. VII-4, kart. 4, Upozornění.

a měnil všechny demografické a socioekonomické ukazatele v kraji. Zpočátku přicházeli do opuštěných vesnic tzv. zlatokopové. Po nashromáždění cenností, ale mnohdy jen prostého vybavení několika domácností, se vydávali zpět odkud přišli, samozřejmě i s tučným úlovkem. Po nich pak přicházely osoby z českého vnitrozemí, Rumunska, Bulharska (Tichá),⁹⁵ Slovenska a Maďarska, volyňští Češi, ale i Rómové. Od nového domova si zejména slibovali zlepšení životní úrovně a přidělení opuštěného hospodářství. Zcela zalidnit novým obyvatelstvem se podařilo jen některé obce, zejména Horní Stropnici, Kamenné, Štiptoně, Nové Hradky, Dobrou Vodu, Trojany, Žár, Bítov, Žumberk, Svěbohy. Novým usedlíkům byla přidělována i zemědělská půda v rámci reformy pozemkového vlastnictví. Fakt, že na darovacím dekretu bylo jméno tehdejšího komunistického ministra zemědělství Julia Ďuriše, ovlivnil mnoho zdejších občanů a přispěl také krom mnoha dalších věcí k volebnímu vítězství Komunistické strany Československa v novohradském regionu.⁹⁶

Osídlovací úřad a Fond národní obnovy v Praze chtěl v říjnu 1948, ve snaze co nejrychlejšího osídlení domků a živností, přesídlit do okresu Kaplice dokonce pražské a hornické penzisty.⁹⁷ Ale byla to snaha marná, pohraničí moc nelákalo. O osídlení se snažily i MNS a později i Místní národní výbory (MNV).⁹⁸

O znovuosídlení některých obcí v Novohradských horách, které byly těžce poznamenány odsunem, se ani neuvažovalo. Příkladem může být obec Cetviny.⁹⁹ Z důvodů snižování počtu obyvatel se přistupovalo ke slučování obcí. Sloučeny byly například 10. září 1949 prvorepublikově lidnaté obce Tichá, Cetviny a Mikulov,¹⁰⁰ nebo o pět dní později dnes již zaniklé obce Rapotice, Dolní Příbráně a Lužnice.¹⁰¹

Ve vylidněných nebo spoře osídlených obcích docházelo k destrukcím domů a vzniku rozvalin. Tento stav bylo nutné urychleně řešit. Stavení byla nezabezpečená, některá před zřícením, sloužila také jako skrýše poskytující azyl uprchlíkům i agentům.

⁹⁵ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. II-1, kart. 1, Jmenný seznam Bulharů v Tiché.

⁹⁶ Jiří PETRÁŠ, *Od osvobození do roku 1989*, in: V. DUDÁK (ed.), *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, Praha 2006, s. 407.

⁹⁷ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. V-3, kart. 2, Doosídlování pohraničí - přesídlení pražských a hornických penzistů.

⁹⁸ Výpověď bývalého příslušníka B. Zevla, in: *Hlasy Novohradska*, duben – květen 1980.: „Od června 1945 docházeli do Nových Hradů první zájemci o osídlení města. Postupně se osídlovala jednotlivá čísla domů, zejm. s řemeslnickými dílnami, obchody ap. Při přidělování těchto nemovitostí nerozhodovala politická příslušnost žadatele, nýbrž osvědčení o spolehlivosti z jeho bývalého bydliště ve vnitrozemí. To vyplývalo ze základního našeho zájmu – osídlit město českými lidmi.“

⁹⁹ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. I-1, kart. 1, Osídlení obcí v kaplickém okrese.

¹⁰⁰ Tamtéž, Sloučení obcí podle dekretu č. 121/45 Sb. – Cetviny.

¹⁰¹ SOKA Český Krumlov, fond MNV Pohorská Ves, sign. VII-4, kart. 5, Sloučení obcí podle dekretu č. 121/45 Sb. - Lužnice.

Většina z nich však obsahovala cenný stavební materiál, kterého bylo po válce nedostatek.¹⁰² Místním národním výborem byly proto nejprve označeny neobydlené objekty¹⁰³ jako „bouračky“ a poté se prodávaly na rozebrání jako stavební materiál.¹⁰⁴ Zájem o takovou nedostatkovou surovinu byl nejen u místních obyvatel, ale na „bouračky“ se jezdilo třeba až z Českých Budějovic,¹⁰⁵ nebo Prahy.¹⁰⁶ Na demolicích mnohdy asistovaly i vojenské složky a orgány MV.

Ne všechna stavení měla být zbourána. V plánech Místních národních výborů pro investiční záměry na rok 1956 se objevují opravy centrálních strategických budov. Z důvodů udržení atraktivity obce byla v Pohoří na Šumavě navrhována oprava střechy, oken, dveří a venkovní fasády místní školy. V této budově byl bez nadsázky soustředěn celý kulturní život v obci. Mimo školního vyučování a možnosti zapůjčení knížek v knihovně se tu pořádaly kulturní večery, přednášky a veřejné schůze.¹⁰⁷

V listopadu 1945 odchází z ČSR většina spojeneckého vojska a jednotky Československé armády přešly do mírových pozic ve vnitrozemí. Na hranicích zůstala Finanční stráž a jednotky Pohotovostního pluku 1 NB o síle 12 rot (součást SNB). Dlouhé úseky hranic a celního pásma se střežily tradičním pochůzkovým způsobem.

1. června 1946 byly jednotky Pohotovostního pluku NB přeorganizovány a přeměněny na Pohraniční útvary 9600. Jednotky střežily celkem 2 116 km státní hranice.¹⁰⁸ „Příslušníci pluku tvořili základ nově vytvářených pohotovostních pluků Národní bezpečnosti v Liberci, Plzni, Brně, které byly řízeny SNB útvarem 9600 v Praze. Tato zvláštní složka se dále členila na 9 praporů (Hradec Králové, Liberec, Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, Znojmo, Olomouc, Frýdek), 39 rot a 134 čet s 27 jezdeckými družstvy. Výcvik nových příslušníků byl organizován v 6 výcvikových střediscích.“¹⁰⁹

Konec roku 1946 byl ve znamení rozšiřování počtů příslušníků útvarů SNB 9600. Podmínky pro přijetí bylo několik. Uchazeč musel být: „nejméně 5 let československým státním občanem, státně a národně spolehlivý, mravně bezúhonný, svéprávný a duševně

¹⁰² SOkA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. V-3, kart. 2, Demolice - bouračky – konfiskované podle dekretu č. 108/45 Sb – likvidace.

¹⁰³ Tamtéž, Hlášení k demolici, určených objektů konfiskovaných podle dekretu 108/45 Sb, s. 1.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 2.

¹⁰⁵ Tamtéž, Cetviny - soupis bouraček.

¹⁰⁶ Tamtéž, Cetviny - prodej bouraček.

¹⁰⁷ SOkA Český Krumlov, fond MNV Pohoří na Šumavě, sign. V-3, kart. 3, Návrh předběžného plánu na rok 1956.

¹⁰⁸ Tomáš JÍLEK - Alena JÍLKOVÁ, Československá státní hranice od vzniku ČSR do února 1948, in: T. JÍLEK - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 17.

¹⁰⁹ KOLEKTIV AUTORŮ, Kronika ochrany československých hranic v letech 1945 – 1990, Praha 2004, s. 21.

způsobilý, ve věku 21-30 let, svobodný/á, bezdětný/á, nebo vdovec (vdova), tělesně způsobilý/á a s přiměřenou výškou, prokáže se vzděláním nabytým minimálně na měšťanské škole, a pokud jde o muže, tak i vojenským výcvikem, který stanoví branný zákon pro normální presenční službu.“ Novinkou bylo, že do útvaru byly přijímány i ženy.¹¹⁰

Ještě před komunistickým převzetím moci se začaly rušit dekrety na přidělení nemovitostí a zemědělské půdy osobám v příhraničí, které nesly označení „státně nespolehlivý“. Tím bylo fakticky započato budoucí plánované vysídlení oblastí státních hranic. Některé obce už v této době začínají podléhat svému neblahému osudu.¹¹¹ „Opuštěné chalupy (Pohoří na Šumavě) jsou v bídém stavu a až nad okenní rámy zarostlé kopřivami.“¹¹² Velká území kolem Cetvin a přilehlého Mikulova byla přidělena horskému pastevnímu družstvu, které je nechávalo ladem a nechtěně tak přispívalo k přirozené sukcesi krajiny.¹¹³

Nelehká koexistence FS a sborů SNB, kde pomalu, ale jistě sílila moc komunistické strany, nebyla všude tak vyhrocená. Obě složky strážců hranic se naplno podílely na společenském životě v obcích, kde fungovaly. Jejich aktivní účast je zaznamenána na Masarykově vatře, pořádané 5. března 1948 Hasičským sborem v Cetvinech.¹¹⁴ Oba dva orgány pořádaly i taneční zábavu 19. června 1948 v Nádražní restauraci v Horním Dvořišti.¹¹⁵ Ve většině obcí fungoval branný spolek. Patronát nad ním z počátku převzala Finanční stráž (Cetviny,¹¹⁶ Horní Dvořiště),¹¹⁷ postupem času v něm však začínají převládat členové SNB.¹¹⁸

V obcích na rozhraní česko - rakouského pomezí existovaly mezi obyvateli specifické vztahy, kdy každý byl závislý na sousedovi, a to bez ohledu na to, jestli byl Němec, Čech, „financ“ nebo „esenbák“. Krásný příklad společné spolupráce najdeme v podpisech "Národní směny vítěství,, , díky které byla realizována v březnu 1948 oprava obecního vodovodu v obci Cetviny. Společně jsou tu potvrzeny závazky účasti všech

¹¹⁰ Muzeu Policie ČR, Směrnice č. 3-753 dův./1946. III/10.

¹¹¹ T. JÍLEK - A. JÍLKOVÁ, Československá státní hranice od vzniku, s. 18.

¹¹² Výpověď inspektora FS Antonína Švitorka, in: J. Marek, c.d., s. 184.

¹¹³ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. I-1, kart. 1, Osídlení obce Cetvin.

¹¹⁴ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. I-2, kart. 1, Zápis o uspořádání Masarykovy vetry, pořádané dne 5. března 1948.

¹¹⁵ SOKA Český Krumlov, fond MNV Horní Dvořiště, sign. IV-3, kart. 3, Oznámení taneční zábavy Finanční stráže a Sboru národní bezpečnosti.

¹¹⁶ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. II-2, kart. 1, Doplnění funkcionářů Místní skupiny svazu brannosti.

¹¹⁷ SOKA Český Krumlov, fond MNV Pohorská Ves, sign. V-1, kart. 4, Hvězdicový štafetový běh brannosti.

¹¹⁸ SOKA Český Krumlov, fond MNV Horní Dvořiště, sign. V-1, kart. 4, Seznam místní skupiny Svaz brannosti v obci Horní Dvořiště.

zdejších českých¹¹⁹ i německých¹²⁰ nemnohých obyvatel. Bohužel vyšší moc a komunistická diktatura tyto lidi zanedlouho znesvářila a nepřímo natrvalo vystěhovala z tohoto místa.

Dnešním velkým potenciálem novohradské oblasti je cestovní ruch. Hned po skončení 2. světové války se objevují první pokusy o jeho rozvoj. Cizinecká a propagační kancelář v Českých Budějovicích v červnu 1946 rozesílá po příhraničních obcích kaplického okresu dotazník ohledně možného ubytování turistů, stravování a stavu komunikací.¹²¹

Z důvodů nárůstu počtu uprchlíků po únorovém převzetí moci komunistickou stranou bylo rozhodnuto o posílení početních stavů pohraničních praporů SNB v Českých Budějovicích, v Plzni a Karlových Varech. Na úkol byli převeleni příslušníci zrušeného pohraničního pluku SNB Slovensko.¹²²

1.4 Nástup totalitní moci v ČSR a reorganizace Pohraniční stráže

Právě v období začínajících represí komunistické strany se můžeme setkat s velkou vlnou ilegálních přechodů přes státní hranice do „svobodného světa“. Jejich množství a frekvence byla větší jen v období po invazi vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968. Přesný počet uprchlíků však jen odhadujeme a i počty zadržených se opírají o hrubé odhady. Přesto pokus o útěk v tomto období dopadl úspěšně dle oficiálních odhadů jen zhruba ve 40 % případů.

„Po únoru 1948 vydalo Ministerstvo vnitra nařízení, kterým pozbyly platnost všechny cestovní pasy, k nimž nebylo uděleno zvláštní výjezdní povolení. Od února do června 1948 opustilo ilegálně Československou republiku asi 3 000 osob. Při pokusu o ilegální přechod státních hranic do zahraničí bylo zadrženo téměř 1 100 osob.“¹²³

Existencí výjezdního povolení, tj. faktickou oficiální kontrolou nad legálním vycestováním ze země, byla popřena jedna ze základních lidských svobod Charty OSN, ke které se tehdejší ČSR jako jedna ze zakládajících 50 zemí 26. června 1945 v San Franciscu při založení OSN zavázala.

---

¹¹⁹ SOkA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. II-1, kart. 1, Oběžník Národní směny vítězství, s. 1 (česky).

¹²⁰ Tamtéž, s. 2 (německy).

¹²¹ SOkA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. V-3, kart. 2, Dotazník na podchycení cizineckého a turistického ruchu na Šumavě.

¹²² Ladislav BĚLOUNEK, Stručný přehled dějin Pohraniční stráže, Praha 1986, s. 44.

¹²³ L. BĚLOUNEK, c.d., s. 40.

Perzekuce totalitní moci na různých skupinách obyvatelstva se přirozeně nevyhnuly ani demokraticky smýšlející prvorepublikové FS. Jen pro příslušnost k Československé straně národně socialistické bylo v té době propuštěno 125 příslušníků. Řada z nich raději volila dobrovolný exil. Někteří se později dostali do komunistických věznic a pracovních táborů za převaděčskou činnost ve prospěch třetího odboje, osob politicky pronásledovaných, ale i nacistických zločinců snažících se útekem uchránit před postihem.¹²⁴

Tlak zesílil přirozeně i na státně nespolehlivé obyvatele a jejich rodiny už tak zcela nebo téměř vylidněných obcí. Takovým osobám byl doručen dopis z Okresního národního výboru v Kaplici – referátu národní bezpečnosti s vyhláškou ohledně úředního zákazu vstupu, trvalého i přechodného pobytu v pohraničním pásmu zdejšího okresu. V případě nevystěhování z pohraničního pásma do lhůty 14 dnů stanovoval postih jednak ve formě trestního stíhání podle článku 3 odstavce 1 zákona číslo 125/1927 Sb. a udělení pokuty 5 000 Kčs.¹²⁵ Tato opatření uspíšila další vylidňování a devastaci opuštěných domů ve zdejších kraji.

K vymezení působnosti a dalších represivních pravomocí potírajících nelegální přechody byl vydán 21. prosince 1948 zákon č. 286 o národní bezpečnosti. MV a národním výborům podle něj náleží právo „chránit lidově demokratické zřízení,¹²⁶ střežit státní hranice, zajistit bezpečnost osob a majetku a udržovat veřejný pořádek.¹²⁷ V zákoně se řeší organizace SNB, vymezuje se v něm propouštění a přijímání do útvarů, právní postavení členů ve službě. Přijat mohl být „jen ten, kdo je československým státním občanem, je státně spolehlivý, je oddaný lidově demokratickému zřízení a mravně bezúhonný“.¹²⁸ Stěžejní částí je § 10 povolující užití zbraně, kdy “příslušník sboru smí při výkonu služby užit zbraně, šetře opatrností podle okolností případu potřebné, jen ... v celním pohraničním pásmu, jestliže osoba po opětovné výzvě se nezastaví, snaží se uniknout a nemůže být jinak zadržena“.¹²⁹

Po zrušení FS dochází k nenásilné výměně „financů“, kteří byli činní ve spolcích a samosprávách za členy SNB. Jejich zastoupení však není tak silné. V nově zvoleném MNV v Pohoří na Šumavě 20. července 1950 se objevuje pouze jeden příslušník SNB

¹²⁴ Z. CABOVSKÁ, c.d., s. 18.

¹²⁵ SOkA Český Krumlov, fond MNV Horní Dvořiště, sign. V-1, kart. 4, František Jára s rodinou, Český Heršlák č. 55, pošta Horní Dvořiště – zákaz pobytu.

¹²⁶ Zákon č. 286/1948 Sb. z 22. prosince 1948. § 1, odst. 2.

¹²⁷ Tamtéž, § 1, odst. 1.

¹²⁸ Tamtéž, § 3, odst. 1, písm. a).

¹²⁹ Tamtéž, § 10, odst. 1, písm. f).

František Stuchlík (*1927), jako jeden z 15 členů tohoto úřadu. Znepokojujícím ukazatelem však bylo to, že všichni byli organizováni v KSČ.¹³⁰

Sřežení státních hranic nevojenským způsobem trvalo až do 1. ledna 1949, kdy byla zrušena FS.¹³¹ Její úkoly byly svěřeny nově vzniklému útvaru ministerstva vnitra – PS. O práci tak přišlo 5 500 příslušníků FS, zhruba 60 % z nich projevilo zájem o přijetí k PS. Po prověrkách jich k PS skutečně nastoupilo 70 %, což bylo ale jen 39 % z celkového počtu mužstva FS.¹³² Hlavním úkolem PS bylo střežit veškerý prostor československých hranic. To však zpočátku šlo jen velmi těžko splnit vzhledem k nízkému stavu mužstva a špatnému hmotnému vybavení.

Jednotky SNB byly na podzim 1949 částečně „posíleny“ ustanovením nové funkce „mladší strážmistr“. V praxi to však byla čistka, kdy prověření „pokrokově smýšlející“ příslušníci nastoupili do této funkce a ostatní byli propuštěni.¹³³

Totalitní komunistický režim měl přirozeně největší zájem na střežení západní hranice. Záhy bylo přikročeno k rozdělení celé republikové hranice na dva úseky. Na západní části brzy převládl vojskový způsob střežení nad policejním systémem ostrahy hranic. Velitelství praporů se nacházela v Liberci, Litoměřicích, Karlových Varech, Plzni, Písku, Českých Budějovicích, Znojmě a Bratislavě. Naopak ve východní části zůstal starý prvorepublikový systém střežení hranic zachován. Oproti západní části se tu bojovalo jen proti pašerákům a služební zbraně ke střelbě se tu používalo opravdu jen opravdu výjimečně.¹³⁴

O nedostatcích v ostraze státní hranice a zejména o velkém počtu zdařilých útěků z totalitního Československa se vědělo. Na vyřešení problému se v dubnu 1949 sešla porada zástupců Ministerstva národní obrany a MV. Výsledkem schůzky bylo doporučení zavést technická opatření vedoucí k účinnějšímu zabezpečení západní části státní hranice ČSR. Stejným problémem se zabývala porada vybraných funkcionářů PS, kde se mimo jiné řešil přechod od tradičního „pro tehdejší situaci nevyhovujícího“ pochůzkového střežení hranice k vojskovému systému. K němu se nakonec přešlo rozkazem velitele PS z prosince 1950. Zcela byla zrušena stará sestava – prapory, roty a čety. Nově byly zformovány brigády, oddíly, prapory a roty PS.

¹³⁰ SOKA Český Krumlov, fond MNV Pohoří na Šumavě, sign. IV-3, kart. 2, Seznam členů MNV v Pohoří na Šumavě.

¹³¹ Zákon č. 275/1948 Sb. z 2. prosince 1948.

¹³² KOLEKTIV AUTORŮ, *Vojenské dějiny Československa V.*, Praha 1989, s. 394.

¹³³ http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni_straz/pohranicnistrz.htm

¹³⁴ L. BĚLOUNEK, c.d., s. 45.

V zimě roku 1950 probíhala výstavba prvních objektů PS, jejich stavba byla v mnohých případech realizovaná svépomocí příslušníky útvarů.

PS SNB tedy zajišťovala ostrahu státní hranice od ledna 1949 do prosince 1950. Od roku 1950 můžeme také mluvit o oficiálních statistikách zadržených osob, počtu příslušníků PS a bohužel i o raněných a mrtvých, které se nezakládají na pouhých odhadech. „V roce 1950 zabezpečovalo střežení státních hranic 5869 příslušníků Pohraniční stráže SNB... V roce 1951 byla vydána situační zpráva o ztrátách Pohraniční stráže SNB: rok 1948 – 8 mrtvých, 23 raněných, 1949 – 34 mrtvých, 207 raněných, 1950 (do března) – 7 mrtvých, 60 raněných. Za období od ledna do února 1949 bylo na západní hranici zadrženo 4 001 osob.“¹³⁵

1.5 Nelehké počátky Pohraniční stráže

Různé reorganizace a přesun záloh z méně exponované východní části hranice nepřinášely omezení ilegálních přechodů hranic. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto k přechodu na tzv. vojsový systém ochrany hranic podle sovětského modelu. Nejprve došlo k vyčlenění 4 000 vojáků základní služby a jejich přiřazení do výcvikových praporů PS, kde prošli základním půlročním výcvikem pro službu na hranici. Jejich konečné přiřazení k pohraničním jednotkám se událo v dubnu 1950.¹³⁶

V květnu 1950 bylo zřízeno nové Ministerstvo národní bezpečnosti, do jehož působnosti přešla PS, v říjnu se realizovaly obsáhlé změny v organizaci a výkonu PS. Zformovala se nová velitelství brigád PS, kterým se podřídily stávající prapory. Pro doplnění početních stavů byli k PS převeleni vojáci 13. pěší divize a 64. samostatného praporu. Tyto dvě jednotky čítaly 4 000 vojáků druhého ročníku a 4 000 nováčků.¹³⁷

Po příchodu nových členů PS a doplnění početního stavu příslušníky ČSLA bylo rozhodnuto v říjnu 1950 na soustředění velitelů a štábů PS v Bystřici v Českém lese, o změnách dislokace nové sestavy PS.¹³⁸

Nová sestava začala platit na hranicích k 1. lednu 1951. Sloučeny byly stávající jednotky PS a převzaté armádní jednotky. Jednotky PS na česko-rakouských hranicích měly menší početní stavy než na hranicích se SRN. Nebyly tu také zřízeny záložní prapory. V listopadu a prosinci 1950 jsou vybráni a vyškoleni noví velitelé. Stanoviště se obsadila

¹³⁵ KOLEKTIV AUTORŮ, Kronika ostrahy, s. 44.

¹³⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, Vývoj SNB a Vojsk MV v letech 1948-1960, Praha 1978, s. 56.

¹³⁷ Martin PULEC, Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy usmrcených na státních hranicích 1945-1989, Praha 2006, s. 18.

¹³⁸ ABS Brno - Kanice, kart. 36, Zpráva o Pohraniční stráž, 1950.

k 26. ledna 1951. 1. února 1951 přicházejí k rotám PS první nováčkové z řad vojáků základní služby.¹³⁹

Na vrcholu pomyslné hierarchie PS stálo pražské Velitelství PS. Pod toto velitelství spadala mimo jiné i 15. československá bps. Brigádám byly podřízeny prapory. Nejmenší jednotkou provádějící faktickou ostrahu státní hranice byly roty Pohraniční stráže (rps).

Maximální počet příslušníků PS byl naplánován na 18 000 osob. Měla být také splněna podmínka, že celkový počet osob s vyšší hodností než poddůstojník neměl přesahovat 4 500 osob. 12. října 1950 byl tehdejší počet 3138 (22 %) vojáků základní služby a 2 924 (20 %) příslušníků SNB posílen na stav 14 062 osob armádními jednotkami (58 %). Celkově bylo tedy dosaženo 78 % předepsaného limitu. Zbývajících 22 % do nařízeného stavu bylo doplněno 1. února 1951 vojáky prvního ročníku základní vojenské služby. Stav PS pak od 23. července 1951, za vojáky základní služby odcházející do civilu, doplňovali pravidelně každý rok noví odvedenci.¹⁴⁰

Hlavní podíl na ostraze hranice nesli tedy od dubna 1950¹⁴¹ vojáci základní vojenské služby, jejichž služba byla prodloužena na 27 měsíců. Vybráni k PS byli zejména odvedenci z komunistických rodin, svazáčtí funkcionáři, popřípadě samotní členové KSČ.¹⁴² Pro potřeby ostrahy hranice každý absolvoval tříměsíční základní výcvik. Někteří příslušníci PS později absolvovali sedmiměsíční poddůstojnickou školu, později přetransformovanou na důstojnické Vojenské učiliště. Zřízena byla Vojenská akademie PS za účelem výchovy nových velitelů PS, k zrušení strážmistrovských hodností a nahrazení důstojnickými a poddůstojnickými.¹⁴³

K ubytování příslušníků PS byly využity ve většině případů stávající objekty v pohraničí, v zimě 1950 bylo postaveno ale i 112 dřevěných baráků. Stavby byly v mnoha případech stavěny svépomocí za krutých zimních povětrnostních podmínek. Problematická byla i doprava materiálu na stavby.¹⁴⁴

Završení transformace znamenal zákon č. 69/1951 Sb. a 70/1951 Sb. z 11. července 1951, vymezující pravomoce příslušníků PS. Úvodní text tohoto zákona přikazuje:

¹³⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 7, Situační zpráva, 1951.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni_straz/ps1951-1991.htm

¹⁴² http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni_straz/pohranicnistraz.htm („Tyto nové posily pohraničních útvarů SNB, plně oddané dělnické třídě, KSČ a lidově demokratickému zřízení, vybíraly pro službu na hranicích ZO KSČ na závodech a na vesnicích.“)

¹⁴³ Tomáš JÍLEK, Sřtežení státní hranice se Spolkovou republikou Německo a s Rakouskem Pohraniční stráž od ledna 1951 do listopadu 1989, in: T. JÍLEK - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 27.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 28-29.

„K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. Ochrana státních hranic je proto povinností každého občana.“¹⁴⁵ V § 2 tohoto zákona se mluví o působnosti PS¹⁴⁶ a z § 3 se dozvídáme o nutné selekci osob přijatých k PS.¹⁴⁷ Tento den byl nadále připomínán jako den PS.¹⁴⁸ Byl doprovázen řadou oslav a akcí na různých místech v českém pohraničí.

Právní předpis upravoval postavení příslušníků PS. Z hlediska práv a povinností je stavěl na úroveň příslušníků vojska a při výkonu své pravomoci na úroveň příslušníků SNB. Nově přiděloval pravomoci ministru národní bezpečnosti a jeho podřízeným orgánům zejména v oblasti vymezování území, na jehož plochu je vstup a pobyt zakázán, nebo dovozen jen na zvláštní propustky a povolení.¹⁴⁹

14. července 1951 vydalo ministerstvo národní bezpečnosti nařízení ohledně vymezení práv použití zbraně u příslušníků PS. Toto nařízení se až do jejího zrušení PS nijak výrazně neměnilo. Důvody oprávněného použití služební zbraně byly například „a) proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly, nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranici a na výstrahu nezastaví, b) bez výstrahy, je-li zjevně podniknut útok proti příslušníku Pohraniční stráže, proti jiné osobě, proti stanovišti, které střeží, nebo proti sousednímu stanovišti, c) bez výstrahy k zamezení útěku osob zatčených, zadržených, nebo nebezpečných pachatelů trestných činů, nelze-li jinak útěku zabránit, d) proti osobám, které se zprotiví služebním zákonům příslušníka Pohraniční stráže, nelze-li jinak i přes výstrahu překonat odpor, směřující ke zmaření služebního zákroku.“¹⁵⁰

Změny v dislokaci a organizaci na sebe nedaly dlouho čekat. Už v roce 1952 se dosavadní oddíly změnilly na brigády a bylo přihlédnuto k požadavku rovnoměrnějšího rozmístění rot. Byly vytvořeny nové detašované čety, většina se jich následující rok změnila na roty.

V roce 1952 je v úseku většiny brigád vytvořeno zakázané pásmo a dochází k instalaci ženižně technických prostředků k zajištění lepšího střežení hranice - včetně elektrického zátarasu s vysokým napětím.¹⁵¹

---

¹⁴⁵ § 1.

¹⁴⁶ Tamtéž.: „Provádění ochrany státních hranic náleží do působnosti Ministerstva národní bezpečnosti, které tento úkol plní svými orgány, zejména Pohraniční stráží.“

¹⁴⁷ Tamtéž.: „Službu u Pohraniční stráže vykonávají pro její význam, odpovědnost a namáhavost vybraní příslušníci pracujícího lidu.“

¹⁴⁸ http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni_straz/ps1951-1991.htm

¹⁴⁹ §2, §3, §10, odst. 1, písmeno a).

¹⁵⁰ Nařízení č. 70/1951 § 1.

¹⁵¹ M. PULEC, c.d., s. 19.

V roce 1955 došlo k ukončení okupace Rakouska sovětskou armádou. Už v roce 1954 došlo k zvýšení početních stavů 4. a 15. bps, nacházející se na československo - rakouské hranici na úkor 9. a 10. brigády. K dalšímu mírnému posilování stavu v 15. českobudějovické bps o 74 vojáků základní služby a 4. znojenské bps o 124 vojáků základní služby došlo v roce 1957.¹⁵²

Před ukončením okupace se mnohdy stávalo, že chycení běženci byli předáni zpět československým orgánům k vyšetřování.¹⁵³

Dislokační systém ustanovený k 1. lednu 1951 zůstal prakticky nezměněn až do roku 1962, kdy byla volarská brigáda zrušena a přeměněna na technické školní středisko. Úsek hranice střežený zrušenou brigádou převzala sušická a českobudějovická bps.¹⁵⁴

Rok 1964 byl ve znamení zřizování speciálních výcvikových středisek pro školení automobilových, spojovacích, ženijních a kynologických odborníků (Libějovice). Početně byly posíleny roty na rakouském pomezí. Na rotách dochází k zavedení nového četového systému. Ruší se organizování do družstev, které nahrazují čety.

Nově vyvstával problém vysídlených vesnic, které se nepodařilo zalidnit, nebo byly záměrně neosídlované ze strategického hlediska. Ruiny opuštěných domů se nejednou stávaly záchytnými body „narušitelů“ či nebezpečným místem pro zvědavé a po dobrodružství toužících děti.¹⁵⁵ To byl přirozeně záporný jev v OSH, rozhodnuto bylo tedy o jejich zničení. Demoliční práce probíhaly v letech 1948 - 1960. Prováděny byly příslušníky MV a ČSLA. Jen v letech 1957-1960 bylo po celém území ČSR odstraněno na 40 000 objektů.¹⁵⁶

1.6 Revize vojenského střežení hranice a stranických kádrů

K velkým změnám dochází v souvislosti s tzv. „obrodným procesem v ČSSR“. Od 1. ledna 1966 přestala spadat PS do resortu MV. Její zpráva přešla nejdříve k Ministerstvu národní obrany a později k pozemnímu vojsku v rámci ČLA. Je zrušen

¹⁵² ABS Brno - Kanice, RMV č. 113, 1955.

¹⁵³ Tomáš JÍLEK, Hranice česko-rakouská, in: T. JÍLEK - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 61.

¹⁵⁴ ABS Brno - Kanice, Výnos 005/PS-1/72.

¹⁵⁵ SOKA Český Krumlov, fond MNV Pohorská Ves, sign. V-1, kart. 5, Anna Rajnohová – upozornění - děti 24. března 1951 Rychnov nad Malší: „Jelikož je zjištěno, že Vaše děti každý den prolézají neosídlené domy a tyto poškozují, nařizuje Vám MNV, by jste toto dětem zakázala. V případě, že toto nebude respektováno, bude na Vás uděláno trestní oznámení.“

¹⁵⁶ L. BĚLOUNEK, c.d., s.48-50.

system tzv. vojenské ochrany hranic s NDR. Celoplošně byly zrušeny prapory a v jejich místech byla ustanovena výcviková střediska.¹⁵⁷

V šedesátých letech znovu přicházeli k PS její bývalí příslušníci, „záložáci“. Namísto pravidelného cvičení v rámci ČSLA byli povoláni k posílení PS v letním období.¹⁵⁸

Na druhou stranu však dochází k velkému zeštíhlení počtu rps - zrušeno jich bylo v rámci ČSSR 25. To vedlo k redukci početních stavů PS o 4 500 pohraničnicků (3 500 z rps).¹⁵⁹

Významnou změnou bylo i zrušení elektrifikace DZ od roku 1965.¹⁶⁰ Informace o narušení státní hranice byla od té doby zajištěna slaboproudou signalizací. Demontáž obávaného vysokonapěťového zátarasu však trvala na různých místech nanejvýš dlouho. Na některých úsecích byla ještě částečně ponechána v osách pravděpodobných postupů narušitelů.¹⁶¹

K stávajícím úkolům PS přibývají v těchto letech i úkoly obranné (v případě branné pohotovosti státu). Nově byly jednotky PS vybaveny různou těžkou bojovou technikou jako byly např. bezzákluzové kanóny a obrněné transportéry.¹⁶² Pro potřeby této techniky se budují palebná a pohotovostní stanoviště a to jednak terénními úpravami, ale i výstavbou prefabrikovaných podzemních objektů - krytů.¹⁶³

Na počátku roku 1968 vznikala demokraticky smýšlející proud i v rámci PS. Na území 15. českobudějovické bps to byli např. důstojníci Krátký, Jokl, Polášek, Fleischman a Sklenář, kteří vystupovali s programem oprostění služby u PS od propagandy a politiky všech politických stran, zejména však v tehdejší době totalitní komunistické. Výše zmiňovaní vytvořili akční byro a jako zástupci tohoto programu pak objížděli jednotlivé roty u 15. bps. Na nich navštěvovali schůze pohraničnicků a hovořili s nimi o problému působení KSČ u PS. Otevřeně se začíná na brigádních konferencích mluvit o zrušení „politruků“ (zástupce velitele roty pro politické věci).¹⁶⁴

¹⁵⁷ Národní archiv, fond ÚV KSČ – A. Novotný, informace o plnění usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 26. října 1965 o vytvoření jednotných čl. ozbrojených sil.

¹⁵⁸ Jan KRÁTKÝ, Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti III. – VI., České Budějovice 2007, s. 208.

¹⁵⁹ ABS Brno - Kanice, fond 13-72.

¹⁶⁰ Rozhodnutí ÚV KSČ ze dne 26. prosince 1965.

¹⁶¹ M. PULEC, c.d., s. 22.

¹⁶² Tamtéž, s. 96.

¹⁶³ <http://www.ropiky.net/>, www.fortifikace.net; www.vojenstvi.cz; Srov. Martin DUBÁNEK, Jan LAKOSIL, Pavel MINAŘÍK, Utajená obrana železné opony: československé opevnění 1945-1964, Praha 2008.

¹⁶⁴ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 202-205.

Vstup vojsk Varšavské smlouvy na naše území byl v prostoru 15 bps ve znamení zmatků. Odstraňovány byly směrovky a ukazatele na cestách. O to se postaralo nejen místní obyvatelstvo, ale i příslušníci některých rps. Nedlouho po obsazení byly vyslány malé jednotky Rusů ke střežení hraničních přechodů. Na roty zavítaly „delegace“ okupantů s cílem kontroly evidence osádky rps.¹⁶⁵

Počet běženců v těchto dnech narůstal. V některých místech, zejména na hraničních přechodech, byli tito lidé pouštěni do „svobodného světa“ zcela bez kontroly. Na přechodech, které již byly obsazeny „spojenci“ a v terénu, byl přechod hranic nemožný. I když se při velkém množství „narušitelů“ násobila pravděpodobnost úspěšného útěku, bylo v těchto dnech mnoho lidí chyceno a odvezeno na nákladních vozidlech bez vyšetřování do Českých Budějovic, kde byli dále propuštěni.¹⁶⁶

Při zatýkání se nadále střílelo a nepřestávalo platit nařízení o použití služební zbraně u PS z roku 1951. V tomto období se vystřílelo mnoho nábojů, vojáci stříleli jen pro výstrahu do vzduchu tak, aby nebyl nikdo zasažen. Vyhovělo se tím nařízením a předpisům. Nezasažení cíle bylo vadou střelce. Nikdo však za tuto úmyslnou „sabotáž“ nebyl nikdy potrestán.¹⁶⁷

Z okupované republiky neodcházely jen civilní osoby, ale byli to zejména i samotní příslušníci PS. S těmito odchody je spjatá i zesílená činnost VI. oddělení PS (kontrarozvědného směrem zevnitř) a obnovená činnost rezidentů a informátorů na rps. Ti se v té době zaměřovali na osobní názory členů rps ohledně „bratrské intervence spojenců“ a potom zejména na náznaky „zběhnutí“.¹⁶⁸

Před 21. srpnem 1968, kdy se ještě předpokládal ozbrojený zásah ČSLA proti možné okupaci, se sešla větší část velitelů rot 2. bývalého praporu Suchdol nad Lužnicí 15. českobudějovické bps k projednání možné obrany proti vpádu „spřátelených“, leč cizích a okupačních armád. Dohodnuta byla obrana důležitých liniových komunikací, tj. zejména silnic Nové Hradky – České Velenice a Suchdol nad Lužnicí – České Velenice s železniční tratí, bojem v lesních úsecích na krátkou vzdálenost s použitím minového materiálu a protitankových zbraní. Pro případné vytlačení z území ČSSR byl navázán styk s příslušníky rakouské Zollwache. Po přechodu do Rakouska v prostoru Gmünd si chtěli příslušníci PS vyžádat ochranu OSN.¹⁶⁹

¹⁶⁵ M. PULEC, c.d., s. 206.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 207.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 207-208.

¹⁶⁸ Archiv bezpečnostních složek Praha – Na Struze (dále jen ABS Praha – Na Struze), Přírůstky „Zběži PS“.

¹⁶⁹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 211-214.

1.7 Normalizační boj proti vnitřnímu nepříteli a zrušení PS

Proti reformnímu hnutí myšlenek se formovalo již od počátku „zdravé“ jádro KSČ na všech pozicích včetně PS. Tito funkcionáři PS, straničtí aparátčící, pracovníci bezpečnosti a staří přesvědčení komunisté přispěli k rychlé normalizaci a návratu totalitní moci na území 15. bps.

Obrácení politického kurzu začalo být nebezpečné nejen pro mnohé reformní členy v řadách PS, ale i jiných nepolitických organizací. Někteří volili dodatečný exil a ti co zůstali, museli čelit malým i velkým represím ze strany vládnoucí totalitní moci.

U PS to bylo zejména odvelení k nižší funkci na rps nebo přemístění k hospodářské složce PS, převelení do vnitrozemí, ale i vyloučení z řad PS a KSČ a nucený odchod do civilu. To vše se udělovalo za významné protistranické „zásluhy“, rozhodnutím komise velitele brigády dané oblasti.¹⁷⁰

„Zůstává nezvratitelným faktem, že PS jako celek zůstala věrna svým třídním, socialistickým a internacionálním zásadám a tradicím. Postavila se také v dubnu 1969 jako celek jednoznačně za nové vedení KSČ v čele se soudruhem Gustavem Husákem a za novou politickou linii.“¹⁷¹ Tato pevná zásadovost byla však možná až po razantních čistkách.

V roce 1969 se zkracuje délka trvání služby vojáků ZVS z 26 měsíců na 24. Posily nováčků – vojáků ZVS přicházejí k rps dvakrát ročně.¹⁷²

Různé změny, které se podařily u PS prosadit od jara 1968 částí „pravičáků“, jsou zrušeny a nastává tvrdá cesta zpět k tradičnímu střežení státní hranice. U většiny pohraničnicků se projevuje vystřízlivění z ideálů, morální rozvrácení a pocit bezcennosti v plnění jejich služby. Vedlo je k tomu zejména to, že ostraha hranice ČSSR od této doby nebyla prováděna ve prospěch samotné republiky, ale otevřeně a pod tlakem pouze pro SSSR.¹⁷³

Od 1. ledna 1972 došlo také k znovačlenění PS do resortu Federálního MV.¹⁷⁴ O rok později v červnu 1973 bylo v rámci celkové transformace zrušeno Velitelství PS. Jeho pravomoce přejala nově vytvořená Hlavní správa PS a ochrany státních hranic.¹⁷⁵

¹⁷⁰ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 215 - 219.

¹⁷¹ http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni_straz/historie.htm

¹⁷² M. PULEC, c.d., s. 22.

¹⁷³ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 215.

¹⁷⁴ Usnesení politbyra ÚV KSČ z 15. prosince 1971.

¹⁷⁵ ABS Brno - Kanice, RMV č. 35, 1973.

Nově jmenovaní členové této organizace procházeli komisemi, které postupovaly tvrdě proti příznivcům reformní politiky „Pražského jara“.

Z hlediska dislokace byly znovu vytvořeny prapory. Konkrétně u 15. bps to byl prapor Lipno, Kaplice, Suchdol, Nová Bystřice. Došlo k obnovení systému čet na rps a k navýšení stavů. Nově vytvořená organizační struktura nebyla až do ukončení činnosti PS v roce 1989 výrazně měněna.¹⁷⁶

V tomto období již nedochází k hrubému násilí na „narušitelích“ ve formě vysokonapětového drátěného zátarasu a minových polí. Se zadržením těmito formami se již prakticky nesetkáváme. Důležitější se stává síť informátorů Pomocníků pohraniční stráže (PPS) a členů SNB, kteří byli rozmístěni po celém pohraničí. Hlavní tíže ochrany státních hranic spočívala opět na pohraničnících - konkrétně na vojácích základní služby. Neméně drastickým nástrojem zadržení se stalo hojné použití Samostatně útočící psů (SUP). Tato „vymoženost“ však byla po opakovaných protestech světových velmocí stažena.

Zánik SSSR a potažmo s ním spojená vlna revolucí v jeho satelitních zemích východního bloku znamenala pád „Železné opony“ i česko – rakouském pomezí. Na konci listopadu 1989 došlo k rozhodnutí vlády odstranit veškeré ženíjně technické zabezpečení na československo – rakouské hranici. Demontáž v tomto území byla zahájena 11. prosince 1989 a trvala až zhruba do roku 1990.¹⁷⁷

Zánik PS znamenalo zrušení zákona č. 69/1951 Sb. 16. července 1991 Federálním shromážděním ČSFR. Ostraha hranice byla od září 1991 do prosince 1992 zajišťovaná Pohraniční policií a Cizineckou policií Federálního policejního zboru. Ty od ledna 1993 nahradily referáty Cizinecké a Pohraniční policie České republiky.

Po vstupu ČR do EU 1. května 2004 došlo k částečnému uvolnění pohraničního režimu, hranice a kontroly na nich však zůstaly.

Teprve 21. prosince 2007 vstupem ČR do schengenského prostoru EU padla poslední překážka ke konečné evropské integraci. Zrušeny byly hraniční kontroly a pohyb mezi jednotlivými státy EU je konečně svobodný. Zpočátku panoval strach obyvatel pohraničních regionů o osobní a majetkovou bezpečnost. Policejní statistiky však ukázaly, že jejich obavy byly přehnané.

Nekontrolovaný pohyb osob a zboží však přináší krom výhod i záporné stránky. V současné době je poměrně aktuální problém vyvážení odpadu ze zakládajících zemí EU

¹⁷⁶ ABS Brno - Kanice, RVPS č. 25, 1973.

¹⁷⁷ Z. CABOVSKÁ, c.d., s. 39.

do nově přiřazených zemí. Toto „zboží“ je bez jakýchkoliv dokladů ukládáno do opuštěných průmyslových stavení a po odhalení zapáleno.

Zrušení hraničních přechodů mělo za následek úbytek pracovních míst ve státní správě. Většina příslušníků zrušené Pohraniční a Cizinecké policie však přešla k Policii ČR, armádě ČR nebo do Celní správy. Tento orgán ve vnitrozemí kontroluje namátkově kamionovou dopravu v rámci ČR.

2. Jednotky strážící česko - rakouskou hranici

2.1 Celková situace

Po skončení 2. světové války vykonávaly ostrahu zdejší hranice obnovená prvorepubliková oddělení FS a čtyři pohraničních útvarů SNB.¹⁷⁸ Organizačně nejnižším útvarem ostrahy hranic byla právě četa. Ta se ve většině případů skládala z velitele, zástupce velitele, řidiče, spojky a třech družstev. Družstvo bylo složeno z velitele a devíti příslušníků SNB.¹⁷⁹ Čety strážily příhraniční oblasti dlouhé zhruba 20-25 km.¹⁸⁰

V roce 1951 dochází k celkové reorganizaci ostrahy státní hranice, nejnižší jednotkou PS - rps. Počet pohraničnicků byl zprvu po reorganizaci 35-40,¹⁸¹ později vzrostl na 40-50 členů. Úsek strážení hranice se pro jednu rotu hraničící s kapitalistickými státy razantně zmenšil na 5-10 km.¹⁸² Rps se skládala ze tří střeleckých družstev, kulometného družstva, hospodářského družstva a později, od poloviny 50. let, i kynologického družstva psů.¹⁸³ Velitel roty, zástupce velitele pro věci politické¹⁸⁴ a staršina, to byly hodnoty tvořící základ každé roty.¹⁸⁵

Velitel roty byl podřízen veliteli praporu a byl přímým nadřízeným všech příslušníků roty. Odpovídal za ochranu státních hranic a obranu státního území v určeném úseku, za bojovou pohotovost, bojovou a politickou přípravu pohraničnicků, za výchovu, vojenskou kázeň, politický a morální stav pohraničnicků, za udržování objektu roty, vnitřního nařízení a pořádku u roty, za plný počet, stav a použitelnost výzbroje, výstroje, bojové techniky, vozidel, ostatního materiálu a služebních zvířat, za správné využívání sil a prostředků roty k ochraně státních hranic.¹⁸⁶

Zástupce velitele roty pro věci politické byl podřízen veliteli roty a zároveň byl přímým nadřízeným všech příslušníků roty. Jeho úkolem bylo provádět stranickopolitickou a politickovýchovnou práci v duchu usnesení ÚV KSČ tak, aby přispíval k upevnění bojové pohotovosti, vysokého politického a morálního stavu a kázně roty. „Politruk“ byl povinen pohraničnickům vysvětlovat usnesení vlády a strany, informovat je o mezinárodních

¹⁷⁸ ABS Brno - Kanice, inv. j. 139, č.j. 465, PS SNB – návrh na reorganizaci z 31. března 1949.

¹⁷⁹ ABS Brno - Kanice, Pohraniční útvary SNB – úhrnná zpráva, 1949.

¹⁸⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357, Příspěvek sektoru I/1 ke zprávě o činnosti PS útvaru 9600 z 3. března 1949.

¹⁸¹ ABS Brno - Kanice, Vojenská kronika Poběžovické brigády, 1951-1956.

¹⁸² ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 7, březen 1951.

¹⁸³ ABS Brno - Kanice, Historie a současnost svazku Pohraniční stráž v Chebu.

¹⁸⁴ Lidově zvaný „politruk“.

¹⁸⁵ M. PULEC, c.d., s. 25.

¹⁸⁶ Karel PEPRNÝ, Pohraniční služba, Praha 1962, s. 117. Srov. M. PULEC, c.d., s. 25.

událostech,¹⁸⁷ osobně provádět výchovu pohraničníků, řídit a organizovat politická školení v rotě a vést pohraničnický k nenávisti vůči nepřátelům tehdejšího socialistického zřízení.¹⁸⁸

Staršina roty odpovídal za správu a evidenci vojenského materiálu, materiálního vybavení a pořádku v rotě. Byl nadřízeným hospodářského družstva. Od druhé poloviny 60. let 20. století byla jeho funkce nahrazena výkonným praporčíkem a do 70. let 20. století starším účtovatelem.¹⁸⁹

K dalším významným funkcím na rotě patřili velitel družstva, zástupce velitele družstva, velitel čety, spojač roty a technik roty.¹⁹⁰

V prvních letech fungování PS byly pohraniční roty organizovány do družstev. Běžný den pohraničnicka byl rozvržen na 8-12 hodin,¹⁹¹ někdy i výrazně delší službu na ostraze státní hranice a 8 hodin spánku. Ostatní čas, pokud nějaký zbýval, byl organizován podle potřeb a plánů vedení roty. Nikde nebylo stanoveno, kdy má mít pohraničnick volno, kdy spát, kdy sloužit. Pravidlem zůstávalo 8 hodin spánku, na který měl mít každý právo. Někdy se sloužilo s přestávkami na spánek celý týden i přes víkend.¹⁹²

Odborníci, jako řidiči a ženisté, sloužili na rotách minimálně. Koně byli součástí a nezbytností života na každé rotě, využívání motorových vozidel bylo zpočátku spíše výjimkou.¹⁹³ Koňmi se prováděla údržba ženijního technického zabezpečení, konkrétně orných pásů mezi jednotlivými stěnami. Politická školení a výcvik měl být v rotě prováděn vždy po a před vlastní službou v délce trvání tří hodin.¹⁹⁴ V praxi však školení nebo nějaký nácvik trval obvykle dvě hodiny a zhruba další dvě hodiny byly věnovány údržbě roty nebo

¹⁸⁷ Zejména o úspěších při budování socialistické a komunistické společnosti.

¹⁸⁸ K. PEPRNÝ, c.d., s. 122-123. Srov. M. PULEC, c.d., s. 25.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 126-127.

¹⁹⁰ ABS Brno - Kanice, Ochrana státních hranic Československé socialistické republiky, Praha 1974, s. 12-16.

¹⁹¹ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech – Narodil se roku 1939. Základní vojenskou službu vykonával od roku 1958 u znojemské brigády. Potom působil dva roky od roku 1961 na volarské brigádě na rotě Planina, 1962 – 1963 na rotě v Pohoří na Šumavě, 1964 – 1973 na rotě v Chlumu u Třeboně, 1974-1986 na rotě v Nových Hradech. Roku 1986 na vlastní žádost odešel do civilu k státním statkům v Nových Hradech. Po roce 1990 působil u PS OSH ČR. Za svého působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti podplukovníka, velitele roty Nové Hrady.

¹⁹² Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech – Je ročník 1943, pochází ze Slovenska. Vojenskou základní službu absolvoval u PS 15. českobudějovické bps. Po jejím skončení se rozhodl zůstat jako voják z povolání. Nejdříve v hodnosti praporčíka, pak důstojníka. Sloužil v letech 1962 – 1964 na rotě Cetviny, 1966 – 1973 na rotě Pohoří na Šumavě, 1974 – 1989 na praporu v Suchdole nad Lužnicí. K 1. lednu 1992 odešel na vlastní žádost do zálohy. Dosáhl nejvyšší hodnosti podplukovníka.

¹⁹³ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech – Narodil se roku 1933. Studoval VSMV Vsetín, později důstojnickou školu v Kolodějích. V letech 1954 – 1963 působil u Vnitřní Stráže Jáchymov. Roku 1963 přišel k PS k 15. českobudějovické brigádě. Působil na rotách Nové Hrady a Suchdol nad Lužnicí, později v Českých Budějovicích. Zastával funkci staršího důstojníka ženijní brigády. Za svého působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti majora.

¹⁹⁴ ABS Brno - Kanice, fond A 32 – Sekretariát náměstků ministra vnitra ČSSR Jána Pješčaka a Pavla Vaňa, kart. 7, Reálné možnosti zabezpečení plnění úkolů OSH, 1972.

rajonům, popřípadě i hospodářským pracím pro potřebu dané roty. Nejčastější takovou prací bylo štípání dřeva.¹⁹⁵

Velké ulehčení nelehké pohraniční služby přenesl 1. března 1964, kdy byl zaveden četový systém. V každé rotě byly standardně ustanoveny 3 čety, které se pak podle počtu přidělených pohraničnicků dělily na 2-3 družstva. Na vlastní ostrahu státní hranice byly v budoucnu nasazovány vždy roty dvě, přičemž s rotou třetí byl prováděn výcvik a politická školení. V případě potřeby tato část sloužila jako operativní záloha velitele roty.¹⁹⁶

Od roku 1962, nebo 1963, začalo být pravidlem udělování hraničního volna vždy jeden den v týdnu. Předtím nic takového neexistovalo. Pokud to však početně nevycházelo nebo byla zesílená ochrana, volno udělováno nebylo.

Krom běžných jednotek PS sloužících na rps byly na místech hraničních přechodů situovány oddělení pasové kontroly (OPK). Jejich hlavní náplní byla kontrola osob překračující legálně státní hranici. Při brigádním vedení byla i VI. oddělení PS. Úkolem této jednotky byla agenturní činnost v řadách PS, vedení sítě spolupracovníků a důvěrníků situovaných přímo na rps, předcházení zběhnutí pohraničnicků a plánování akcí na znovuzískání přeběhlíků.¹⁹⁷

Pohraniční rota jako taková stála na nejnižším stupni organizační hierarchie pohraničních jednotek. Pro řízení byly ustanoveny nadřazené orgány - prapory,¹⁹⁸ brigády a Hlavní správa¹⁹⁹ PS.²⁰⁰

2.2 Budovy Pohraničních rot

Příslušníci FS, kteří se znovu vrátili do nedobrovolně opuštěných „ztracených vart“, se většinou nastěhovali zpět do budov strážnic a pronajatých prostor, ve kterých sloužili za první republiky.

Nově vzniklé orgány MV zpočátku využívaly pro svojí činnost stávající uvolněné civilní objekty, v některých případech docházelo i k vystěhovávání obyvatelstva.²⁰¹ Vždy však na podkladě schválené žádosti adresované MNV. Budovy byly bezplatně svépomocí

¹⁹⁵ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

¹⁹⁶ ABS Brno - Kanice, fond A 32, kart. 7, Reálné možnosti zabezpečení.

¹⁹⁷ M. PULEC, c.d., s. 78-79.

¹⁹⁸ V letech 1966-1973 byly zrušeny.

¹⁹⁹ Nazývané též Velitelství PS se sídlem v Praze.

²⁰⁰ ABS Brno - Kanice, sign. I-41 taj., PS – zřízení, 1949.

²⁰¹ M. PULEC, c.d., s. 49.

příslušníky PS upraveny k potřebám útvaru. Případné peněžní výdaje byly hrazeny z účtu pokladny útvaru PS.²⁰²

Do 31. března 1950 byly tyto instituce v bezsmluvním nájemném poměru vzhledem k místní samosprávě. Výnosem ministerstva vnitra čj. 234/14-257-BP/4 bylo vyplácení nájemného k tomuto dni zastaveno. Budovy byly nedlouho poté bezplatně převedeny do vlastnictví státu a svěřeny účelům SNB, případně PS.²⁰³

Ne všechny objekty byly vhodné pro účely PS, a tak už v zimě roku 1950 začíná stavba 112 dřevěných montovaných „baráků UBA“ po celém území československého pohraničí. Drsný horský terén a nepříznivé počasí kladlo velké nároky na organizaci logistiky stavebního materiálu. Nebylo výjimkou, že jedinou možnou dopravu zajišťoval kočár s potahem koní, případně tlumok nebo stanový dílec na bedrech pohraničnicků.²⁰⁴ Ostatní stavení v oblasti zakázaného (ZP) a hraničního pásma (HP), která nebyla plánovaná pro využití PS, byla dále demolována.²⁰⁵ Všechny úpravy původních objektů, stejně jako stavbu nových rot, prováděli příslušníci pohraničních útvarů při střežení hranice.

Dá se říci, že všechny pohraniční roty byly z hlediska funkčního stejné. Základ tvořila vždy kuchyně, jídelní blok a ložnice mužstva. V každé budově musely být dvě, nebo tři kanceláře s nějakou učebnou. „Muselo se někde vyspat, najíst, někde odpočinout, zahrát šachy, nebo něco, třeba karty apod.“²⁰⁶

Pro potřeby OSH musely k rotě náležet ještě skladové prostory, pro výstroje a výzbroje „pohraničnicků“ a proviantních zásob. Jejich umístění bylo různé, dle dispozic každé roty.²⁰⁷

Velké zděné budovy rps byly například v Pohoří na Šumavě,²⁰⁸ Cetvinách, nebo v Dolním Dvořišti. Rps v Nových Hradech – Sokolův hnízdo byla do roku 1960²⁰⁹ pouze dřevěná stavba, později došlo k jejímu přestěhování do kláštera v Nových Hradech.

Na Žofíně se rps nacházela v původním bučovském dřevěném zámečku. Poměrně často byly využívány u 15. bps i unifikované dřevěné UBA baráky.²¹⁰ V Dolní Příbráni se

²⁰² SOkA Český Krumlov, fond MNV Horní Dvořiště, sign. V-1, kart. 4, Místnosti pro zřízení závodní kuchyně pro PS útvar – předložení návrhu.

²⁰³ Tamtéž, Přestěhování PS útvaru Horní Dvořiště – vyrozumění.

²⁰⁴ Tomáš JÍLEK, Střežení státní hranice se Spolkovou republikou Německo a Rakouskem Pohraniční stráž od ledna 1951 do listopadu 1989, in: T. JÍLEK - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 28.

²⁰⁵ M. PULEC, c.d., s. 50.

²⁰⁶ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²⁰⁷ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²⁰⁸ V budově bývalého celního úřadu.

²⁰⁹ Její přestavbu prováděl p. František Kulhan jako stavební technik z 15. československé bps.

jeden takový UBA objekt nacházel, sloužil jako ubytovna mužstva. UBA domy by jsme mohli nalézt ještě na Tokaništi, Ulrichově²¹¹ a Šejbech. Na některých místech se nacházejí ještě dnes, ale jsou již modernizované - obezděné tzv. „TUBA baráky“ z let 1963-1972.²¹² „UBA“ byly stavěny hlavně v padesátých letech dvacátého století. Z celkového počtu rot u 15 bps. se jednalo asi z ¼ o UBA baráky.

Po roce 1970 se u správy Pohraniční stráže zřídila stavební skupina při MV. Mimo jiné se začaly budovat nové typy rps a postupem času se unifikovaly asi tři. Začaly se stavět od Chebu až po Bratislavu. Projektované byly všude tam, kde stávající budova již nevyhovovala. Většinou to bylo v místech, kde dožívala původní dřevěná stavba nebo tam, kde byla původní nevyhovující.

V roce 1987 tak dochází i k výstavbě nové rps u Nových Hradů²¹³ ve směru na hraniční přechod. Takto vznikla i „nová“ rota v Černém údolí. Po dokončení docházelo k velkému stěhování do nových objektů. Osud původních staveb byl většinou neblahý. Špatně skončil i již zmíněný památkově chráněný původní buřvoyský lovecký zámeček. Začalo do něj zatékat a nakonec se jedna jeho část zřítla. Na základě vyhlášky ministerstva kultury přikročili ženisté z praporu 15. bps. k jeho konečné likvidaci.

Stavební práce na nových budovách prováděla většinou stavební skupina při hlavní správě PS. U každé brigády byly podpůrné jednotky. Nicméně samotná brigáda realizaci neprováděla. Výjimkou byla existence roty v Nových Hradech, která byla postavena civilní stavební firmou - Okresním státním podnikem České Budějovice.

---

²¹⁰ Jednalo se o unifikované dřevěné baráky. Jednotlivé díly, ze kterých se takové objekty skládaly, byly předem vyrobené a projektované vzhledem ke snadné rozložitelnosti a manipulovatelnosti. Na určeném místě se zarovnal terén a vybudovaly se základy. Nic dalšího nebylo potřeba. Stavba mohla být smontována i rozložena během poměrně krátké doby.

²¹¹ Postaveny tam byly až v roce 1960.

²¹² M. PULEC, c.d., s. 50.

²¹³ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech - Je ročník 1943, pochází ze Slovenska. Studoval střední školu SPŠ – strojní ekonomické dílny, poté krátce nastoupil do strojírenského závodu. V dubnu 1970 vykonával základní vojenskou službu u PS. První měsíc prodělal základní výcvik v Nové Bystřici. Po něm začal studovat na poddůstojnické škole zdravotní v Jáchymově. Po úspěšném absolvování působil jako zdravotní instruktor na rotě PS Nové Hradky. Po dvou letech základní vojenské služby se rozhodl zůstat u PS jako voják z povolání v hodnosti rotmistr. Za dobu jeho působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti majora. Po roce 1990, kdy došlo k zrušení PS, přešel k Pohraniční policii ČR, kde zastával funkci psovoda až do roku 1996, kdy odešel do civilu.: „Budova PS byla v Nových hradech v bývalém klášteře servitů, byla to jednopatrová budova ve tvaru čtverce. Zásobování tu probíhalo bez problémů, větší množství skladovatelných potravin bylo přiváženo centrálně z bps. Základní potraviny, které nebylo možno dlouhodobě skladovat, jako pečivo, ovoce a zelenina, byly nakupovány denně čerstvé z místních obchodů. Stravy byl dostatek, byla pestrá a bohatá. Byla tu i možnost přilepšení ve formě chovu vepřů při rotě. Kuchař tu pro potřebu roty pěstoval základní druhy zeleniny. Potraviny byly uloženy ve vyhrazené místnosti – skladu potravin. V něm se nacházely dvě lednice na mléčné výrobky a maso. Ve sklepech byly skladovány brambory. Stravování probíhalo ve společné jídelně.“

2.2.1 Zásobování a stravování na rotách

Od počátku fungování PS se na rotách dbalo o to, aby byla jednotka co nejvíce samostatná v zásobování. Téměř u každé rps bylo proto zřízeno zemědělské hospodářství. Ze začátku se chovaly koně, prasata, telata, občas kráva na mléko. Postupně byl ale trend omezovat tato hospodářství. Na rps v Pohoří na Šumavě byl v šedesátých letech dvacátého století traktor a chovali se tam býci.²¹⁴

Pokud šlo o přímé zásobování, bylo prováděno v místě drobným nákupem. Větší množství proviantu se navázelo ze skladů a bylo objednáno cestou proviantních služeb jednotlivých brigád.

O hladké zásobování roty se staral jeden „provianták“,²¹⁵ který byl součástí samotného velení roty. Ten prováděl i drobnější nákupy cukru, mléka, pečiva a masa v místních prodejnách. Dlouho skladovatelné potraviny se navázely z ústředních skladů zhruba jednou za půl roku.²¹⁶

Pro příslušníky roty se sestavoval jídelníček, který musel být schvalován a musel splňovat nutriční a vitamínové hodnoty. Zároveň se nesmělo jednat o jednostrannou stravu. Zemědělská hospodářství se později stávala jen přílepkem. V chovu hospodářských zvířat začínají převažovat postupem času zejména prasata, veškerá chovaná zvířata byla krmena zbytky vzniklých z činnosti kolem rotní kuchyně.²¹⁷

2.2.2 Mechanizace a chov koní

Koně byli součástí a nezbytností života na každé rotě. „Měli jsme takové dva bělouše. Jeden z nich byl takový mizera, jednou praštil kopytem podkoního do brady.“²¹⁸

Pokud se ještě na rotách používali koně do tahu, bylo nutné pro ně zajišťovat seno. Samotní členové PS tak vedle služby vykonávali ještě kosení. Seno se získávalo u 15. bps z kusu pole, určeného od státního statku Třeboň nebo kolem silnic.

Koně se využívali především pro údržbu tzv. ženíjního technického zabezpečení – orných pásů mezi jednotlivými stěnami. Traktor, pokud byl na rotě k dispozici, se využíval zejména na podzim na tzv. hlubokou orbu mezi kontrolními pásy. Na jejich údržbu a uhlazování se používalo koňského potahu. Pár koní byl na rotách Nové Hradky, Fischerovy chalupy, Krabonoš, Cetviny i v Pohoří na Šumavě.

²¹⁴ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²¹⁵ Většinou se jednalo o vojáky základní služby.

²¹⁶ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²¹⁷ Audiozáznam s p. F. L. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²¹⁸ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

V letech 1969-1970 se přistupuje na rotě Nové Hradky k mechanizaci, stejně tak tomu bylo do roku 1975 na rotě Krakonoš. Nejdéle se koně udrželi na rotě v Cetvinách a Pohoří na Šumavě.²¹⁹ Ke stažení jezdeckých koní však dochází už od roku 1957. Od konce 50. let se postupně nahrazovaly stávající automobily²²⁰ a koně terénními automobily GAZ, nákladními automobily a motocykly.²²¹

2.2.3 Volný čas příslušníka PS

V počátcích fungování PS bylo volno pohraničnicků vyplněno „hlavně pospáváním, nebo se hrála dáma, šachy, člověče nezlob se, nebo se jen tak „kecalo“ na světnicích. Dokonce se i zpívalo a hodně se vymýšlely různé klukoviny.“²²²

Po zavedení četového systému platilo, že každý voják měl za běžných podmínek v době tzv. normální OSH odsloužit 7-8 hodin ve službě na OSH a 8 hodin strávit předepsaným spánkem.²²³ V 60. letech 20. století se sloužilo o hodinu méně a v letech 70. byla opatřením upravena maximální doba služby pohraničnicků na 10 hodin.²²⁴ Služby na OSH se plánovaly každý den pro každého vojáka a v počátcích PS se sloužilo pravidelně i o víkendech. Až od roku 1962 – 1963 se začalo udělovat pohraničnickům hraniční volno jednou za týden. Pokud však bylo potřeba, sloužilo se bez nároku na volný čas. Jediné, co muselo být splněno, bylo těch 8 hodin spánku.²²⁵

V době zesílené OSH se prodlužovala doba služby na 9-12 hodina, nasazováno bylo více pohraničních hlídek a fasovalo se více signalizačních prostředků.²²⁶ Úseky, které byly od rps hodně vzdálené, se rozhodnutím velitele brigády střežily dočasně vyčleněnou

²¹⁹ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²²⁰ Jan KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku na hranicích vlasti II., České Budějovice 2007, s. 18.: „Pro běžný proviant a později i pro poštu jezdil vozka do Tiché a do Rychnova nad Malší. Na to ježdění jsme měli starý, zachovalý kočár, bryčku a dvoukolku. Na útvaru bylo také auto, bojový vůz škodovka, říkalo se mu „hadroplech“. Dál jsme měli motorku „kejvačku“, JAWA 250 a dokonce traktor. Auto i traktor byly později z rot staženy a nahrazeny dalšími koni a ještě později koňmi jezdeckými.“

²²¹ M. PULEC, c.d., s. 101.

²²² J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 20.: „Slyšel jsem z jedné světlice vždy v intervalu hurónský řev a smích, tak jsem tam vstoupil v naději na účast při nějaké srandě. A ta tam také byla. Kolem jedné postele byla velká slezina vojáků, na posteli ležel jeden z nich, nohy zdvižené vzhůru, u něj stál další voják, v jedné ruce zápalku, v druhé krabičku a čekal, až ten ležící křikl už! Při čemž se mohutně uprdl a ten se zápalkami mu přidržel zapálenou zápalku v rozkroku vzadu kalhot, od kterých vyšlehl dlouhý, zelenožlutý plamen a zpětně, rozptýleně u kalhot dohasínal za onoho řevu a veselí vojáků. Přesvědčil jsem se já, i ostatní, že lidské, břišní plyny opravdu hoří, pěkně a mohutně. O velmi, velmi dlouho později předváděli vojáci obdobnou scénu v jednom oblíbeném filmu, ztrapňujícím již bývalou čsl. Lidovou armádu. Já to zažil živě v roce 1951 z nudy, vojáky 9. pohraniční roty Cetviny.“

²²³ ABS Brno - Kanice, Přepis pohraniční služby PS-1-1, Praha 1956, s. 69-70.

²²⁴ M. PULEC, c.d., s. 50.

²²⁵ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²²⁶ ABS Brno - Kanice, Přepis pohraniční služby.

hlídkou (tzv. piket).²²⁷ V piketu se sloužilo většinou maximálně 12 hodin²²⁸ a obvykle byl hlídce přidělován služební pes.²²⁹

Zpočátku fungování PS se na volně pohraničnicků nesešlo více jak 5 - 6 lidí. Ostatní buď spali, nebo byli ve službě. Činnost takové malé skupinky nebyla nikterak organizována. Četový systém znamenal i reformu trávení volného času. Rps byla zpravidla rozdělena na tři čety. Dvě čety byly aktivní při OSH a jedna měla volno nebo školení. Jednalo se asi o 20 příslušníků PS.²³⁰

Čas mezi výkonem služby a spaním byl vyplněn údržbou roty nebo „rajónům“, nějakým nácvikem a hospodářskými pracemi,²³¹ zbytek času tvořilo osobní volno.²³²

Příslušníci PS – psovodi měli zhruba dvě hodiny na přípravu potravy pro svěřence a potom ještě čas na výcvik psa, který spočíval zejména v nácviku stopování a vyhledávání ukryté osoby.²³³

Osobní volno bylo organizováno ZO SSM. V začátcích působení PS bylo povinné sledování televizních novin²³⁴ poplatných tehdejšímu režimu. Svou roli hrála také zájmová činnost pohraničnicků. Při rps byly organizovány kroužky hudební,²³⁵ kulturně – umělecké, sportovní,²³⁶ výtvarné, fotografické, čtenářské a rukodělné.²³⁷ Někteří příslušníci PS

²²⁷ ABS Brno - Kanice, Přepis pohraniční služby.

²²⁸ M. PULEC, c.d., s. 50-51.

²²⁹ ABS Brno - Kanice, Ochrana státní hranic Československé socialistické republiky, 1974, s. 67-68.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Většinou sekání dřeva na zimu a sušení slámy pro koně.

²³² Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²³³ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²³⁴ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Pamatuji si, kdy poprvé jsme dostali televizi, to říkám ještě v souvislosti s rádiem, obrazovka měla asi tak 25 cm na 20 cm. Byla to bedna i s rádiem.“

²³⁵ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 58-59.: „Na Cetvinách jsme dali dohromady rotní soubor, který používal nástroje všeho druhu – tahací harmoniku, housle, křídlovku, buben velký, bubínek, činely, kytaru, bendžo, heligonku, foukací harmoniku a vozembouch. Jeden čas hrál dokonce desátník Houdek na varhany v kostele. Duší celého souboru byl po všech stránkách inteligentní kluk z Vídně, což je vesnice nedaleko Třebíče. Jmenoval se Lázníčka. Byl to člověk, který ať vzal do ruky kterýkoliv nástroj, za pár dní na něj uměl hrát. Bylo to takové štěstí, že se na jednom neznámém místě sešlo několik muzikantů, z nichž většina uměla hrát na několik nástrojů. Ti se brzy sehráli a my jsme měli povinnost a důvod využít tuto kapelu mezi civilním obyvatelstvem k „utuzování“ spolupráce.“

²³⁶ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Život na rotě se skládal ze služby, spánku, stravování, výcviku, osobního volna, úklidu. Přesné časové rozvržení těchto činností během dne bylo určeno plánem služby. Během dne platilo, že 8 hodin vyplňoval spánek, 8 hodin výcvik nebo služba (zpravidla rozdělená na dvě části), zbytek času mohl být vyplněn osobním volnem, nebo úklidem objektu roty. Jednou týdně měl příslušník PS hraniční volno. Společenských místností bylo na rotě hned několik – klubovna s televizí, klubovna s židlemi a společenskými hrami, tělocvična (stůl na stolní tenis, činky, žíněnky).“

²³⁷ Tamtéž.: „Na rotě byly provozovány různé kroužky, dle zájmů členů - hudební, fotografický, čtenářský, kulturní. Příslušníci PS se angažovali jako vedoucí Svazarmu, v místních sportovních klubech (fotbal). Na rotě se promítaly filmy, vystupovali zde umělci, pořádaly se zájezdy na divadelní představení, provozovaly se různé sportovní akce, jednou za rok byl pořádán ples PS. Členové PS byli v mnoha případech poslanci, pracovali jako členové v občanských výborech. PS byla činná i v brigádnické činnosti v Nových Hradech.“

dokonce vedli Pionýrské oddíly při ZDŠ, s kterými se přes léto účastnili táborů. V případě potřeby a možností byli tito příslušníci uvolňováni ze služby na OSH.²³⁸

Československá televize, velice účinný nástroj komunistické totalitní moci, ve své programové šířce nabízela jen velmi málo nezpolitizovaných pořadů a seriálů. Ideologií neposkvřené a zároveň mezi pohraničníky oblíbené byly zejména přímé přenosy sportovních události ve světě.²³⁹

Na rps se také pravidelně konala Politická školení mužstva. Hlavní náplní byla „diskuze“ o událostech, které proběhly tiskem, novinami a televizí.²⁴⁰ Obsahem se ale dala tato školení přirovnat spíše k monologické přednášce velícího pohraničníka, upravující lepší chápání skutečnosti v duchu instrukcí totalitní ideologie. Pro možné kritické názory řadového příslušníka PS tu rozhodně místo nebylo.

Každá rps měla i místnost, kde mohl příslušník PS při osobním volnu zůstat chvíli sám, zavzpomínat na domov a napsat svým blízkým dopis.²⁴¹ Touha po domově byla mnohokrát psychologicky mistrně využívána v motivaci k činnosti při OSH. Tyto kontakty byly co možná nejvíce podporovány, byla to totiž jistota toho, že voják nezběhne do kapitalistické ciziny. V případě útěku příslušníka PS do ciziny byli jeho rodiče i ostatní příbuzní vyzýváni VI. oddělením PS k zasílání „tesklivých“ dopisů zběhovi s požadavkem návratu. Někdy byly organizovány i návštěvy „nešťastných“ matek nebo otců za „marnotratným synem“ do kapitalistické ciziny, s cílem přemluvit ho k návratu. Z pochopitelných důvodů však platilo pravidlo, že jeden z manželů zůstával na území ČSSR.²⁴²

Populárním ukrácením služby u PS bylo promítání filmů. Ke konci fungování PS byla promítačka skoro na každé rps. V začátcích jezdil jeden příslušník z praporu s mobilní promítačkou a filmy po pohraničních rotách. Promítač byl příslušník PS, nebo jiných složek MV, který prošel kurzem na promítače filmů organizovaný při MV. O promítání byl ze strany pohraničníků vždy velký zájem. Sledování filmů nebylo nikdy povinné.²⁴³

V rámci akce Z se opravovaly chodníky. Za nemalého přispění příslušníků PS byl vybudován dnešní hotel Máj, městské jesle a prádelny.“

²³⁸ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²³⁹ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „...pokud byla nějaká sportovní událost ve sportu ve světě, tak my měli problém, abychom je od obrazovky vyhnali. Poslali jsme je třeba spát a člověk se otočil a za chvíli byla místnost plná a sledovali, když bylo třeba nějaké mistrovství a tak.“

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² ABS Praha – Na Struze, Přírůstky „Zbězi PS“.

²⁴³ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Když přijel na rotu, řekl se: „Bude se promítat film.“ Tak i ten co měl třeba spánek, tak vstal a šel tam třeba v pyžamu a díval se, pokud měl zrovna zájem.“

Jestliže měl pohraničník pohraniční volno a měl povolenu vycházku, mohl se podívat i mimo areál rps. Svůj odchod zapsal do vycházkové knihy, která se nacházela na každé rotě, a mohl vyrazit na výlet. Při odchodu byla ještě kontrolována dozorčím důstojníkem výstroj a ustrojení. Tento dohled nad úpravou byl důležitý zejména u pohraničních rot, které se nacházely ve městech (Nové Hrady, České Velenice). Zde byl totiž bezprostřední styk s civilním obyvatelstvem.²⁴⁴

Důležitá byla poloha rps, zejména jestli se nacházela v civilizaci, nebo v odlehlých oblastech u hranic. Dopravní obslužnost z rps do měst neexistovala, a tak musel příslušník PS celou cestu absolvovat pěšky.²⁴⁵ V mnohých případech byly vzdálenosti natolik veliké, že pohraničník raději setrval na rps a věnoval se rukodělným činnostem.²⁴⁶

2.2.4 Sezónnost prací na rps

Podle ročního období byly provozovány činnosti k zabezpečení hladké služby při OSH. Na podzim se většinou sekalo dříví, protože se na většině rps topilo tuhými palivy. V době vegetačního růstu pak kosení sena pro dobytek. Seno se ale vždy získávalo na těžce přístupných státních pozemcích, které se nesklízely.²⁴⁷

Pokud přinesla zima velkou sněhovou nadílku, prohrabávaly se cesty pomocí brigádní frézy. Na rps Pohoří na Šumavě se frézovalo poměrně často z Pohorské vsi. Zásobování potravinami i v tomto období roku probíhalo bez problémů. Jen jednou, v roce 1963, nastala situace, kdy pro velkou sněhovou kalamitu musel na rps Dolní Příbrání shazovat proviant vrtulník.²⁴⁸ Většina útvarů byla však v zimě předzásobena na tři měsíce dopředu, aby k podobným situacím nedocházelo.²⁴⁹

---

²⁴⁴ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Příslušník PS mohl opustit budovu jen na vycházku podepsanou velitelem. Nebo za účelem plnění služebních úkolů – zabezpečení potravin pro rotu (proviantřák), vedení dětských oddílů, účast na společenských akcích a akcích civilních klubů (fotbal, Svazarm, apod.), popřípadě i individuálních požadavků. Příslušník PS musel při svém opuštění roty projít branou a nahlásit své počínání Dozorčímu rotě ... Rota v Nových Hradech se nacházela ve městě těsně vedle náměstí. Dopravní obslužnost tu byla dobrá – autobus, vlak. Voda se brala z městského vodovodu. V klášteře bylo lokální kamnové topení na uhlí a dřevo. Po přestěhování do nové budovy bylo vytápění řešeno centrálně (koksem).“

²⁴⁵ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „...já jsem dělal třeba na Cetvinách vycházku. Mohl jsem jít třeba do Tiché – 4 km tam a 4 km zpátky, a lesáci měli do 9 hodin otevřenou nějakou takovou malou hospůdku, a já jsem tam došel v půl deváté, nebylo kam jít. Tak jsem šel zpátky.“

²⁴⁶ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Anebo v Pohoří říkali, běžte na vycházku, ale do Benešova nad Černou to bylo 22 km jedna cesta, a to nic nejelo, tak ten kluk si to raději zorganizoval to volno tak, že třeba se vyšívalo, lepily se modely pozorovatelů, dělaly se různé rukodělné práce, vyřezávalo se pilečkou – takové moc pěkné věci (šperkovnice, lampičky). Jedno to zrcadlo dodnes mám.“

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²⁴⁹ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 8, Zpráva o činnosti 15. českobudějovické pohraniční brigády MNB za rok 1952.

2.2.5 Příchod nováčků

Výměna členů PS bylo vždy malou slavností. Na rps se nacházely tři skupiny pohraničnicků, rozlišované podle doby jejich pobytu na „socialistické“ vartě. Základ osazenstva tvořil první a druhý ročník, třetí odcházel každý rok do civilu. Ročně se ve dvou intervalech vyměnila celá $\frac{1}{3}$ osazenstva rps. Z počátku fungování PS se střídající ročníky při obměně většinou setkávaly, později, po zavedení četového systému, tomu už tak nebylo. Příchod „bažantů“ na rps byl spojen s různými rituály – symbolicky se předávala vláda nad rps.²⁵⁰

Oslavy konce služby plynule pokračovaly dále v restauračních zařízeních nejbližších měst. Mnoho vojáků v záloze se domů nehrnulo, celá řada z nich si tu během služby našla děvčata, v mnohých případech i budoucí manželky.²⁵¹

2.2.6 Výběr pohraničnicků

Ke službě u PS byly vybírány jen určité osoby, které měly absolvovat základní vojenskou službu. Vhodní adepti byli určováni vnitřní rozvědkou na základě referencí Národních výborů a okresní vojenské správy. Každá osoba musela splnit tělesné, politické a společenské předpoklady.²⁵² Někdy se však až po narukování prokázalo, že pohraničnick je nespolehlivý a byl přeřazen jinam.²⁵³

Kritéria výběru adeptů pro základní vojenskou službu u PS byla samozřejmě i v oblasti politického smýšlení. Pro přijetí, vzhledem k mladému věku uchazečů, nebylo nutné členství v KSČ, svojí roli však hrálo členství ve Svazu socialistické mládeže. Ale ani to nebylo jediným kritériem výběru. V mnohých případech však pouhá svazácká příslušnost znamenala zařazení k jednotkám PS.²⁵⁴

²⁵⁰ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Jeden měl koště a předával vždycky ten největší nebo nejstarší mazák a předával. To byly takové srandy.“

²⁵¹ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Tak jsme je pustili, nebo odvedli na nádraží a než jsme se otočili, tak než jsme je měli místo ve vlaku, tak jsme je měli ve městě. Často také slavili ten odchod do civilu 2-3 dny. Ještě se tu zdržovali, už tady nebyli na útvaru, ale neodjeli ještě domů. Někteří tady měli děvčata.“

²⁵² Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

²⁵³ Jan KRÁTKÝ, Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti I., České Budějovice 2007, s. 16.: „V našem družstvu byl také nějaký dělník Záděra, takový obyčejný dělník, poctivý kluk někde od Jihlavy a ten jednou prohlásil, že na hranicích sloužit nemůže, protože jeho bratr utekl do západního Německa. Šel to hlásit veliteli čety, potom to šlo výš a už k večeru si pro něj přijeli příslušníci brigádní kontrarozvědky a byl od nás odvelen.“

²⁵⁴ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 26 - 27.: „V rotě bylo několik desítek členů KSČ a téměř všichni vojáci roty byli svazáky. Jen u naší roty sloužil vedoucí tajemník ČSM z Jihlavy Drahoš Lysý, krajský tělovýchovný tajemník ČSM Licehamr, tajemník krajského výboru ROH Hlava a já byl bývalý tajemník OV KSČ z Havlíčkova Brodu.“ Srov. Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „...Co si pamatuji jako voják základní služby, tak u nás byli na rotě dva vojáci základní vojenské služby, kteří byli

Umístění k jednotkám PS při výkonu základní vojenské služby předcházelo klasický odvod, který byl rozdělen do dvou fází. Při umístění se částečně přihlíželo k přání odvedence, ale faktické rozhodnutí záleželo na komisi.²⁵⁵

Samotnému zařazení k pohraničním rotám předcházelo zpravidla tříměsíční výcvik. Hlavní výcvikové středisko uchazečů o službu u PS v oblasti 15. bps bylo v 50. letech 20. století umístěno v budově kláštera ve Vyšším Brodě.²⁵⁶

Po příjezdu byli odvedenci informováni o místě jejich působení a fungování PS, rozdělení do rot, čet a družstev, ubytování a odvedení k nafasování vojenské výstroje. Problém byl ale s jídlem. Zdejší vojenská kuchyně byla prostě zařízená, vše se dělalo ručně a příliš se nedodržovala hygiena.²⁵⁷ Porce byly malé, ale ne z důvodu nedostatku nafasovaného proviantu ve skladech. Podstata podvýživy a hladu frekventantů tkvěla, jak se později vyšetřováním zjistilo, v tunelování dávek jídla velením praporu a jejich následným prodejem civilistům. Pro velitele praporu poručíka Kaluda a náčelníka štábu Hoklara to znamenalo několik let strávených za mřížemi.²⁵⁸

členové KSČ. Ostatní nebyli v žádné straně. Nejméně polovina byla svazáků, to je pravda. Ale ta druhá polovina kluků nebyla nic.“

²⁵⁵ Audiozáznam s p. Z. V. 19. února 2008 v Nových Hradech - Narodil se roku 1940. 1959 – 1960 absolvoval základní vojenskou službu na rotě Nové Hradky. Studoval na vojenském učilišti v Bruntálu a odbornou školu ve Bosňanech. V letech 1961-1964 se vrátil opět na rotu Nové Hradky jako praporčík. V letech 1964-1966 působil u PS v Kaplicích, v letech 1966-1973 opět v Nových Hradech, 1973-1989 na rotě v Suchdole nad Lužnicí, v letech 1990-1996 po zrušení PS u Pohraniční policie ČR v Nových Hradech. Za svého působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti nadporučíka.): „...Chodili jsme dvakrát k odvodu. Já pocházím z Moravy. Když jsem byl u odvodu poprvé, tak tam se mě ptali: „K čemu bych chtěl sloužit?“ Dělal jsem v leteckém závodě, tak oni si mysleli, že řeknu k letcům. Já jsem ale odmalička vychovával a cvičil psy, tak jsem chtěl k PS. Oni mi tam řekli, že když budu vážit tolik, kolik vážím, tak mě neodvedou vůbec. Celý rok jsem jedl, abych vážil 51 kilogramů. Když jsem šel k tomu pravému odvodu, tak jsem byl zelenější z toho strachu, že mě neodvedou. A oni mě nakonec odvedli.“ Srov. Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Já jsem ani u odvodů nevěděl co je to PS. No, ale někdo si to vybral už před vojnu. Po odvedení jsem už rovnou dostal povolávací rozkaz k PS. Potom jsem teprve nastoupil do výcvikového střediska.“

²⁵⁶ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 17.: „Vlak zastavoval a už bylo slyšet řízný pochod vojenské dechovky. Tím nás vítala teď již naše, 15. brigáda Pohraniční stráže České Budějovice v místě našeho výcvikového praporu. Den byl krásný, slunečný. Zmatek mnoha desítek nováčků motajících se s kufry na nádraží srovnaly do trojstupeň povelů několika svobodníků a desátníků a také urostlých aspirantů a vyrazili jsme do kasáren, kterými se stal slavný, starý vyšebrodský klášter, nad kterým čněly věže kostela. Stále ještě poznamenané střelbou z pěchotních zbraní československé armády z roku 1938, která klášter dobývala z držení ozbrojených německých mnichů a henlajnovců v době jejich sudeťácké vzpoury. Po válce potom klášter sloužil až do poloviny padesátých let výcviku vojáků československé armády až ho k témuž převzala nově vzniklá Pohraniční stráž.“

²⁵⁷ Tamtéž.: „V kuchyni se udržovala nejnepříjemnější hygiena. Na tu měl osobitý názor proviantní náčelník praporu v hodnosti praporčíka SNB slovy: „Na hygienu se vyserte, hlavně, že se vojáci nažerou!“ Jenže nám nezaručil ani hygienu ani to nažrání.“

²⁵⁸ Tamtéž.: „...To hladové stravování pokračovalo až do doby naší vojenské přísahy, která byla 6. října 1951. Konala se na louce nad Vyšším Brodem. Bylo to takové již mrazivé, jasné, říjnové šumavské ráno a my jsme tam stáli hladoví a vymrzlí po brzo vydané snídani, kterou tvořila černá káva, zvaná námi „nafta“ a chleba. Jak na nás začalo svítit sluníčko, omdlel jeden voják. Za chvíli druhý a ono to pokračovalo, až jich najednou bylo sedm a nakonec víc. Zdravotníci a doktoři běhali jako divoši, štáb a hosté se divili o co to jde, až lékař prohlásil, že omdleli z podvýživy a z hladu.“

Samotný výcvik byl veden podle známého hesla „vojna není kojná“ anebo „voják buď leží a nebo běží“, přičemž když leží, tak se zakopává. Zaměřen byl v první řadě na výcvik vojáka ČSLA, ale i na zvládnutí OSH a pohraničního režimu v prostoru státní hranice. Kurz byl náročný zejména po fyzické stránce,²⁵⁹ někteří ho zkrátka nevydrželi a museli být přerazeni jinam. Za nedokonalé zvládnutí výcviku či za drobné přestupky byli vojáci zařazováni do tzv. „tankové čety“.²⁶⁰

Součástí školení byla i politická školení mužstva, při kterých bylo novým pohraničnickům „vtloukáno do hlavy hlavně to, jak je na naši státní hranici útočeno celou smečkou agentů a narušitelů řízených z okolních kapitalistických států a to všemi druhy jejich rozvědek. Málo a tiše se hovořilo o přechodech směřujících od nás do zahraničí.“²⁶¹ Pro lepší efekt byly instruktáže doplňovány příklady nemnoha střetnutí PS s agenty cizí státní rozvědky. Tyto příběhy byly samozřejmě upraveny a zkráceny podle potřeby totalitního režimu a jeho propagandy.²⁶²

Během výcviku neexistovaly vycházky. V době osobního volna se pořádaly schůze SSM a organizovaly se různé kroužky, například pěvecký a recitační. Ze strany vedení to byla snaha co nejvíce kontrolovat chování a myšlení budoucích pohraničnicků. Ti se však aktivit zúčastňovali rádi, protože jim poskytovaly příležitost se alespoň na chvíli

---

²⁵⁹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 22-23.: „...srdce v krku, stejnokroj propoceny tak, že se na zádech vytvářely bílé koláče soli z potu a my bychom bývali pili a pili, ale voda se z polních lahví použít nesměla. No tak jsme to zkrátka vydrželi. V jedné srpnové neděli, když slunce páliło jako to dovede na Šumavě, byl vyhlášen poplach, nařízeno obléci vycházkový stejnokroj, dlouhé zimní pláště, plná polní a všechny zbraně družstva, pušky, lehké a těžké kulometry. To vše vzít na sebe a nastal pochod po stráních kolem Vltavy na hrad Rožmberk. Dělal to s těma obchůzkami asi 15 kilometrů, ale v tom vedru to bylo alespoň tenkrát pro nás jako padesát. Měli jsme propocené i ty vrchní zimní pláště. Šlo se usilovným pochodem, poddůstojníci a velitelé měli jen odlehčenou polní výstroj a tak nás vesele povzbuzovali a hnali nás bystře až na Rožmberk. Za „odměnu“ že jsme to časově stihli nám byla v těch propocených mundurech umožněna prohlídka hradu. To bylo z naší strany doprovázeno mnoha „jemnými“ vojenskými výrazy a průpovídkami – většinou byla vojna a velitelé posíláni do tmavých míst lidského těla.“

²⁶⁰ Tamtéž, s. 15.: „Určení vojáci se sešli ihned po zvládnutí posledního jídla v poledne, vytvořili „tankovou čet“ a beze zbraní a za vedení zdatného poddůstojníka podstoupili běh z kasáren po silnici směrem k Čertově stěně. Obvykle vedl tuto čet urostlý sportovec, desátník Gottwald. To byl atlet, běžec, vytrvalý a přísný velitel družstva. Běželo se tak 5-10 kilometrů v poledním žáru a i když žaludek nebyl zase tak nijak plný, normální, necvičený člověk velmi brzo pocítil nutkání ke zvracení tak silné, že odbočil ze silnice za nejbližší patník a ten bídny oběd vyzvracel. Zpoceny a zesláblý, dřepěl opřen rukama o patník aniž vnímal krásu šumavské přírody.“

²⁶¹ Tamtéž, s. 18.

²⁶² Audiozáznam s p. M. R. v Příšimasech 20. července 2007 - Narodil se roku 1939, základní vojenskou službu vykonával u PS 9. rps Cetviny 15. bps, 26. září 1960 použil neoprávněně, za tmy a mlhy služební zbraně proti narušitelům, dva střelbou usmrtil.: „Ze všech stran jsem slyšel příběhy o střetech pohraničnicků s ozbrojenými agenty. Líčení byli jako velice zákeřní nepřátelé. Musím říci, že to ve všech zanechávalo velký dojem a udržovalo to atmosféru strachu. O normálních lidech snažících se přejít do svobodného světa se nemluvilo. Bylo to propracované do podrobností, nebylo ani jak si informace ověřit. Nikdo o tom ani nepochyboval.“

dostat ven mezi civilisty. Už během výcviku se pořádaly různé brigády v zemědělství a na pomoc pohraničním rotám.²⁶³

Celý výcvik byl uzavřen slavnostním slibem, který byl zprvu prováděn bez účasti veřejnosti,²⁶⁴ později se této příležitosti začalo využívat jako nástroje k pozitivnímu hodnocení PS navenek. Slib byl slavnostním způsobem skládán formou vojenské přehlídky ve větších, zpravidla krajských městech.

2.2.7 Atmosféra na rps

Život na rps probíhal svým specifickým způsobem. Při příchodu do služby se voják dostával do neznámé formální sociální skupiny a teprve postupem času se stával plnohodnotným členem a jeho postavení se měnilo. V prvních letech fungování PS bydlely na rps i manželky velitelů, které se zapojovaly aktivně do specificky „genderových“ prací při OSH. Mezi takovéto činnosti patřily přípravy jídel pro pohraničnický a estetické a úklidové práce.²⁶⁵ V pozdějších letech rodinní příslušníci nebydleli přímo na rps, ale byli ubytováni v jejím nedalekém okolí. Dá se říci, že postupem času se měnily vztahy mezi jednotlivými členy rps na neformální. Šikana tu nebyla tak častým jevem jako u klasické ČSLA.²⁶⁶ Pro podrobnější analýzu toho, zda a v jaké formě se šikana u PS vyskytovala zatím neexistují relevantní podklady. Psychické napětí, neustálý stres, málo spánku, těžká služba, to vše se podepisovalo na mnohých příslušnících PS. Vyskytly se i případy, které skončily dlouhodobým pobytem na psychiatrické léčebně.²⁶⁷ Přesné počty takových osob však doposud nejsou známy.

²⁶³ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 28.: „Jednou jsme se také zúčastnili brigád na trháni lnu na poli státního statku u Sloupečné. Šli jsme tam, protože nám byla slíbena velká svačina – mléko, chleba a tvaroh. Tu jsme skutečně ve velmi dostatečné míře obdrželi. Na poli jsme pracovali volně, protože jsme byli zařazeni mezi civilní pracovníky a ti se nijak nehonily...Až jedné neděle přijela tři nákladní auta – Praga – a velitelé nás vyzvali k dobrovolné brigádě na pomoc pohraničním rotám při kopání zákopů na kruhovou obranu budov rot. Hlásili jsme se všichni a tak nás odvezli na roty praporu Nová Bystřice. Sotva jsme na rotě slezli z vozu, zvali nás do jídelny na svačinu. Začali jsme koukat jak jeleni. Na stole byly rozloženy „šprycle“ chleba, na miskách máslo, nakrájený uzený špek, sekaná, rohlíky a kotlík čaje. Každý jedl co mohl.“

²⁶⁴ Tamtéž, s. 29-30.: „Náš výcvik konečně skončil. Nad Vyším Brodem jsme složili v terénu přísahu ... Po přísaze složené v místě výcviku nás ještě vezli do Českých Budějovic. Na náměstí nás přiřadili k armádě a zase jsme čekali. Tentokrát na jakéhosi generála, který měl provést přehlídku a přijmout přísahu.“

²⁶⁵ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „V prvních letech byly ještě na rotách manželky velitelů. Jako Vás kdyby teďko povolali na vojnu a řekli Vám, budete kuchař. Dovedl by jste uvařit knedlíky? Tenkrát měl najednou vařit pro 50 lidí, tak došla manželka důstojníka a udělala mu knedlíky. Takže tam byla vlastně taková velká rodina.“

²⁶⁶ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Ubytování bylo podle zařazení do družstev. Každý příslušník PS byl odkázán na kamarádkou pomoc jeho kolegů ve službě. Šikanování jsem na vlastní kůži nezažil.“

²⁶⁷ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 22-23.: „Na stanovišti hlídky byl klid, pomoc z roty očekával desátník Stolařík, v rukou držel samopal, na rameni mu visela puška, před ním seděl voják Čermák a oba koukali do světla baterky velitele pomoci. Desátník Stolařík podal hlášení, nestřílel po žádném narušiteli,

V mnohých případech byla ale autorita vedení rps psychologicky využívána k vytváření atmosféry strachu a napětí z možného útoku špiónů a to i v letech, kdy éra „agentů chodců“ již byla dávno minulostí. Všudypřítomná byla na rps i propagace KSČ. Na rps byly rozmístěny nástěnky s propagačním obsahem, mužstvo se zúčastňovalo politických školení mužstva, neopomenutelný byl v pozdějších letech i vliv masmédií, například televize, kina, rozhlasu, novin a časopisů, účelových publikací MV²⁶⁸ a knih s hraničářskou tematikou, zejména z nakladatelství Naše vojsko.²⁶⁹

Pro potřeby propagace PS byly vydávány MV dva časopisy. Jednak to byl popularizační Stráž vlasti, určený pro širší veřejnost a příslušníky PS, a populárně-vědecký Pohraničník.²⁷⁰ Druhý z nich vycházel v poměrně malém nákladu a byl určen jen pro velitelská sbor PS, nesl označení „tajný“.²⁷¹

Na každé rps se většinou nacházela malá knihovna, na brigádě pak byla umístěna knihovna větší. Doplnování rotní knihovny o nové knížky bylo prováděno nafasováním nových na brigádě. Při rps byla určena osoba, která se o tisky starala a vedla evidenci výpůjček. Kdo z důstojníků chtěl, mohl se nahlásit k odběru novinek nakladatelství Naše

---

ale že, a teď přišlo vysvětlování: hlídka zaujala stanoviště asi stopadesát metrů od hranice, od řeky. Z ničeho nic, bez hlesu se zvednul vojín Čermák, zahodil pušku a rozběhl se k hranici. Velitel hlídky v domněnku, že Čermák chce zběhnout do Rakouska bez dlouhého rozmyšlení spolu se zvoláním stůj, vystřelil varovnou dávku, po které Čermák zalehl do trávy. Stolařík k němu doběhl, věděl, že není raněn protože mířil do trávy, Čermáka zvednul, zařval na něj v před! A dovedl ho zpět na stanoviště hlídky. Před tím ještě v běhu vystřelil světlici. Dále hlásil, že mu Čermák neodpovídá na dotazy, co vlastně chtěl dělat, proč zahodil pušku a proč vůbec utíkal k hranici. Náš zástupce vydal rozkaz dvěma vojákům k převzetí stanoviště. Ostatní jsme nasedli na žebříňák a tentokrát již pomalu jeli zpět na rotu. Po celou dobu jízdy držel zástupce Čermáka za ruku a mluvil na něj, Čermák neodpovídal. Po stažení všech vojáků ze clony nastaly dohady, co se vlastně stalo, co to vlastně Čermák prováděl. Čermák byl v té době vyslýchán velitelem. Konečně také promluvil a řekl: „Já jsem už musel, já jsem už musel, už to je dlouho!“ A to opakoval stále dokola až do příjezdu eskorty z praporu ve které byl i lékař. Ta ho převzala, odvezla a více se na rotu nevrátil. Na rotě se to mezi vojáky přemítalo, dohadovalo se co a jak bylo až přišel závěr z velitelství brigády. Vojín Čermák byl předán do psychiatrické léčebny pro nervové zhroucení vzniklého následkem duševního napětí tíží služby.“

²⁶⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 302, Koncepce tiskových orgánů HS PS OSH pro rok 1972, Časopisy Stráž vlasti, Pohraničník: Redakční záležitosti, materiální, finanční zabezpečení a personální obsazení, s. 2.: „Souběžně s dalším prohlubováním stranického vlivu ve Stráži vlasti a Pohraničníku se dnes postupně daří objasňovat pohraničnickům základní světónázorové marxisticko leninské otázky, přesvědčovat je o správnosti vytyčené linie, zejména vojenské a bezpečnostní politiky strany s důrazem na ochranu státních hranic. Pohraničnický tisk přispívá k vytváření socialistického uvědomění, k vlastenecké a internacionální výchově a propagaci bojových tradic Pohraniční stráže.“

²⁶⁹ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Politika tohoto státu byla politikou Komunistické strany Československa. Na rotách byla základní agitace. Kdo šel na tu pohraniční rotu, viděl tam nástěnky, které ho v tomto směru orientovaly. Na politickém školení mužstva byla vykládána politika komunistické strany. Přednášeli tam kluci, dokonce mě školil voják, který nebyl ani v komunistické straně a učil mě politiku KSČ. Ale to vím, že když jsme měli také velitele čet potom a nebyl ve straně a učili PŠM a tam učili vlastně politiku komunistické strany. Takže prostě takováto ideologie byla nastolena.“

²⁷⁰ Pohraničník z ledna 1976.

²⁷¹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 70, Ediční činnost v PS, plány obsahu a zaměření periodik Stráž vlast a Pohraničník, 1971.

vojsko a potom je s určitým ziskem prodávat pohraničnickům.²⁷² Samizdatové knížky ani jiné neoficiální a zakázané publikace vystupující proti tehdejšímu totalitnímu režimu se na žádnou rps nedostaly.²⁷³

Nekázeň byla trestána podle příslušných řádů. Nejdříve byla provinilci udělena důtka, následovala přísná důtka, nepovolení vycházky, vězení po službě, popřípadě soustavnější vězení. Tresty vězení nad tři dny byly vykovávány na praporu.²⁷⁴

2.2.8 Národnostní složení

Osazenectvo pohraničních rot tvořili především Češi a Slováci. Občas přicházeli ke službě u PS i příslušníci menšin, kteří žili v tehdejší ČSR a pozdějším ČSSR. Do úseku 15. bps byli občas přiděleni ke službě na OSH i občané polské, maďarské a rómské národnosti.²⁷⁵ V 50. letech 20. století přicházeli k jednotkám PS osoby, které měly problémy s mluvenou češtinou, její psanou formu vůbec neovládaly. Jednalo se o pohraničnický pocházející z východního Slovenska, příhraniční části s Ukrajinou.²⁷⁶ Postupem času se měnila i vzdělanostní struktura pohraničnicků základní vojenské služby – většina byla vyučena, nebo absolvovala střední školu.

2.3 Chataření u PS

Odborníci se shodují, že jedním z hlavních důvodů velkého rozvoje fenoménu chataření a chalupaření v tehdejší ČSSR byla možnost opuštění stereotypního života totalitního socialistického realismu. Mnoho tehdejších důstojníků PS sloužících u 15. bps podleho módním trendům a pořídilo si také takový „ostrůvek svobody“. Valná část z nich

²⁷² Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Nesmíš opomenout, že jsme měli i samostatný prodejní koutek knih. Že nám z nakladatelství Naše vojsko posílalo rovnou na adresu toho člověka, který se nahlásil jako třeba já, rovnou knižní novinky. Takže se tyhle knížky okamžitě objevily na pohraničních rotách. My jsme je mohli prodávat, z toho nám zůstalo asi 10 nebo 15 % jako rabat, který jsme dostali jako odměnu zato, že jsme to prováděli.“

²⁷³ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Ty knížky, které se prodávaly v knihkupectví, ty jsme dostávali my tou oficiální cestou. Co bylo v republice ten samizdat, o tom nevíme.“

²⁷⁴ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech, c.d.

²⁷⁵ Tamtéž.: „Sociální rozdíly na rotě nebyly. V každém kolektivu se najdou osoby které vybočují, u PS byla snaha jejich chování usměrnit ku upevnění kolektivu a dobrému splnění vyžadované služby. Na rotě se nacházelo mnoho národností – Češi, Slováci, Maďaři, Poláci. Za dobu svého působení u PS jsem nezažil národnostní třenic.“

²⁷⁶ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Jenom bych připomenul, že v 50. letech 20. století, když jsem já ještě přebíral velení, tak já jsem dostal kluky, kteří se neuměli ani podepsat. Byli zejména z východního Slovenska, příhraniční části s Ukrajinou a snahou bylo i na tom útvaru, měl jsem velitele čtyř VKVŠáka. Byl to absolvent VKVŠ – vojenské katedry vysoké školy. No a ten si je zbral a naučil je psát. Měl jsem takový případ, že ten kluk si dal závazek, že pojedou domů až tehdy, až si bude moct vyžádat jízdenku a bude vědět si jí moct i přečíst. To jsou takové zkušenosti z těch padesátých let. Postupně pak ta vyspělost už byla jiná. Na rotu už přicházeli chlapi vyučení.“

si jako místo svého odpočinku vybrala Staňkovský rybník, který se rozkládá za Chlumem u Třeboně.

Mezi klasické chataře však důstojníci PS nikdy nezapadli a jejich sousedi jim to dávali veřejně najevo.²⁷⁷

V době společenského uvolnění poměrů 60. let 20. století se objevují stížnosti, poukazující na zneužívání vojáků základní služby, služebních motorových vozidel a neoprávněného získávání materiálu ze zrušené jednotky PS Kunžach při stavbě chat u Staňkovského rybníka důstojníky PS.²⁷⁸ Na základě těchto podnětů bylo provedeno v květnu roku 1968 šetření prověřením dokumentace směrnic, rozkazů a osobním pohovorem s funkcionáři velitelství sloužících u 15. bps. Zneužívání vojáků základní služby prokázáno nebylo. Pokud byla k stavbám využita služební auta, dělo se tak vždy na základě předem schváleného povolení. Zapůjčení vozové techniky bylo příslušníkům PS řádně fakturováno. Rekreační chaty funkcionářů byly vystavěny většinou svépomocí vlastníky a jejich rodinnými příslušníky. Materiál z rps Kunžach na stavbu těchto chat použit nebyl, upotřeben byl již dříve v JZD Jindřichův Hradec.²⁷⁹

Na základě anonymního dopisu²⁸⁰ ze dne 23. července 1968 adresovaného ministru národní obrany, který poukazoval na nedostatky v PS, se rozběhlo rozsáhlé vyšetřování. To však bylo samovolně přerušeno následkem okupace spojeneckými vojsky

---

²⁷⁷ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 44.: „V tom rybníce chytil Hlavačka ryby, samozřejmě veřejně „na černo“. Ryb tam bylo hodně a on jich také hodně nachytil. Občané z okolí o tom jeho pytlacení věděli, a tak nějaký vtipálek jednu neděli zavolaal na SNB do Třeboně, že v tom a v tom autě s číslem tím pojedou přes Třeboň nějakí Pražáci, kteří mají plný kufr upytlačených ryb. Skutečně došlo k tomu, že třeboňští esenbáci prováděli kontrolu aut, podařilo se jim Hlavačku kontrolovat, on tam jezdil v civilu, a po otevření kufru v něm našli hromadu kaprů. Byla z toho na ministerstvu domácí ostuda a v okolí Staňkova „sranda“ jak vyběhli s papalášem.“

²⁷⁸ Vojenský historický archiv (dále jen VHA), fond Ministerstva národní obrany – sekretariát ministra, sign. 280/68, 1968.: „Vážený soudruhu, na ústřední výbor KSČ se obrátila dopisem vesnická organizace KSČ Klikov, okres Jindřichův Hradec, ve kterém žádá o prošetření stavby chat na Staňkovském rybníce. Protože se záležitost týká i některých příslušníků Pohraniční stráže a je vysloveno podezření o zneužívání vojáků základní služby, postupujeme ti tento dopis se žádostí o jeho prošetření. O výsledku nám podej podrobnou zprávu, ke které připoj originál dopisu.“

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ VHA, fond Ministerstva národní obrany – sekretariátu ministra, sign. 269, 1968. „Vážený soudruhu ministře! Již půl roku se přetřásá případ Šejna, Novotný, Lomský a jiní činitelé, kteří obelhávali a klamali národ a stranu. Těch žáků Novotného a Šejny je velká spousta i dole. Stavění chat, zneužívání služebních vozidel na ryby, na houby apod. i s proplácením diet na tyto cesty, to se u vojska dělo běžně. Dále nadutost, nesouhlas s odstraněním deformací, s vyřešením otázky Čechů a Slováků, místo spisů v šatnících lahve od kořalek, vypytích společně s tajemníky KV KSČ i zneužívání zaměstnaných žen jako souložnic (nepůjdeš - půjdeš z práce). K tomu stačí udělat dotaz u bývalé telef. zaměstnankyně na KVPS s. Hostokové, co musela po skončení akce Vltava na KVPS podstoupit. Mjr. Tunáč příslušník KVPS Č. Budějovice, toho času V. Ú. Písek, by hodně řekl, jak se projeví jeho nadřízení po dobu několika let. Že může někdo udělat útratu za chlást na OVS Písek asi 1200 korun a potom se to napíše jako vyúčtování za nocležné a že se pak může ještě servat s důstojníky na OVS – co o tom všem ví finanční náčelník.“

Varšavské smlouvy. Po obnovení vyšetřování v době normalizace již nebyly zjišťovány další skutečnosti a celá věc vyzněla do ztracena.²⁸¹

2.4 Služební psi

Využití nejlepšího přítele člověka – psa při OSH mělo dlouholetou hraničářskou tradici. Členové prvorepublikové FS si je zpočátku na vlastní náklady pořizovali do služby, později dostávali příspěvky na jídlo a jejich výcvik. Použití psů při služebních úkonech u státní hranice proto nebylo žádnou novinkou, zdaleka jich však nebylo využíváno tak razantně jako právě u PS. V roce 1950 bylo u PS evidováno asi 150 služebních psů, při tomto počtu připadal na každou četu zhruba 1 pes.²⁸² Po celou dobu fungování PS byl kladen velký důraz na rozvoj kynologie a běžného používání psů na každé rps pro potřeby OSH.²⁸³

Zpočátku bylo u PS využíváno psů k pátrací a hlídkové službě, v 60. letech na prověřování, hlídání i k chovu.²⁸⁴ V tomto období se začíná používat služebních psů také k „útoku na volno“ a jako neblaze proslulých „samostatně útočících psů“ (SUP).²⁸⁵

Služební pes se stával v mnoha případech spřízněnou duší během pohraničnickovy služby při OSH.²⁸⁶ Pro narušitele a místní obyvatele se však stával spíše potenciálním nebezpečím. K případům napadení civilního obyvatelstva služebním psem docházelo už za fungování FS. Jeden takový případ se stal slečně Josefíně Šimkové 4. srpna 1947 poblíž bývalé obce Dolní Příbrání, když se vracela večer z práce na poli.²⁸⁷

---

²⁸¹ VHA, fond Ministerstva národní obrany – sekretariát ministra, sign. 43/1-25, Zpráva o prošetření anonymního oznámení, 1968. „...anonym se opírá o údaje neproověřené, zachycené pouze odposlechem rozhovorů vedených ve štábu, aniž by znal podrobnosti, souvislosti...údaje uváděné anonymním pisatelem jsou starého data, ověřené případy byly již dříve šetřeny a vyvozeny z nich závěry jak po stránce velitelské, tak stranické...pisatel, jímž je podle všech příznaků z vyšetřování celého případu s největší pravděpodobností o. p. Placar, je notorickým stěžovatelem, který sám přiznal řadu přesných údajů z dopisu aniž mu byl tento komisi přečten, ale uvedl i skutečnost, že má doma opisy celé řady stížností odeslaných různými institucemi.“

²⁸² ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 7, 1951.

²⁸³ M. PULEC, c.d., s. 69.

²⁸⁴ ABS Brno - Kanice, Přepis pohraniční služby.

²⁸⁵ M. PULEC, c.d., s. 70.

²⁸⁶ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 107-108.: „Aby byly Klasikovi schopnosti dostatečně využity, byl k němu přidělen ještě jeden psovod. Ten Klasika naučil ještě další disciplínu. Když s ním byl na hlídce a byl velen na konec úseku roty, tak poslal samotného psa na rotu přímo do kuchyně za kuchařem, na pásku na krku měl lístek se žádostí, jaké jídlo má kuchař poslat hlídce po Klasikovi na stanoviště hlídky. Oba dva tyto úkoly přesně plnil až to prasklo, když pes vběhl do kuchyně v době, kdy tam byl na kontrole velitel roty. Ten si osobně lístek přečetl, psa zadržel, zavřel do kotce a psovoda potrestal i s kuchařem za hrubé narušování služby oslabováním hlídky o služebního psa ve zvlášť důležitém případě ochrany rozhraní dvou rot, jak to uvedl v rozkaze.“

²⁸⁷ SOKA Český Krumlov, fond MNV Cetviny, sign. V-5, kart. 2, Zápis sepsaný dne 6. srpna 1947 v úřadovně MSK Cetviny za přítomnosti podepsaných.: „Předmětem je hlášení s. Josefy Šimkové narozené 20. ledna 1919 v Mikulově okr. Kaplice bytem Cetviny č. 48 zaměstnáním zemědělské dělnice v Dolním Příbrání, kousnutí psem. Jmenovaná prohlašuje: Dne 4. srpna 1947, když jsem se vracela s práce s Dolního Příbrání

Nepříjemné vzpomínky mají i někteří obyvatelé pohraničních obcí, kteří zažili osobně „útok na volno“²⁸⁸ anebo byli zaskočeni psem bez pána.²⁸⁹

2.4.1 Samostatně útočící psi

SUP bylo zrůdné zařízení, které v sobě skrývalo speciálně „vycvičené“ psy a kotce napojené na signalizační zařízení při ženijně technickém zabezpečení. Při zkratu na signální stěně se automaticky otevřela dvířka, nebo byla otevřena dálkově hlídkou a psi byli vysláni „útokem na volno“. Psi pak měli za úkol blokovat narušitele až do příjezdu hlídky z rps nebo úseku.²⁹⁰

Speciální výchova SUPů byla zahájena hned po jejich narození. Z vrhu byli vybráni dva sourozenci, kteří byly zavřeni do klece mimo rps a její kynologické středisko. Po celou dobu výcviku u nich byla záměrně vzbuzována tzv. „sociální deprivace“. Oba psi byli necháni v raných stádiích svého života bez jakéhokoliv vnějšího podnětu. Silná fixace na sebe a svého sourozence, neustálý špatný pocit z neznámého okolí, absence jakýchkoliv vztahů k člověku, tendence konfliktní situace řešit agresí, to jsou jen některé ze znaků „deprivantů“.²⁹¹

Takováto připravená malá smečka byla v další fázi po vyhladovění cvičena klasickým podmiňováním, kdy na podnět při otevření klece měla zadržet figuranta. Oba psi měli nejdříve cvičného narušitele jakýmkoliv způsobem zachytit. Poté se měl jeden pes vzdálit a hlídat opodál, druhý měl být stále na blízku uprchlíkovi a zajišťovat ho při jeho

---

asi kolem 20 hodin, jela jsem na kole. Tu vyskočil za mnou pes, který ležel u jednoho opuštěného domu a kousl mne do pravého lýtka, které mi prokousl. Majitelem psa jest Josef Havránek respicient Finanční strážce Dolní Přibrání, jedná se o psa většího, hnědé barvy, jmenované neznámé rasy. Cetviny, dne 6. srpna 1947.“

²⁸⁸ Audiozáznam s p. P. K. v Dolním Dvořišti 1. prosince 2008 - bývalý pracovník lesního závodu Kaplice a PPS.: „Jednou jsem šel takhle na lov do ZP a nějak se mi to nechtělo hlásit. Ale ono se to muselo, měl jsem povolení, ale stejně se to hlásilo tak týden dopředu a nato jsem neměl čas. No a už jsem šel z čekané a najednou vidím takovou tu hlídací věž a nahoře si to vykuřuje nějaký pohraničník, tak jsem si říkal, to je dobrý, projdu kolem. Jenže jsem šlápl na nějakou suchou větev a zachrastilo to. A hned slyším: „Stůj! Kdo tam?“ Tak jsem honem volal: „Nestřílej, to jsem přece já. A tak.“ Jenže najednou koukám, on měl dole uvázaného psa a ze shora ho na mě pustil „na volno“. To jsem věděl, že je zle. Tak jsem se raději ani nehýbal. No a pes byl teda hned u mě a moc teda příjemný na mě nebyl. Teda takhle to řeknu, dneska se tomu zasměji, ale když jsem byl tam, tak mi moc do smíchu nebylo. No, a najednou koukám, že mi padá z ramene lovecká zbraň, tak jsem si jí poposunul. Jenže to jsem neměl dělat, pes hned u mě a viděl jsem jakou má obrovskou tlamu a hlavně kolik tam má velkých zubů. No a pak konečně přišel ten psák, moc rád jsem ho tehdy viděl. Věříš mi?“

²⁸⁹ Tamtéž.: „To zas jednou jsem byl takhle za zvěří. Jdu po takovém vršíčku a najednou kolem mě běží pěkná srnka. No hned slyším jak za ní běží pes. Takové to jak sprintuje do kopce a jazykem rychle dejchá. Tak jsem sebou švihnul do křoví a už jsme jen doufal. Bylo to štěstí, naštěstí jsem ležel proti větru. Tak jen vidím, jak kolem mě ten pes jen proběhl. A vtom už slyším z dále: „Arko! Kde jsi? Ty čubko jedna! Arka!“ Takové jsem měl zážitky.“

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Audiozáznam s p. A. D. 15. března 2008 v Praze - přes 30 se věnuje kynologii, ve svém oboru je světově známá, má vlastní chovnou stanici, dlouhodobě se věnuje výcviku psů - zejména vlčáků a chrtů. Její bratr sloužil základní vojenskou službu u PS jako psovod, zúčastňoval se i výcviku SUP.

případném dalším pokusu o útěk. Takto měli setrvat až do příchodu hlídky PS. Při úspěšném splnění úkolu následovala pravidelná odměna ve formě jídla.²⁹²

Zvrhlý záměr postavit psa proti člověku byl několikrát korunován úspěchem. Jsou známy nejen několikrát úspěšné zásahy těchto psů, ale bohužel i ty, při kterých narušitel následně zemřel na posttraumatický šok v nemocnici.²⁹³ Přes protesty okolních států na nehumánnost takového jednání se tento způsob OSH udržel až do 80. let. K likvidaci SUP bylo přikročeno po incidentu, při kterém tito psi překročili při zásahu česko-rakouskou hranici a zranili nevinného rakouského občana.²⁹⁴

2.5 Hry jako nástroj upevnění socialistické morálky na rps

Nastupující období normalizace poměrů po sovětské okupaci ze srpna 1968 hledalo prostředky jak účinně motivovat frustrované mladé pohraničníky, kteří vyrůstali v období uvolnění. Mezi každodenní činnosti na rps tak vstupuje od roku 1969 populární hra pro příslušníky PS a děti organizované při SSM s názvem „Střežíme hranice socialistického tábora“.²⁹⁵

Hra byla postavena na dvou úrovních. V první z nich se plnily stanovené úkoly na rps. V případě úspěšného splnění se vylepovala na nástěnnou mapu zámečka značící postup jednotky v soutěži. Po splnění alespoň 20 úkolů z 25 se vybraná pětice zástupců z rps mohla zúčastnit druhého kola soutěže, která probíhala nejdříve brigádním a nakonec celostátním kolem. V této části soutěže se hodnotily znalosti členů vybrané skupiny. Skupiny PS byly namíchány s členy SSM. Úkoly byly zaměřeny k technice OSH, znalosti údajů o socialistických zemích a jejich představitelích, na historii KSČ a jejich funkcionářů, k získání čtenářského odznaku Julia Fučíka a k jiných čestných titulů.²⁹⁶

2.6 Režim při hranici

Od roku 1945 do roku 1950 působily jednotky při státní hranici v celním pohraničním území. Toto pásmo sahalo do šířky 10-15 km do vnitrozemí a nijak neomezovalo místní obyvatelstvo. Hraniční pásmo bylo zřízeno v dubnu 1950. Jeho vnitřní hranice byla označena výstražnými tabulemi s nápisem - POZOR Hraniční pásmo! Vstup

²⁹² Audiozáznam s p. A. D. 15. března 2008 v Praze, c.d.

²⁹³ Příběhy železné opony ze dne 10. dubna 2006. <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/406235100221015-pribehy-zelezne-opony/>

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ ABS Brno - Kanice, fond 2358 VR, inv. č. 298, Pokyny k zabezpečení soutěže „Střežíme hranice socialistického tábora“ v roce 1975-1976, 1975.

²⁹⁶ ABS Brno - Kanice, fond 2358 VR, inv. č. 224, Pokyny k zabezpečení soutěže „Střežíme hranice socialistického tábora“, ročník 1973-1974, 1973.

jen na povolení!²⁹⁷ a bíločervenými terči.²⁹⁸ Následovalo několik právních předpisů upravující režim a velikost HP.²⁹⁹ Konkrétní neplošné omezování pohybu v pohraničním pásmu můžeme sledovat už od března 1948, kdy došlo v rámci vyhlášek ONV k zákazu zimních sportů v celním pohraničním pásmu v oblasti Kaplice a Českého Krumlova.³⁰⁰

Nově bylo zřízeno ZP, které sahalo přibližně 2 km od státní hranice. Toto území bylo plánovaně vysídleno a pohyb jiných osob než příslušníků PS byl zde možný jen na povolení velitele rps a v doprovodu pohraničnicka. Z tohoto pásma muselo odejít na 800 rodin, což představuje počet 2 500 osob.³⁰¹

HP sahalo mnohdy až 12-15 km do vnitrozemí. Vstup do tohoto pásma byl možný jen na povolení vydávané okresním oddělením StB. Pohyb osob od setmění do svítání byl omezen na cesty, silnice a železnice. Tato pásma byla určena velitelem rps a vyhlášena ONV. I z tohoto pásma se stěhovaly „nespolehlivé osoby“, bylo jich přibližně 1 600. Veškeré budovy, které nebyly určeny pro potřeby MV nebo MNO, byly postupně strženy.³⁰² V blízkosti hranice byly odstraněny veškeré orientační pomůcky, například informační tabule, turistické značky, mapy, rozcestníky, ukazatele směru, vzdálenosti. Ponechány byly jen na silnicích směřujících k státním přechodům. K zamezení vjezdu vozidel na cesty vedoucí ke státní hranici se na jejich začátku umísťovala značka „Zákaz vjezdu všech vozidel“, nebo byla zřizována závora.³⁰³

Z hospodářských důvodů bylo v polovině 50. let přikročeno k zúžení obou pásem. Reformy v tomto směru vyvrcholily roku 1964, kdy bylo zrušeno ZP a zúženo HP, které nově sahalo jen asi 1-3 km od státní hranice.³⁰⁴

Návštěvník HP potřeboval zvláštní propustku vydávanou příslušnými odděleními VB. V HP se nesmělo bydlet, pohybovat se od setmění do úsvitu, byl zde zakonzervován územní rozvoj a nesměl se bez souhlasu PS měnit ráz krajiny.³⁰⁵

²⁹⁷ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 166, Vyhláška FMV o ochraně státních hranic, Obecná ustanovení o státní hranici, režim při státní hranici, 1973.: „Výstražní tabulka je 50 cm široká a 40 cm vysoká a je umístěna na sloupku 2 m nad zemí. Nápis je červený, na bílém podkladě.“

²⁹⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, č.j. 15/1 taj., Ustanovení o pohraničním území, 1950.

²⁹⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, § 10 zákon č. 1969/1951 Sb. o ochraně státních hranic.

³⁰⁰ Tomáš JÍLEK, Pohraniční území a jeho režim, in: T. JÍLEK, - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 30.

³⁰¹ M. PULEC, c.d., s. 102-103.

³⁰² Tamtéž, s. 104-105.

³⁰³ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 166, Vyhláška FMV.

³⁰⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, RMV č. 20, 1964.

³⁰⁵ ABS Brno - Kanice, fond 2357/HS PS OSH, bal. 16, Hlášení o půdě využívané PS, 1980.

V případě vydání propustky do HP se osoba musela pohybovat na vnitřní straně ŽTZ.³⁰⁶ Za trasu ŽTZ se pouštělo jen zřídka a vždy pod dohledem příslušníka PS.³⁰⁷ Příslušná žádost musela být schválena velitelem brigády.³⁰⁸

Právo myslivosti v celém HP mohla vykonávat myslivecká sdružení PS a na vyhrazených a režijně obhospodařovaných honitbách státní a vojenské lesy. Honební pozemky se nacházely mezi ŽTZ a hranicí HP. V určitých případech, pokud nevzniklo myslivecké sdružení, mohla tuto činnost vykonávat i jiná myslivecká a státní sdružení.³⁰⁹

Členy mysliveckého sdružení PS mohli být příslušníci PS, příslušníci jiných složek MV, PPS a nejlepší vybraní pracovníci. V mysliveckých sdruženích PS musely být zastoupeny osoby zaměstnané u MV alespoň z $\frac{1}{3}$.³¹⁰ V praxi tak bylo členství v takové myslivecké slupině velice prestižní záležitostí a stávalo se motivačním prostředkem při hodnocení socialistického soutěžení mezi zaměstnanci a PPS.

2.7 Ženijně technické zabezpečení

Tímto pojmem se souhrnně označují technické a ženijní prostředky používané PS při výkonu OSH. Hlavní složkou tohoto zabezpečení byl drátěný zátaras z ostnatého drátu. Stavěn byl od roku 1951 jako jednostěnný, popřípadě trojstěnný. Dokončen a doplněn o orný pás³¹¹ byl o rok později.³¹² Téhož roku se začíná se zesilováním střední stěny nástražnými vodiči na izolátorech s vysokým napětím. V roce 1954 je instalována signalizace označující zkratky na jednotlivých úsecích přímo na rps. Od roku 1955 zde byla také umístována různá signalizační zařízení oznamující hlídkám a rps možná místa narušení.³¹³

K dalšímu ztížení postupu možných běženců sloužilo zaminování vytipovaných míst při státní hranici v letech 1952-1957.³¹⁴ Miny se však v praxi neosvědčily, a tak už v 2. polovině 50. let dochází k jejich odstraňování.³¹⁵ Samovolně vybuchující miny

³⁰⁶ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 166, Vyhláška FMV.

³⁰⁷ M. PULEC, c.d., s. 105. Srov. ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 495, Návrhy opatření ke zvýšení účinnosti ochrany v příhraničním území, otázky režimu v pásmu přístupů, rozборы činnosti narušitelů, tabulky, 1980.

³⁰⁸ ABS Brno - Kanice, RVPS č. 032, 1971.

³⁰⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 182, Vyhláška FMV o ochraně státních hranic, Obecná ustanovení a režim v hraničním pásmu, Vyhláška o využívání zemědělské a lesní půdy v hraničním pásmu, 1973.

³¹⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 166, Vyhláška FMV.

³¹¹ V zimě se používalo lyžnice - jednalo se o lyžařskou stopu.

³¹² ABS Brno - Kanice, fond A 2/1, inv. č. 460, 1952.

³¹³ M. PULEC, c.d., s. 93.

³¹⁴ ABS Brno - Kanice, čj. PS-9/72.

³¹⁵ M. PULEC, c.d., s. 95.

a vysoké napětí v drátěných zátarasích mělo na svědomí mnohá zranění. Svůj život v elektrických drátech zanechalo podle dosavadních výzkumů 90 běženců a miny usmrtily zhruba 15 narušitelů. ŽTZ si vyžádalo úrazy i na straně pohraničnicků.³¹⁶ V letech 1952-1957 bylo různě zmrzačeno v minových polích 23 příslušníků PS, popáleniny třetího stupně od vysokého napětí byly zaznamenány nejméně u 15 vojáků.³¹⁷

Po řadě protestů ze zahraničí a vyhodnocení nebezpečnosti vysokého napětí bylo v roce 1965³¹⁸ od elektrifikace drátěného zátarasu upuštěno. Do dnešních dnů tu však na mnoha místech zbyly všudypřítomné keramické izolátory, němé vzpomínky tragických osudů. Smrtící napětí bylo postupně nahrazováno slaboproudou signalizací typu U-60, později U-70, U-80.³¹⁹ Při změně elektrických hodnot vodiče zapříčiněných zkratem, uzemněním nebo přestřižením drátů byl vyvolán akustický a světelný signál na příslušné rps. Po zjištění byla na daný úsek státní hranice vyslána poplachová hlídka k zhodnocení situace.³²⁰ Na nepřehledných úsecích byla používána různá nástražná osvětlovadla a jednoduchá zařízení na detekci pohybu. Většina se jich spouštěla dotykem o drátek natažený několik centimetrů nad zemí.³²¹

---

³¹⁶ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 58-59.: „Stalo se třeba, že v zimě napadlo a naválo se sněhu do výše první stěny DZ. Kolem jela dvoučlenná hlídka, poručík Šustr a voják Nejedla. Poručík vybočil pravou nohou ze stopy, dotkl se špicí lyže vodiče s proudem, byl zasažen, na štěstí se nesvalil do DZ, byl v bezvědomí, hospitalizován, zůstal naživu, ale navždy s ochrnutou rukou a nohou. Jiný případ se stal hlídce, která vysekávala trávu pod vodičem. Hlídka vstoupila do DZ a nebyla ještě uvědoměna, že proud není dosud vypnut. Člen hlídky byl zasažen proudem a zemřel na místě...Došlo také k poranění pohraničnicka, který jel po pěšině zpevněné kulatinou na koni, kůň uklouzl, svalil se na první stěnu, jezdec přes ní přepadl na vodič střední stěny, byl zasažen, popálen a zůstal chromý na obě ruce a zjizvený v obličejí.“

³¹⁷ Tomáš JÍLEK, Ženijně-technické zabezpečení hranic, in: T. JÍLEK, - A. JÍLKOVÁ (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006, s. 32-33.

³¹⁸ ABS Brno – Kanice, Rozhodnutí ÚV KSČ ze dne 26. prosince 1965.

³¹⁹ M. PULEC, c.d., s. 96.

³²⁰ ABS Brno – Kanice, fond 2357, kart. 412, RVPS 009, 9. dubna 1971. Srov. ABS Brno – Kanice, fond 2357, kart. 359, Signální zařízení U-60, 1968.

³²¹ M. PULEC, c.d., s. 97.

3. Civilní obyvatelstvo jako nástroj k ochraně státních hranic

3.1 Východiska spolupráce

Jedna z nejnaléhavějších služebních povinností velitele rps a útvarů, jejich štábů a politických orgánů byla politická a výchovná práce mezi civilním obyvatelstvem. Tato práce byla systematicky plánována politickými orgány a štáby jednotek. Spočívala zejména v aktivizaci civilního obyvatelstva k pomoci při OSH a na poskytování pomoci ze strany PS místním a stranickým organizacím při provádění různých politických opatření k zvyšování všeobecného politického uvědomění u obyvatelstva pohraničního území.

Při veřejné prezentaci PS bylo nutné brát v úvahu, že „tato práce mezi civilním obyvatelstvem působí na popularizaci PS, seznamuje pracující s těžkou, odpovědnou a přitom čestnou službou pohraničnicků a vzbuzuje v nich pocit vážnosti k PS“. Mnohdy však veškerá propaganda zůstávala stranou a celkový obrázek o autoritách u PS si lidé vytvářeli sami.³²²

Z uvědomělého obyvatelstva byli dále vybíráni občané a dorostenci k užší spolupráci na OSH při PS. Osoby starší 21 let byly organizovány do sdružení Pomocníků pohraniční stráže (PPS) a mladší do spolku Mladých pomocníků pohraniční stráže (MPPS).

Od svého vzniku se snažila PS všemi možnými cestami získat podporu mezi místním obyvatelstvem.³²³ Jednalo se zejména o výpomoc při stavbě a demolicích domů, veřejných staveb a prostranství v obcích,³²⁴ promítání filmů v putovních nebo stálých kinech při PS útvarch,³²⁵ pořádání estrádních vystoupení praporečnických hudebních souborů.³²⁶ Patřila sem organizace přednášek Civilní obrany, První pomoci a kulturně-společenských

---

³²² Audiozáznam s p. P. K. v Dolním Dvořišti 1. prosince 2008, c.d.: „Na postech velitelů rps sloužili různí lidé... To tady jednou na Dolňáku chtěl kolega s traktorem tahat dřevo někde za dráty. Tomu typu traktorů se všeobecně říkalo Komsomolec. Nikdo mu ani jinak už neřekl. Návštěva se musela vždycky předem hlásit na útvaru PS. Vždycky jména lidí a kde a kdy projedou dráty. Tak jsem tam volal a hlásil mu lesáka Nováka, že pojede s Komsomolcem. Myslel jsem, že daná věc pro mě tím skončila. Druhý den jsem byl zrovna v kanceláři, když najednou zvoní telefon. A on to volal ten velitel, co že jsem mu to nahlásil za blbost, že mu hlídka hlásila jednoho lesáka Nováka s traktorem. Zasmál jsem se a všechno mu vysvětlil. On odvětil, že tedy dobře, ale že mu to pořád nehraje. Novák, ten hlášený byl, ale kde je ten Komsomolec? Ani už nevím jak to nakonec skončilo. Pak jsem ho jednou potkal a on hned na mě: „Cože jsem to na něj zkoušel za somaroviny?“

³²³ ABS Brno – Kanice, Zásady pro výkon preventivní služby u PS, nedatováno.

³²⁴ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Mohu říci, že celá řada věcí se tady v Nových Hradech udělala. Tady jak je postavený hotel Máj. Ten byl stavěný v akci „Z“. Na něm se podíleli chlapi z útvaru. Vzpomínám si, když se dělala tady ulice Údolská, tak celý ten příkop nám vybetonovali vojáci záloh PS.“

³²⁵ M. PULEC, c.d., s. 81.

³²⁶ Stanislav ŠEFRANÝ a KOLEKTIV AUTORŮ, Dnem i nocí, Praha 1986.

akcích,³²⁷ výpomoc se zemědělskými a lesnickými pracemi místním podnikům,³²⁸ uzavírání patronátních smluv s podniky a obcemi o vzájemné spolupráci.

Protože byla hustota osídlení v pohraničních oblastech vždy pod celorepublikovým průměrem,³²⁹ byla důležitá spolupráce nejen PS s obyvatelstvem za účelem OSH, ale i ze strany „místních“³³⁰ k zlepšení kvality jejich života.³³¹

Pro zkvalitnění živobytí v oblastech, kde působila PS, byli vojáci základní služby využíváni k brigádním akcím na zvelebování obcí, výstavbu a rekonstrukci veřejných budov. V Nových Hradech byl přispěním místní jednotky v rámci úprav Jánské louky postaven v roce 1973 dodnes otevřený hotel Máj,³³² v letech 1979 – 1980 vybudováno dnešní autobusové nádraží³³³ a jako symbol kooperace v roce 1979 vztyčeno sousoší „Soudržnost“.

Příslušníci PS se nejenom účastnili společenských akcí, ale mnohdy je i sami organizovali. Díky včasnému zásahu také zachránili v noci z 8. na 9. března 1981 před vyhořením tehdy nově otevřený hotel Máj v Nových Hradech.³³⁴ K požáru došlo

---

³²⁷ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Celá řada z nás byla v těch 60. letech 20. století zapojena do proškolení obyvatelstva v rámci civilní obrany. Co dneska tedy schází a myslím si, že to je i jeden z vážných nedostatků, protože jsou různá nebezpečí. Uvědomte si, že to proškolení bylo dáno z mezinárodní politické situace. To znamená, že jsme jezdili po jednotlivých obcích, nebo jinde po závodech, seznamovali jsme je s náplní civilní obrany. Myslím si, že velice dobře v plánech měst a obcí se počítalo s úzkou spoluprací při cvičných mobilizacích, kde nám naši chlupci pomáhali. Já tu mluvím teďko zato, že jsem těch pět roků seděl na radnici a měl jsem možnost tuto otázku plnit.“

³²⁸ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Mimo město se dělaly brigády, když potřebovaly státní statky třeba rychlou sklizeň za špatného počasí. Tak jedna četa, jak už bylo řečeno, když už byl ten četový systém, měla volno, nebo měla třeba bojovou přípravu, že se připravovali. Tak ten den šli a dělala se brigáda, co bylo třeba, například sklizeň. Byla tu úzká spolupráce s místními občany a samosprávou. Nebo třeba jsme dělali výsadbu lesa. Pomáhali jsme lesům zalesňovat. Ty vazby na ty podniky, které tady byly s PS, byly velké. Jak už po té vazbě kulturní, tak i po stránce pracovní.“

³²⁹ [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hustota_zalidneni_sldb_2001/\\$File/mapa302.jpg](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hustota_zalidneni_sldb_2001/$File/mapa302.jpg) Podle tohoto kartogramu patřil v roce 2001 okres Český Krumlov z hlediska hustoty zalidnění k podprůměrným v rámci ČR.

³³⁰ Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Lidé, kteří bydleli roztroušeni v domkách, třeba směrem k Veveří, oni na ty hlídky PS úplně čekali, vyhlíželi je, aby s nimi mohli prohodit pár slov, promluvit. Tam byly Petrželkovy ženské starší. Těm jsme řezali pilkou na kozlíku dřevo. Na topení jsme jim nařezali a ony nám zato vyložily karty. Jedna z nich uměla vykládat karty.“

³³¹ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Nebo Kopřivů ve Veveří, ta babička přišla, tady nakoupila a uložila nákup na útvaru a když naši chlupci jeli autem do služby, no tak se to tam dovezlo. To bylo automatické, že u vchodu u zadní brány byl balíček potravin, který se jí dovezl, aby to nemusela třeba ty 3 – 4 km vynést sama.“

³³² <http://www.hotelnovehrady.cz/>

³³³ Kronika města Nové Hradky.

³³⁴ Audiozáznam s p. F. L. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Nakonec zachránili i hotel Máj, že málem nevyhořel. Vevnitř totiž chytla hrací skříň a jen díky včasnému zásahu PS celý hotel nevyhořel. Tady mám ještě děkovný dopis PS od civilních osob.“

následkem špatné elektroinstalace v jedné z hracích skříní. Za tento včasný zásah obdržela celá jednotka PS v Nových Hradech děkovný dopis od tehdejšího ministra vnitra ČSSR.³³⁵

Velké procento příslušníků PS bylo činné v různých funkcích samosprávy³³⁶ a společenských organizacích.³³⁷ PS se prezentovala navenek také oslavami dne Pohraniční stráže a účastí na ostatních slavnostech a společenských akcích. Jedna z největších oslav, „Mírová slavnost“ v Nových Hradech, se uskutečňovala každoročně 10. července.³³⁸

Vrchol spolupráce jednotky PS a místní samosprávy představovalo socialistické soutěžení k vzájemné spolupráci na celostátní každoroční soutěži³³⁹ k získání titulu „Vzorné hraničářské město“, případně „Vzorná hraničářská obec“. Spočívala ve splnění mnoha úkolů na úseku politicko – výchovném, v pomoci při OSH, v podpoře při plnění volebního programu KSČ a příspěví k rozvoji sportu a brannosti.

Politická práce ze strany vedení obce spočívala v provedení besedy s pohraničníky o aktualitách jejich služby, která byla pravidelně konána dvakrát ročně. Při příchodu nových branců na PS útvar zajišťovala obec všeobecnou instruktáž ohledně místa jejich budoucího působení. Na obecních zasedáních se měly projednávat možnosti aktivnějšího zapojení obyvatelstva do OSH, agitace v náboru do vojenských škol MV – PS, spolupráce s rps vzhledem k důstojné oslavě Dne pohraniční stráže. Ze strany PS útvaru měla být zajištěna co největší účast pohraničníků na zasedáních obecního zastupitelstva, na Mírových slavnostech a dalších kulturních programech obce. Vyvíjet se měla i aktivita k lepší přípravě civilní obrany obyvatelstva, dvakrát za rok se měly projednat na půdě útvaru PS výsledky práce PO MSH. Pravidelně měla být také vyhodnocována aktivita PPS a vybírání aktivní jedinci, kteří byli příkladně odměňováni.

Získávání nových členů PPS a hodnocení jejich práce dvakrát ročně na aktivech, to byl jeden ze závazků obce k zvýšení OSH. Dalším slibem bylo poskytnutí technické pomoci ze strany vedení obce při pohraničních pátráních nebo zvýšení propagace pomoci při OSH a za tím účelem vydávání účelových publikací a tiskovin. V případě města Nové Hradce sloužil tomuto účelu občasník „Hlasy Novohradsko“. Útvar PS se měl více podílet

³³⁵ Poděkování ministra vnitra ČSSR. In: Hlasy Novohradsko, duben - květen 1981.: „Vážení soudruzi, dovoluji mi vyjádřit vám co nejsrdčnější poděkování za ocenění práce příslušníků jednotky Pohraniční stráže Nové Hradce, okr. České Budějovice, které jste vyjádřili svým dopisem ze dne 9. března 1981. Slova uznání o včasné likvidaci požáru společenského zařízení Máj mě upřímně potěšila.“

³³⁶ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Já bych Vám to mohl povědět z hlediska pětiletého působení v Národním výboru. Byl jsem v komisi pro veřejný pořádek.“

³³⁷ Tamtéž.: „Když si vezmete, že tady konkrétně z jedenáctičlenného družstva Tělovýchova lokomotiva Dynamo v Nových Hradech jsme uvolňovali 7 – 8 vojáků a ti pak hráli za město, tak to už dokazuje, jaký toto byl vztah.“

³³⁸ Kronika města Nové Hradce.

³³⁹ Organizovala se jen v období normalizace.

na zajišťování veřejného pořádku v obci a zvětšit členskou základnu PPS, důraz měl být kladen na „kádrovou“ kvalitu budoucích členů.

Při naplňování volebního programu měla obec dbát potřeb PS a plánovat takové akce, které by vedly k posílení těsnějšího svazku s útvaru PS.³⁴⁰ Závazek jednotky PS byl odpracovat nejméně 300 brigádnických hodin na uskutečnění akcí „Z“ v době osobního volna svých příslušníků. Do akce „Z“ měli být zapojeni i PPS.

V oblasti tělovýchovy a brannosti měla obec vyvíjet větší spolupráci s TJ a PS útvaru na pořádání sportovních turnajů v rámci dne Pohraniční stráže. Ze strany PS útvaru byla přislíbena větší snaha při výchově PO MSH a MPPS a předvojenské přípravy branců.³⁴¹

---

³⁴⁰ Například ve spolupráci s ZO Svazarmem v Nových Hradech dobudovat výcvikovou základnu, a to zejména střelnici pro potřeby PO MSH.

³⁴¹ Smlouva o vzájemné spolupráci mezi Městským národním výborem a PS útvaru v Nových Hradech na rok 1981 v soutěži „Vzorné hraničářské město“.

4. Pomocníci Pohraniční strážě

4.1 Vývoj spolupráce s místním obyvatelstvem a PPS

Spolupráce orgánů OSH ČSSR s místním obyvatelstvem včetně PPS a PS VB při OSH byla založena na hlubokých a pevných kořenech. Zpočátku součinnost narážela na nepřekonatelné bariéry. V poválečném období totiž obyvatelstvo tvořili zejména sudetští Němci, kteří nebyli ke kooperaci příliš vhodní. Po odsunech se poměrně drasticky zmenšila hustota zalidnění příhraničního území. Noví obyvatelé přicházeli jen pomalu, často se v přiděleném obydlí dlouho nezdrželi a odcházeli dál.

Základy spolupráce byly položeny již po roce 1946 - jednotky PPS se pravděpodobně vytvořily z původních pohraničních osadních milicí.³⁴² Kooperace vzrůstala zejména po roce 1948 mezi příslušníky tehdejších SNB útvarů 9600 střežících státní hranici a obyvateli pohraničí pod heslem „Kolektivní bezpečnost“.³⁴³ Postupem času, jak se utvářel vztah nových obyvatel ke krajině, vzrůstala i možnost jejich spolupráce a zapojení k OSH. Ke konci činnosti PS se stali PPS neodmyslitelnou součástí mechanismu OSH, a tak docházelo k naplnění 1 § zákona o OSH přijatého Národním shromážděním ČSR 11. července 1951.³⁴⁴

Zjištění narušitele státních hranic v pohraničním území, ale i daleko před ním, to byl jeden z hlavních úkolů „uvědomělého“ obyvatelstva. Tento tzv. poznatek bylo nedůležitější co nejrychleji nahlásit dále, nejčastěji pak na nejbližší útvar PS. Zjednodušeně řečeno, jednalo se většinou o „neozbrojenou, civilní, dobrovolnickou složku občanů, žijících a pracujících v pohraničí, kteří sami pocítovali nutnost pomáhat pohraničnickům v jejich službě při OSH.“³⁴⁵

Úspěšná spolupráce místního obyvatelstva a jeho nejširší zapojení do plnění úkolů směřujících k OSH, byla podmíněna kooperací velitelů, funkcionářů a příslušníků rps s místními organizacemi KSČ, místními orgány³⁴⁶ státní moci a ostatními organizacemi. Úzká spolupráce se vyvíjela ve veřejném, politickém, hospodářském a kulturním životě.³⁴⁷

---

³⁴² M. PULEC, c.d., s. 79.

³⁴³ ABS Brno – Kanice, fond 2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce PPS na ochraně OSH, 1980.

³⁴⁴ „K zajištění pokojné výstavby socialismu v naší vlasti je třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. Ochrana státních hranic je proto povinností každého občana.“

³⁴⁵ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

³⁴⁶ K 1. lednu 1981 byl evidováno 13 % z celkového počtu PPS na hranicích kapitalistických zemí ČSR, kteří byly činní v MNV.

³⁴⁷ K. PEPRNÝ, c.d., s. 158-159.

Hlavním cílem všech činností bylo hlavně navázání lepší spolupráce a rozvoj dovedností sloužících k dokonalejšímu zabezpečení OSH. Nejznámějším opatřením ke zvyšování účasti na OSH bylo podpora vzorných pohraničních obcí. Politická a výchovná práce byla směřována mezi veškeré obyvatelstvo pohraničního území a nebyla omezená jen na jeho vybrané specifické skupiny.³⁴⁸

Po převzetí OSH PS od roku 1951 se na základě převzatých zkušeností od sovětských pohraničních vojsk začala uskutečňovat hlubší a organizovanější spolupráce s místním obyvatelstvem při OSH a od roku 1953 byly vytvářeny první jednotky PPS, v souvislosti s vydáním ustanovení MV „Pomocník pohraniční stráže MV“. V této době se uskutečňovala spolupráce s PPS k propagaci politiky KSČ a k jejich účasti na OSH. Spočívala převážně v předávání získaných poznatků o pohybu neznámých osob nebo o spáchané trestné činnosti. Do přímého výkonu služby byli PPS veleni v ojedinělých případech a jen spolu s příslušníky PS.

Působnost PPS byla několikrát upravována v roce 1953,³⁴⁹ 1954,³⁵⁰ 1957,³⁵¹ 1975,³⁵² 1976 RMV.³⁵³ Uvedené dokumenty umožnily na širokém základě organizovanou činnost PPS. Postupně byli získáváni další PPS, do jejichž řad se hlásily i ženy, a byla vytvářena družstva a následně i čtyři PPS. Z vybraných PPS byli ustanoveni velitelé jednotek. Kolem roku 1963 jsou také postupně získáváni jednotlivci mezi dospívající mládeží za MPPS, kteří se rekrutovali již od roku 1958 ze vznikajících pionýrských oddílů Mladých strážců hranic (PO MSH). Svoji vzrůstající aktivní politickou a veřejnou činností si PPS získávali stále větší podporu stranických a státních orgánů³⁵⁴ i důvěru mezi vedením a činiteli PS.

V době krize komunistického režimu v letech 1968-1969 došlo v některých územních oblastech k narušení spolupráce obyvatelstva s PS, zvláště z hlediska schválení

³⁴⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, kart. 105, RVPS 00171 ze dne 12. července 1954 – Ustanovení o „Pomocnících Pohraniční stráže MV“ – vydání.

³⁴⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, směrnice MV o „Pomocnících pohraniční stráže MV“ z roku 1953.

³⁵⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

³⁵¹ Stav byl právně utvrzen ministrem vnitra ČSR svým rozkazem č. 129/57, článek 139 z 15. září 1957, kterým vydal „Směrnice o PPS“ ve smyslu zákona č. 69/51 Sb. o OSH a dále nařízení č. 40/57 o zevním označení PPS. To vycházelo z § 15, odst. 3 zákona č. 286/48 Sb., o Národní bezpečnosti, později po jeho zrušení ze zákona č. 70/65 o „Sboru Národní bezpečnosti“. Oba dokumenty měli však jen vnitřní platnost a pro veřejnost publikovány nebyly.

³⁵² Kvalitativní krok vpřed zaznamenala práce PPS v rámci realizace jednotného systému řízení OSH ČSSR na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ z 15. prosince 1971 o podřízení PS ministerstvu vnitra ČSSR a rozkazem MV ČSSR č. 52/75, kdy řízení OSH celé ČSSR převzala HS PS OSH.

³⁵³ Dobrovolnická organizace PPS tímto RMV č. 25/76 dostala pevný právní základ.

³⁵⁴ Tuto skutečnost zdůraznilo usnesení předsednictva ÚV KSČ z listopadu 1965, ve kterém byly vytyčeny úkoly k prohloubení účasti obyvatelstva na OSH s kapitalistickými státy. Tyto úkoly byly dále konkretizovány v dokumentu, který přijala vojenská komise obrany ÚV KSČ dne 2. února 1967.

invaze vojsk Varšavské smlouvy vedením PS a pomoci PS při uzavření hranice okupantům ČSSR.

Pro normalizaci poměrů u PPS byla v březnu 1969 uspořádána I. celostátní konference PPS v Kladně. Delegáti tu vznesli jednoznačný požadavek skoncovat s tehdejšími projevy liberalismu, provést očistu v řadách PPS a dále prohlubovat jejich podíl na OSH.

Následovaly kádrové čistky v řadách PPS. Po této „očistě“ a konsolidaci v řadách PPS se dne 20. května 1972 uskutečnila II. celostátní konference PPS v Měříně. Delegáti se, jak jinak než jednoznačně, postavili za naplňování linie XIV. sjezdu KSČ a usnesení ÚV KSČ ze dne 19. března 1971 o „Jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR“.

V roce 1974 byla uskutečněna III. a IV. celostátní konference PPS a PS VB pohraničních oddělení VB zabezpečujících OSH se socialistickými státy. Zaznívalo na nich zejména ocenění RMV č. 25/76 o organizování a řízení PPS, který vstupoval v platnost k 1. lednu 1976 a zcela měnil organizaci PPS v činnosti i obsahu hnutí PPS.

Spokojenost s novou reformovanou činností PPS vyjádřila i celostátní konference PPS v červnu 1979 v Bánské Bystrici.

O spolupráci s místním obyvatelstvem a PPS se dalo v době „normalizace“ mluvit jako o tradici. Úspěšné fungování organizace PPS bylo významným momentem a úspěchem v politickém, společenském i hospodářském upevnování pohraničí pro KSČ jako výspě proti imperialistickým státům a jejich expanzi. Zároveň se tím obyvatelstvo přímo nenásilně zapojovalo k mnohdy „nevděčné“ a hlavně nebezpečné práci OSH.

Organizace PPS byla na svém pomyslném vrcholu, pamětníci počátku tohoto hnutí odcházeli do důchodu, a tím pomalu zanikala i tradice hnutí. Dalším důležitým faktorem bylo také to, že moc KSČ, hlavního zřizovatele a organizátora PPS, také pomalu slábla.

Místní obyvatelstvo³⁵⁵ a chalupáři,³⁵⁶ notně ovlivněni dlouhodobou propagandou, spatřovali a mnohdy dodnes spatřují, v bývalé PS garanci ochrany své bezpečnosti. V cizích

---

³⁵⁵ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008 - Narodil se roku 1947, základní vojenskou službu absolvoval v letech 1966-1968 u PS na rps Dolní Dvořiště, kromě dvou měsíců, které strávil na základním výcviku v Suchdole nad Lužnicí. Během ZVS poznal svojí manželku, kvůli které v Dolním Dvořišti zůstal natrvalo. Za dobu jeho působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti vojína. Od roku 1971 až do roku 1989 byl organizován u PPS. Od roku 1981 byl ve funkci velitelem PPS.: „Když tu ještě fungovala PS, byly baráky zcela odevřené i přes noc, ne jako dnes. Kvůli vzrůstající kriminalitě jsem byl nucen přimontovat si na dveře kouli. Cítil jsem se tu zkrátka dříve bezpečněji.“

³⁵⁶ Audiozáznam s chalupářem z Kuřín p. F. V. 26. července 2008 - stálé bydliště České Budějovice.: “Tady vedle u sousedů tak v 80. letech dvacátého století se tam vloupali nějakí uprchlí Poláci, co byli snad údajně ozbrojeni. Podle všeho se jednalo o zloděje a „mankaře“. No, a já jsem tu v tu dobu v létě by i s vnučaty. No a najedenou koukám taková velká akce, sousedův barák byl obklíčený a PS je zatkla. Docela se mi ulevilo. Pro nás byla PS prostě ochrana, záruka bezpečnosti. Dnes nám to schází.“

osobách pak viděli potenciální zloděje a vrahy. Obávali se ohrožení svého majetku, zdraví nebo dokonce i životů.

4.1.1 Počátky vzniku hnutí PPS

Někteří členové civilního obyvatelstva byli velitelem rps, nebo jiným pověřeným funkcionářem,³⁵⁷ na podkladě referencí kádrových pracovníků z řad místních výborů, svazáckých a stranických organizací, požádání o aktivnější spolupráci na OSH.³⁵⁸ Služba u takto organizovaného celku byla postavena na dobrovolnosti jejích členů.³⁵⁹ V případě odmítnutí členství byl na některé jednotlivce činěn nepřímo nátlak ohledně neudělení povolení k návštěvě hraničního území.³⁶⁰ V případě, že dotyčný souhlasil, mohl se stát PPS.

Zpočátku činnosti PPS se však nejednalo o organizovanou složku. Sdružení PPS jako takové tedy nevzniklo nařízením od zeleného stolu – rozkazem, ale konstituovalo se

---

³⁵⁷ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSYLKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008 - Narodil se roku 1944, základní vojenskou službu absolvoval v srpnu 1963 v Zadním Chodově u Vnitřní stráže. Po 2 měsících kurzů je rozdělili a převedli po rotách. Byl vybrán pro ostrahu objektů do Řeže u Prahy. Sloužil tam asi 1 měsíc. Pro velkou důležitost bylo nakonec zabezpečení tohoto komplexu svěřeno orgánům VB. Odvezen byl tedy do Vejprtu, kde se 3 týdny přeškoloval. Po zakončení kurzu byli absolventi rozděleni po celé česko-rakouské hranici. To už se před Vánocemi roku 1963 dostal na rps v Dolním Dvořišti.

V lednu 1964 znovu nastoupil k této rps. Plnil zde většinou úkoly strážní služby. Někdy sloužil i 12 hodinové směny od 7 večer do 7 ráno v piketu. Tam se střídal s druhým z hlídky, vždy po 2, nebo 4 hodinách. Takhle sloužil do října 1965, celkem 26 měsíců. V Horním Dvořišti poznal svojí nynější manželku, kterou si v prosinci 1965 vzal.

Spolu bydleli rok ve východních Čechách. V roce 1966 se však vrátili zpět do jižních Čech do obce nedaleko Dolního Dvořiště - Rychnova nad Malší. Roku 1971 se přestěhovali zpět do Dolního Dvořiště, kde bydlí dodnes. Za svůj život také prodělal dvě vojenská měsíční cvičení v intervalu 3 let. Nejdříve byl povolán na přelomu roku 1968 – 1969 na rps Krakonoš a potom v roce 1972 na rps Kámen. Správně měl prodělat 4 vojenská cvičení, protože ale sloužil základní vojenskou službu 26 měsíců 2 cvičení mu odpustili.

Už v roce 1965 ho chtěli naverbovat k VB, to ale odmítl. Čemu ale neodolal, byl vstup do KSČ v červenci 1965. Byl zato totiž 1 týden „opuštěák“. V roce 1969 byl ale na vlastní žádost ze strany KSČ vyloučen.

Jakožto hraničář několikrát žádal o povolení k vstupu do HP. Nikdy ho ale nedostal. Kolem roku 1980 vstoupil k PPS. Aktivně činnost u PPS vykonával tak 5 let, potom, jak slábla moc KSČ, se i hnutí a organizace PPS začala vytrácet. Za dobu jeho působení u PS dosáhl nejvyšší hodnosti vojína: „Z hlediska mého vstupu do PPS. Byl tu takový hodný pán a ten mě vlastně k tomu naverboval. Ten chodil a získával podobné lidi a já pod dojmem toho, že jsem vystoupil z KSČ, myslel jsem si, že oni mi to stejně nakonec nepodepíší, tak jsem mu to asi na potěšení slíbil. Vždycky přišel, když jsem seděl ve vaně. Tak jsem mu to prostě slíbil a najednou potom přišel asi po měsíci a přines mi brožurku a pojítko a tuhleto a už jsem byl jejich.“

³⁵⁸ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Vhodné jedince jsme si vytipovali sami, ale ještě to všechno nestačilo, protože jsme se dotazovali jak zaměstnavatele, tak i potom lidové správy. To znamenalo toho Národního výboru.“

³⁵⁹ Audiozáznam s p. F. L. 8. dubna 2008 v Nových Hradech, c.d.: „PPS byla dobrovolná činnost občanů na ochranu státní hranice. Členové roty PPS si demokraticky volili vedoucího své skupiny. Školení PPS probíhalo asi jednou měsíčně za přítomnosti funkcionářů jednotky. PPS byli vybavováni páskou na označení skládacím mikrotelefonem pro službu. Oznamování o narušitelích bylo předáváno na rotě telefonicky, osobně nebo zprostředkovaně.“

³⁶⁰ Audiozáznam s p. P. K. v Dolním Dvořišti 1. prosince 2008, c.d.: „Na moje členství v PPS nerad vzpomínám. To takhle přišli z kanceláře, že prý nosím flintu a jsem pořád venku, no prostě abych vstoupil k PPS. Moc se mi nechtělo. Ale byla tu důvodná obava, že mi seberou propustku do hraničního pásma. To by byl můj konec. Mohl bych se rovnou stěhovat do vnitrozemí, takže jsem svolil.“

postupně několik let samo. Obyvatelé obcí v pohraničí sami pociťovali nutnost pomoci. Členové PS se mnohdy při pátrání a pronásledování dotazovali místních obyvatel na poznatky o určité osobě. Postupně se ptali i na lidi, kteří se v blízkosti pohraničí pohybovali – potenciálně podezřelé narušitele. Preventivně se pak prováděla lustrace osob. Lidé z pohraničí se navzájem poměrně dobře znali, takže když viděli někoho cizího, dost často dokázali i předpovědět, s jakým úmyslem přichází. Sama PS se snažila místním co nejvíce pomáhat v jejich každodenním životě.³⁶¹

Ustanovení PPS nebylo ponecháno zcela náhodě. Vedoucí místa si uvědomovala důležitost fungování PPS, proto už v roce 1953 a 1954 vyšly směrnice MV o „Pomocnících pohraniční strážce MV“. Směřovaná byla hlavně velitelům rps. Ti si ji měli jednak sami dokonale prostudovat, proškolit v ní svoje podřízené, a nakonec přistoupit k aktivnímu zřizování PPS. To znamenalo vyhledávat a přivádět ty „nejlepší a nejuvědomělejší“ z řad civilního obyvatelstva pohraničního území do organizace PPS.³⁶²

Faktické vytvoření jednotek PPS mělo být hotovo do 1. října 1954. Povinností každého velitele rps bylo pak i nadále podporovat růst členů PPS, dbát o jejich výchovu a školení a o podporu zesilování týlu pohraniční ochrany. Nasazení PPS mělo být zpočátku jen v nezbytných případech, tedy pokud PS neměla dostatek vlastních prostředků a lidí anebo to vyžadovala situace.

Při každém nasazení PPS si musel velitel roty vyžádat souhlas velitele praporu nebo úseku, případně brigády.

O členství v organizaci PPS si mohl zažádat zájemce starší 21 let sám u velitele rps, u něhož nejdříve musel absolvovat pohovor, prověřující jeho způsobilost k výkonu funkce. Po vyplnění tiskopisu žádosti o přijetí za PPS probíhala ještě lustrace uchazeče v místě jeho bydliště, na pracovišti, MNV, v rejstřících trestů a záznamech VB a StB.³⁶³ Výsledky provereček spolu s žádostí pak směřovaly ke schválení k veliteli brigády. V případě kladného rozhodnutí už stačilo jen složit slib PPS. Na každého PPS byl veden na jednotce

---

³⁶¹ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Zpočátku to bylo tak, že prostě tam žil a viděl, že tam nějaký ten člověk nepatří a zas budou mít kluci na čáře poplach, tak zavolal: „Hele potuluje se tu někdo, došel prověřit.“ To bylo spíše ze začátku. Nebo oral na poli, pásl dobytek, teď tam viděl někoho cizího. Prostě ochrana se stávala tak, jak tomu bylo v zákoně ustanoveno v 1š, že ochrana je věcí všeho lidu, nejenom tedy PS. Takhle jaksi lidé, kteří tam žili a bydleli, to znali. No, a postupně se začalo hovořit o organizované složce PPS. Začali se vybírat dobrovolníci v těch příhraničních regionech.“

³⁶² ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

³⁶³ Později byl k projednání přijetí přizván i vedoucí PPS a celá záležitost byla konzultována s příslušným územním orgánem KSČ.

rps osobní spis. O přijetí k PPS byli ještě informováni vedoucí představitelé MNV a stanice VB.³⁶⁴

4.4.2 Organizační struktura PPS a jejich počet

Pro spolupráci na OSH byli zpočátku získáváni jen jednotliví občané. Jejich počty se postupně zvyšovaly a mohlo tak být přistoupeno s využitím zkušeností sovětských pohraničních vojsk k řešení organizační struktury jednotek PPS.

Za účelem lepší organizace byli členové PPS seskupováni do jednotek podle územních celků, místa bydliště nebo pracoviště. Základní organizační jednotkou bylo družstvo PPS o síle 10 mužů. V případě většího počtu PPS se vytvářely čtyři složené ze dvou nebo více družstev, popřípadě roty čítající dvě a více čet. V Nových Hradech byla dokonce rota PPS. Jednu dobu tu sloužilo více PPS,³⁶⁵ než členů PS na rotě v Nových Hradech.³⁶⁶

Podle velikosti útvaru PPS stál v čele každé jednotky velitel,³⁶⁷ případně jeho zástupce. Funkce určoval velitel rps na základě dohody s místní organizací KSČ. Musel mít dostatečnou autoritu a předpoklady k plnění této funkce. Velitel rps měl za povinnost vést jmennou evidenci PPS a přehled jejich služeb v Pohraniční knize. Na prapor se hlásil jen počet lidí sloužících u PPS. Vedoucí PPS musel rovněž evidovat průběh služby každého příslušníka PPS. Postupem času se stávalo pravidlem, že každou jednotku PPS měl na starosti jeden voják z povolání na příslušné rps.³⁶⁸

Počet členů PPS na hranicích s kapitalistickými státy vzrůstal v 60. i v začátku 70. let 20. století závratným tempem.³⁶⁹ Druhá polovina 70. let je ve znamení velké recese

³⁶⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2357, RMV č. 25, 1976.

³⁶⁵ Zhruba 70 osob.

³⁶⁶ Audiozáznam s p. F. L. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

³⁶⁷ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSYLKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Organizace PPS byla taková, že vedoucí PPS nás úkoloval. U nás to dělal pan Křívský, toho zas úkoloval velitel rps. Tak od něj jsem dostal jednou za týden prostě papír, že máš dvě hodiny támhle chodit, nebo že sloužíš s vojáky a tak dále. No a říkám, byl jsem tam tak 5 let a zhruba tak v roce 1985 to šlo do ztracena. Pak nás už prostě už ani nepozvali a zkrátka to zaniklo. Velitele PPS dělal pan Panský, tehdy měl hodnost kapitána a sloužil v Dolním Dvořišti na rps. Dnes bydlí v obci Svatý Kámen.“

³⁶⁸ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d. Srov. Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Ještě taková maličkost na doplnění, že každý funkcionář tej pohraniční roty měl osobní odpovědnost za určité družstvo. Aspoň v Nových Hradech to tak bylo, že u lesáků byl někdo, u rybářů taky. Někdo měl na starosti město. Podle počtu.“

³⁶⁹ Roku 1956 bylo vykázáno 4 500 členů PPS na hranicích s kapitalistickými státy. (ABS Brno - Kanice, fond 2357/VPS, kart. 18, 1957.) Údaje za roky 1961 – 11 719 PPS a 1962 – 14 848 PPS představuje navýšení stavu PPS o 160 % za rok 1961 a o 230 % za rok 1962 oproti roku 1956. (in: ABS Brno - Kanice, fond 2357/VPS, kart. 269, 1962.)

z hlediska členství u jednotek PPS.³⁷⁰ Události kolem okupace ČSSR a následujících „normalizačních“ čistek má za následek částečné zmenšení stavu PPS. V 80. letech 20. století přesto dochází k mírnému růstu³⁷¹ členů PPS. Velký počet PPS dosažený před obdobím „Pražského jara“ už však nebyl nikdy dosažen.³⁷²

Na hranici s kapitalistickými státy se PPS rekrutovali zejména z mužského obyvatelstva pohraničí.³⁷³ V době normalizace byla snaha začlenit do OSH i ženy. Jejich počet však nikdy nepřekročil 5 %³⁷⁴ z členské základy PPS. Feminizace byla posilována především přijímáním manželských párů.³⁷⁵

PPS u 15. bps. tvořili muži v produktivním věku v 80. letech 20. století zhruba přes 90 % z celkového početního stavu PPS. Procentuální zastoupení žen u jednotky PPS tu bylo nejdříve podprůměrné,³⁷⁶ ale později dosáhlo průměru bps.³⁷⁷

Z hlediska věkové struktury PPS k 1. lednu 1981 můžeme říci, že celorepublikově sloužilo u PPS více osob ve věku 50+³⁷⁸ a mezi 30-40 lety³⁷⁹ věku. Nezanedbatelná skupina byla i skupina osob do 30 let a mezi 40-50 lety.³⁸⁰ V oblasti 15. bps. sloužilo 56 % osob starších 40 let.

Za pomoci územních stranických a státních orgánů a organizací byla v hnutí PPS zpevňována kádrová příslušnost v KSČ. V roce 1980 bylo přes 30 % PPS členů,³⁸¹ nebo kandidátů KSČ. MPPS byli v převážné většině členové SSM. Organizování byla zpravidla v samostatných družstvech, v jejichž čele stál vybraný PPS. Tato družstva byla

³⁷⁰ Rok 1965 znamenal pokles osob registrovaných u PPS o 53 % oproti roku 1962. Rok 1971 znamenal dokonce pokles členské základny o 63 % ve srovnání s rokem 1962. (in: ABS Brno - Kanice, č.j. 005/PS-4/72.)

³⁷¹ V období normalizace dochází k mírnému růstu mezi léty 1971-1975 o 3 % (in: ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce.), 1975-1976 o 7 % (in: ABS Brno - Kanice, fond 2358, Návrh vyhlášky Federálního ministerstva vnitra (FMV) a rozkazu ministerstva vnitra ČSSR o pomocnících Pohraniční strážě ČSSR ze dne 22. ledna 1976.), 1976-1977 o 5 % 1977-1978 o 10 %, 1978-1979 o 5 %, 1979-1980 o 15 %. (in: ABS Brno - Kanice, RMV č. 17, s. 25, 1981.)

³⁷² Počet členů PPS v roce 1980 na hranici s kapitalistickými státy dosahuje jen 74 % stavu z roku 1962.

³⁷³ Stav mužského pohlaví u PPS byl v roce 1975 89 % z členů PPS. Celkové zastoupení mužů pokleslo v roce 1977 o 3 % oproti roku 1975 a v roce 1979 byl pokles o 2 % oproti roku 1975. Celkově však lze říci, že muži tvořili v PPS většinu.

³⁷⁴ Postupem času, jak se zmenšovalo nebezpečí při OSH, byly přijímány od organizace PPS i ženy. Celkově však vždy tvořily u PPS menšinu. Jejich počet se zvedl ve srovnání let 1975 a 1979 o 148 %, ale celkově nikdy nepřekročil 5 % (1979) z celkového počtu PPS.

³⁷⁵ Tento fenomén byl prokázán u 4. bps a u česko-budějovické 15. bps. Osobně jsem se setkal s jedním manželským párem PPS v Suchdole.

³⁷⁶ Roku 1975 byl u 15. bps procentuální podíl žen u jednotek PPS kolem 1 %. Celostátní průměr byl 3 %.

³⁷⁷ Mezi roky 1977-1979 zaznamenáváme nárůst počtu žen o 371 %, celkový podíl žen u 15. bps se tak zvýšil na celorepublikový průměr 5 %. Roku 1979 můžeme dokonce mluvit o mírném nadprůměru podílu žen.

³⁷⁸ 30 % z celkového počtu PPS.

³⁷⁹ 30 % z celkového počtu PPS.

³⁸⁰ Obě po 20 % celkového počtu PPS.

³⁸¹ Členem KSČ bylo k 1. lednu 1980 18 % PPS na hranicích s kapitalistickými státy. 15. bps patřila se svými 17 % „rudých“ členů PPS spíše k podprůměrným.

zpravidla součástí čt PPS. Pokud byli někde organizováni jen jednotliví MPPS, bývali začleňováni přímo do družstva PPS.

4.4.3 Formy a metody činnosti PPS

Využití PPS a PS VB při OSH se vyvíjelo postupně. Zpočátku byli využívány především k zjišťování a předávání zpráv o pohybu nebo pobytu neznámých osob³⁸² v blízkosti státních hranic a o přípravě nebo páchání trestné činnosti. Pokud by hrozilo nebezpečí z prodlení, mohl sám PPS osobu zadržet nebo požádat o pomoc okolní obyvatelstvo.³⁸³ V ostatních případech měl co nejrychleji upozornit PS. K tomu bylo využíváno možností vyplývajících z pracovního zařazení PPS a PS VB, zvláště těch, kteří pracovali přímo v terénu nebo těch, kteří při výkonu povolání přicházeli do styku s obyvateli. Jednalo se zejména o zaměstnance státních lesů, statků, silniční správy, pošt, vedoucí obchodů, restaurací, řidiče apod. Rovněž byli k této činnosti využíváni PPS při výkonu myslivosti a rybolovu. Přímý výkon služby prováděli jen za mimořádných opatření,³⁸⁴ a to zpravidla ve smíšených hlídkách s příslušníky PS, nebo s příslušníky pohraničních oddělení SNB. Vyžadovala to i vlastní bezpečnost PPS vzhledem k možným střetům s ozbrojenými narušiteli a to zejména na státních hranicích s kapitalistickými státy.³⁸⁵

Postupně se situace na účasti PPS na přímé OSH zvyšovala, zdokonalovala a byla organizovanější. Kolem roku 1973 již vedoucí jednotek jednotlivým pomocníkům službu předem plánovali do prostorů nebo na stanoviště, které si pomocníci zpravidla určovali sami, a to zejména na soboty a neděle.

V tomto období již prováděli PPS výkon služby samostatně ve dvojicích nebo i jednotlivě. U některých brigád³⁸⁶ v této době byly prováděny příslušníky PS a PPS společně tzv. ohniskové průzkumy v různých, především rekreačních oblastech³⁸⁷

³⁸² Odhalování narušitelů státních hranic a osob jinak podezřelých (pozorovací a obchůzková činnost). Srov. Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „U PPS jsem prováděl zejména hlídkovou a pochůzkovou činnost, musel jsem odsloužit určitý počet hodin za měsíc.“

³⁸³ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

³⁸⁴ Při pátráních v souvislosti s pohraniční akcí PS.

³⁸⁵ K. PEPRNÝ, c.d., s. 160 - 161.

³⁸⁶ 15. bps, 4. bps a 11. bps.

³⁸⁷ Audiozáznam s p. Stanislavem Kysilkou v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Pak ten smysl spočíval taky v tom, že jsi dostal službu taky na 2 hodiny někde se projít v terénu. Většinou po cestách, nebo silnicích, nemuselo se chodit někudy polem. To jen kdybych byl někoho viděl, měl jsi ho hned hlásit. Třeba z Dolního Dvořiště do Rybníka, nebo k Rychnovu a tak. Tyhle služby byly většinou večer a ten provoz tu byl opravdu malý. Po té silnici občas jezdili výletníci, tak v létě na Lipno se jezdilo docela hodně, tak tam bylo nejvíce kontrol. A nebo opravdu tak kdo jel ven, tak musel jet nejdříve přes tu hlásku, a pak se dostal teprve na rps u hraničního přechodu, kde už oni měli od nás, nebo od toho pohraničnicka co tam sloužil na té hlásce SPZ

a ve východištích narušitelů uzávěry HP. V některých oblastech,³⁸⁸ kde to místní podmínky dovozovaly, hlásili osobně PPS nástup a ukončení služby přímo veliteli rps.

V souladu se stanovenými zásadami článku 11 RMV ČSSR č. 25/76 prováděli PPS výkon služby k OSH zpravidla ve dvoučlenných hlídkách, kdy zkušenější PPS byl vedoucím hlídky. Převažovala zásada, že nástup a ukončení služby je hlášeno na rps, nebo dle výhodnějších podmínek na prapor PS. Ale pokud tomu situace nedovolovala nebo se služba pravidelně opakovala, nedocházelo k tomu.

Nejčastější bylo využití PPS k hlídkové službě v týlu úseku roty a v prostoru obydlených míst. Ta byla organizována v součinnosti s hlídkami PS. Služby byly určovány velitelem PPS na základě požadavků velitele rps. V některých případech docházelo k vytvoření hlídky smíšené pod vedením člena PS. Při vykonávání služby s příslušníky útvarů PS nebo SNB byli PPS povinni řídit se jejich pokyny a rozkazy.³⁸⁹ Vše bylo podřízeno možnostem a volnému času PPS.³⁹⁰

V úsecích brigád bylo praxí, že do přímého výkonu služby byly vysílány hlídky složené z vybraných PPS a MPPS, přičemž kontrolu osob a případný zákrok prováděl zásadně PPS.

Při výkonu strážní činnosti byli PPS oprávněni „kontrolovat osoby zdržující se v HP,³⁹¹ zadržovat osoby, které se dopustily přestupků ohrožující zájmy ochrany státních hranic, nebo jiných trestných činů, vyžadovat dodržování režimu v HP od všech osob, které jej porušují, v případě potřeby požadovat při plnění svých úkolů pomoc od každého občana.“³⁹²

S přihlédnutím k místním podmínkám a možnostem se po provedených dohovorech stanovily konkrétní úkoly ze strany velitele rps rotám, četám, družstvům PPS na zimní či letní období OSH. Určila se zároveň odpovědnost jednotek PPS

---

vozidla a skontrované doklady. Takže měli polovinu práce. Měli jsme pojítka, kde jsi se mohl napojit v terénu, které byly na telefonních sloupech. Zkrátka tak se dalo rychle spojit s rps. Dnes by se to dalo přirovnat k telefonu. Jen se to do toho zacvaklo a bylo to.“

³⁸⁸ 4. bps, 11. bps a 9. bps.

³⁸⁹ ABS Brno - Kanice, 2358, Návrh vyhlášky FMV a rozkazu ministerstva.

³⁹⁰ Audiozáznam s p. J. E. V Suchdole 1. prosince 2008 - bývalá členka PPS.: „Podle mých časových dispozic jsem chodila ve dvojici hlídkovat po místní silnici.“

³⁹¹ Audiozáznam s p. Stanislavem Kysilkou v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Ohledně jeho působení u PPS to byla taková služba – neslužba, prostě smysl byl v tom, aby se usnadnilo rps, protože oni neměli zase tak dost vojáků, aby stačili všechno zabezpečit. Tak se kontrolovali osoby, hlavně neznámé, které se sem dostali ještě před HP. Tady konkrétně byla taková hláska na té křižovatce na Rychnov. To byla vlastně boudička, kde měli vojáci telefon. Strážili tam dva a místní PPS jim pomáhali sloužit v tom smyslu, že kontrolovali auta. Vždycky když prostě přijel někdo cizí, tak podle značky. To už se vidělo dalekohledem. Tak u těch se kontrolovaly doklady. Nic víc, prostě jen kontrola, aby se vědělo, kdo vlastně vstoupil do blízkosti HP.“

³⁹² ABS Brno - Kanice, fond 2357, RMV č. 129, 1957.

za zabezpečování určitého prostoru nebo směru možného průchodu narušitelů. Vedoucím jednotek PPS se ponechávala jistá iniciativa ve způsobech zabezpečení úkolů. V písemné formě je však musel schválit velitel praporu PS, nebo velitel rps PS.

V případě potřeby se PPS účastnili pohraničních akcí a operací. K takovým patřilo i přehrazení týlových směrů, přístupu k obydleným místům a státním hranicím v místech možného postupu narušitele, dále byli využíváni ještě k úkolům při zajišťování pořádku a bezpečnosti v pohraničním území. U některých praporů PS³⁹³ byly poopravovány a nacvičovány varianty překrytí směrů PPS pro uzávěry určitých prostorů v hloubce úseku. Pokud došlo k vyhlášení pohraničních akcí roty a větších pohraničních operací, bylo dohodnuto co nejrychlejší vyrozumění členů PPS, byla stanovena místa a čáry zakrytí hlídkami PPS a smluvené signály sloužící k jejímu zaujetí.

Zvláště cenná byla činnost občanů, jejichž povolání umožňovalo informátorské využití. Pracovníci zajišťující dopravní obslužnost, zemědělci, hostinští, hajní a zaměstnanci státních lesních závodů, tito všichni byli dobří adepti PPS. Největší procento členů PPS tvořili v 80. letech 20. století dělníci a zemědělci,³⁹⁴ menšinu pak státní zaměstnanci³⁹⁵ a úředníci.³⁹⁶ V oblasti 15. bps. byl dvojnásobný počet státních zaměstnanců,³⁹⁷ procenta ostatních skupin se shodovala s celorepublikovým průměrem.

Využitelný pro službu PPS byl ale v podstatě každý, kdo se pohyboval venku a byl schopen nahlásit případného narušitele.³⁹⁸ Existovala celá řada lidí, například osoby z kanceláří, které chodily po práci ve svém osobním volnu takzvaně do služby. Všichni řidiči autobusů nebyli u PPS organizováni, ale v případě potřeby podávali informace.³⁹⁹ V některých případech se nasazovali PPS i v pracovní době, k jejich uvolnění bylo ale předem nutné souhlasu stranických, státních, družstevních a hospodářských organizací.⁴⁰⁰ V případě ušlého zisku se PPS vyplácela náhrada.⁴⁰¹

---

³⁹³ 4. bps, 15. bps, 7. bps.

³⁹⁴ 67 % z celkového počtu PPS.

³⁹⁵ 5 % z celkové členské základny PPS.

³⁹⁶ 7 % z počtu členů PPS.

³⁹⁷ 10 % z osob organizovaných u PPS.

³⁹⁸ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Jedno z kritérií přijetí byl trvalý pobyt, to bylo většinou, že byl z toho pohraničního pásma. Věkem to omezeno nebylo. Ale myslím, že to bylo od 18 let bez ohledu na délku dozadu. Byli to i stařečkové, kteří seděli na náměstí a jenom si tak sledovali. To bylo v té době, co si vyžadovala situace, že se musel dát pozor, jestli se tu neobjevují osoby, které potom později by dělaly narušení státní hranice. Bohužel to tak bylo, tak byl postavený zákon z roku 1951. No, a ten jsme se tedy snažili plnit.“

³⁹⁹ Audiozáznam s p. F. L. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

⁴⁰⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

⁴⁰¹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh na novelizaci předpisů o hraničním pásmu, PPS a činnosti PS a MV, 1970.

Pro včasné nahlášení „poznatku“ se využívalo nejprve civilních telefonů nebo osobního nahlášení na rps, případně hlídce PS. Později byla při jednotlivých rotách, pro rychlejší komunikaci, zřízena soukromá telefonní síť s možností napojení „pojítka“ v různých místech po trase vedení. Takové vedení bylo vybudováno ve všech hustěji obydlených obcích – Dolní Dvořiště, Nové Hrady.⁴⁰²

Z intenzity motivace účasti PPS na službě OSH vycházel i podíl na dosahovaných výsledcích OSH. V letech 1975-1979 se PPS podíleli na zadržení 15 % narušitelů na státní hranici s kapitalistickými státy. Ostatní místní obyvatelstvo se za totéž období podílelo na zadržení narušitelů na státní hranici s kapitalistickými státy 11 %. Celkový podíl PPS a místního obyvatelstva v 50. letech 20. století na zadržení narušitelů státních hranic byl pod 10 %. V 60. letech 20. století má postupně vzrůstající tendenci až na 25,7 % v roce 1967. Rok 1968 znamenal prudký kvantitativní sestup tohoto indexu na 19,1 % podílu zadržení narušitelů. 70. a 80. letech 20. století znamenala mírné kolísání kolem cca 20 %.⁴⁰³

---

⁴⁰² Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „I tady v Nových Hradech byla taková síť vlastního telefonního vedení. Třeba tady v Údolí u Nových Hradů u kapličky na tom rozcestí byla jedna zásuvka na pojítka. Odtud se mohl napojit. No, a potom to bylo po úseku tam, kde běžela naše linka, tak byly tyto svody na napojení pojítek. Nám vedla linka až na Hlásku. To byla tedy armádní. S nimi jsme museli mít také přímé spojení.“

⁴⁰³ M. PULEC, c.d., s. 114-115.

4.4.4. Možnosti vyloučení z PPS

Pro přehled možných trestných činů PPS byla prováděna centrální evidence na praporu a brigádě. Pokud někdo spáchal trestný čin, byl z PPS vyloučen.⁴⁰⁴ Při nesvědomitěm plnění úkolů, ale i za jiné poklesky, které snižovaly vážnost PPS u obyvatelstva, uděloval velitel jednotky PS příslušníkovi PPS nejprve napomenutí a pokud se problémy opakovaly, měl pravomoc i k jeho vyloučení.⁴⁰⁵

Důvodem k vyřazení od orgánu PPS bylo i případné vystěhování z pohraničního území, ale také podání vlastní žádosti o zproštění členství, eventuálně důvodný návrh velitele jednotky PPS nebo velitele PS. Pohnutkou se později stávala i neodůvodněná neúčast po dobu šesti měsíců na instruktážích, školeních a výkonu služby a zneužívání funkce PPS ve svůj prospěch.⁴⁰⁶ Pokud došlo k vyloučení nebo k pozastavení členství⁴⁰⁷ musel dotyčný odevzdat všechny věci spojené s působením u PPS veliteli příslušnému útvaru PS.⁴⁰⁸

Přestěhoval-li se PPS mimo území HP, měl být s dotyčným proveden pohovor s doporučením, aby se v místě svého budoucího bydliště přihlásil za člena Pomocné stráže VB. Jestliže se zařadil přestěhovaný příslušník PPS do tří měsíců u jiné rps k výkonu své služby PPS, neprováděly se znovu prověrky a neskládal slib PPS. Vydán mu byl však nový průkaz a dostal také novou rukávovou pásku. Doba výkonu jeho funkce se pokládala za nepřerušenu. Velitel jednotky PS si zpravidla vyžadoval od bývalého velitele útvaru PS osobní spis žadatele.⁴⁰⁹

4.4.5 Vybavení PPS

Přijatí členové PPS obdrželi po absolvování⁴¹⁰ slavnostního slibu,⁴¹¹ složeného do rukou velitele praporu PS⁴¹² a stvrzeného podáním jeho ruky, zelený průkaz PPS,⁴¹³

⁴⁰⁴ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Taky se stalo třeba při rvačce s těžkým ublížením na těle. Byl stíhaný soudně, tak byl takzvaně vyloučený z PPS. Nebo si ho vyloučilo samotné to družstvo a my jsme mu odebrali průkazku a pásku.“

⁴⁰⁵ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh na novelizaci.

⁴⁰⁶ Tamtéž, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod č. 3, 1976.

⁴⁰⁷ Na dobu než byl vydán verdikt soudu, nebo přestupkového orgánu se některým PPS pozastavovalo členství.

⁴⁰⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh na novelizaci.

⁴⁰⁹ Tamtéž, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod.

⁴¹⁰ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Slib PPS skládal na rps v Dolním Dvořišti za přítomnosti velitele praporu PS v Kaplici.“

⁴¹¹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod.: „Plné znění slibu: „Já, pomocník PS, slavnostně slibuji, že budu chránit ČSSR, zájmy dělnické třídy, všeho pracujícího lidu a aktivně přispívat k ochraně státních hranic ČSSR, veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku. Při své činnosti budu dodržovat zákony a ostatní právní předpisy a zachovávat státní tajemství. Tak slibuji.“

⁴¹² Tamtéž.

který se vystavoval na příslušném praporu PS,⁴¹⁴ a zevní označení - nadloketní látkovou pásku⁴¹⁵ s nápisem PPS.⁴¹⁶ V 80. letech 20. století se vyskytují i případy, kdy byl slib nahrazen podepsáním přísahy.⁴¹⁷

Ostatní materiální vybavení zajišťovala příslušná místní rps nebo oddělení OSH. PPS se půjčovaly jen kapesní svítilny (2-3 na družstvo) a baterie do nich, později pak „pojítka“⁴¹⁸ a pouta⁴¹⁹ na případné zadržení. Na exponovaných stanovištích, zejména při vysílání smíšených hlídek, byl přidělován navíc aerosolový rozprašovač se slzným plynem KASR. Pokud byl PPS myslivec, nebo vlastnil jinak povolenou soukromou střelnou zbraň, tak jí nosil do služby.⁴²⁰ V některých případech se PPS zapůjčovaly části výstroje – teplé oblečení a obuv. Po skončení trvání služby se však tyto věci odevzdávaly zpět na rps.⁴²¹

4.4.6 Školení PPS

Velitel rps, spolu se zástupcem velitele pro věci politické, organizoval pravidelně většinou jednou měsíčně k plnění úkolů PPS různé aktivity⁴²² a instruktáže. Frekvence těchto

---

⁴¹³ Průkaz obsahoval také fotku velikosti 4 x 4 cm, potištěný byl kulatým razítkem útvaru Pohraniční stráž, který průkaz vydával. Byl vydáván v plátěné vazbě, která ho však jen málo chránila proti poškození. V 80. letech 20. století se uvažovalo o jejich plošné výměně za odolnější plastové. K té už ale podle mých informací nedošlo.

⁴¹⁴ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Sloužit u PPS jsem začal tak v 80. letech 20. století, kdy už to jako spíš končilo. Ani jsem s tím moc nepočítal, že by mě vzali, když jsem měl škraloup u KSČ a prostě najednou přišel p. Svoboda. Přinesl mi bumážku, pojítka a ještě tak pouta, i tím nás vybavovali. To jsem musel tedy pak když jsem končil odevzdat. A byl jsem tam. Podepsal jsem to na té bumážce a musel jsem tam mít fotku, to bylo něco podobného jako jsou dnes občanské průkazy. Taková kartička to byla.“

⁴¹⁵ Její předepsaná šířka byla v letech 1970–1976 vyhláškou stanovena na 90 mm. Písmena byla v černé barvě 20 mm vysoká a 40 mm široká. Páska se nosila na levém předloktí. V roce 1976 byly některé parametry pásky změněny. Šířka se zvětšila na 105 mm, barva písmen byla bílá, písmena 35 mm vysoká a 20 mm široká. Pro ztížení zhotovení jejího falzifikátu se opatřovala otiskem razítka příslušného útvaru PS. Vyrobená byla z bavlněné látky, která rychle podléhala ušpinění, promáčení a opotřebenosti. V 80. letech 20. století se objevují požadavky na nahrazení bavlny umělou hmotou. K zavedení plastových pásek už ale nedošlo.

⁴¹⁶ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Přijetí mezi PPS bylo slavnostní. Probíhalo to v bývalém agitačním středisku. Obvykle se to dělalo v zařízení města a tak jednou za rok.“

⁴¹⁷ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Žádný oficiální slib, ani pohovor s velitelem rps jsem neabsolvoval, asi jsem to jen podepsal. Pásku PPS jsem měl už tu novější z bílými písmeny. Taky jsme dostávali kapesní svítilny, aerosolový sprej, jiné části výstroje PS jsme neměli. V té době když jsem fungoval jako PPS, tak už to bylo v úpadku. Už se to nebralo tak svědomitě.“

⁴¹⁸ Skládací mikrotelefon.

⁴¹⁹ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Přinesl mi bumážku, pojítka a ještě pak pouta, i tím nás vybavovali.“

⁴²⁰ Audiozáznam s p. J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

⁴²¹ Tamtéž.: „Při větších mrazech jsme mu zapůjčovali kožich. Jinak žádnou služební zbraň neměl. Ale to dostal je na výkon služby. Když skončila služba, tak to musel vrátit.“

⁴²² Základní forma řízení jednotky. Dnes by se dala přirovnat k meetingu.

srazů se lišila podle potřeby regionu a politické situace.⁴²³ Jejich délka byla zpravidla 3 – 5 hodin a účast se na ní v průběhu let pohybovala kolem 85 – 90 % členů místních organizací PPS.⁴²⁴ Na těchto aktivech bylo prováděno vyhodnocování činnosti jednotek PPS, výsledků dosažených při OSH. Účastníci byli seznamováni s úkoly PPS, vyplývajícími z operačního rozkazu velitele brigády PS – náčelníka KO OSH s potřebným zaměřením úkolů na konkrétní jednotky.⁴²⁵

Z hlediska instruktáží byl prováděn nácvik provádění kontroly občanských průkazů a propustek platných pro vstup do HP, nacvičování pozorování utajených přístupů k státní hranici a způsoby napojení mikrotelefonů na koncovky. V případě potřeby zadržení podezřelého člověka se školilo ve formách možného zadržení a jeho následného předvedení na stanovené místo nebo rps. Důležité pro včasný zásah bylo i sladění formy komunikace s rps a s hlídkami PS. Za určitých podmínek se prováděl po vyzbrojení i střelecký výcvik PPS.⁴²⁶

Po praktické části školení zbyval většinou prostor i pro systematickou politickou a výchovnou práci PPS. Program této části sestavovala politická správa a politické oddělení spolu s příslušným štábem PS. Program tzv. politického „úvodu školení“ ohledně mezinárodní a vnitrostranické situace byl svěřován vybranému členu PPS. U 15. bps prováděl v 80. letech 20. století dvakrát v kalendářním roce u PPS politickou přednášku expert z KV KSČ. Finanční zajištění a organizaci takového shromáždění zajišťovala brigáda PS.⁴²⁷

Každého aktivu se zpravidla zúčastňovali i zástupci stranických orgánů, národních výborů, SNB a hlavních hospodářských organizací nebo závodů.⁴²⁸ Závěr školení tvořilo přijetí usnesení, které bylo zároveň i závaznou směrnicí k OSH pro vedoucí i členy PPS.

Většinou se po ukončení školení konala večerní neoficiální část srazu PPS v hospodských⁴²⁹ a podobných zařízeních,⁴³⁰ ta už nebyla nijak zvláště řízena. V některých

---

⁴²³ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Školení PPS bylo tady tak jednou za čtvrt roku. Bývalo to většinou v hostinci v Dolním Dvořišti. Nejdříve mám tam přečetli něco, co se událo. Oni nám taky všechno neřekli. Spíš to bylo z hlediska organizace, kde se aktualizovala nějaká služba. Někde se třeba hlídat přestalo a někde naopak zesílilo.“

⁴²⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce.

⁴²⁵ ABS Brno - Kanice, fond 2357, RMV č. 25, 1976.

⁴²⁶ K. PEPRNÝ, c.d., s. 162-163.

⁴²⁷ ABS Brno – Kanice, fond 2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce.

⁴²⁸ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Činnost PPS byla kontrolována z praporu. Na náš aktiv odtud vždy někdo přišel. Někdy byl z praporu vyslán i neznámý člověk, většinou tam sloužící voják. Hlavní bylo, aby ho místní neznali. A zkoušel ostražitost PPS. Někdy chodil na takovou kontrolu i sám náčelník OSH.“

⁴²⁹ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Po skončení oficiálního srazu se ještě nějaký čas sedělo u piva.“

případech byla spojována s možností získání nových členů PPS. Za žádost o přijetí PPS se údajně v určitém období vyplácel příspěvek ve výši 100,- Kčs, který se většinou připisoval na společný účet za takové společenské akce.⁴³¹

V rámci praporu byly organizovány srazy vedoucích jednotek PPS, většinou dvakrát do roka,⁴³² vždy začátkem zimy a léta. V případě potřeby se pořádala i cvičení brigádní⁴³³ a jednou za dva až tři roky celostátní.⁴³⁴

Hlavní celostátní konference PPS měla vždy podobný průběh. Zahájena byla státní hymnou a úvodním projevem náčelníka politické správy PS OSH. Následovala volba pracovního předsednictva, komisí, delegací. Kulturní vložku zajišťovala zdravotní delegace PO MSH.⁴³⁵ Další část programu tvořily referáty vysokých funkcionářů PS a udílení čestných pamětních medailí, diplomů a propůjčování titulů. Na závěr byl prostor pro diskuzi⁴³⁶ a schvalování různých rezolucí a dopisů. Závěrečný projev a „hymna pracujících“ – internacionála, to byla tečka za takovým kongresem.⁴³⁷

V žádném případě neměli být PPS zasvěcováni do zásad a organizace OSH a způsobu výkonu služby PS.⁴³⁸ Zvládnutí odborné a politické přípravy bylo kontrolováno pohovorem s velitelem rps nebo náčelníkem zodpovědným za OSH, popřípadě s jiným příslušníkem PS.⁴³⁹

4.4.7 Zbraně u PPS

K možnostem zadržení patřilo i použití zbraně jako krajního prostředku. Zbraně mohly být PPS rozděleny v případě rozhodnutí velitele PS útvaru jedině v pohraniční

---

⁴³⁰ Audiozáznam s p. A. D. 1. prosince 2008 v Rychnově nad Malší - bývalý pracovník lesního závodu Kaplice a PPS.: „Ohledně mé činnosti u PPS si pamatuji jen to, že jsem se jednou pěkně ožral s příslušníky PPS a PS na rps na Svatém Kameni.“

⁴³¹ Audiozáznam s p. M. O. 20. listopadu 2008 v Dolním Dvořišti - obyvatel Dolního Dvořiště od roku 1950, nebyl PPS.: „Jednou jdu takhle večer kolem hospody v Dolním Dvořišti a viděl jsem tam docela ožralé PPS. No, a že prý: „Pojď mezi nás. Už nemáme za co chlastat. Podepiš nám přihlášku do PPS. Je zato stovka a tu dáme do placu. Už jsme na suchu...“ No co Vám budu povídat. Ale já jsem nechtěl. Rychle jsem se vytratil.“

⁴³² Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Sraz velitelů PPS byla dvakrát za rok v hospodě v Malontech s občerstvením. Brigádní sraz velitelů PPS byl jednou ročně a účastnili se ho jen vybraní velitelé PPS.“

⁴³³ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Informace o připravované konferenci PPS ve dnech 6.-7. srpna 1982.

⁴³⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2357, RMV č. 25/76, 1982.

⁴³⁵ Na zdravotní byli zváni pionýři z letního soustředění ze Starého Města pod Landštějmem. Jednalo se zhruba o delegaci čítající 50 členů.

⁴³⁶ K zabezpečení aktivní účasti členů při diskuzi a ovlivnění jejího obsahu byli předem vybrány 4 osoby. Na pohovoru s nimi jim bylo doporučeno obsahové zaměření podle okruhu problémů, které je potřeba na konferenci projednat.

⁴³⁷ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Plán zabezpečení 7. celostátní konference PPS ve dnech 1.-2. srpna 1985.

⁴³⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

⁴³⁸ ABS Brno - Kanice, RMV č. 25, 1976.

⁴³⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod.

operaci s omezenou dávkou ostrého střeliva⁴⁴⁰ a pod přímým vedením příslušníka PS. PPS, kterému byla svěřena vojenská zbraň, musel mít potřebné znalosti o zacházení se zbraní a musel být předem instruován a přezkoušen pověřeným důstojníkem PS.⁴⁴¹

Do služby mohl být PPS vybaven obuškem nebo slzotvorným sprejem. Všechny tyto pomůcky mohly být používány však jen pod dohledem příslušníka PS.⁴⁴² Ve zvláštních případech mohli být někteří zvláště aktivně spolupracující velitelé PPS z rozkazu velitele brigády vyzbrojováni na náklady PS útvary krátkými osobními zbraněmi nevojenského typu.⁴⁴³

Použití zbraně mohl příslušník PPS jen zásadně v případě nutné obrany a to pouze tehdy, jestliže přímo hrozil, nebo trval útok směřující proti jeho životu, nebo životu jiných osob. Pokud nebylo možné jinak odvrátit útok proti důležité součásti socialistického majetku, kterou byli povoláni chránit, mohli střílet také. V praxi však takové případy nebyly časté.⁴⁴⁴

4.4.8 Odměňování PPS

Činnost PPS byla po stránce materiálně technické a finanční zabezpečována podle zásad a norem stanovených věstníkem FMV, část I-27 z 24. srpna 1973, platného jak pro PS VB, tak i pro PPS.

PPS dostávali od brigády PS za odsloužený počet hodin ve službě finanční⁴⁴⁵ a věcné odměny,⁴⁴⁶ diplomy jednotlivcům, ale i jednotkám⁴⁴⁷ a odznaky.⁴⁴⁸ Hrazeny byly i výdaje na praporní a úsekové aktivity – okresní konference a aktivity. Jako jedna z forem

⁴⁴⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh na novelizaci.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² ABS Brno - Kanice, fond 2357, RMV č. 25, 1976.

⁴⁴³ ABS Brno - Kanice, fond 2357 – VR, kart. 105, RVPS 00171.

⁴⁴⁴ Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Tak jak říkám, v tomhle spočívala moje služba u PPS. Měli jsme hlavně služby v terénu. Smysl byl, že jsi sám kontroloval někoho, koho jsi neznal anebo jsi se spojil s rps a oznámil jsi: „Potkal jsem, jsou dva nebo tři lidi nebo jeden člověk neznámý.“ A oni si to zkontrolovali. Nikdy jsem tohle nepoužil, protože na tohle jsem já nikdy štěstí neměl. Ani na čáře se mi nic takového nestalo. Toho jsem se vždycky bál, protože nevím jestli bych byl schopen použít proti člověku zbraň. Snad jedině pokud by vystřelil někdo proti mně. To bych potom možná zbraň použil, ale jinak tomu ale sám nevěřím.“

⁴⁴⁵ V roce 1982 bylo 30 PPS vyplaceny peněžní odměny, každému v hodnotě 800 Kčs.

⁴⁴⁶ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Z hlediska odměňování jsem dostal osobně hlavně knihy a jeden obraz s výjevem Českých Budějovic.“

⁴⁴⁷ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Družstvo PPS bylo pravidelně odměňováno diplomem.“

⁴⁴⁸ Ty byly hned několika druhů – existoval „Čestný odznak za spolupráci při ochraně státních hranic ČSSR“, „Vzorný pomocník PS“, „Čestný pomocník PS“ a další čestné odznaky za ochranu státních hranic. V roce 1979 bylo propůjčeno 227 medailí „Za dobrovolnou práci ve prospěch socialistické vlasti“ a 148 medailí „Za ochranu státních hranic ČSSR“.

odměny za vzorné plnění úkolů byla i ústní pochvala před shromážděním PPS.⁴⁴⁹ Na rps se o počtu poznatků a zásahů vedla evidence. Jednou do roka se vyhodnocovali nejlepší PPS, kteří byli oceňováni. Většinou to bylo v naturáliích, nebo věcným darem, nejčastěji knihou.⁴⁵⁰ Jednou z nejvyšších odměn pro PPS byly hodinky⁴⁵¹ s věnováním.⁴⁵²

Veškeré dary se měly předávat slavnostním způsobem za přítomnosti ostatních PPS. Proplácel se i telefonní hovor po veřejné telefonní síti PPS (PS VB), pokud byl veden pro potřebu výkonu služby na OSH. Výdaje peněžních částek a cenných darů se evidovaly na brigádě a vyhlašovaly v rozkaze velitele brigády. Organizace programu předávání byla sestavována tak, aby tato slavnost motivovala další PPS k lepším výkonům. Při opravdu mimořádných činech byli PPS navrhováni na státní vyznamenání vládou ČSSR.⁴⁵³ Dnes bychom mohli říci, že udělování odměn bylo účinnou propagační a marketingovou strategií vedení PS. O každém ocenění existoval záznam v osobním spisu každého PPS.⁴⁵⁴

Další formou motivace v různých státních podnicích,⁴⁵⁵ ale i u PPS, bylo socialistické soutěžení, které řídil, organizoval a vyhodnocoval velitel jednotky PS nebo náčelník brigády ve spolupráci s velitelem PPS a příslušným Národním výborem. Soutěž u jednotek PPS byla zaměřená k získání těchto titulů – „Vzorný pomocník PS“,⁴⁵⁶

⁴⁴⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358, Návrh na novelizaci.

⁴⁵⁰ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

⁴⁵¹ V roce 1982 bylo 22 PPS věnovány hodinky, každé v hodnotě 700 Kč. Průměrná mzda v roce 1982 činila 2 765 Kčs. (in: www.czso.cz)

⁴⁵² Audiozáznam s p. K. H. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „No hodinky, to už muselo být. To už byla vysoká odměna. To už bylo třeba úspěšné zadržení. Když bylo třeba vyhlášeno celostátní pátrání, tak jako je dneska, tak PPS chodili. On třeba zjistil podezřelou osobu, PS na to vyjela. Zkontrolovali, zadrželi a jednalo se skutečně o tu hledanou osobu. Tak v takovém případě došlo skutečně k vyšší odměně.“ Srov.: Audiozáznam s p. Stanislavem KYSILKOU v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Hodinky u nás dostala p. Hovorková, právě ta byla hodně aktivní. Tenkrát mám pocit, že jí oceňovali hodinkami.“, Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Hodinky dostávali PPS, kteří při výkonu OSH nasadili vlastní život, ale na takové případy si tady nevzpomínám.“

⁴⁵³ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

⁴⁵⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod.

⁴⁵⁵ SOA v Třeboni, pobočka Český Krumlov, ROH - závodní výbor, Lesní závod Kaplice, VI-A, Zásady pro činnost, s. 1-7.: „Rozvoj socialistického soutěžení, přes některé nedostatky v minulosti, patří mezi nejsvětější stránky historie naší dělnické třídy a je objektivní podmínkou výstavby socialismu. Praxe ukázala, že v období rozvinuté výstavby socialismu již nestačí zaměřovat socialistické soutěžení jenom na plnění a překračování hospodářských plánů. Stále více přicházejí do popředí i morálně politická hlediska, která významně ovlivnila brigádníky, průkopníky, dílny, provozovny, závody a podniky socialistické práce pod heslem „Socialisticky pracovat a socialisticky žít.“ Kolektivy, které usilují o získání čestného názvu brigáda socialistické práce, zaměřují svou činnost a závazky k splnění těchto úkolů a cílů...Zejména v oblasti pracovních úkolů a oblasti morálně politické.“

⁴⁵⁶ V roce 1979 propůjčeno 3 245 pomocníkům, v roce 1980 bylo 3 600 oceněných.

„Vzorné družstvo pomocníků PS“,⁴⁵⁷ „Vzorná četa pomocníků PS“,⁴⁵⁸ „Vzorná rota pomocníků PS“.⁴⁵⁹

Podmínky pro získání uvedených titulů stanovoval velitel brigády PS nebo náčelník PS podle několika kategorií. Hodnotil se zejména podíl na zabezpečení OSH ČSSR, rozsah aktivní a společensky prospěšné práce na veřejnosti a stupeň zvládnutí základních právních norem, potřebných pro úspěšné plnění funkce PPS. Udělování těchto titulů se provádělo vždy na konci kalendářního roku.⁴⁶⁰ Spolu s čestnými tituly získávali vyznamenání i finanční částky,⁴⁶¹ které byly po předání rozděleny mezi jednotlivé členy.⁴⁶²

Nejlepších výsledků v rozvíjení tohoto hnutí bylo dosaženo u 4. bps Znojmo, 5. bps Cheb a 15. bps České Budějovice.⁴⁶³

4.4.9 Kulturní a společenský život PPS

Nebyl nikdy, kromě měsíčních aktivů, centrálně organizován ani podporován. Z tohoto důvodu se lišil podle organizačních schopností a vůle v jednotlivých oblastech. Někde PPS pořádali různé společenské akce, kulturní večery a zájezdy různého druhu, jinde se s něčím takovým nesetkáváme. PPS z 9. bps Domažlice pravidelně organizovali zájezdy k PPS 4. bps Znojmo a naopak.

Objevily se i případy, kdy si PPS⁴⁶⁴ brigádně vystavěli objekt z materiálu získaného z demolice, případně obdrželi jako dárek od MNV, JZD nebo Státních statků a lesů různé místnosti, kde se shromažďovali.

Některé jednotky PPS⁴⁶⁵ si vedly i vlastní kroniku, kde byly zaznamenávány nejvýznamnější události z jejich činnosti.

⁴⁵⁷ V roce 1979 uděleno 600 družstvům, v roce 1980 bylo 650 oceněných družstev.

⁴⁵⁸ V roce 1979 propůjčeno 175 četám a v roce 1980 byl počet navýšen na 200 čet.

⁴⁵⁹ Poprvé byl tento titul udělen 6 rotám PPS při příležitosti konání V. celostátní konference PPS v Bánské Bystřici v roce 1979. Roku 1980 bylo oceněno 14 rot PPS.

⁴⁶⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

⁴⁶¹ V roce 1982 se v případě „Čestného uznání“ náčelníka PS OSH udělovala následující finanční odměna: pro rotu PPS 1 500 Kčs, pro četou PPS 900 Kčs a pro četou 500 Kčs. Celkově bylo tento rok rozdáno v souvislosti s „Čestnými uznáními“ 29 000 Kčs. Navíc bylo tento rok propůjčeno 7 rotám PPS čestné uznání „Vzorná rota PPS“. Každá dostala diplom, standartu na chodském čakanu a finanční odměnu každá 3 000 Kč.

⁴⁶² ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Informace o připravované konferenci.

⁴⁶³ Tamtéž, Opatření ke zvýšení spolupráce.

⁴⁶⁴ ÚO OSH Varnsdorf KO OSH Ústí nad Labem.

⁴⁶⁵ 4. znojmská bps.

4.4.10 Právní postavení PPS

PPS měl při výkonu služby, pokud byl řádně označen páskou, pravomoci veřejného činitele. V běžném životě však nepožívali žádných výhod privilegované vrstvy osob v pohraničním území.⁴⁶⁶

V případě úrazu nebo onemocnění PPS v souvislosti s výkonem služby, podléhalo zabezpečení jeho i rodinných příslušníků § 13 zákona č. 70/65 Sb.,⁴⁶⁷ později pak v novelizaci vyhlášky se odškodné řešilo podle § 59 zákona č. 40/1974 Sb.⁴⁶⁸

PPS měli povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, s nimiž se seznámili v souvislosti s plněním úkolů, a které v obecném zájmu nebo zájmu zúčastněných osoby vyžadovaly, aby zůstaly utajeny před nepovolenými osobami. Výjimku tvořily jen případy, kdy byli PPS diskrétnosti zproštěni podle RMV č. 34/1974 Sb.⁴⁶⁹

Zařazení informátorů ohledně sledování činnosti PPS se provádělo jen výjimečně, vždy ale se svolením velitele rps.⁴⁷⁰

MV vydalo množství směrnic pro PPS, kterými se dále upravovaly jejich úkoly, využití, školení, odměňování a materiální zabezpečení, označení a vyzbrojení.

---

⁴⁶⁶ Audiozáznam s p. P. K. v Dolním Dvořišti 1. prosince 2008, c.d.: „Když jsem jezdil jako lesák zdejší pohraničním územím, byly poměrně časté silniční kontroly osobních dokladů a zejména propustek do HP. Jeden čas jsem měl cestu pravidelně jedním směrem. Občas mě někdo pustil bez prohlídky, ale většinou bylo zase problémů až moc. Vždycky jsem jim říkal: „Copak mě neznáte?“ A oni na to odpovídali: „Ale jo, ale co kdyby?“ Jednou si takhle jedu a vidím dobře známou tvář příslušníka PS. Domníval jsem se tedy, že projedu bez problémů. Opak byl ale pravdou. Protože jsem pospíchal zkusil jsem na něj to svoje: „Cožpak se dobře neznáme?“ Vtom vyrazil ze zaparkovaného Gazíku mě dobře známý velitel roty v Dolňáku. Přišel k autu a povídá: „Ty mě neznáš, já tě znám, ale on tě znát nesmí!“ Srov. Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Jako velitel PPS jsem nedostal ani povolení k vstupu „ za dráty“ na dřevo a houby. Když jsem sloužil jako voják PS, tak jsem tam normálně mohl.“

⁴⁶⁷ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, Návrh na novelizaci.

⁴⁶⁸ Tamtéž, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357 - VR, kart. 105, RVPS 00171.

5. Mladí pomocníci Pohraniční stráže

5.1 Vývoj hnutí

Totalitní diktatury, jako byl fašismus a komunismus, se snažily organizovat a vychovávat občany ve prospěch své vlastní ideologie. Protože člověk si v dospívání osvojuje základní návyky a názory na okolní svět a je poměrně ovlivnitelný, pokoušely se obě začít s výchovou budoucích občanů co nejdříve.⁴⁷¹

Na rozdíl od fašistického hnutí Hitlerjugend, které mělo na výchovu mládeže velký dopad a dokázalo z ní vychovávat nadšené nacionální socialisty, PO MSH takové úspěchy naštěstí nemělo.

Nedílnou součástí systému ochrany zabezpečení OSH bylo i hnutí pionýrských oddílů mladých strážců hranic (PO MSH), rozvinuté na bázi jednotné mládežnické organizace, za aktivní účasti příslušníků PS OSH. Tyto oddíly byly organizovány nejčastěji při základních devítiletých školách (ZDŠ).⁴⁷² V regionu se do tohoto programu zapojily ZDŠ v Dolním Dvořišti a Nových Hradech.

Okolo roku 1963 se vytváří tradice hnutí mladých pomocníků PS (MPPS), jejíž členové namnoze navštěvovali právě mládežnické PO MSH. Pionýrské skupiny v příhraničních oblastech vznikaly živelně již od roku 1958. Dělo se tak z iniciativy PS, která chtěla upevňovat spolupráci s civilním obyvatelstvem v pohraničních oblastech a získávat jeho aktivní pomoc při OSH. Další organizací, která přispěla k vzniku PO MSH, byla PO ČSM, jenž měla za cíl vychovávat a organizovat děti v pohraničních oblastech, kde byla omezena možnost získávání vedoucích dětských kolektivů z řad civilních obyvatel.

Roku 1964 vyšlo usnesení ústředního výboru ČSM, kterým pionýrské oddíly u státních hranic získávaly svůj název PO MSH a zároveň byl schválen jejich statut.⁴⁷³

V době kolem let 1968-1969 následkem ztráty iluzí a ideálů poklesl v ČSSR celoplošně počet členů pionýrské organizace SSM o 60 %. Členská základna a množství oddílů MPPS se naopak zvětšovala.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ ABS Brno - Kanice, RMV č. 17, 1981.

⁴⁷² Tomáš JÍLEK, Od roku 1945 do roku 1989, in: Vladislav DUDÁK – Alice DUDÁKOVÁ (edd.), Český les: příroda – historie – život, Praha 2005, s. 389-394.

⁴⁷³ Vladimír KOLEČKÁŘ - Václav MÍKA, Mladí strážci hranic, Praha 1982, s. 32.

⁴⁷⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení činnosti oddílů Mladých strážců hranic, 1970.

K lepšímu podchycení a řízení PO SSM normalizačním a prosovětským komunistickým režimem byl vypracován a schválen v polovině roku 1969 na plénu organizace Český Pionýr oficiální statut PO MSH. V září a v říjnu 1969 proběhly oblastní konference vedoucích pracovníků PO MSH, na kterých byly vytvořeny oblasti štáby PO MSH. Součástí byly samozřejmě i čistky „pravicově“ smýšlejících členů PO SSM. Ústřední štáb PO MSH byl pak vytvořen v listopadu 1969.⁴⁷⁵

Kolem roku 1970 už hnutí MPPS nabylo takových rozměrů, že bylo nutné jeho činnosti právně vymezit. Za tímto účelem byl vydán 16. února 1970 rozkaz velitele PS č. 03, který dále řešil i zásady práce s PO MSH, poskytování kádrové a materiální pomoci i způsob využití MPPS při OSH.⁴⁷⁶

Od roku 1978 na základě usnesení XV. a XVI. sjezdu KSČ, II. a III. sjezdu SSM a dalších dokumentů se postupně ještě více rozvíjí práce s mládeží. Cílem bylo získat část mládeže, žijící v pohraničí, k aktivní společenské práci, k účasti na OSH, ale i k aktivní službě v PS OSH.⁴⁷⁷

Za dobu 30 let od vzniku prvních PO MSH byly v duchu tohoto hnutí vychovány tisíce dětí, které se pak většinou stávaly aktivními PPS a funkcionáři mládežnických organizací.

Po celou dobu své existence PO MSH byly nedílnou součástí pionýrské organizace ČSM a Českého Pionýra. Výjimku tvořil rok 1968, kdy PO MSH nerespektovaly výzvu České rady Pionýra, aby si členové veškerých pionýrských organizací na protest přestali dopisovat se členy pionýrských sdružení v zemích socialistického bloku, zejména se sovětskými pionýry.⁴⁷⁸

Specifické zaměření PO MSH spočívalo zejména ve vedení dětí a mládeže k chápání otázek OSH a obrany socialistické vlasti a PS. Při výchově byl důraz kladen na vštěpování volních vlastností, jako jsou kázeň, smysl pro kolektiv, odvaha a celkově psychická a tělesná zdatnost. Dlouhodobě v nich byl utvářen pozitivní vztah k PS, vzbuzován zájem o vojenskou a brannou problematiku. Členové byli seznamováni s zásadami OSH, rozvíjela se u nich znalost zdravotnické pomoci a protipožární ochrany. V soutěžích a hrách se učili některým základním vojenským i technickým znalostem,

⁴⁷⁵ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

⁴⁷⁶ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 452, Pokyny pro práci s oddíly Mladých strážců hranic, 1979.

⁴⁷⁷ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 649, Informace o stravě oddílů mladých strážců hranic a úkolech orgánů HS PS OSH při výchově dětí a mládeže v pohraničním území, 1983.

⁴⁷⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

dovednostem a návykům – střelba, orientace, navazování spojení, samostatnost života v přírodě.⁴⁷⁹

Členem MPPS se mohl stát každý dorostenec žijící v pohraničí ve věku 14 - 20 let, který se dobrovolně přihlásil na základě doporučení od Socialistického svazu mládeže (SSM), nebo základní organizace KSČ v místě pobytu. Musel tedy navštěvovat SSM a zároveň být oddán „socialistickému společenskému a státnímu zřízení v tehdejší ČSSR“.

Největší procento MPPS tvořili žáci ZDŠ, pro které byly organizovány právě PO MSH. Středoškoláci a studenti z učňovských škol tvořili v hnutí MPPS jen menšinu.

K přijetí do MPPS bylo nutné získat v rámci organizace PO MSH zájmový odznak „Mladý obránce vlasti“. Ten byl udělován ve dvou stupních podle věkové kategorie, hranicí pro udělení odznaku 2. stupně byl věk 14 let. Při hodnocení byl kladen důraz zejména na ideovou a brannou připravenost a tělesnou zdatnost. Jednotlivé úkoly potřebné k přijetí odznaku byly plněny v průběhu celého roku. Po splnění všech požadavků a získání odbornosti byl pionýrům udělován odznak „Mladý obránce vlasti se specializací MSH“.⁴⁸⁰

MPPS byl stejně jako jejich starším kolegům vydáván průkaz, který však sloužil jen pro vnitřní potřebu. Organizování bylo podobné jako u PPS, tedy do družstev. Funkce vedoucího družstva byla opět striktně určena velitelem jednotky PS, případně náčelníkem nebo příslušníkem PS. Ve výjimečných případech byl do této funkce určován zkušený a proškolený PPS v OSH.

Platila zásada, že každá pohraniční jednotka PS se měla podílet na vedení maximálně jednoho, až dvou oddílů PO MSH. Každý pionýrský oddíl vedli vždy dva pohraničníci. První starší příslušník 2. ročníků ZVS zastával funkci vedoucího PO MSH. Jako pomocník mu sloužil příslušník 1. ročníku ZVS, který se tak současně připravoval na převzetí správy oddílu. Tím byla zaručena kontinuita řízení i po odchodu vedoucího do civilu, případně jeho neúčasti, eventuálně nemoci.

MPPS se na OSH podíleli zejména předáváním poznatků o pobytu a činnosti neznámých osob v HP nebo trestné činnosti všeho druhu útvarům PS, orgánům VB a PPS.⁴⁸¹ Jedním z „čestných“ úkolů bylo i opisování SPZ u zahraničních automobilů na hraničních přechodech.⁴⁸²

⁴⁷⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

⁴⁸⁰ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 56.

⁴⁸¹ ABS Brno – Kanice, RVPS č. 5, 1970.

⁴⁸² Audiozáznam s P. K. v Dolním Dvořišti 1. prosince 2008, c.d.: „No, a jednou vím, že tady v Dolňáku byla taková akce pro ty „Mladé strážce hranic“, nebo jak se jim to říkalo. Tak stáli u přechodu a zapisovali SPZ zahraničních automobilů. No moc rád jsem to neviděl. Jednou proti mně šla paní ředitelka místní Základní

Členové PO ČSM a MPPS byli vychováváni zejména pro potřeby zabezpečení úkolů při OSH. Přitom byl kladen důraz zejména na výchovu „socialisticky myslícího a jednajícího mladého občana – uvědomělého budovatele a obránce socialistické vlasti a ochránce státních hranic“, vedení dětí a mládeže k splnění učebních úkolů, k „hrdosti na svou socialistickou vlast a aktivní pomoci při OSH“, nábviku znalostí, dovedností a návyků potřebných k OSH, k vytváření předpokladů pro jejich budoucí výběr ZVS ke službě u PS OSH a získávání mladé generace ke vstupu do řad PPS.

5.2 Školení a vzdělávání vedoucích PO MSH

Dosažené výsledky a získané zkušenosti práce s dětmi a mládeží dlouhodobě potvrzovaly, že kvalita a účinnost této činnosti byly přímo závislé na vytváření organizačních, kádrových a především materiálních podmínek. Ve většině případů záviselo na konkrétní osobě vedoucího daného oddílu PO MSH.

V 80. letech 20. století byla vytvořena spolupráce s fakultou OSH VŠ SNB a politickou školou ÚV SSM. Pod vedením těchto institucí bylo připravováno k práci s dětmi a mládeží několik stovek vojáků z povolání a příslušníků OSH.

Každoročně bylo v péči brigád PS, územních orgánů PO MSH a Domů pionýrů a mládeže v příhraničních okresech proškoleny do funkcí vedoucích PO MSH na 400 příslušníků ZVS.

U všech brigád PS a organizací OSH byly organizovány aktivity pro koordinaci práce s PO MSH. Výsledky těchto schůzí byly podnětné pro okresní rady pionýrských organizací SSM v metodickém ovlivňování a řízení PO MSH.

Jako vyvrcholení činnosti PO MSH a MPPS byly organizovány roční celonárodní srazy členů těchto hnutí. Směrnicí OSH – VXXX – 15 vydanou organizačně plánovacím odborem týlu HS PS OSH byly v 80. letech 20. století určena místa konání těchto pionýrských srazů, byly to pionýrské základny PO MSH Staré Město pod Landštějnem,⁴⁸³ Hamry - Nýrsko⁴⁸⁴ a Podhradí nad Dyjí.⁴⁸⁵

školy. Tak jí říkám, že to se snad pro ty děti nehodí stát tam v tom čmoudu. No a ona nato, že to v nich upevňuje tu socialistickou morálku a politické uvědomění.“

⁴⁸³ 15. bps.

⁴⁸⁴ 9. bps.

⁴⁸⁵ 4.bps.

5.2.1 Výběr vedoucích PO MSH

Selekci vedoucího PO MSH prováděla ZO SSM za spolupráce velitele rps místní jednotky PS OSH. Do této funkce měli být vybíráni jen ti „nejaktivnější členové SSM a celkově nejlepší pohraničníci po všech stánkách“. Schválení do funkce realizovala opět ZO SSM. Tato organizace prováděla také pozdější kontrolu jeho práce. Zároveň tato instituce měla na návrh oblastního štábu MSH, nebo velitele rps, právo odvolat ho z funkce. V mnohých případech však jmenování a odvolání vedoucího PO MSH prováděl jen velitel rps rozkazem.

5.2.2 Výchova vedoucích PO MSH

Za celou dobu existence PO MSH neexistoval ucelený systém přípravy jejich vedoucích. Část z nich prošla alespoň soustředěním vedoucích Československého pionýrského tábora v Seči. V roce 1970 prošlo takovýmto výcvikem 80 vedoucích ve dvou turnusových pobytech.

Existovaly plány centrálního vzdělávání vedoucích PO MSH. Základem měla být 2 – 3 denní školení dvakrát v kalendářním roce, která měla provádět okresní pionýrská rada. V praxi se však moc neujaly a vedoucí PO MSH byli vyškolení spíše podle potřeby tajemníkem nebo členy okresního štábu bps, ale nejčastěji samotným velitelem rps příslušné jednotky PS OSH.⁴⁸⁶

5.3 Náplň táborů PO MSH

Program tábora PO MSH byl založen zejména na vztahu a poznávání přírody a zvyšování fyzické zdatnosti dětí, ale existovalo tu rovněž úzké sepjetí s PS. Předváděly se na něm činnosti a dovednosti pohraničníků. K základním ukázkám patřilo využití psů k vyhledávání pachatele po stopě, nalezení ztracených osob schovaných v lese. S dětmi byla procvičována práce s mapou, buzolou, stopování podle zvěře, vázání uzlů, poznávání světových stran v přírodě. Součástí byla i celotáborová hra s tematikou PS.⁴⁸⁷

⁴⁸⁶ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

⁴⁸⁷ Audiozáznam s J. D. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.: „Náplň táborů byla především k přírodě a byla tu samozřejmě i úzká spjatost s PS. Tábory byly prováděny pod patronátem pionýrské organizace mladých strážců hranic. To znamená, že byly učeny činnosti a dovednosti v součinnosti s vojáky PS. Dětem tu bylo v praxi předváděno využití služebních psů, vyhledání pachatele po stopě, nalezení ztracených osob, kteří byly schováni v lese. Ten pes, že je vyhledal, vyštěkal. Byla to i práce s mapou, buzolou, stopování po zvěři, vázání uzlů, poznávání světových stran v přírodě. Organizovaná byla i celotáborová hra „běh o partyzánský samopal“. Bylo to náročné na organizaci. Děti tu měly možnost soutěžit. Někdy to byla soutěž jen ve stopování. Určovaly se stopy po zvěři, nebo se našláply lidské stopy. Hra se třeba skládala z několika disciplín – střelení ze vzduchovky, hod granátem apod.“

5.3.1 Improvizované začátky srazů PO MSH

Před vybudováním „pevných“ základen pro potřeby PO MSH byly celostátní srazy organizovány po různých místech ČSSR jako stanové tábory. První se konal v roce 1967 v Rovništi u Příbrami, v roce 1968 ve Vimperku, v roce 1969 v Broumově, v roce 1970 ve Kdyni u Domažlic, v roce 1971 v Podhradí, v roce 1972 v Dolním Žandově, v roce 1973 v Evženově údolí a v roce 1974 v Nýrsku.⁴⁸⁸

V termínu 1.-7. července 1973 se uskutečnil na Staňkovském rybníce na ostrově Slavjanka VII. celostátní sedmidenní sraz PO MSH. Cílem srazu bylo zejména prohloubení účinnosti výchovného systému v celém hnutí PO MSH, MPPS a vedoucích těchto organizací, zvětšení internacionální spolupráce a výměna zkušeností PO MSH ohledně OSH se zahraničními pionýrskými delegacemi ze zemí sovětského mocenského bloku.

Program byl tvořen zejména výměnou zkušeností z provádění branné výchovy za účasti vedoucích zahraničních delegací z SSSR, NDR, MLR, PLR a vybraných pracovníků PO SSM. Vyvrcholením bylo předání putovního praporu velitele PS nejlepšímu PO MSH. Materiální stanové zajištění, stejně jako dopravu zahraničních delegací, zajišťovala PS. Přizváno bylo i 260 tuzemských pionýrů a jejich 40 vedoucích, kteří si ubytování řešili výstavbou vlastních turistických stanů hnízdovým způsobem.

Rozpočet takové akce činil 75 000 Kčs, započítána byla strava všech účastníků, odměny a dotace soutěží a organizační výdaje. Největším sponzorem srazu se stala Česká ústřední rada PO SSM, která hradila 67 % nákladů. Ústřední rada SSM a velitel PS hradili 26 % z výdajů. Zbývajících 7 % výloh bylo pokryto částečnou úhradou účastníků. Od každého zúčastněného se vybíralo 5 Kčs na den pobytu.⁴⁸⁹

5.3.2 Kamenné pionýrské tábory MSH

V souladu s tehdejší celospolečenským zájmem rozvoje zájmové branné výchovy PO SSM, a za účelem zlepšení materiálního zázemí PO MSH,⁴⁹⁰ byl vybudován ve Starém Městě pod Landštějmem u 15. bps v letech 1974 – 1975 jeden z největších⁴⁹¹ pionýrských táborů MSH v tehdejší ČSSR.

⁴⁸⁸ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 43.

⁴⁸⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 191, Zabezpečení VII. sjezdu pionýrských oddílů Mladých strážců hranic, 1973.

⁴⁹⁰ Usnesení předsednictva ÚV KSČ z 19. března 1971 o jednotném systému branné výchovy obyvatelstva ČSSR.

⁴⁹¹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 452, Pokyny pro práci.: Areál byl využíván pro mezinárodní styky PO MSH a pionýrských oddílů podobného typu v zemí socialistického bloku.

Vedoucí činitelé vládnoucí KSČ a ÚV PS si dobře uvědomovala význam podpory hnutí PO MSR, proto bylo rozhodnuto urychleně přispět ke kvalitativnímu zlepšení materiální vybavenosti PO MSH. Členství v PO MSH s možností potencionálního letního soustředění se stalo pro budoucí členy lukrativnější. K tomu se přidal i fakt, že za pobyt v takovém zařízení se platila stále stejná částka 5 Kčs za osobu a den.

Hlavní iniciativa při stavbě pionýrské základny v Starém Městě pod Landštějnem vzešla z hlavní správy PS OSH, ÚV SSM a MV. Tábor by ale nebyl nikdy dokončen bez brigádnické činnosti stranických, státních a mládežnických svazáckých organizací z Českých Budějovic, okresu Jindřichův Hradce a samotné obce v místě výstavby. Rozhodujícím způsobem se na budování podílely týlové a velitelské orgány PS 15. bps, které byly dále pověřeny správou a zabezpečením jeho dalšího provozu.

Charakter tohoto pionýrského tábora umožňoval celoroční užívání, a to především ve prospěch branné výchovy dětí a mládeže v příhraničních oblastech. Využíváno ho bylo i pro účely ÚV SSM a jihočeského KV SSM. V zimním a jarním období byly budovy tábora využívány k akcím PS OSH, které byly náročné na ubytovací a stravovací kapacity. Pořádaly se tu školení, porady, semináře a přípravy vedoucích MSH. Pro tyto akce se areál pronajímá MV, čímž se snižovaly náklady na údržbu celého areálu.

Pionýrský tábor byl majetkem HS PS OSH. V době dokončení v roce 1976 měl areál hodnotu 8 milionů Kčs. Do roku 1989 se podařilo celý areál zvětšit a zrekonstruovat. Postavena byla ústřední budova s velkým sálem pro 200 osob s klubovny, metodickými kabinety a sklady. Přistaveny byly i čtyřlůžkové chatky s kapacitou 200 míst. Ve spolupráci s MNV Staré Město pod Landštějnem bylo vybudováno přírodní koupaliště a sportovní areál. Celková cena celého komplexu tak ještě před „sametovou revolucí“ činila přes 10 milionů Kčs.⁴⁹²

Celostátní pionýrské tábory se tu uskutečňovaly každoročně od roku 1975 až do konce komunistického režimu. Soustředění nebyla jen uzavřenými srazy pionýrské mládeže z pohraničí. Platilo, že nezáleželo na místě bydliště, důležité bylo jen podání přihlášky PO SSM. Vždy v létě se sem tedy sjížděly děti v hojném počtu⁴⁹³ ze všech koutů tehdejší ČSSR.⁴⁹⁴

⁴⁹² ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 321, Zásady využívání a zabezpečení provozu pionýrského tábora ve Starém Městě pod Landštějnem v roce 1976.

⁴⁹³ Počet účastníků všech turnusů se v době největšího rozvoje tábořiště počítal v několika tisících.

⁴⁹⁴ Audiozáznam s p. F. P. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Vybudována byla pionýrská základna na státním hradu Landštejně. Tam se hodně jezdilo. Vesměs tam jezdily děti z příhraničí. Ale platilo, že kdo se tam přihlásil, tak tam mohl jet. I pražáci tam jezdili.“

V současné době se v areálu tábora pořádají letní výcvikové tábory pro psy všech plemen, zejména však pro rottweilery.⁴⁹⁵

5.4 Organizace PO SSM

Na základě rozhodnutí předsednictva ÚV SSM probíhaly u složek HS PS OSH výroční členské schůze ZO SSM od roku 1973 v měsících říjnu a listopadu. Výroční jednání byla zpravidla spojená s pohovory se členy organizace o jejich práci. Tyto rozmluvy se vyhodnocovaly a byly z nich vydané konkrétní úkoly pro další období činnosti jednotlivců. Pozornost byla zejména zaměřena na přípravu činnosti SSM do soutěže „Střežíme hranice míru...“, plánování oslav výročí SNP, PO SSM a osvobození Rudou armádou.⁴⁹⁶

Základ každé PO MS byl obdobný jako u klasického pionýrského oddílu. Byly to zejména každotýdenní schůzky.⁴⁹⁷

V souladu s činností PO MSH byly rozvíjeny i prvky pionýrské aktivity a veřejně prospěšné činnosti na pomoc škole, obci, starším osobám a patronátní jednotce v plnění úkolů OSH.

Organizovány byly i tradice branných soutěží a her MSH, zejména pak v soutěži „Pionýr hranice“. Jednalo se o nácvik a provádění cvičného pohraničního pátrání za účasti dětí, následné besedy s pohraničnickými a příslušníky SNB, LM, lidosprávy.

Na rps byly organizovány pod patronátem PS a SSM „Olympiády pohraničnického mistrovství“. Smysl spočíval v hodnocení disciplín související s OSH jednotlivců z řad PS, ale i kombinovaných hlídek PS a MPPS.⁴⁹⁸

Brannost se u dětí měla utužovat zimní a jarní mobilizací, což měly být aktivity směřující na pomoc plnění volebních programů, úklidu kluboven, sbíráním kamení na polích a v kontrolním pásmu, prověrky spojení a akceschopnosti pionýrských kolektivů.

Mládež byla celoročně motivována ve své činnosti řadou soutěží a her, které byly organizované okresními radami PO SSM nebo pionýrskými skupinami. Mezi nejdůležitější

⁴⁹⁵ <http://www.ing-rtw.estranky.cz/stranka/-muj-denicek-2008->

⁴⁹⁶ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 223, Pokyny náčelníka politické správy při HS PS OSH k přípravě členských schůzí SSM pro rok 1973.

⁴⁹⁷ Hlasy Novohradská, leden – únor 1977.: „Činnost pionýrů naší pionýrské skupiny Hranicáři probíhala pravidelně jedenkrát týdně po oddílech. Oddílový vedoucí z řad občanů města, studentek SZTŠ v Nových Hradech a vojáků PS – útvaru v Nových Hradech pracovali podle předem stanovených plánů.“

⁴⁹⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 462, Informace o výsledcích výročních členských schůzí ZO SSM na začátku roku 1979.

patřily Signály X-35, „Hraničářská stezka“, „Za rudým praporem“, „Střežíme hranice socialismu“ a „Červený karafiát“.⁴⁹⁹

Celoroční práce PO MSH byla směřována k účasti na celostátní branné hře „Vždy připraven“, která probíhala vždy od 1. září do 31. srpna následujícího roku a soutěži ve spolupráci s místní jednotkou PS „Střežíme hranice socialistického tábora“.⁵⁰⁰

Základní části soutěže „Vždy připraven“ obsahovaly „Den mladého obránce vlasti“,⁵⁰¹ „Den československých pionýrů“,⁵⁰² „Den lidových milic“,⁵⁰³ „Den pionýrské skupiny“.⁵⁰⁴ Každý den se skládal z řady úkolů, které se musely splnit v době, kdy příslušný den probíhal. Nedílnou součástí hry byly i základní kola soutěží „O partyzánský samopal“, „Dukelský branný závod“, „Sokolovský závod branné zdatnosti“, závod ve střelbě ze vzduchovky, rádiový orientační závod, branný vodácký víceboj, branná sportovní hra „Plamen“ a získávání všemožných odznaků PO.⁵⁰⁵

Mimo „větších“ akcí byly organizovány při PO MSH i menší regionální tábory dětí, které nebyly pod striktní kontrolou orgánů PO SSM a PS a nijak se nelišily od běžných pionýrských táborů. Na takových soustředěních bylo větší místo pro navazování přátelství a méně se propagovala ideologie vládnoucí KSČ. Veveří,⁵⁰⁶ Sokolím Hnízdo, Nakolický rybník – to všechno byly takovéto osady pro děti z pohraničního území v oblasti 15. bps.⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 452, Pokyny pro práci.

⁵⁰⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 224, Pokyny k zabezpečení soutěže „Střežíme hranice socialistického tábora“, ročník 1973 – 1974, 1973.

⁵⁰¹ Konal se pravidelně 6. října, jako součást Dne ČSLA. Jeho hlavní náplní tvořily tradice ČSLA, vztahy k armádě SSSR a Varšavské smlouvě a zvyšování aktivního zájmu o službu v armádě.

⁵⁰² Slaven byl vždy 24. dubna jako hlavní svátek PO SSM. V jeho rámci si pionýři dokazovali ochotu a připravenost k obraně socialistického bloku a ČSSR.

⁵⁰³ Uskutečňoval se 25. února, jeho hlavní náplní bylo přiblížení historie bojů KSČ a dělnické třídy za socialismus.

⁵⁰⁴ Jeho termín si určuje každá pionýrská skupina sama. Hlavní ideová náplň spočívala v ukázce toho, „co tehdejší společnost od osvobození vybuodovala.“

⁵⁰⁵ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 57.

⁵⁰⁶ Hlasy Novohradská, říjen – listopad 1981.: „Prvního běhu pionýrského tábora ve Veveří se zúčastnilo 50 nejmladších pionýrů naší skupiny. Byli to především novopečení pionýři, kteří složili svůj slib teprve letos v květnu. I přesto, že šlo většinou o děti, které byly na táboře poprvé, brzy začal tábor žít pravidelným rytmem táborového života. Budíček, rozcvička, mytí úklid stanů a chatek, bodování, nástup se vztyčením státní vlajky, ale také služby na bráně, noční hlídky, pomoc při škrábání brambor. To byly povinnosti, které platily pro každého táborníka. Nebyly to však jen povinnosti, které na děti čekaly. Byl to především bohatý program, při kterém se děti naučily mnoho nového a prověrkami si svou fyzickou zdatnost a odvahu ověřily. Každý den tábora byl specializován na určitou činnost. V den věnovaný přírodovědě proběhla velká soutěž Sedmikráska a sběr léčivých rostlin. Ve sportovním dnu plnili pionýři Dětský odznak zdatnosti a proběhl turnaj v kopané a vybíjené, v den přátelství poznali pionýrské organizace ostatních zemí a hry dětí celého světa. Na táboře nechyběly táborová olympijská hra, karneval, ani noční hra. Všichni pionýři úspěšně absolvovali výlet do Horní Stropnice, kde si užili koupání a přes Cuknětejn a Světví se vrátili do tábora.“

⁵⁰⁷ Audiozáznam s p. F. P. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.

5.4.1 Zahrajte si s námi !

Základní brannou hrou, kterou měl znát každý člen PO MSH, byla „Hraničářská stezka“, která se skládala ze dvou částí.

V první z nich pionýři prokazovali teoretické znalosti o PO SSM, o PS a státech organizovaných ve Varšavské smlouvě, vyhodnocovali stopy,⁵⁰⁸ určovali vojenské hodnoty, poznávali státní poznávací značky, zkoušela se jejich orientace v terénu a odhad vzdálenosti, hodnotila se jejich přesnost při střelbě ze vzduchovky.

Druhá část zahrnovala praktickou činnost v terénu a popis neznámé osoby. Pionýrská dvojice měla za úkol správně nalézt trasu vyznačenou na mapě v neznámém terénu, všimnout si věcí, stop a osob, které cestou potkají a plnit úkoly na stanovištích. Celý charakter hry měl branně - vojenský⁵⁰⁹ ráz.⁵¹⁰

5.4.2 Dukelský závod branné zdatnosti

Toto soutěžení bylo pořádáno na paměť bojů Rudé armády u Dukly většinou u příležitosti dne Mladého obránce vlasti. Obsah tvořil běh terénem,⁵¹¹ překonávání překážek,⁵¹² střelba ze vzduchovky⁵¹³ a hod granátem⁵¹⁴ do dálky.⁵¹⁵

5.4.3 Partyzánský chodníček

Závod byl opět branně – sportovního charakteru a obsahoval tyto disciplíny: překonávání překážek, šplh na laně, hod granátem, překonávání vodních překážek, plížení, morseovku a střelbu.⁵¹⁶

5.5 Správa a řízení PO MSH

Organizace byla řízena ústředně z centrály SSM a velitelstvím PS OSH. Propozice hry byly známy předem pro potřeby nacvičování k co nejlepšímu zvládnutí úkolů. Nejlepší oddíl ze soutěžících byl vyznamenán nejvyšší odměnou PO MSH – putovním praporem

⁵⁰⁸ Našlápnuty byly většinou 4 stopy. Dvě záladnější pro starší pionýry a dvě méně matoucí pro mladší.

⁵⁰⁹ Hlášení PO MSH mělo znít: „Soudruhu vedoucí, hlídka pionýrů... se dostavila k převzetí úkolů.“ Rozhodčí měl dle pravidel odpovědět: „Pohov!“

⁵¹⁰ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 62-66.

⁵¹¹ Délka trati byla stanovena různě pro věkové kategorie. Děvčata a chlapci ve věku 10-12 let běhali trať dlouhou 600 m. Pro starší děti byla stanovena délka jednoho kilometru.

⁵¹² Celá běžecká trať musela vést členitým terénem s výškovým rozdílem maximálně 50 m. Využívalo se přirozených překážek pro podlezení, přezení nebo vyšplhání.

⁵¹³ Prováděla se v leže, střílelo se na špalík 6x6 cm po pěti nábojích.

⁵¹⁴ Limit pro vzdálenost dopadu byla 10 m pro mladší děvčata, 20 m pro mladší chlapce, 15 m pro starší děvčata a 25 m pro starší chlapce.

⁵¹⁵ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 67-68.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 69-70.

náčelníka HS PS a OSH. Jeho držitelem byl po celý následující rok a získával tím automaticky právo možnosti obhájit získanou cenu i na příštím srazu.⁵¹⁷

Pro umožnění pravidelného setkávání a předávání získaných znalostí, dovedností a návyků bylo celoročně organizováno velké množství různých regionálních soutěží. K těmto účelům se pořádaly v součinnosti s okresními a krajskými radami PO SSM okrskové, okresní praporní, oblastní brigádní a celostátní srazy PO MSH. K těmto účelům bylo využíváno stávajících zařízení rps a praporů a zejména výcvikových praporů brigád PS.⁵¹⁸

Hlavním úkolem těchto aktivit bylo přispívat k rozvoji branně vlastenecké výchovy školní mládeže v okruhu působnosti útvaru PS OSH. Konkrétní požadavky školy a jednotky PS byly zakotvené ve smlouvě.⁵¹⁹

Činnosti kolektivů MPPS byly rozvíjeny podle zpracovaných plánů, do kterých byla zahrnována ideově výchovná, sportovní a branná činnost. U věkové kategorie mužské části MPPS ve věku 18 – 20 let byly do výchovy zařazovány prvky předvojenské výchovy a přípravy se zaměřením na nástup k vojenské základní službě u PS a k plnění úkolů v řadách PS.

Pro práci s těmito kolektivy byli vybíráni a připravováni schopní vojáci z povolání, PS a příslušníci OSH k výkonu funkce instruktorů a vedoucích. Při jejich činnosti jim bylo vycházeno časově a materiálně vstřícně. Zpočátku byla jejich práce vykonávána jen v době jejich osobního volna, někdy i na úkor spánku. Později byl v rámci možností vyhrazen čas na tyto aktivity. Vždy však záleželo na konkrétní situaci a na rozhodnutí velitel rps příslušného PS útvaru OSH.⁵²⁰

Pro další rozvoj činností PO MSH a kolektivů MPPS byly nařízením územních orgánů SSM využívány Domy pionýrů a mládeže, školy, eventuálně zařízení závodů a MNV. V těchto zařízeních se uskutečňovala letní a zimní soustředění k vyvrcholení ročních činností ve formě celostátních soutěží a branných her, krátkodobé srazy PO MSH a kolektivů MPPS, školení a kurzy pionýrských vedoucích, vedoucích a instruktorů MPPS, školení a metodologická příprava pionýrského aktivu, svazácké akce útvaru PS OSH, školení a porady PPS.

⁵¹⁷ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 43.

⁵¹⁸ ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 703, RN HS PS OSH č. 06, 1975.

⁵¹⁹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 599, Informace o průběhu a výsledcích výročních členských schůzí ZO SSM a brigádních konferencí SSM v roce 1982.

⁵²⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

Pro propagaci hnutí PO MSH vycházel v časopise Pionýrská štafeta seriál článků pod názvem „Kapitoly Mladých strážců hranic“, zejména pro účely orgánů SSM a PO SSM. Pro potřeby propagace u PS OSH a MPPS vycházela pravidelná rubrika „Škola Mladých strážců hranic“ v časopise Pohraničník.

Problematika PO MSH se nevyhnula ani akademické půdě tehdejší III. fakulty VŠ SNB. Zde byla v rámci tehdejší odborné činnosti studentů, obdoby dnešních bakalářských a diplomových prací, zadána témata⁵²¹ na zpracování prací ohledně návrhů dalšího rozvoje práce s dětmi a mládeží na OSH.

5.5.1 Materiální zabezpečení PO MSH

Podpora fungování PO MSH vycházela zejména z organizace MV PS na všech úrovních, dále SSM a příslušných MNV. Samotné oddíly si finanční prostředky získávaly příspěvky jednotlivých členů, případně vlastní činností. Jednalo se zejména o sběr odpadových surovin, léčivých rostlin a lesních plodů, vysazování stromků a jiné práce úměrné k věku a schopnostem dětí.

Většina PO MSH dostávala přidělenou klubovnu od MV. Problém byl ale s vnitřním vybavením, které mnohdy scházelo. Situace byla řešena zapůjčováním materiálu z Domů dětí a mládeže, okresních rad Pionýra nebo útvarů PS.

Od PS byl krátkodobě zapůjčován vojenský materiál pro odborný výcvik, jako byly střelecké pomůcky, vzduchovky, terče, radiostanice, mapy, buzoly, některé druhy ženiijního materiálu, sportovní náčiní a várnice. Pro letní tábory a oblastní srazy PO MSH byly vypůjčovány obyčejné, velitelské a hospodářské stany, polní kuchyně, spací pytle, prostěradla, nafukovací matrace a gumové nafukovací čluny.

Další formou bylo darování vyřazeného vojenského materiálu do PS a ČLA PO MSH. Jednalo se zejména o vojenské jídelní nádobí, polní lahve, mošny, ženiijní nářadí, příkrývky, kotlíky a podpěry, stanové dílce, dalekohledy, radiotechniku a vyřazený nábytek z útvarů.⁵²²

⁵²¹ ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 452, Pokyny pro práci.: „Konkrétně se jednalo o zadání v tomto znění: historie hnutí MSH, MSH v systému OSH, MSH jako jeden z prvků přípravy obyvatelstva v příhraničním území k OSH, MSH v systému branné výchovy PO SSM.“

⁵²² ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.

5.6 Velikost hnutí PO MSH a MPPS

V období 70. let 20. století můžeme u počtu členů MPPS v ČSSR na hranicích s kapitalistickými státy hovořit o setrvalém růstu jejich členů meziročně o 20 %.⁵²³ Byl to následek masivní snahy KSČ, PS a SSM různými způsoby začlenit nejmladší obyvatelstvo do OSH. Celkově tak ale tvořili MPPS v těchto sledovaných letech jen 10 % z celkového počtu organizovaných obyvatel na OSH při kapitalistických hranicích ČSSR.⁵²⁴

U 15. bps tvořili MPPS ve sledovaných letech jen 5 % z podílu všech obyvatel podílejících se na OSH. Razantní úbytek počtu MPPS u 15. bps můžeme sledovat v roce 1977. Na přelomu 70. a 80. let 20. století však jejich počet opět nabyl původních hodnot z roku 1975 a dokonce je o něco převýšil.⁵²⁵

Následkem lepšího materiálního zabezpečení a růstu prestiže členství v PO MSH vzrůstá v 80. letech 20. století v příhraničních obcích zájem o členství v SSM.

S dětmi, organizovanými do PO MSH, pracovalo v roce 1983 627 pionýrských vedoucích z řad vojáků ZVS, vojáků z povolání PS i příslušníků OSH. V sestavě při státní hranici ČSSR s kapitalistickými státy v roce 1983 působilo 351 samostatných pionýrských skupin OSH, které sdružovaly o 250 % více členů než v roce 1970.⁵²⁶

5.7 Návštěvy na jednotkách PS

Neobvyklým dnem v životě PO MSH byly i návštěvy rps. Účelem setkání bylo zejména seznámení pionýrů s historií a tehdejším působení jednotky PS. Při návštěvě byly předváděny ukázky bojové techniky, pohraničnické mistrovství, výcvik psů a prohlídka zařízení jednotky s obědem.⁵²⁷ Někdy byla návštěva spojena s pořádáním krátké branné hry s pohraničnickou tematikou. V případě špatného počasí býval pionýrům promítnut film, který se zrovna na rps nacházel. Odpoledne bylo většinou zakončeno besedou s příslušníky

⁵²³ ABS Brno – Kanice, fond 2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce.: V roce 1975 bylo evidováno 550 MPPS na hranicích s kapitalistickými státy ČSSR, v roce 1977 se počet zvýšil na 816 MPPS a v roce 1979 dosáhl počtu 791 MPPS.

⁵²⁴ Tamtéž.

⁵²⁵ Tamtéž.

⁵²⁶ ABS Brno – Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 649, Informace o stravu.: K 1. lednu 1983 bylo zaznamenáno 351 PO MSH, kterých bylo organizováno 8 714 dětí. Srov. ABS Brno - Kanice, fond 2358 - VR, inv. č. 20, Návrh na kádrové a materiální zabezpečení.: Kdežto v roce 1970 oficiální statistiky udávaly 161 oddílů PO MSH, a tedy celkově 2 482 dětí.

⁵²⁷ Audiozáznam s p. J. K. v Dolním Dvořišti 8. prosince 2008, c.d.: „Měl jsem na starost „Mladé strážce hranic“ a v rámci Svazarmu jsem vedl střelecký kroužek, jezdil jsem s nimi i na soutěže. Spolupráce s PS byla jen v rámci školních akcí na ukázkou. Předváděla se technika na rps a technika zadržení narušitele psem. Dětem se to moc líbilo.“

PS o jejich životě a působení u PS. Tyto návštěvy se uskutečňovaly ve významné dny, například v „Den PS“, „Den ČSLA“ a „Den SNB“.⁵²⁸

5.8 Odměňování PO MSH

Od roku 1965 je udělován náčelníkem HS PS a OSH a veliteli jednotlivých pohraničních svazků dvoustupňový odznak „Mladý strážce hranic“. Byl propůjčován zejména za trvalou aktivní pionýrskou práci a příkladné činný při OSH.⁵²⁹

Zaveden a schválen byl toho roku také znak PO MSH. Ten byl přidělován takovým PO MSH, které „soustavně rozvíjely výchovnou práci s důrazem na vlasteneckou výchovu a zodpovědnost za OSH.“ Podmínkou získání bylo také dosažení dobrých výsledků v provádění veřejně prospěšných prací, tělovýchovné, branné a turistické činnosti. Zároveň s tímto označením získával oddíl právo nosit na svém praporu emblém MSH jako výraz sepětí s PS.⁵³⁰

PO MSH plnily požadavky pionýrských Plamenů a Cest,⁵³¹ snažily se získat pionýrské odznaky, „Mladý zdravotník“, „Mladý znalec mezinárodního dělnického hnutí“, „Mladý střelec“, „Mladý obránce vlasti“, „Mladý filatelista“⁵³² a odborné odznaky z oblasti politickovýchovné, technické, kulturně-umělecké, případně sportovně-turistické a branné.⁵³³

Při dni PO a MSH navštěvovali pohraničníci oddíly v jejich klubovnách, na hřištích a ve školách. Odměnou pro nejlepší pionýry – MSH bylo každoročně organizováno přijetí u velitelů PS a krajských politických orgánů. Pravidelně se také pořádaly výlety PO MSH do Prahy,⁵³⁴ kde docházelo k návštěvě Muzea SNB a vojsk MV⁵³⁵ a návštěvě Pražského hradu, případně k besedám s umělci, spisovateli a jinými zajímavými lidmi.⁵³⁶ Každoročně PO MSH pokládaly věnce k památníku na Vítkově a v Lidicích.⁵³⁷

⁵²⁸ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 58-59.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 40-41.

⁵³⁰ Tamtéž.

⁵³¹ Soubor úkolů a požadavků na každého jednotlivce PO MSH schválený SSM.

⁵³² Hlasy Novohradska, duben – květen 1980.: „Činnost PO SSM se zaměřoval na plnění výchovného systému (Plamenů a Cest) a navíc byly plněny některé druhy odznaků odbornosti, jako odznak zdravotníka, ochránce přírody, obránce vlasti, sběratel filatelista a další.“

⁵³³ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 47.

⁵³⁴ Hlasy Novohradska, červen – červenec 1981.: „Koncem května se již tradičně koná v Praze celostátní setkání pionýrů „Praha patří pionýrům“. Do hlavního města se v té době sjíždějí desítky a stovky pionýrů ze všech krajů naší republiky, aby zde oslavily svůj svátek a seznámily se s krásami Prahy. Nejinak tomu bylo i letos 28. května se na českobudějovickém nádraží sešlo 45 pionýrů a šest vedoucích, kteří tvořili oficiální delegaci Jihočeského kraje. Mezi nimi bylo i patnáct pionýrů, kteří měli na svých domovenkách NOVÉ HRADY.“

⁵³⁵ Dnešní Muzeum Policie ČR. <http://www.policie.cz/clanek/pojdte-do-muzea-28.aspx>

⁵³⁶ Hlasy Novohradska, červen – červenec 1981.: „Večer po příjezdu jsme se zúčastnili manifestační jízdy Prahou, která skončila kladením věnců u památníku na Žižkově. V pátek dopoledne jsme navštívili tiskárnu Rudého práva, kde se uskutečnila také beseda o tomto deníku. Lenka Kálatová byla vybrána, aby se spolu

V rámci PO MSH byly organizovány výlety do zahraničních zemí sovětského bloku. Udělována byla i čestná přízviska PO MSH po padlých příslušnících PS.⁵³⁸ Členství u PO MSH v pohraničí se stávalo prostředkem k vytržení z nelehkého života dospívající mládeže. Bylo účinným prostředkem ve výchově ke všem cílům SSM a politiky KSČ. Bohužel svou programovou náplní mnohdy „pokřivovaly dětské charaktery výchovou k slídilství a udavačství.“⁵³⁹ Činnost této organizace také znamenala možnost organizace srazů posilující socializaci a přátelské vztahy dětí.⁵⁴⁰

---

s vedoucím jihočeské delegace zúčastnila slavnostního oběda u primátora hlavního města s. Zusky. Odpoledne všechny delegace navštívily zoologickou zahradu, kde mnozí byli svědky křtu hroších dvojčat.“

⁵³⁷ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 59 – 60.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 49.: V kronice PO MSH, která nesla čestný název „ pionýrská skupina voj. Adama Ruso“ se dočítáme: „V měsíci listopadu se oddíl z Nové Vsi nad Lužnicí zúčastnil zájezdu do NDR.“

⁵³⁹ M. PULEC, c.d., s. 81.

⁵⁴⁰ V. KOLEČKÁŘ – V. MÍKA, c.d., s. 50.

6. Dislokace 15. českobudějovické bps

6.1 Počátky PS - Prostorové rozmístění

Zdejší bps MV střežila úsek SH v délce 236 000 m⁵⁴¹ od HM I/54 dislokačního styku s 10. volarskou bps, až k HM VII. styku s 4. znojenskou bps. Terén prostoru 15. bps byl v 50. letech 20. století ze 70 % zalesněn. Dislokace brigády byla provedena čtyřmi prapory, celkový počet rps se postupem času měnil. Terén pravého úseku byl velmi členitý, od III. praporu přecházel v rovinu pokrytou lesy.

Na protilehlém rakouském území se až do roku 1955 nacházela sovětská okupační zóna. Období okupace bylo ukončeno státní smlouvou, která uznala svrchovanost Rakouska a zakázala unifikaci s Německem. V nové ústavě byla zakotvena „věčná neutralita“ Rakouska, což byla jedna z podmínek ke stažení sovětských vojsk.

Po celé délce SH byly na rakouském území obydlené obce a osady, v úseku III. praporu se v těsné blízkosti SH nacházelo město Gmünd.

6.1.1. Nepřátelé, nebo kolegové?

Do konce roku 1949 zajišťovaly pomoc při OSH jednotky FS.⁵⁴² Po celou dobu fungování PS pak rakouskou stranu střežili kolegové z Grenzpolizei (GP). Tyto jednotky mimo hlídkovou činnost a udržování bezpečnosti v jejich úseku prováděly i pozorovací aktivity ženižních činností a rozmístění hlídek PS po československé státní hranici. Sledování a fotografování území ČSR z rakouské strany bylo několikrát prokázáno a prováděly ho i civilní osoby. V začátcích fungování GP nebyla tato jednotka vyzbrojována střelnými zbraněmi. V druhé polovině roku 1952 však začali být rakouští pohraničníci vyzbrojováni k výkonu služby puškami zn. Steiner vz. 98, pistolemi, místy i samopaly a služebními psy. Nově začala být u těchto jednotek trénována bojová příprava, spojená se střeleckou trenýrovkou.

Střežení hranic GP však nebylo prováděno příliš svědomitě, v zimních měsících byla jejich aktivita většinou nulová. OSH byla prováděna z dřevěných budek, postavených v blízkosti státní hranice, s možností jejich vytápění tuhými palivy. Služba byla vykonávána na pevných bodech, nebo pochůzkou směrem do vnitrozemí.

⁵⁴¹ ABS Brno- Kanice, fond 2348, kart. 8, Zpráva, 1955.: „Při krokovém měření veliteli rps v roce 1954 byla zjištěna délka 218 810 m.“

⁵⁴² M. PULEC, c.d., s. 17.

Příslušníci GP, vykonávající službu na československo-rakouských hranicích, se do roku 1955 každých 6 měsíců střídali. Nahrazováni byli kolegy ze sovětské okupační zóny. Pokud některý člen GP chtěl přemístit do jiné okupační zóny, musel podat důvodnou žádost na Spolkové MV.

Zájemce o službu u GP musel po přijetí projít 8 měsíční školou. Při tomto výcviku byli příslušníci GP školeni v nauce o zbrani a bezpečnostním výcviku, nejbližší škola se nacházela v Uhrfahr. Po úspěšném absolvování byl uchazeč přijat na 4 roky na zkoušku a pokud se osvědčil, byl povýšen na patrolleitera a nastoupil nastálo. Další vzdělávání pro vybrané členy GP bylo zajištěno roční školou pro regioninspektory v městečku Rohlen v Horním Rakousku. Základní plat pohraničnicků zaměstnaných u GP byl v 50. letech 20. století 950 šilinků, u ženatých byla tato částka navyšována o 150 šilinků na každé dítě.

6.1.2 Konsolidace PS

V době vzniku PS byl úsek brigády komunikačně rozdělen na čtyři části. První začínala od dislokačního styku s 10. volarskou bps a směřovala až k místu, kde řeka Vltava mění směr svého toku k severu. Od oblasti, která se geomorfologicky nazývá Vltavská brázda, až k státní silnici Kaplice – Dolní Dvořiště se nacházela druhá část. Třetí úsek dále vymezovala železniční trať Třeboň – Gmünd. Hranicí posledního celku byl až dislokační styk s 4. znojenskou bps.

Zpočátku bylo v prvním úseku dislokováno 6 rps I. praporu a 1 rps II. praporu. Při pokusech o přechod hranice v tomto úseku využívaly osoby nejčastěji komunikačních spojů ze směru Český Krumlov, Rožmberk, Edemühle a vlaků směr Rybník – Lipno nad Vltavou. Narušitelé, přecházející z Rakouska do ČSR, využívali obydlených oblastí v blízkosti hranice. Pro přiblížení k státní hranici většina volila vlakové spojení do měst Berg bei Rohrbach, Aigen im Mühlkreis a Summerau.

Ve druhé části se osoby směřující pryč z ČSR přibližovaly k hranici autobusovými spoji ve směru Kaplice – státní hranice. V tomto úseku se nacházely obydlené osady u státní hranice, které se stávaly záchytnými body narušitelů. Oblast střežily 2 rps II. praporu.

Hlavním znakem třetího střeženého úseku byl silně zalesněný terén. Využíván byl v tehdejší době jako vyčkávací úkryt pro osoby, snažící se o ilegální přechod státní hranice. Narušiteli byly využívány vlakové spoje ve směrech České Budějovice – Nové Hrady a Třeboň – České Velenice. Významným krajinným orientačním prvkem pro osoby toužící po „svobodném světě“ byla řeka Lužnice. Občané, přecházející nelegálně z Rakouska,

se většinou autobusem nebo vlakem dopravovali přímo do města Gmündu, které těsně sousedí s Českými Velenicemi. Využívali také autobusových spojů kolem železniční trati směřující z Gmündu do Gross Gerungs. Úsek spadal pod 9 rps, z toho 5 rps patřilo pod II. prapor a 4 pod III. prapor.

Autobusové spoje ve směru Třeboň - Chlum u Třeboně, Jindřichův Hradec – Nová Bystřice, Nová Bystřice – Staré Město pod Landštejnem využívali narušitelé ve čtvrtém hlídaném úseku. Osoby směřující z Rakouska se přibližovaly k státní hranici autobusovým a vlakovým spojením z Vídně do Litschau. Oblast byla chráněna 1 rps III. praporu a 5 rps spadajících pod IV. prapor a byla vyhledávaná především proto, že se zde nacházeli v obcích Rapšach a Kunšach občané nesouhlasící s tehdejší totalitním režimem. Většina tamnějších obyvatel byla prověrkou vyhodnocena jako „státně závadná“, měla blízké příbuzné v blízkosti státní hranice na rakouské straně. Lidé z těchto obcí napomáhali k ilegálním přechodům a poskytovali bezpečné úkryty.

6.1.3 Výkon služby

V úseku zdejšího velitelství bylo v roce 1951 dislokováno 22 rps a 4 prapory, průměrně se na každé rps nacházelo 25-29 příslušníků PS.

Zpočátku fungování PS nebyl morálně-politický stav příslušníků PS u 15. bps hodnocen příliš kladně. Ve službě docházelo k překračování řádů a nedodržování rozkazů z důvodů opilství příslušníků určených k OSH. Důstojnický sbor byl při prověrkách v roce 1952 označen za špatný. Za jeho vedení byla OSH špatně organizována, docházelo k narušování SH a náhodným výstřelům ze služebních zbraní. Po reformách v obsazení vedoucích postů se situace pomalu zlepšovala. Někteří velitelé rps byli za své důsledné plnění povinností odměněni vojenským prokurátorem.

V důsledku mnoha ženijních prací byla v první polovině 50. let 20. století opomíjena školení pohraničnicků. Při jejich službě byly konstatovány následující nedostatky – malá bdělost, ostražitost a znalost rozkazů, nerozhodnost velitelů hlídek, neznalost zákona o použití zbraně, nedostatečná znalost v zacházení s nástražnými světlicemi, nedodržování rozkazů, neprovádění kontroly nabíjení a vybíjení zbraní při příchodu a odchodu hlídek do služby, neprovádění kontroly rozcvičky, mytí do půli těla, tréninkové střelby pohraničnicků a špatné vedení záznamů o výdeji střeliva. To byly hlavní výtky prověrkových

komisí k práci dozorčích rot. Mimořádné události prvních roku fungování PS byly poměrně častým jevem.⁵⁴³

DZ byl vybudován nejdříve na trasách, kde docházelo k častému narušení SH, později zhruba po celé délce. S elektrifikací se začalo v roce 1952, přičemž byl u každé rps rozdělen úsek na dvě části – pravý a levý. Docházelo také k instalaci zvukové a světelné signalizace na příslušné rps, která spouštěla poplach. Minová pole byla položena v úsecích rot Peršlák, České Velenice, Český Heršlák, Pernárec, Františkov a Krabonoš. V místě křížení DZ s rybníkem se provádělo jeho přehrazení vysokým DZ.⁵⁴⁴ Probíhalo také kácení průseků a zvětšování přístupových tras k DZ.⁵⁴⁵

6.1.4 Ženičně technické zabezpečení státních hranic

Trasa překážek v úseku 15. bps byla v roce 1951 dlouhá 174 km, z toho bylo 89 km umístěno mimo lesní porost a 85 km v lese. Lesní průseky zde byly vykáceny v letech 1951 - 1952 po dohodě s lesní správou a za vydatného přispění brigád Lidových milicí. Se stavbou DZ bylo započato v úseku brigády v červnu 1952 v akci „Hranice“. Zaminováno bylo ke konci roku 1952 21 km území. Ke stejnému datu bylo elektrifikováno 23 300 m DZ. Izolátory potřebné pro elektrifikaci byly opatřeny za cenu 2 Kčs od místního dodavatele. Sloupy nezbytné pro výstavbu si vyráběla, pro jejich velkou pořizovací hodnotu, brigáda sama. V úseku bylo vybudováno 32 pozorovaten – 15 v budovách, 4 pozorovací věže a 13 posedů. Na 372 cestách byla postavena závora a překopána zem 1 m od státní hranice. V roce 1955 byly vybudovány pod DZ podchody opatřené uzamykatelnými oplechovanými dvířky pro potřeby příslušníků PS.⁵⁴⁶

⁵⁴³ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 34-35.

⁵⁴⁴ Takto byl přehrazeny rybníky Svobodný u rps Františkov a Blanko nacházející se v úseku rps Peršlák.

⁵⁴⁵ V druhé polovině roku 1952 byl vykácen průsek podél Staňkovského rybníka. V březnu 1953 pak probíhala stavba DZ podél tohoto průseku.

⁵⁴⁶ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 8, Poklopy u rot 1. sledu – hlášení z 31. října 1955.: „K Vašemu č.j. 00613-OS-55 ze dne 27. září 1955 hlásím: Poklopy u podřízených jednotek zdejšího praporu byly ke dne 31. října 1955 vybudovány takto: 23. pohraniční rota Peršlák má vybudováno 10 podchodů, uzamčených s oplechovanými dvířky. 24. pohraniční rota Artoleč má vybudováno 10 podchodů, uzamčených s oplechovanými dvířky. 25. pohraniční rota Romava má vybudováno 6 podchodů z nařízených deseti. Nařízených 10 podchodů nebylo vybudováno do stanovené doby z tohoto důvodu, že ženižní skupina pracující na těchto podchodech byla dne 26. října 1955 rozpuštěna a dále z důvodů ztížených pracovních podmínek u této roty, kamenitý terén a voda, kdy v mnoha případech musela ženižní skupina rozdělaný podchod zaházet. 26. pohraniční rota Pernárec má vybudováno 10 podchodů, uzamčených s oplechovanými dvířky.“

6.1.5 Hraniční a zakázané pásmo

V HP v úseku brigády se po zaujetí nové sestavy provádělo kácení lesních průseků, průseků pro elektrifikaci rot a zaměřování státní hranice. Veškeré práce se prováděly v jarních a letních měsících.

Do ZP bylo veleno od vzniku PS mnoho pracovních brigád na lesní a polní práce. Do pohraničí přicházeli lidé s různými názory na totalitní režim. Na tyto činnosti přicházeli jednak dobrovolníci, ale dost často se stávalo, že ONV a KNV přikázal vykonávat tyto práce „kulakům“ z vnitrozemských okresů. Nálady byly proto mezi těmito brigádníky různé a museli být nepřetržitě střeženi hlídkami PS. Do úseku byly od roku 1953 vypouštěny balonky s protitotalitními výzvami a texty.

6.1.6 Přejímové kanály

Jednalo se o oblasti, které byly pro svojí dobrou polohu a orientaci využívány ve větší míře k ilegálním přechodům. V roce 1951 se u 15. bps takových kanálů nacházelo hned několik. Využívány po celý rok byly trasy:

V prostoru I. praporu:

- 1) Frymburk – St. Stefan am Walde. V tomto prostoru byly přechody spíše nahodilé a vedly různými směry.
- 2) Jako nebezpečné místo bylo označeno staveniště přehrady Lipno. V pracovní den se tam nacházelo 300 stálých zaměstnanců a několik set brigádníků, u kterých byl počet navyšován hlavně v letním období. Na tuto stavbu přicházeli i neprověřeni občané a využívali svého pracovního zařazení k ilegálním útěkům.
- 3) Železniční trať Lipno – Rybník (Lipno – Sejfy)

V oblasti II. praporu:

- 1) Ve směru Rožmberk – Reichental. V tomto kanále se vyskytly přechody agentů CIC, kteří využívali úkrytu u obyvatel Rožmberka, kde měli dostatek času svůj útěk naplánovat.
- 2) U 9. roty Pohoří směrem na Sandl. Operační prostor, kde přecházeli agenti chodci z Rakouska.

- 3) Železniční trať Kaplice – Horní Dvořiště (Omlenice – Certlov). Tento kanál byl využíván zejména osobami prchajícími z různých důvodů z ČSR do Rakouska.⁵⁴⁷

V úseku III. praporu:

- 1) V okolí obce Rapšach. Většina obyvatel byla německé nebo rakouské národnosti s příbuznými v Rakousku.
- 2) U 17. roty České Velenice – Gmünd.
- 3) Kolem města Nové Hrady. V tomto prostoru bylo uskutečněno několik nahodilých přechodů za pomoci bývalých členů FS, ČSA a SNB. K přechodům zde bylo využíváno podzemních chodeb vedoucích z kostela v Nových Hradech daleko za město směrem k státní hranici.

V území IV. praporu:

- 1) Přechodovým kanálem byla oblast Peršlák – Lhota – Sedlec přes kótu 586 Weissenberg. Tohoto území využívaly k ilegálním přechodům hlavně osoby jugoslávské národnosti, zejména k pašování.
- 2) Nová Bystřice. Obec se nachází 1 km od státní hranice a byla hustě osídlena. Jejími obyvateli byli i vyloučení příslušníci ozbrojených složek, živnostníků a příznivců strany národně sociální.
- 3) V prostoru Chlum u Třeboně. V tomto úseku bylo v 50. letech zdokumentováno hned několik úspěšných proryvů SH.

Protože byly v Širokém úseku pohraničního území odstraněny jakékoliv směrové značky, bylo při přechodech využíváno přírodních orientačních bodů. Jednalo se zejména o toky potoků a řek, liniové komunikační stavby, vlaková a autobusová spojení.

6.1.7 Bojová a politická příprava

V první polovině padesátých let byla bojová příprava u jednotek prvního sledu poměrně špatná, svědčí o tom i vyhodnocení prověrek z roku 1952. Výměnou vedení rps a lepšími kontrolami se však situace začala poměrně rychle zlepšovat.⁵⁴⁸

---

⁵⁴⁷ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Průzkum II. oddílu 2. praporu, 1953.

⁵⁴⁸ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 8, Zpráva o činnosti 15. českobudějovické pohraniční brigády MNB za rok 1952.

6.2 Zaujetí nové sestavy roku 1953

Postupem času se ukazovalo, že vytvořená dislokace není příliš vhodná, a tak se přikročilo k mnoha změnám. V roce 1955 bylo dokončeno nové vyměření zdejšího úseku hranice podle polygonu příslušníky ministerstva vnitra, 15. bps. se nadále dělila na 4 prapory. Nově byly vytvořeny ještě dvě rps, oproti sestavě z roku 1953.

Velitelství I. praporu bylo dislokováno v obci Přední Výtoň a střežilo státní hranici od HK I/54 až po HK III/4, v úseku bylo umístěno 6 rps.

1) Rps Kyselov byla umístěna v budově bývalého celního úřadu na silnici vedoucí z Horní Vltavice směrem ke státní hranici, která v tomto úseku dosahovala délky 9600 m. Operační terén rps byl tvořen ze $\frac{2}{3}$ zalesněným územím až do hloubky HP. Porost byl tvořen vysokou lesní neudržovanou kulturou, komunikace byly ve špatném stavu. Sousední rakouská strana byla pokryta hustým lesem. Ve vzdálenosti asi 600 m JZ od SH byla na rakouském území umístěna stanice GP. Problémovými místy, kde docházelo k častým přechodům byl dislokační styk s 10. volarskou bps. – zejména prostor někdejších obcí Kozí Stráně a Rothovský mlýn. V tomto prostoru došlo v roce 1951 k zabití jednoho narušitele elektrickým proudem a k jednomu zdařilému překonání EZOH pomocí širokého prkna. Další kanál se nacházel v prostoru Ježova potoku od samot Komunistů až k samotě Hitler, využívaný byl agentem CIC Králem. V tomto úseku docházelo k prostřívání EZOH a k jeho překonávání za pomoci prkna. Oblast byla vyhledávaná k ilegálním přechodům i dalšími agenty CIC.⁵⁴⁹

2) Rps Rychnůvek byla dislokovaná na silnici vedoucí od křižovatky z Růžového vrchu 939 m směrem na zaniklou obec Dolní Maršlák. PS tu využívala jednoho patrového stavení, kde se nacházela rps, místní školu a faru. Okolí rps pokrýval z $\frac{2}{3}$ les, SH v tomto úseku měřila 12 700 m. Při SH byl terén členitý s výškovým rozdílem 150-200 m na vzdálenost 1 000 m, jen ojediněle pokrytý lesními remízky. Terén na rakouském území byl podobného charakteru, tedy husté osídlení až k samotné blízkosti SH. V prostoru v okolí městečka St. Oswald bei Haslach ve vzdálenosti 1500 m od státní hranice byla dislokována stanice rakouské GP.⁵⁵⁰ Nebezpečný bod v úseku se nacházel u bývalé osady Honer, kde byl zadržen agent CIC Sobol Sielvestr Edvard. Svůj život ve zdejšímu úseku

⁵⁴⁹ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Operativní dotazník PS útvaru 3388, 1951.

⁵⁵⁰ Tamtéž, Operativní dotazník PS útvaru 3383 Rychnůvek, 1951.

zakončil v EZOH jeden z „králů Novohradských hor“, PS dlouho nepolapitelný agent CIC Jan Král.⁵⁵¹

3) Rps Reiterschlag (též Koranda) byla položena v zaniklé vysídlené obci stejného jména. Okolní krajina byla z ½ zalesněna do hloubky HP, v blízkosti SH se nacházely menší remízky. Jako nebezpečný úsek SH tu bylo vyhodnoceno území bývalé osady Rožnov. Tato rps fungovala v letech 1950 – 1950, kdy byla zrušena.

4) Rps Pasečná fungovala do roku 1960, kdy došlo k jejímu zrušení.

5) Rps Spáleníště se nacházela na silnici vedoucí z Přední Výtoně směrem k státní hranici v bývalém hostinci Rossenauer. Území bylo pokryto lesním porostem z $\frac{2}{3}$. Zdejší terén byl mírně zvlněný, s velmi špatným stavem cest. V rakouské hraniční osadě Guglwald byl dislokovaný útvar GP. Zdejší přechodový kanál se nacházel proti bývalé osadě Dobřín.

6) Rps stejného názvu byla situována v osadě Mnichovice. Okolní terén byl tvořen z $\frac{2}{3}$ neudržovaným lesním porostem, byl členitý s velkým výškovým převýšením. Nebezpečný úsek této rps se nacházel v prostoru bývalé obce Čížkrajice v úseku dislokačního styku 6 rps. Na rakouské straně se v obci Weigetschlag nacházela služebna GP. V roce 1953 došlo v úseku rps k jednomu zadržení v bývalé osadě Martínkov.

7) Rps Mlýnce byla dislokována v zaniklé vysídlené obci stejného názvu. Území je bylo z $\frac{1}{3}$ zalesněno, zbytek byl vyplněn drobnými lesními parcelami. Přechodový kanál se nacházel na dislokačním střetu I. a II. praporu kolem potoka Kettenbach, který byl využíván agentem Ryplem a jeho spolupracovníky.

Velitelství II. praporu sídlilo v městě Kaplici a střežilo území od HK III/4 až k HK IV/28, nacházelo se zde také 6 rps.

1) Rps Český Heršlák (též Horní Dvořiště) se nacházela v osadě Český Heršlák a měla operační oblast pokrytou z ½ lesním porostem, ostatní části tvořily remízky. V rakouské obci Zulissen byla položena stanice GP. Narušitelé tu k přechodům využívali hlavně železniční tratě směřující až do Rakouska. V osadě Český Heršlák byla umístěna pasová kontrola, železniční celní přejezd se státním přechodem. Hlavní stanoviště hlídek vykovávající střežení hranice bylo umístěno ve třech dřevěných bunkrech zapuštěných

---

⁵⁵¹ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 8, Zpráva o činnosti 15. českobudějovické pohraniční brigády MNB za rok 1954.

v terénu. První byl postaven pod kótou 813 m Tábor, další pod vrcholem 753 m a poslední u kóty 728 m.⁵⁵²

2) Rps Dolní Dvořiště byla umístěna v bývalém celním úřadě Dolní Dvořiště, u silnice směrem ke státní hranici s obcí Wulowitz. Zdejší terén byl z $\frac{1}{3}$ pokryt lesem. Pozorovatelné byly v této oblasti zřízeny ve věži kostela v osadě Svatý Kámen, v lese nad Jandlovým dvorem, na vrcholu 646 m a v jižním cípu lesa nad Lipoltovem u Certlova. Středem území procházela udržovaná státní silnice, dnešní nechvalně proslulá E 55. Ta byla ze strategických důvodů v místech SH přehrazena jen závorou a DZ. Přímo u SH byla dislokována jednotka GP. Místem, kde docházelo k nejčastějšímu zadržení narušitelů, byla železniční zastávka Certlov (Rybník).⁵⁵³ Areál rps byl po „sametové revoluci“ prodán do soukromého vlastnictví. Hlavní budovu dnes vlastní Jaroslav Forejt a Helena Gregorová, vedlejší budovy jsou v katastru nemovitostí psány na Filipa Pantera, Miluši Šrámkovou a Daniela Plchotu,⁵⁵⁴ pozemek na kterém stojí rps je majetkem ZDEN, spol. s r.o.⁵⁵⁵ Budovy byly zrekonstruovány, v současné době je v něm provozován Nightclub Le Grand Paris.

3) Rps Kamenná (též Svatý Kámen) byla dislokovaná do stejnojmenné obce s poutním kostelem Svatý Kámen (původně Maria Schnee beim Stein) od roku 1954. Příslušníci PS tu byli nejprve ubytováni v starých budovách po vysídleném německém obyvatelstvu, teprve v 80. letech 20. století zde byla postavena rps nová. V současné době je areál v majetku Českého červeného kříže - pobočky České Budějovice.

4) Rps Cetviny byla situována ve stejnojmenné bývalé vysídlené obci. Okolní orost byl tvořen z $\frac{1}{3}$ lesem a to hlavně na vnější hranici ZP a vnitřní hranici ZP. SH v tomto úseku tvořila řeka Malše. Stanice GP se nacházela v obci Leopoldschlag Markt. Přechodový kanál zdejší rps byl u bývalé obce Lhota. Současným majitelem areálu je firma Bitter a Grüll s.r.o., která se specializuje na strojírenskou - zakázkovou výrobu plastových částí.⁵⁵⁶

Útvar PS se zde nacházel na okraji obce a měl dvě části. První tvořila budova bývalého statku, druhou část budova bývalé školy, kde byla umístěna kuchyně, jídelna a sklad potravin.⁵⁵⁷ Zpočátku fungování PS se tu nenacházela vodárna a sociální zázemí. Elektřina do rps proudila nejdříve z malé vodní elektrárny umístěné nedaleko na řece Malši.

⁵⁵² ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Operativní dotazník 2. praporu, 7. rota, 1953.

⁵⁵³ Tamtéž, Operativní dotazník II. oddílu, 2. praporu, 18. roty, 1953.

⁵⁵⁴ <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Budova>

⁵⁵⁵ <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberParcelu.aspx>

⁵⁵⁶ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Operativní dotazník II. oddílu, 2. praporu, 18. roty, 1953.

⁵⁵⁷ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 4-5.

V roce 1953 byla rps napojena na veřejnou elektrickou rozvodnou síť.⁵⁵⁸ Středem úseku při SH vedla na rakouské straně okresní cesta, na které byl zaznamenáván hustý dopravní ruch.⁵⁵⁹

5) Rps Dolní Příbrání byla dislokována v zaniklé vysídlené osadě stejného názvu.⁵⁶⁰ Terén tu byl členitý, s velkým výškovým převýšením, z větší části zalesněný. Pozorovatelné byly umístěny 100 m jižním směrem od útvaru a u myslivny Bělá na cestě z Jednot pod kótou 955 m Jelení vrch. Místo častých fluktuací proryvů se nacházelo v oblasti rakouské osady Gregem, tohoto prostoru bylo využíváno agenty CIC bratry Lacinovými a Vejsadou.⁵⁶¹

6) Rps Ulrychov byla zřízena roku 1957 poblíž vrcholu 1 003 m, v místech kde se nacházel přechodový kanál bratří Lacinů. Po skončení éry agentů byla v roce 1962 zrušena.

7) Rps Pohoří byla umístěna v obci Pohoří na Šumavě. Nebezpečné místo této vesměs hustě zalesněné oblasti byla oblast bývalých obcí Pavlína a Šance. V těchto místech jsou dokladované přechody agentů CIC. Celková délka hranice toho úseku byla 10 100 m. Pozorovatelné pro tento úsek byly umístěny v kostelní věži kostela Panny Marie v Pohoří na Šumavě, v severním okraji lesa u Janovi Hutě a na okraji lesa severně od kóty 954 Střední vrch. V roce 1976 byla vystavěna nová budova rps v Černém Údolí, která nahradila zdejší.

8) Rps Žofín se nacházela v patrovém loveckém zámečku ve stejnojmenné osadě. Přízemí bylo zděné, poschodí dřevěné. Pro potřeby PS byl ještě zabrán a udržován dům č.p. 52 v obci Žofín. Kolem rps se nacházejí husté lesy pralesovité skladby, které zasahují až k SH, jež tu v úseku měřila 9 500 m. Na protilehlém území zaniklé obci Stříbrné hutě byla situována služebna GP. Místa častých zadržení se nacházela v bývalé obci Stříbrné hutě a kolem kóty 936 m Stříbrného vrchu. V této oblasti došlo v roce 1953 k zběhnutí příslušníka PS vojína Dzidzika a dvakrát k přestřihání EZOH. Časté narušování SH bylo vyhodnocováno a vedlo k zadržení 5 převaděčů z řad místního obyvatelstva,

⁵⁵⁸ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Operativní dotazník II. oddílu, 2. praporu, 11. roty, 1953.

⁵⁵⁹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 55-56.: „Z jejich strany nám byl vždy proječován zájem o rozhovor, byly nám nabízeny drobnosti, čokoláda, cigarety, zapalovače a Coca-Cola. Rakouské zapalovače byly v té době módní hit a Coca-Cola záhadným pitivem, o jehož chuti jsme neměli ponětí. Při jedné hlídce, kdy jsem procházel přímo u břehu řeky, jel po rakouské straně po silnici nákladní automobil se zajímavě tvarovanou žlutočerveně natřenou skříní s nápisem Coca-Cola, předjel nás, zastavil, vystoupil řidič, otevřel dvířka do skříně, vytáhl dvě láhve, zvedl je do výše, zakřičel: „Coca-Cola!“, postavil je na břeh a řekl: „Drink, ahoj!“ nasedl a odjel. Pro láhve jsme přes řeku lézt nemohli, zůstaly tam a zase jsme nevěděli, jak to chutná.“

⁵⁶⁰ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Operativní dotazník PS útvaru 3339 Terčí Ves, 1959.

⁵⁶¹ Tamtéž, Operativní dotazník II. praporu, 10. rota, 1957.

z obce Černé údolí. Cesty směřující k SH, konkrétně od Zlaté Ktiše a Stříbrné hutě, byly přehrazeny protitankovým zátarasem.⁵⁶² Roku 1976 po dokončení výstavby nové rps v Černém Údolí, byla zdejší zrušena.

Velitelství III. praporu sídlilo v městysu Suchdole nad Lužnicí a střežilo oblast od HK IV/28 až k HK VI/17, nacházelo se zde 7 rps.

1) Rps Šejby byla položena v hájovně u stejnojmenné obce. Území rps bylo porostlé z $\frac{2}{3}$ špatně udržovaným lesním porostem v délce 9 377 m, v některých místech byl porost až neproniknutelný. Pro potřeby PS byla kromě jednoho většího stavení zabráněna i budova zrušené FS. Jednalo se o moderní dvoupatrovou novostavbu s podkrovím, garáží a sklepy.⁵⁶³ K přechodům státní hranice byla hlavně vyhledávána místa mezi HM IV/30 až IV/28 přes Nové Hutě na Hojnou Vodu. K těmto místům vedly udržované polní a lesní cesty z obou stran hranice.⁵⁶⁴

2) Rps Nové Hrady byla do roku 1964 umístěna u městyse Nové Hrady v místě zvaném Sokolí hnízdo. Po tomto roce až do 80. let byla rps dislokována v klášteře servitů přímo ve městě, později byla přesunuta do nového areálu směrem k SH. Okolní krajina byla z $\frac{1}{3}$ zalesněnou, délka zdejšího úseku SH měřila 11 925 m. V rakouské obci Pyhrabruck byla 100 m od SH umístěna služebna GP. Nejvíce zadržovaných osob směřujících z ČSR do Rakouska bylo právě kolem silnice směřující k této obci.⁵⁶⁵ Oblast byla využívána k ilegálním přechodům agenta CIC Prince. Pohraniční přechod přes celní úřad byl uzavřen. U obce Nakolice u Nových Hradů se nacházela samota, obývaná neodsunutým rakouským státním příslušníkem Jindrou, který byl později usvědčen z přechovávání občanů a napomáhání k ilegálním útěkům.⁵⁶⁶

3) Rps Fischerovy Chalupy byla umístěna v osadě stejného jména. Dislokována byla 31. května 1951, zejména kvůli existenci nebezpečného přechodového kanálu v oblasti Vyšné – Nakolice, používané agenty CIC Urbanem a Klímou. V úseku se nacházelo 5 zemních bunkrů a 3 pozorovatelné.⁵⁶⁷

4) Rps České Velenice byla situována v městě České Velenice, které tvořilo i hlavní dominantu území tohoto úseku SH. Na protilehlé straně hranice je město Gmünd,

⁵⁶² ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Zpráva 12. rota, 1953.

⁵⁶³ Tamtéž, Průzkum HP 13. roty, 1953.

⁵⁶⁴ Tamtéž, Operativní dotazník PS útvaru 3368 Šejby, 1953.

⁵⁶⁵ Tamtéž, Výpis materiálu PS útvar 15/III, 1953.

⁵⁶⁶ Tamtéž, Operativní dotazník PS útvaru Nové Hrady, 1953.

⁵⁶⁷ Tamtéž, Operativní dotazník III. prapor 16. rota, 1953.

do kterého vedl i železniční přejezd oddělený železniční uzávěrou a DZ. Hranici v tomto úseku tvoří řeka Lužnice. V Gmündu se nacházelo okresní velitelství GP. Vzhledem k poloze v těsné blízkosti SH byla věnována OSH v tomto úseku velká pozornost.

Místem, kde došlo k největšímu počtu zadržení, bylo nádraží v Českých Velenicích. Osoby, snažící se ilegálně překročit hranice, využívaly nejčastěji vlakové spoje ve směru Praha-České Velenice, Plzeň-České Velenice a autobusové spoje Třeboň-České Velenice a Nové Hrady-České Velenice. Pokusy o překročení SH byly různého druhu. Osoby se ukrývaly ve vlakových soupravách – tendrů lokomotiv, podvozků, na střechách, mnohdy za asistence vlakových čet.⁵⁶⁸

Na OPK České Velenice byl dojednán malý pohraniční styk v těchto několika případech: docházka rakouské školačky Weisové do české školy, nutné odstranění poruchy na vodovodním řadu zaměstnanci rakouských vodovodů, revize vodoprávních orgánů obou států, přechod čtyř vozmistrů ČSD, ošetření v nemocnici v Gmündu při těžkých zraněních v dílnách ČSD, školení zaměstnanců rakouských státních drah o našich drážních předpisech.

Pohyb zaměstnanců rakouské správy vodovodů byl na území Českých Velenic povolen, veškeré vodovodní potrubí bylo v majetku rakouských úřadů. Jejich zaměstnanci prováděli ještě v 50. letech 20. století osobně odečety stavů vodoměrů. To platilo do doby, než byla celá síť zakoupena, na hranicích zazátkována a dále napájena vodou už jen z ČSR.⁵⁶⁹

5) Rps Krabonoš byla dislokována ve stejnojmenné osadě. Celé její území, kromě prostoru Starého a Nového Krabonoše a povodí řeky Lužnice, bylo hustě zalesněno. Na rakouské straně bylo území polně obhospodařováno. Nejnebezpečnějším úsekem byla oblast dislokačního styku s rps Františkov, kde se nacházel styk dvou silnic. Jedna vedla dále po území ČSR a druhá do Rakouska. V této oblasti bylo v roce 1953 zachyceno 9 narušitelů a jeden zběh z řad PS.

6) Rps Františkov se nalézala v bývalé hájovně Tokaniště, východně od obce Rapšach. Položena byla do převážně zalesněného lovného úseku SH. V dubnu roku 1953 byli z tohoto území vystěhováni obyvatelé osady Nová Ves u Klikova a provedeno vysídlení nespolehlivých osob z obce Rapšach a Kunšach. Přechodový kanál využívaný agenty CIC tu byl zřízen v místech dislokačního styku s rps Chlum u Třeboně.

⁵⁶⁸ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Údaje o SH, dislokace 15. rota České Velenice, 1951.

⁵⁶⁹ Tamtéž, Operativní dotazník České Velenice, 1958.

7) Rps Chlum u Třeboně se nacházela ve stejnojmenné obci, v krajině tvořené z $\frac{2}{3}$ lesy a $\frac{1}{3}$ vodními plochami – rybníky. V rakouské osadě Schlag se nacházela služebna GP. K přechodům do „svobodného světa“ tu bylo využíváno ženijně nezabezpečeného rybníku Svobodný, který byl však po vyhodnocení roku 1953 v půli zadržován vysokým plotem. Tím byl tento „očistný“ přechodový kanál zničen.⁵⁷⁰

Velitelství III. praporu bylo dislokováno v městě Nová Bystřice a mělo za úkol chránit část státní hranice od HK VI/17 až k HK VII, nacházelo se zde 5 rps.

1) Rps Zadní hájovna byla umístěna nouzově v barákovém táboře YMCA. Území bylo tvořeno zarostlým lesním pokryvem kolem Staňkovského rybníka rps byla ustanovena 31. května 1953.

2) Rps Peršlák se nacházela v budově bývalého celního úřadu Nové Mlýny, jihozápadně od obce Peršlák. V levém operačním území rps byl terén lesnatý až k SH, v druhé části byl vyplněn malými lesíky a rybníčky. Pašerácká stezka, nazývaná též jugoslávská, byla umístěna v prostotu koty 586 m. V roce 1953 došlo k jejímu celému zaminování v délce 2 200 m.

3) Rps Artoleč byla položena ve stejnojmenné obci v bývalém celním úřadě. Krajina kolem této rps byla zarostlá menšími lesy. Na protilehlém území byla dislokována stanice GP v obci Grametten. Prostor vyhledávaný k ilegálním přechodům se nacházel na dislokačním styku s rps Romava a v oblasti silnice směrem na Grametten. Došlo zde v roce 1953 k zadržení 5 osob.

4) Rps Romava se nalézala v bývalém celním úřadě v obci stejného názvu, délka zdejšího úseku SH byla 10 000 m. Potenciálně nebezpečné místo možného přechodu hranic se nacházelo na dislokačním styku rps Staré Město pod Landštejnem, kde došlo v roce 1953 k narušení hranice českou zbloudilou školačkou. Kromě této mimořádné události nebyl zdejší úsek, pro složitou dopravní dostupnost a velikost operačního prostoru, příliš pro ilegální přechody využíván. Cesty do Rakouska ve směrech Romava-Reingers, Romava-Radshin a Rajchěřov-Illmau byly v místech SH překopané a opatřeny dřevěnou závorou.⁵⁷¹

5) Rps Staré Město pod Landštejnem byla dislokována v osadě Pernárec. V protilehlém rakouské obci Klein Taxen byla umístěna služebna GP. V tomto prostoru

⁵⁷⁰ ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17, Průzkum a tabulky, 1953 - 1960.

⁵⁷¹ Tamtéž, Operativní dotazník IV. praporu 21. roty, 1951.

se odehrálo v roce 1953 zadržení dvou osob směřujících do Rakouska. Dále bylo hlášeno i zatčení jednoho narušitele u bývalé obce Košťálkov.

6.2.1 Ženíjně technické zajištění státní hranice

Po celé délce SH v úseku brigády byl vybudován trojstěnný elektrifikovaný drátěný zátaras široký 3 m a opatřený telefonní linkou směřující na příslušnou rps. Výjimku tvořila 20. rps, kde byl úsek DZ bez elektrického napětí z důvodů absence elektrické přípojky v místě. Nově docházelo k zaminování 400 m úseku v oblasti 12. rps a položení minového pole v délce 2 200 m u 21. rps. Vybudovány byly nové pozorovatelný, jejich celkový počet dosáhl 61. Započato bylo také v budování vrat přes DZ, doplňovaly tak už existující podchody.⁵⁷²

6.2.2 Taktika osob překračující hranice

V dřívějších letech se osoba snažící přejít ilegálně státní hranice musela vypořádat jen s hlídkou PS, nebo FS. V roce 1953 jí bylo v úseku 15. bps postaveno do cesty EZOH a minová pole, změněna byla i OSH. S tím vším se muselo počítat. Při uskutečňování takových útěků se používaly následující taktiky:

Potencionální narušitel překonával hloubku HP po dobu zhruba 3 dní, využíval k tomu skrytého postupu v terénu, rozbořených a vysídlených obcí. Po dosažení blízkosti EZOH vyčkával na dobře ukrytém místě a pozoroval ruch při SH. Zaměřil se zejména na pohyb hlídek, jejich chování v terénu a po vysledování techniky OSH v určitém úseku se pokusil překonat EZOH. K úspěšnému přechodu musel být vybaven gumovými rukavicemi, izolovanými kleštěmi k přestřížení vodiče vysokého napětí a izolovaným drátem, který nejdříve na vodiče připevnil, aby nedošlo ke zkratu a nebyl vyhlášen poplach na rps. Další taktikou bylo roztažení nebo podepření spodních vodičů izolovanými rozpěrkami a kovovými předměty. K překonávání minových polí a EZOH se používaly také žebříky a širší trámy.⁵⁷³

⁵⁷² ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 17, Dislokace II. prapor, 1953.

⁵⁷³ ABS Brno - Kanice, fond 2348, kart. 8, Zpráva, 1955.

6.3 Dislokační změny k roku 1954

V tomto období byl změněn název rps Rychněvek na Koranda, rps Františkov na Tokaniště, rps Zadní hájovna na Hajnice, poloha však zůstala nezměněná. Na odlehčení rps Dolní Dvořiště byla ustanovena nová rps Kamenná. Po jejím zřízení byly v tomto úseku zaznamenány časté ilegální přechody bez zadržení. Ze stejného důvodu zmenšení operačního území rps České Velenice byla zřízena nová rps Záblatí. Byla umístěna přímo na nádraží v Českých Velenicích a měla za úkol střežit přilehlé nádražní okolí a výkolejku. Největší změna nastala v poloze rps Chlum u Třeboně, která byla přesunuta blíže k státní hranici a situována do finského domku u silnice na rakouskou obec Schlag.

6.4 Dostavba vodního díla Lipno

Ukončení stavby v roce 1959 a plné napuštění této největší vodní plochy v tehdejší ČSR znamenalo velkou změnu v dislokaci 15. bps. Celý I. prapor byl určen jako školní, OSH v tomto úseku už nebyla dále nutná, protože přirozenou překážkou narušitelům se stala právě přehradní nádrž. rps v ostatních praporech byly náležitě přečíslovány. Praporů bylo v té době u 15. bps 5 – Lipno, Kaplice, nové Hrady, Suchdol a Nová Bystřice.

6.5 Normalizační léta

V tomto období dochází po celém úseku 15. bps k likvidaci EZOH, jeho náhradě za slaboproudou signalizaci a probíhá rozsáhlé odminování. OSH byla však prováděna v nezměněné intenzitě příslušníky PS, mnohdy daleko důsledněji, za pomoci moderní techniky. Jako nové překážky pro překonávání SH se začalo používat SUP. Začalo se také s rozsáhlou výstavbou nových budov rps na „zelené louce“. Poloha moderních útvarů byla propočítána podle středové polohy úseku, k zajištění lepšího výkonu OSH při možných zásazích. Kvalitativně se tak změnilo prostředí výkonu služby příslušníků PS.

Velké změny nastaly v operační dislokaci po roce 1968 a v období následné normalizace, k úseku byly připojeny rps nacházející se historicky na území Moravy. Vytvořeny byly 3 prapory a ustanoveno celkem 21 rps. Jejich počet a umístění zůstal až do zániku PS s drobnými obměnami stejný.

V I. praporu byl optimalizován prostor výčnělku, ve kterém se nacházela bývalá obec Pohoří na Šumavě. Tento úsek byl svěřen k OSH jen jedné centrální rps Černé Údolí – tím došlo k zániku rps Pohoří a rps Žofín.

Oblast II. praporu byla posílena rps Chlum u Třeboně a rps Hajnice, které přímo navazovaly na práci zaniklé rps Zadní hájovna.

Největších změn zaznamenal III. prapor, jeho operační území bylo více než zdvojnásobeno. V původní oblasti došlo k zániku rps Peršlák, kterou nahradily hned dvě rps a to rps Nový Vojířov a rps Smrčná. Na nově přiřazeném území praporu byla dále dislokována rps Slavonice, rps Slavětín, rps Písečná a rps Rancířov.

6.6 Oddělení pasové kontroly

Možností přejít legálně u 15. bps státní hranici v případě, že člověk vlastnil příslušná povolení - což byl největší problém, bylo hned několik. Hraničních přechodů bylo nejprve 5 – 1 železniční u obce Horní Dvořiště (6. rps Český Heršlák), 3 silniční – u obcí Dolní Dvořiště (7. rps Dolní Dvořiště), Halámky (16. rps Krabonoš), Nová Bystřice (22. rps Artoleč) a 1 kombinovaná, pro silniční i železniční dopravu v obci České Velenice (15. rps České Velenice). V 80. letech 20. století došlo k otevření dalších dvou silničních hraničních přechodů Spáleníště (3. rps Spáleníště) a Studánky (mezi 5. rps Mlýnce a 6. rps Horní Dvořiště).⁵⁷⁴

---

⁵⁷⁴ Audiozáznam s p. F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech, c.d.

7. Zadržené osoby na hranicích

7.1 Poválečná léta

V tomto období docházelo k největším migračním pohybům obyvatel ve zdejších prostoru česko-rakouské hranice. Přesné údaje o těchto prouděch chybí, protože ani nebylo technicky možné v daném období je získat.

Společenské hodnoty byly válečnými hrůzami zcela pozmeněny, trvalo ještě nějakou dobu, než se vrátily k normálu. Proto nás nesmí překvapovat vysoká kriminalita⁵⁷⁵ a násilnosti, které se v mnohých místech pohraničí odehrávaly. Ačkoliv nejsou ani v dnešní době omluvitelné, vycházely z atmosféry své doby a širšího kontextu.⁵⁷⁶ Časté byly také incidenty spojenecké armády s orgány samosprávy a civilním obyvatelstvem.⁵⁷⁷

Zdejší obyvatelstvo tvořili převážně sudetští Němci, k nim se přidávali v posledních měsících války říšští Němci, kteří utíkali z bombardovaných průmyslových oblastí. Právě ti spolu s místními fašistickými představiteli veřejného života a příslušníky pořádkových sil odcházeli z těchto míst jako první, a to ještě před příchodem spojeneckých vojsk. Vyskytovaly se i případy, kdy byli nařízením ONV odsunuti.⁵⁷⁸ Jejich cílem byla většinou americká okupační zóna.⁵⁷⁹ Mnohdy si sebou přenášeli celý svůj majetek uložený

---

⁵⁷⁵ ABS Brno - Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra.: „Český Krumlov /2. listopadu 1945/ Dne 22. října 1945 ztýrali 3 američtí vojáci 7 československých občanů. Ztýraný občan Sedláček byl 12 hod. v bezvědomí. Občanu J. Stejskalovi odcizili 7 000 K a potravinové lístky. F. Sedláčkovi 2 000 K a náramkové hodinky a V. Polákovi strhli s klop kabátu československou trikoloru.“

⁵⁷⁶ Tamtéž.: „Dne 7. prosince 1945 byl zastřelen při pokusu o útěk ze zajišťovacího tábora v Kaplici Jan Pchner, narozen 6. ledna 1924 v Rejstějně, okr. Sušice. Jmenovaný neuposlechl výzvy hlídky NG. Téhož dne mezi 18:00 – 20:00 hod. byl zavražděn na silnici mezi Černým Údolím a Terčí v obvodě stanice SNB Benešov nad Černou, 50 roků starý František Jaksch, zednický polír německé národnosti z Černého Údolí. Byl střelen ze zadu do temene hlavy s pistole ráže 9 mm. Po pachateli bylo zavedeno pátrání, dosud však bez kladného výsledku.“

⁵⁷⁷ Tamtéž.: „Množí se incidenty vojáků americké armády. Tito dne 5. října 1945 na nádraží v Českém Krumlově ohrožovali pistolemi a noži civilní osoby a jednoho příslušníka SNB. Téhož dne nezjištěný americký voják střelil oknem do kuchyně prvního praporu pěšího pluku 1. Mistra Jana Husi v Českém Krumlově, při čemž zranil a na krku kuchaře a pomocníci... Americký voják rozbil 4 výkladní skříně a přepadl občana B. Lovčíka. Člen SNB Cynk byl americkým vojínem udeřen do tváře. Američané sňali označení němčům „N“, navlékli si pásy na uniformy a společně se pak dali fotografovat. Větší skupiny Poláků v amerických uniformách a částečně i v civilu rabují na venkově. V Mnichově prý bylo přijato asi 7 000 Poláků do americké armády. V posledních dnech /zpráva z 19. září 1945/ byl zabit v Úrlichsběru v Rakousku kapitán americké armády – snad nacisty. Američané říkají, že všude jenom slyší že Rusové osvobodili ČSR a to je štvé. Mimo to popuzují je značně místní němky, které jsou s nimi v úzkých stycích.“

⁵⁷⁸ Tamtéž.: „Český Rudolec /31. srpna 1945/ Dne 31. srpna 1945 ve 12:00 hod. evakovalo dobrovolně 100 říšských němčů příslušných k Českému Rudolci. Odsun nařídil ONV v Dačicích za účasti posádkového velitelství v Českém Rudolci a Dačicích. Provedl jej ředitel Hlavenka osídlovací referent ONV v Dačicích. Všichni odsunutí němci písemně potvrdili, že odcházejí dobrovolně do říše. Jelikož se odsun neshoduje se směrnicemi vydanými MV, bylo MV přímo vyzooměno.“

⁵⁷⁹ Tamtéž.: „Krumlov /17. prosince 1945/ Z obvodu stanic SNB Želnavá, Chvalšiny, Horní Planá, Glöckelberg a Ktiš uprchlo v posledních dnech do Říše více němčů s nejnějnějšími svršky. Při pokusu o přechod hranic byli zadrženi 2 němci z Krumlova, kteří chtěli v Bavorsku vstoupiti do americké armády.“

do cenností. Převážely se ale celé vozy a hospodářský dobytek, který v hubených poválečných letech byl možná cennější než kdejaký drahý kov.⁵⁸⁰ Ilegálně tak končili v Rakousku koně, vepři a hovězí dobytek. Často se také stávalo, že hospodářská zvířata byla ukradena a převedena na rakouskou půdu,⁵⁸¹ což bylo v řadě případů nakonec odhaleno. V jednom případě dokonce došlo k zastřelení příslušníka ČSLA.⁵⁸²

Již v roce 1945 začali být vysíláni na území ČSR agenti CIC.⁵⁸³ Na české i rakouské straně hranice byly zakládány tábory, do kterých byly shromažďovány osoby bez ubytování a váleční zajatci. V americké okupační zóně byli z těchto táborů vybíráni vhodní jedinci pro agenturní činnost a ke službě v armádě.⁵⁸⁴ Pro tyto účely byly zakládány špionážní buňky, které dále řídily zpravodajskou činnost.⁵⁸⁵

Přijetí bylo jim již velitelstvím americké jednotky v Krumlově přislíbeno s podmínkou, že mohou být přijati teprve na bavorské půdě. Dne 27. listopadu 1945 v 4:00 hod. bylo vojenskou hlídkou z Certlova přistiženo asi 20 osob se zavazadly. Poněvadž na vyzvání „stůj“ neuposlechly, použila hlídka střelné zbraně, při čemž byl František Grüner z Hněvanova zraněn do kolena pravé nohy. Ostatní se rozprchli do lesa. Podle zpráv získaných z Rakouska, vzniklo v Linci ilegální partyzánské hnutí, jehož členové mají pomáhati německým uprchlíkům při přecházení hranic do Rakouska. Organizace tato byla však spojeneckými úřady odhalena. Velká část účastníků se pak rozprchla do rakouského pohraničí, kde se nyní zabývají organizovaným lupičstvím.“

⁵⁸⁰ ABS Brno – Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra.: „České Budějovice: Staré Město 13. října 1945 přechod hranic z Rakouska 9 osobami, všechny zadrženy, jedno osoba při útěku zastřelena, když přenášely odcizené věci přes hranice.“

⁵⁸¹ Tamtéž.: „V noci na 13. června 1946 převedl Němec Jan Deubl ze svého hospodářství v Bukovsku, okres Kaplice ilegálně přes hranice ke svému příbuznému do obce Zulissen v Rakousku, 9 kusů hovězího dobytka, 1 koně a 2 vepře. V dohodě s rakouskými pohraničními orgány podařilo se členům stanice SNB v Malontech, dobytek /až na 2 vepře/ zajistiti a převést zpět na území ČSR. V noci na 3. června 1946 byli v obci Pošťáku u Vyššího Brodu, okr. Kaplice odcizeni 3 koně v ceně přes 40 000 Kčs a dne 6. června 1946 v obci Mnichovicích, okr. Kaplice 2 kusy hovězího dobytka v ceně 16 000 Kčs. Stopy neznámých pachatelů vedou v obou případech do Rakouska.“

⁵⁸² J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 59-60.: „Další památka na střet s narušiteli byl obyčejný křížek u cesty z kóty 701 na Horní Tichou. Byl z doby, kdy po válce střežili hranice vojáci Československé armády. Dvoučlenná hlídka vyšla z Cetvin po silnici na Janovu ves a po cestě dál na Horní Tichou. Noc byla tmavá, měsíc nespíval, hlídka procházela lesní úvozovou cestou, když uslyšela hlasy a dupot jako od dobytka. Jeden člen hlídky zalehl na levou a druhý na pravou stranu cesty. K hlídce se přiblížilo několik krav poháněných více osobami. Kolik těch osob bylo se nikdo nedozvěděl. Na výzvu velitele hlídky se nikdo nezastavil, naopak osoby zahájili palbu ze samopalů do směru odkud volal velitel hlídky. Dobytek nechaly na pospas a utíkaly směrem do Rakouska. Člen hlídky je pronásledoval palbou z pušky, nikoho však nedostihl a vrátil se zpět k místu, kde ležel velitel hlídky a toho našel mrtvého. Narušitelům se podařilo uprchnout do Rakouska.“

⁵⁸³ ABS Brno – Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra.: „Kaplice /17. prosince 1945/ Stanicí SNB Malonty byli zatčeni Walter Korsch a Adalbert Práchenský, oba z Vídně, pro podezření z vyzvědačství. Korsch byl přistižen, když si z úředních vyhlášek opisoval různé údaje. Při osobní prohlídce byly u něho nalezeny 2 bílé propustky z Vídně opatřené červeným razítkem a nečitelným podpisem. Dále bylo u něho nalezeno mnoho různých adres a šifrovaných zpráv. Oba zatčení byli předáni zpravodajskému důstojníkovi pěšího pluku v Kaplici.“

⁵⁸⁴ ABS Brno – Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra.: „České Budějovice /11. listopadu 1945/ Zprávy z Bavorska: v Pasově je mnoho polských uprchlíků a vojáků. Ti z polských vojáků, kteří mluví anglicky, jsou oblékáni do anglických uniforem, ostatní do uniforem polských s označením. Všichni jsou zařazeni do 3. amerického armádního sboru. V Pasově je též vyzbrojený monitor „Masaryk“ přejmenovaný na „GB 1“ a loď „Trenčín“ přejmenovaná na „Rhein“. V Pockingu /v bývalé letecké továrně/ a v okolních vesnicích je nyní asi 10 000 Maďarů. V Regensburgu byl Američany

Zásobování základními potravinami a průmyslovým zbožím bylo v této době špatné na obou stranách státní hranice. To vedlo k vzniku pašeráckých kanálů.⁵⁸⁶

Osoby německé národnosti, které vlastnily na území ČSR nemovitý majetek, doufaly, že k řízeným odsunům nikdy nedojde.⁵⁸⁷ Pomoc při případném nuceném vysídlení spatřovaly především v západních spojencích.⁵⁸⁸

Hranice byla v té době jen málo střežená, a tak se přes ni přecházelo na návštěvu k sousedům⁵⁸⁹ a posílaly se dopisy příbuzným, přecházeli tudy však i agenti s různými cíli.

---

vybudován zvláštní koncentrační tábor pro německé a maďarské příslušníky SS. Všichni internovaní jsou dobře živeni. Mnichov je střediskem Vlasovců a ukrajinských uprchlíků.“

⁵⁸⁵ Tamtéž.: „Český Krumlov /6. října 1945/ Bad-Ischl: Město je centrálou různých živlů a zájmů. Pracuje tam služebna, která /dle došlých zpráv/ soustřeďuje pravděpodobně zprávy politického rázu. Do této ústředny stále dojíždějí /pod záminkou rekreace v Bad-Ischlu američtí důstojníci z různých evropských států, dále pak Poláci, Rusové i Němci, kteří pokud se dalo zjistit pracovali již dříve pro Američany jako jejich zaměstnanci a nyní jim pravděpodobně opatřují zprávy. Jsou však vybaveni mnoha doklady a potvrzeními. Američané získávají hlavně zprávy o poměrech v ústřední správě, o poměrech ve správě národního majetku a o tom, co se stalo se zabaveným německým majetkem.“

⁵⁸⁶ Tamtéž.: „Dne 24. června 1946 propustila hlídka finanční strážce vrchní respicienti Antonín Gavrovský a Jan Šíma z Košťálkova, okr. Jindřichův Hradec přes hranice do Rakouska bez průjezdního povolení osobní auto s Helenou Sprinclovou a šoférem Bohuslavem Vojtasem, oba dva ze Slavonic, okr. Jindřichův Hradec. Dne 25. června 1946 se Sprinclová a Vojta autem vrátili zpět a byli oběma finančníky opět bez obtíží propuštěni. Poněvadž bylo důvodné podezření, že v autě jsou z Rakouska pašovány různé předměty, bylo provedeno příslušné šetření, při němž bylo zjištěno, že osádka auta přivezla na naše území větší množství cigaret, které si nechala v úschově na celní stanici v Košťálově. Oba finančníci byli ihned po vyšetření zproštěni služby.“

⁵⁸⁷ Tamtéž.: „Členové stanice SNB v Glöckelberg, okr. Český Krumlov zatkli rakouského státního příslušníka Jana Novotného pro rozšiřování nepravdivých zpráv. Novotný vykládal Němcům karty a věštil z ruky. Přitom vždy úmyslně a záměrně prohlašoval, že na podzim roku 1946 nastanou v ČSR podstatné změny a všichni odsunutí Němci, že se vrátí zpět do ČSR.“

⁵⁸⁸ Tamtéž.: „Český Krumlov /2. listopadu 1945/ Němci prohlašují, že západní mocnosti zasáhnou a že jim pomohou. Hlavně spoléhají na spolek přátel USA.“

⁵⁸⁹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku II., s. 15-16.: „My, noví strážci hranic jsme také netrpělivě čekali na zadržení nějakého toho narušitele státní hranice. Každý z nás chtěl být tím prvním, komu se podaří zadržet toho agenta, nepřítele ze západu o kterém jsme zpívali, chtěli jsme vidět, jak takový špion či diverzant vypadá. Došlo k tomu poměrně brzy. Byl říjnový večer, takový ten opravdu říjnový, nízké mraky, občas drobné mrholení, padající listí přinášelo do uší hlídek šelestivé zvuky podobné tichým krokům a mokrá, travnatá země promáčela známé komisioní boty podbité třiceti dvěma cvočkama. Noční tma byla narušena rychlou chůzí dvojicí či trojicí hlučných kroků směřujících k rotě. Slyšel to a už to i viděl strážný u roty. Ze tmy vystupovala trojice osob a tak honem volal do okénka dozorčího roty: „Vrací se hlídka, někoho vedou, zavolej operáka ať vyleze ven!“ Na to všechno hlášení rotný Hauser, rodilý „ostravák“ jako naši vozkové, vyšel před dveře útvaru. Když uviděl jak mezi velitelem hlídky vojínem Kyselou a nováčkem Peckářem stojí stará ženská vylétlo z něho jen: „To je stará Vojtková! Kde jste ji sebrali? A co jste babo kde dělala, že Vás přitáhla hlídka?“ To se už z budovy vyhrnulo nejméně jedno družstvo nováčků, aby honem vidělo toho prvního, kýženého zadrženého a byla z toho senzace, že to je stará bába, Vojtková z posledního baráku vesnice a z poslední rodiny co ještě na Cetvinách bydlela. Podle platných předpisů o zadržení osoby byla bába předvedena do kanceláře velitele roty k výslech, posazena na židli a rotný zahájil předběžný výslech. Bába se strachy klepala a jak se klepala, tak se jí klepala v ruce zhasnutá svíčka, kterou pevně držela. K té svíčce přišla tím, že jí hlídka zadržela u nich ve chlévě, když s tou svíčkou šla dojit krávy do chléva. Poněkud zdlouhavým výslechem báby a hlídky bylo zjištěno a do protokolu zapsáno: Dne 23. října 1951 ve 20:30 hodin skrytá pohraniční hlídka ve složení velitel hlídky vojín Kysela Miroslav a člen hlídky Neckář Jiří zjistila v prostoru kóty Čepice postup jedné osoby od státní hranice mezi HM III/42 a HM III/43 podél stružky vody tekoucí do Malše. Osoba postupovala volným krokem bez zvláštní obezřetnosti přímo do sestavy hlídky, kterou prošla bez zadržení, protože velitel hlídky poznal, že jde o osobu ženského pohlaví a předpokládal, že může jít o „volavku“ před jiným, důležitým narušitelem. Hlídka vyčkávala další možný postup narušitele za postupující osobou, kterou neustále sledovala. Žádný další podezřelý pohyb však nebyl zjištěn, proto se

Mnohdy se však nedala rychle vyhodnotit situace a nevinný pozdrav poslaný pro blízkou osobu mohl skončit pro listonoše fatálně.⁵⁹⁰

Z řad místních se rekrutovali i převaděči, kteří pomáhali osobám překračovat ilegálně státní hranice.⁵⁹¹

7.2 Množství ilegálních přechodů

Přesných počtů osob překračujících „železnou oponu“ a státní hranice „spřátelených“ států Varšavské smlouvy sousedících s ČSR (ČSSR, ČSFR) se asi žádný historik i se sebevětší vůlí v budoucnosti nikdy nedobere. V dobách největších migračních pohybů se statistiky jednoduše nevedly, nebo byly úmyslně pozměňovány.

Z oficiálních statistik PS a později Pohraniční Policie o „narušitelích“ vedených v časovém rozmezí let 1950 - 1992 vyplývá, že za toto období se překročit hranice našeho státu pokoušely statisíce lidí. Jen mizivému procentu se však podařilo dosáhnout cíle.

V poválečném období a zejména po roce 1948 se z naší republiky prchalo ve velké míře. Migrační saldo zadržovaných běženců, které se vypočítá jako rozdíl emigrantů proti imigrantům, dosahuje v tomto období záporné hodnoty. 50. léta a v 1. polovina 60. let byla ve znamení mírných kladných přírůstků emigrantů zejména ze stany NDR. Západní hranice již byly bedlivě sřeženy a v EZOH se nacházelo vysoké napětí, snad proto ilegálních přechodů v obou směrech razantně ubylo. Počet emigrantů z naší republiky razantně stoupl v letech 1967-1969 v souvislosti s reformním hnutím a následné okupaci ČSSR. Po celé další období zůstává ve prospěch ČSSR migrační saldo záporné, zvětšuje se v letech 1972 -

---

hlídka přesunula za postupující osobou a pod neustálou kontrolou osobu sledovala. Ta postupovala až na kopec a dále údolím přímo k budově občana Vojtka. Vstoupila až na dvůr, něco vzala z okénka pod elektrickou svítilnou a odešla do chléva, kde si zapálila svíčku. V tom okamžiku vnikla do chléva i hlídka a zjistila ženu, v které poznal velitel hlídky občanku Vojtkovou, německé národnosti, držící v ruce zapálenou svíčku a zápalky. Při předvedení na útvar PS Cetviny v ženě byla zjištěna občanka Gerta Vojtková, nar. 12. května 1892 bytem Cetviny č.p. 68. Vojtková při výslechu udává, že má v Rakousku, v obci Mairspindt příbuzné a to sestřenicí Marii Kleislovou a jejího muže Kleisla. Příbuzné šla tajně navštívit přes státní hranici za účelem dohody o výzdobě hrobu k 1. listopadu, kdy je svátek Allerheilige – Všech svatých. Do Rakouska že odešla při setmění a postupovala stejnou cestou jakou se vracela a že tak přechází do Rakouska několikrát, každý rok od konce války. S uvedenými příbuznými se setkala, dohodla se o úpravě hrobu a hned se zase vracela. Ke státní hranici, že jí doprovázel Kleisl. Řeku Malši, že přešla po kamenech na mělčině jak do Rakouska tak zpět, že to zná od mládí. S dalšími osobami se prý nesetkala. U zadržené nebyl žádný písemný ani jiný materiál zjištěn. Podpis zadržené, podpis vyslychajícího a hotovo. Náš první zadržovaný byl tady, byť to byla stará baba.“

⁵⁹⁰ ABS Brno – Kanice, fond Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111, Informácie pre ministra.: „České Budějovice /9. května 1946/ Dne 8. května 1946 o 0:15 hod. použila hlídka SNB ze stanice Dolní Dvořiště, okr. Kaplice střelně zbraně /automatu/ proti neznámé osobě, která se ukryvala v houští a na výzvu úkryt neopustila. Výsledkem byla zraněna žena německé národnosti u níž byly nalezeny dva dopisy, přepravené ilegálně z Rakouska. Žena svému zranění podlehla. Případ je stále vyšetřován.“

⁵⁹¹ Tamtéž.: „Dne 9. prosince 1945 zatkli členové stanice SNB ve Stropnici rakouského státního příslušníka Jana Pfeifera pro napomáhání Němců při ilegálním přechodu hranic. Pfeifer se pokusil přepravit přes hranice 5 rodin s osmi povozy různého zařízení a 20 kusy dobytka. Pfeifer byl zatčen, povozy i dobytek zabaven.“

1973. Těsně před „sametovou revolucí“ dochází k razantnímu zvýšení počtů emigrantů, a to až o 1 000 % oproti 80. létům. Ilegálně se překračovaly hranice zejména do Rakouska a NSR – kapitalistické ciziny. Území ČSR (ČSSR, ČSFR) plnilo také funkci tranzitního státu především pro osoby z NDR, v roce 1956 pro běžence z MLR a v čase rozpadu SSSR pro „narušitele“ z Polska. V dlouhodobém horizontu bylo migrační saldo s „východními sousedy“ spíše vyrovnané nebo i mírně záporné.⁵⁹²

Ilegální pohyby při státních hranicích byly ovlivněny sezónností. Nejvíce se z republiky ilegálně prchalo v září a nelegálně vstupovalo v srpnu. V zimních měsících byla frekvence „narušitelů“ 2-3 menší než v letním období.

Národnost osob se začala evidovat od roku 1972. ČSR (ČSSR, ČSFR) státní hranice překračovali zejména státní příslušníci NDR, ČSR (ČSSR, ČSFR) a Polské lidové republiky. Menšinu pak tvořili občané Rakouska, Maďarska, SSSR, NSR.

Často je možno se setkávat s názorem, že v 70. a 80. letech 20. století z ČSSR ilegálně prchaly většinou osoby, které tu spáchaly jiný trestný čin a přechodem na „západ“ chtěly smazat minulost a začít nový život.⁵⁹³ Od roku 1974 se vedla statistika osob zadržených PS pro jinou trestnou činnost. Z ní jasně vyplývá, že takových „kriminálků“ bylo méně než polovina, z osob prchajících na západ dokonce jen jedna třetina.⁵⁹⁴

---

⁵⁹² ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek: „Přehledy zadržených narušitelů 1950-1992“.

⁵⁹³ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 116.: „Lidé v pohraničí se většinou na narušitele dívali jako na flákače, pobudy a kriminálníky, což oni většinou byli. V té době již opravdu přes zelenou hranici chodili lidé hledaní za kriminální činnost, mankaři, zloději aut, neplatiči na děti a jim podobní. Inteligence, různí disidenti, či umělci a podobní kvalitní lidé již jezdili do ciziny legálně, zůstávali tam, a nehledali cestu přes drátěný zátaras. Přes ten šli právě tací jedinci, o kterých jsme při zadržení říkali, že bychom je měli z republiky vyhnat, aby jí nebyli na obtíž ať se o ně postarají policajti na západě.“

⁵⁹⁴ ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek: „Přehledy zadržených“.

8. Osoby usmrčené na česko-rakouských hranicích v oblasti 15. bps

8.1 Tajemný neznámý muž

Těsně po 2. světové válce a z počátku padesátých let se pohraničím potulovalo velké množství osob bez platných osobních dokladů s podivnou minulostí. Někteří jedinci odcházeli do americké okupační zóny nebo i dál, kde si měnili identitu a doufali, že se na ně zapomene. Vstupovali do služeb CIC a podnikali špionážní výlety na území ČSR. Právě taková osoba bez minulosti byla zastřelena 2. dubna 1950 u obce Staňkov.⁵⁹⁵

Při ohledání mrtvolky nebylo nalezeno nic pro určení její totožnosti. Z protokolu se dovídáme pouze to, že se jednalo o dobře živěného muže vyšší postavy - 177 cm vysokého, dosti silné kostry. Zemřel okamžitě, na jeho těle byla zjištěna rána na přední straně hrudníku v krajině srdeční, střela tedy přímo zasáhla srdce.⁵⁹⁶

Osudnou chybu udělal neznámý hned u obce Staňkov. Oslovil tam Kateřinu Bendovou (*1892), která zrovna sama hrabala na louce „U Malůškova“. Ptal se jí na cestu do Nové Bystřice a nepřímo se jí přiznal, že jde pěšky z Jindřichova Hradce a že má v úmyslu ilegálně opustit ČSR. I když byla Kateřina Bendová v šoku, zachovala se duchapřítomně a snažila se z neznámého vyzvědět co nejvíce. Když se jí to nepodařilo, poslala ho jiným směrem a po jeho odchodu se ihned odebrala celou věc nahlásit příslušným orgánům.⁵⁹⁷

Cestou se setkala s mladším strážmistrem Zdeňkem Markem (*1929), který byl v té době na vycházce u obce Staňkov. Vše mu vylíčila a on se rozhodl pokusit se zastavit neznámého muže sám. Vydal se za ním na jízdním kole a brzo ho dostihl. Asi 200 m před ním seskočil a skrytě se k němu přiblížil škarpou. Když byl od něj vzdálen zhruba 40 - 50 m, vyzval ho k zastavení: „Stůj, zde hlídka SNB!“. Neznámý se otočil a namířil na něho

⁵⁹⁵ ABS Brno – Kanice, fond MNO VPS, kart. 606, DH č. 272, rok 1969, Výpis ze staniční služební knihy PS útvaru Chlum u Třeboně, okres Třeboň.

⁵⁹⁶ Tamtéž, Protokol o ohledání neznámé mrtvolky, dne 2. dubna 1950 o 16:00 hod. ve Staňkově č.p. 59, okr. Třeboň.

⁵⁹⁷ Tamtéž, Zápis o výpovědi Kateřiny Bendové, rozené Frantové, narozené 1892 Žíteč, okr. Třeboň.: „Pojednou byla jsem vyrušena mluvou. Otočila jsem se a viděla jsem, že na louce asi 10 m ode mne stojí neznámý muž, který mne oslovil: „Paní jak daleko mám do Bystric“. Když viděl, že jsem se ulekla opakoval znovu do „Nové Bystric“. Já jsem mu odpověděla, že do Bystřice jsou tři hodiny. Muž dále mluvil o tom, že potřebuje pohraničí, nebo přes hranice. To jsem přesně nepostřehla. Dále řekl: „Já bych potřeboval vesnici“. Z řeči muže jsem vystihla, že se může jednat o nedovolený přechod hranic, muž mi sám byl podezřelý, a proto jsme mu ukázala rukou ve směru na Staňkov, abych muže spletla.“

zbraň.⁵⁹⁸ Toho se strážmistr ulekl a schoval se za stromy u silnice. Neznámý ze svého místa také rychle zmizel do houští na opačné straně silnice.⁵⁹⁹

Mezitím už byli o situaci informováni na rps Chlum u Třeboně, odkud byla vyslána skupina obchůzkové služby ve složení - strážmistr Richard Matějka, strážmistr Václav Líkař (*1923), strážmistr Jan Šišlák (*1930), strážmistr Jaroslav Toninger (*1923) a strážmistr František Lev.⁶⁰⁰ Hned jak tato skupina dorazila na místo, byl zahájen průzkum území u rybníka Hejtmana v místech pravděpodobného postupu neznámé osoby. Byla prohlížena i stavení samot z důvodu možného ukryvání stíhané osoby. Před každým vstupem do domků hlídka hlasitě zvolala obligátní výzvu pro osoby, které by se případně ve staveních nacházely. V koutě sklepa za dřevěným chlívkem, v samotě č. 59 osady Bajkárna u obce Chlum, byl při této činnosti kolem 15:30 hodin strážmistrem Matějkou a strážmistrem Šindelářem spatřen onen ozbrojený neznámý muž. Okamžitě na něj byla vypálena dávka 8 nábojů ze samopalu vz. 41 strážmistra Richarda Matějky (*1919).⁶⁰¹ Hlídka poté opustila sklep a teprve s přivolanou posilou začala ohledávat místo střelby. Neznámý byl nalezen mrtev.⁶⁰² Při pozdější prohlídce nebylo u muže krom šatstva, které měl na sobě, pistole vz. Mauser 7.65, nábojů a pár drobností nalezeno nic.⁶⁰³

8.2 Neznámý muž usmrčený v EZOH

Dne 15. října 1963 pravděpodobně ve 22:50 hodin, došlo v úseku 21. rps České Velenice v prostoru hřbitova 12 m východně od HM V/29 k usmrcení neznámé osoby na střední stěně EZOH. Osoba byla mužského pohlaví, stáří 25-30 let. Při ohledání u ní nebyly nalezeny žádné doklady. Na sobě měla šedé pracovní kalhoty, šedomodrou bundu a gumové holinky.

Osoba postupovala z rakouské strany směrem do ČSSR podél hřbitovní zdi, která se nacházela v těsné blízkosti EZOH. Při prolézání střední stěny v EZOH byla v levém lokti zachycena vodičem a usmrcena. Ve 22:50 byl u jednotky zaznamenán zkrat středního

⁵⁹⁸ ABS Brno – Kanice, fond MNO VPS, kart. 606, DH č. 272, rok 1969, Zápis o výpovědi s Zdeňkem Markem, 2. dubna 1950.

⁵⁹⁹ Tamtéž, Matějka Richard, strážmistr, narozen 24. března 1919 od PS útvaru Chlum u Třeboně použití zbraně s výsledkem.

⁶⁰⁰ Tamtéž, Zápis výpovědi s Františkem Lvem, narozeným 27. července 1927 v Hostenicích, okres Roudnice nad Labem. Zařazený k PS útvaru Chlum u Třeboně, bytem PS útvar Chlum u Třeboně, okres Třeboň, 2. dubna 1950. Srov. ABS Brno - Kanice, fond MNO VPS, kart. 606, DH č. 272, r. 1969, Zápis výpovědi s Janem Šišlákem 2. dubna 1950.

⁶⁰¹ Tamtéž, rok 1969, Použití zbraně s výsledkem.

⁶⁰² Tamtéž, Zápis o výpovědi Richarda Matějky, 2. dubna 1950.

⁶⁰³ Tamtéž, Seznam věcí nalezených u neznámého muže proti kterému bylo použito zbraně dne 2. dubna 1950 o 15:30 hod. v osadě Bajkárna, obec Staňkov, okres Třeboň.

a pravého úseku EZOH. Na základě této skutečnosti byla vyslána poplachová hlídka, která zjistila ve středním úseku usmrčeného zajíce. Příčina zkratu pravého úseku zůstala až do ranních hodin utajena. V 5:55 hodin byla v úseku nalezena hlídkou PS mrtvola neznámého muže.⁶⁰⁴

8.3 Nesplněný sen

Po zdokonalení DZ na EZOH se šance prostých lidí ilegálně překročit hranice do „svobodného“ světa rapidně zmenšila. Vojín v záloze František Babič (*1931), povoláním traktorista, otec 3 dětí, žijící v Spišské Nové Vsi, se rozhodl využít svých znalostí získaných při výkonu základní služby u PS útvaru 8 649 Ostrava. Při příležitosti vojenského cvičení, na které byl povolán u 15. bps u 17. rps České Velenice, se odhodlal k ilegálnímu útěku. 10. srpna 1961 byl na společné vycházce v kině v Českých Velenicích. Na zpáteční cestě k ubytovně se nepozorovaně oddělil a doplazil se k první stěně DZ, tu zdolal podlezením, poté se přiblížil k prostřední stěně, ale při jejím překonávání byl zachycen vodičem a na místě usmrčen. Dne 11. srpna 1961 mezi 3:50 a 4:40 hodin našla hlídka v DZ u hraničního mezníku 5/30 jeho mrtvolu.⁶⁰⁵

8.4 Kouř v DZ

V ČSR a později ČSSR neprchali do „svobodného“ světa jen českoslovenští občané, dlouhý čas jsme sloužili jako tranzitní země pro občany celé východní Evropy. Touha po lepším životě přiměla k pokusu o ilegální přechod polského státního příslušníka Jana Bryzychzyho (*1940, Poznaň). Hluchým prostorem se dostal 16. září 1959 u 27. rps Pernárec až k EZOH. Postupoval tak nenápadně, že hlídka nacházející se od něj v té době jen 350 m na pozorovatelně, nezpozorovala nic do té chvíle, než došlo k jeho vznícení následkem zásahu elektrickým proudem. Na zadrženého „narušitele“ byl žalostný pohled, nacionále v důsledku ohořelého a zakrváceného občanského průkazu nebyly zjištěny.⁶⁰⁶

⁶⁰⁴ ABS Brno - Kanice, fond HS PS OSH, A/19, DH č. 229, 1963.

⁶⁰⁵ ABS Brno - Kanice, fond A/16, DH č. 184, 1961.

⁶⁰⁶ ABS Brno - Kanice, fond A/15, DH č. 210, 1959.

8.5 Záblesk v DZ

Touha po „lepší“ životě přivedla pravděpodobně mladého chlapce Eduarda Taschnera (*1942, Halámky) k plánu 22. dubna 1959 v ranních hodinách překonat ilegálně státní hranice z ČSR do Rakouska. Svůj bláhový pokus přelézt EZOH zaplatil bohužel životem.

V tu dobu spatřila hlídka na pozorovatelně záblesk v EZOH, asi 300 m vpravo od jejich stanoviště. Po přesunu k místu zjistila stráž PS v DZ ležící osobu. Vrátila se poznaček nahlásit pojičkem na rps a požádala o vypnutí proudu v EZOH, při následném vyproštění mladíka bylo jasné, že mu už není pomoci.

Podnět k útěku mu asi dala nevědomky jeho příbuzná paní Fuksová, vdova po starostovi města Gmündu. Legálně přijížděla na návštěvy k jeho rodině do Halámek a chválila život v Rakousku.⁶⁰⁷

8.6 Tyčkovinový provizorní žebřík

Nespokojenost v práci v PLR přivedla 23. srpna 1965 ve 22:00 hodin do úseku 24. bps Artoleč u HM V/45 – 46 dva elektromontéry polské národnosti - Oskara Galowa (*1929, Katowice) a Franczizeka Gnegorze Cziumplika (*1924, Konayce). V práci si dohodli plán svého činu, opatřili si štípací kleště a mapu ČSSR. 16. srpna 1965 přešli oba kamarádi SH z PLR v prostoru Petrovice, to nejtěžší je však ještě čekalo. Postupovali utajeně přes Českou Třebovou, Humpolec, Jindřichův Hradec až do lesa severně od Artoleč. Na místo dorazili 23. srpna 1965 asi v 18:00 hodin. Pro lepší představu se rozhodli pozorovat dění kolem „Železné opony“ a vyčkat setmění. Během čekání si v lese zhotovili provizorní žebřík. Ten později také využili k překonání první stěny U-60 vybavené slaboproudou signalizací. Při pokusu zdolat prostřední stěnu byl Franczizeko Cziumplik zasažen elektrickým proudem a usmrčen, jeho kolega zpanikařil a začal bezcílně pobíhat v prostoru mezi první a druhou stěnou DZ. Zadržen byl přivolanou poplachovou hlídkou za asistence služebního psa.⁶⁰⁸

⁶⁰⁷ ABS Brno - Kanice, fond HS PS OSH, A/15, DH č. 89, 1959.

⁶⁰⁸ ABS Brno - Kanice, fond A/21, DH č. 187, 1965.

8.7 Rychlá ohlášená smrt

Podobný případ se stal 7. prosince 1965 v úseku 17. rps České Velenice asi 200 m vpravo od železničního hraničního přejezdu. O ilegální přechod se tu pokoušel ženatý horník Josef Frydrych (*1935, Rožnov). V 20:45 téhož dne byl na rps zaznamenán zkrat na slaboproudé signalizaci U-60, jmenovaný v té době přelézal první stěnu DZ. Na místo byla vyslána dvoučlenná poplachová hlídka, než však dorazila na místo, došlo ke zkratu na EZOH. Při příchodu oddílu již muž nejevil známky života.⁶⁰⁹

8.8 Signalizace „Cyril“ nezklamala

Ilegálně hranice nepřekračovali jen obyčejní lidé toužící po „svobodném“ světě. Do příhraničí přicházely i osoby různých zpravodajských služeb. Hranice přecházeli tito agenti mnohokrát, věděli jak jí překonávat a jak si poradit s hlídkami PS. EZOH se pro ně stal však v mnoha případech nepřekonatelnou pastí. Konec jednoho takového špióna francouzské rozvědky Mariana Gawliczkého (*1923, Grodno, bytem Salzburg, člen cizinecké legie) se odehrál 29. září 1961 v 22:30 v úseku 5. rps Mlýnce u HM 2/74. Vyzvědač postupoval z Rakouska směrem do ČSSR. Protože se nejednalo o žádného začátečníka, první slaboproudou stěnu překonal celkem snadno. EZOH se mu však stal osudným – po zásahu elektrickým proudem byl odmrštěn na stěnu první, kde svým bezvládným tělem spustil signalizaci „Cyril“. Přivolal si tak poplachovou hlídku, která už s jeho zadržením problémy neměla, byl totiž namísto mrtev.⁶¹⁰

8.9 Konec jedné legendy

Různými technikami se však i EZOH dal překonat bez hrozby ohrožení nebo ztráty života. Důkazem toho byla existence legendy - agenta francouzské rozvědky Jana Krále (*1924, Práčov). Několik let beztrápně překonával EZOH a nikdo nevěděl, jak tomu zabránit. I na něj však jednou došlo, když byl 16. října 1954 v 3:45 hodin vyrušen v úseku 2. rps Koranda u HM I/69-70 nenadálým příchodem hlídky, zpanikařil a pokusil se bez nutné přípravy zdolat prostřední DZ. Byl okamžitě usmrcen vysokým napětím.⁶¹¹ Pochován byl na hřbitově v Kapličkách na Šumavě blízko kostela, který byl později jako kulisa zničen při natáčení filmu Dobrý voják Švejk.⁶¹²

⁶⁰⁹ ABS Brno - Kanice, fond HS PS OSH, A/21, DH č. 272, 1965.

⁶¹⁰ ABS Brno – Kanice, fond A/16, DH č. 222, 1961.

⁶¹¹ ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 59, Výkaz OSH, 1954.

⁶¹² J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 21.

8.10 Bláznivá nahá žena

Po vylíčení nebezpečnosti EZOH si možná leckdo řekne, že překonávat takovou bariéru mohl opravdu jen člověk duševně chorý. Občas se také stávalo, že tato účinná zábrana proti ilegálním přechodům zabila nevinného postiženého člověka. O tento případ však v tomto příběhu nejde.

Dne 25. října 1954 v 7:00 hodin byla vyslána dvoučlenná hlídka ve složení vojín Demeter Spiriak (*1932) a vojín Ladislav Tichý k OSH na vševojskovou pozorovatelnu v prostoru obce Košťálkov mezi HK VI/71 – 72. Oddíl zaujal své postavení a v 11:55 hodin spatřili poprvé oba dva členové patroly dalekohledem⁶¹³ nahou Štefanií Šindlerovou (*1905, v rakouské obci Raibers).⁶¹⁴ Neznámá osoba se přiblížila asi 500 m od stanoviště pozorovatelny, postupovala k DZ a následně podél něho. Oba členové stráže sestoupili dolů z pozorovatelny a začali podnikat akce k zadržení osoby. Protože byl v DZ elektrický proud a nikde poblíž nebyl podlež ani vrata umožňující překonání této bariery, přiblížili se oba dva pohraničníci co nejbližší k vnější straně DZ a vyzvali osobu k zastavení. Ta se jich ulekla a začala utíkat zpět směrem do Rakouska, proto bylo proti ní použito pušky, v té však selhal náboj.⁶¹⁵ Co však fungovalo spolehlivě, byl kolegův samopal. Následkem byla několikanásobná střelná poranění dolních a horních končetin. Postřelená podlehla svým zraněním v jindřichohradecké nemocnici o den později, a to i přesto že jí byla ihned poskytnuta první pomoc a převezena do nemocnice.⁶¹⁶

Velitel hlídky dostal po vyhodnocení situace pětidenní dovolenou, podřízenému byla vyslovena pochvala z rozkazu velitele brigády. Zásah byl zcela v pořádku, neboť to, „že se jednalo o nahou osobu /muže nebo ženu/, nebo dokonce osobu se sníženou inteligencí hlídka pro poměrně velkou vzdálenost nepoznala a nakonec tento fakt není rozhodující při použití zbraně.“⁶¹⁷

8.11 Podivný osud

„Železná opona“ rozdělila během jednoho dne Evropu na dvě rozdílná území, zpřetrhala rodinné vazby a odsoudila je k nenávratnému zániku. Touha francouzského občana Reného Aime Landreyho (*1933, Montlucon) dostat se za svým blízkým do PLR

⁶¹³ ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 59, Výkaz OSH rok 1954, Zápis o výpovědi sepsaný vojákem základní služby Spiriakem Demeterem dne 25. října 1954.

⁶¹⁴ Tamtéž, Použití zbraně s výsledkem v úseku 16 rps Pernárec dne 25. října 1954 vyšetřující zpráva – předložení.

⁶¹⁵ Tamtéž, Použití zbraně s výsledkem u 26. roty – vyhodnocení.

⁶¹⁶ Tamtéž, Zpráva lékaře o zranění.

⁶¹⁷ Tamtéž, Použití zbraně s výsledkem u 26. roty.

z Rakouska by byla zcela zanedbatelná, nebýt toho, že se pro její splnění rozhodl obětovat to nejcennější co měl – svůj život. Jmenovaný se několikrát snažil proniknout přes, v té době již ostře střeženou, česko-rakouskou hranici. Poslední pokus podnikl 13. listopadu 1963, v dopoledních hodinách překročil SH a postupoval skrytě k DZ. Po celou dobu byl však sledován hlídkou v piketu, která ho nechala přiblížit se do blízkosti DZ. V tom okamžiku vystoupili členové PS ze svého skrytého pozorovacího místa a vyzvali neznámého muže k zastavení. Ten na nic nečekal a rozhodl se utíkat zpět na rakouské území. Když výzvy nepomáhaly, rozhodla se patrola použít varovné výstřely, ty se však minuly účinkem, a tak bylo nakonec velitelem hlídky rozhodnuto použití zbraně. Při další střelbě došlo k jeho zasažení jednou dávkou ze samopalu do krajiny břišní. I se zraněním se podařilo Aimu Landreyovi doběhnout ještě asi 150 m k státní hranici. Pouhé 2 m od hraniční čáry na československém území podlehl svým těžkým poraněním.⁶¹⁸

8.12 Je v drátech proud?

Přesvědčit se o pravdivosti tohoto výroku se asi pokoušel Horst Stepan Pasller (*1943, Frýdlant v Čechách, 10. února 1960 legálně vycestoval nastálo do Rakouska) 11. února 1961 kolem 4 hodiny odpolední, kdy se pokusil v úseku 15. rps Sokolí hnízdo v prostoru HM V/3 ilegálně překročit hranice z Rakouska do ČSSR. Nalezen byl o půl hodinu později náhodnou hlídkou PS v kleče mrtev mezi střední a vnější stranou DZ. Při ohledání mrtvoly bylo zjištěno, že měl upálené dva prsty na levé ruce, pravděpodobně nejprve zkoušel zda je v DZ proud.⁶¹⁹

Na podobnou neznalost nebezpečnosti vysokého napětí v střední části DZ doplatil i Henryk Savinský (*1920, Alexandrov), který se pokusil 4. prosince 1953 v 18:10 hodin v úseku 6. rps Mlýnce holýma rukama roztáhnout vodiče vysokého napětí. V ten čas byl zaznamenán zkrat na pravé části úseku této rps. Automat transformační stanice vypnul celý úsek. Tehdejší velitel rps se pokoušel celých pět minut nahazovat hlavní vypínač. Po této době již klapka hlavního spínače nepadala, zařízení však podávalo jasný signál, že v DZ je nějaký předmět. Vyslána byla poplachová hlídka, v DZ našla neznámého muže, který nejevil známky života.⁶²⁰

⁶¹⁸ ABS Brno - Kanice, fond HS PS OSH, A/19, DH č. 252, 1963.

⁶¹⁹ ABS Brno - Kanice, fond A/16, DH č. 35, 1961.

⁶²⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 36, Usmrcení narušitele na státní hranici elektrickým proudem v DZ v úseku 6/15 roty Mlýnce – vyšetřující zpráva – předložení, 1953.

8.13 Lipenská rekreace

Zajímavý nápad spojit podnikový zotavovací pobyt s pokusem o ilegální útěk napadl čtyři kolegy – Petra Kováče (*1952, Cerhov), Julia Gooda (*1951, Mokroluh), Štefana Fusku (*1947, Maršov) a Josefa Pelce (*1951, Karlovy Vary) - všechny ze závodu karlovarský porcelán. Na místo Lipenské přehrady dorazili 10. září 1968 a ubytovali se v místním hotelu. O tři dny později, po skončení pobytu a po zaplacení, odešli. Nesměřovali však k železniční zastávce, ale zamířili směrem k SH. Rozhodli se svůj postup neuspěchat a přenocovat jednu noc v terénu. Následující den se přiblížili kolem šesté hodiny ráno k DZ a okamžitě ji začali překonávat. Při přelézání došlo k spuštění signalizace U-60 na rps, do míst byla vyslána poplachová hlídka. Štěstím bylo, že v DZ se už nenacházela prostřední stěna pod vysokým napětím. Po příjezdu hlídky byli narušitelé spatřeni na vnější straně DZ, hlídka je začala pronásledovat. Následovala výzva k zastavení, varovné výstřely a potom už legální použití zbraně proti narušitelům. Josef Pelc byl zasažen dávkou samopalů do horní části těla, jeho zranění byla neslučitelná s životem. Na místo dorazila ještě jedna hlídka PS a obklíčila zbylé muže, kteří se nakonec vzdali.⁶²¹

8.14 Legenda jménem RUSO

Ztráty byly samozřejmě v 50. letech i na straně příslušníků PS. Komunistická propaganda se těchto obětí snažila co nejvíce využít. K jejich památce byly stavěny pomníčky, jménem padlých byly pojmenovávány instituce, stavby, společenské kluby. V úseku 15. bps se tato legenda zrodila z osoby vojína Adama Rusa, který byl zastřelen 30. září 1951 kolem půl osmé u PS útvaru Krabonoš neznámou trojčenu skupinou osob. Při střetu došlo k přestřelce, která způsobila takový zmatek, že se podařilo narušitelům nepozorovaně zmizet zpět do Rakouska.⁶²²

8.15 Utajená mrtvola

Pro lásku je schopen člověk udělat v životě snad cokoliv. Bláznivý čin Aloise Sulzera (*1934/1944/, NSR), který se pokusil 23. července 1960 dostat přes EZOH v úseku 8. rps Mnichovice do Loučovic za svojí přítelkyní, je toho pravým důkazem. Jeho touha po milované osobě byla tak silná, že ho nakonec stála i život.

Při nálezu jeho mrtvoly došlo k rychlému ohledání, zjištění totožnosti podle osobních dokumentů a k odvozu a pohřbu v Českých Budějovicích. V té době byl už

⁶²¹ ABS Brno - Kanice, fond MNO VPS, kart. 224, DH č. 68, 1968.

⁶²² ABS Brno - Kanice, fond A/1, DH č. 174, 1951.

v Rakousku prohlášen za nezvěstného. Rakouská policie při rozsáhlé pátrací akci našla u hranic poblíž místa usmrcení v opuštěném domku kolo s dopisem, ve kterém Alois Sulzer žádá nálezce, aby věci ponechal na místě. Při úředních schůzkách hraničních zmocněnců byla několikrát z rakouské strany pokládána otázka, ohledně možného zadržení Aloise Sulzera. Odpověď ze strany československých orgánů byla vždy záporná, snahou bylo celou věc utajit.

Bylo by se to i podařilo, nebýt jeho příbuzného Františka Hoška. O možném usmrcení svého synovce se dozvěděl od místních lidí a dvou funkcionářů z praporu 15. bps. Rozhodl se proto požádat v roce 1962 o prošetření případu orgány MV, žádal aby byli informováni synovcovi rodiče v NSR.

Celá záležitost byla prošetřena VI. oddělením PS a „vzhledem k časovému odstupu a odpovědím rakouským orgánům a k tomu, že HOŠEK nemá možnost své kombinace dokázat“, bylo rozhodnuto věc utajit.⁶²³

8.16 Ani krtek neprojde

Ve svém zoufalém úsilí zdolat EZOH se pokusil František Zeman (v době úmrtí ve věku 35-40 let, PLR) 30. září 1964 v 18:58 podhrabat a proniknout z ČSSR do Rakouska v úseku 5. rps Mnichovice u HM 2/55. Chtěl se vyhnout kárnému trestu, který ho čekal v polských Katovicích. Svým počínáním nejprve uvedl v činnost slaboproudou signalizaci U-60 a později způsobil i zkrat na EZOH. Na základě těchto zjištění byla do terénu vyslána poplachová hlídka, která už Františka Zemana našla mrtvého.⁶²⁴

8.17 Tma, mlha a strach

Musím se přiznat, že poslední příhoda o usmrcených osobách v prostoru 15. bps se mi nepsala příliš snadno. Při této události byly zabity dvě osoby, další dvě si odnesly velký traumatizující zážitek, s kterým se musely celý život vyrovnávat. Jako jediná z oblasti 15. bps, byla kauza zabití těchto osob po „sametové revoluci“ znovu soudně obnovena. Definitivní tečku v ní vyřkl až Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v roce 2000.⁶²⁵

Na začátku byl dobrodružný plán tří bratrů – Josefa Vítů (*1942, Bočkov), Helmuta Vítů (*1943, Bočkov) a Františka Vítů (*1945, Bočkov) o ilegální cestě za hranice ČSSR

⁶²³ ABS Brno - Kanice, fond MNO VPS, kart. 273, Zprávy, 1962.

⁶²⁴ ABS Brno - Kanice, fond HS PS OSH, A/20, DH č. 222, 1964.

⁶²⁵ aplikace.mvcr.cz/archiv2008/policie/udv/rozsudky/roudnický/roudnický.pdf

do Rakouska. Na plánovaný útěk se začali připravovat v září 1960, opatřili si potřebné věci – stan, baterku, kleště kombinačky, kabelu, masové konzervy a chleba. Za prostor přechodu byl zvolen úsek státní hranice u obce Tichá.⁶²⁶

24. září 1960 po poledni se všichni tři setkali na náměstí v Kaplici a začali realizovat svůj odvážný plán. Pěšky se vydali směrem na Malonty a Bukovsko, kde se utábořili a přečkali noc. Následující dne 25. září 1960 pokračovali dále k Tiché, kde se rozhodli vyčkávat a sledovat dění u státní hranice. Ve dvě hodiny v noci následující den 26. září 1960 se všichni tři vydávají k DZ.⁶²⁷

V tu dobu byla do prostoru vrcholu Skalka 652 m velena skrytá hlídka PS ve složení – Miloš Roudnický (*1939, Přišimasy) a Jaroslav Pluhař (*1935, Kobernice). Oddíl postupoval od rps Cetviny podél DZ, před příchodem k stanovišti spatřili světelný signál, upozorňující na porušení EZOH. Ihned se spojili s rps pojítkem, bylo jim určeno prověřit DZ, až ke styku s následující rps. Vydali se proto za neznámými zvuky, o kterých si mysleli, že je vydává noční pták lapený do DZ.⁶²⁸

Skupina rodiny Vítů dosáhla asi v 4:00 ráno DZ a po chvilce vyčkávání se lehce dostali přes jeho vnitřní část. Nejstarší bratr přestříhl za pomoci kombinačních kleští vodič v prostřední části EZOH. Vytvořil se tak prostor, kterým se snažil prolézt. Došlo k jeho zasažení elektrickým proudem a odmrštění na vnější stěnu, což bylo „štěstí“ – měl popálenou jen nohu.⁶²⁹

Tento moment je důležitý, před příchodem hlídky PS byli tedy všichni v pořádku. Komunistický režim se později snažil úmyslně pozměnit ve svých zprávách tuto skutečnost.⁶³⁰ Důvod byl jasný, nemělo padnout podezření, že příchozí hlídka při následném zákroku pochybila, osoby měly být mrtvé už před jejím příchodem.⁶³¹

Hlídka PS zaujala postavení asi 10 m od místa narušení v 4:05 hodin, následovaly výzvy, padly výstražné výstřely. Způsobily, že všichni tři narušitelé si uvědomili svojí

⁶²⁶ ABS Brno – Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Protokol sepsaný u krajské správy ministerstva vnitra v Českých Budějovicích dne 29. září 1960.

⁶²⁷ Tamtéž, Protokol o výsledku mladistvého Františka Víta dne 29. září 1960 v Českých Budějovicích.

⁶²⁸ Tamtéž, Protokol o výsledku sepsaný s Milošem Roudnickým dne 26. září 1960 v Cetvinách, okres Český Krumlov.

⁶²⁹ Tamtéž, Protokol o výsledku mladistvého Františka Víta.

⁶³⁰ ABS Brno - Kanice, fond 2348, kart. 9, Použití zbraně s výsledkem – hlášení, září 1960.: „František Vítů uviděl v DZ jiskřit světlo a v domněnku, že se jedná o světlušku, tuto chtěl chytit, přičemž se dotkl spodního elektrického vodiče, byl zasažen elektrickým proudem a povalen na zem. Potom Josef Vítů přestříhl ve střední stěně DZ pátý vodovodný drát u kůlu nad třetím elektrickým vodičem a tento vyhnul směrem do zahraničí. Tímto otvorem se pokoušel střední stěnu DZ prolézt, při čemž byl zasažen elektrickým proudem, zůstal viset na střední stěně a jeho bratr Helmut jej z této stěny stáhnul.“

⁶³¹ ABS Brno - Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Protokol o ohledání místa narušení státní hranice v prostoru Na Skalkách u obce Tichá, okres Český Krumlov, V Tiché dne 26. září 1960.

bezvýchodnou situaci. Nejprve vstali, dali ruce nad hlavu a Helmut Vítů popošel asi 2 kroky směrem k hlídce. To byla osudná chyba. Tma a mlha způsobila, že velitel hlídky Miloš Roudnický neviděl, kdo k němu postupuje, celou situaci si špatně vyložil a zahájil palbu ze samopalů. Oddíl PS poté zalehl a vystřelil světlicí signál o pomoc.⁶³²

Tmou náhle zazněl hlas mladíka: „Kluci nestřílejte!“ Jediný z bratů, který přežil - František Vítů, volal o pomoc. Byl vyzván hlídkou, aby opustil prostor DZ. Nejprve se bál elektrického výboje, ale po druhé výzvě raději uposlechl a nechal se spoutat Jaroslavem Pluhařem.⁶³³ Na místě mezi vnější a střední stěnou DZ však zůstali dva jeho zastřelení bratři.

Tehdejší komisionální zpráva neshledala při použití služební zbraně ze stany příslušníka PS Miloše Roudnického žádné pochybení.⁶³⁴ Jiný názor na věc projevil až po mnoha letech Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře, který shledal pochybení v jeho chování na základě předpisu PS-I-1, v tehdy platných člancích 467, 469 a 470. Za snížené viditelnosti – úplně tmy neměl Miloš Roudnický zahájit přímou palbu ze služebního samopalu na neznámé narušitele.⁶³⁵

Lze však po tolika letech soudit? Z bezprostředních vykonavatelů komunistické diktatury se dnes stávají oběti. Již dosti velkým trestem pro ně bylo to, že se celý život museli vyrovnávat se svým svědomím. Dnes po více než 50 letech jsou znovu obviňováni, souzeni a trestáni. Přitom se jednalo o pouhé „pěšáky“ totalitní moci, vedoucí představitelé, velitelé PS z povolání všech stupňů obviňováni nikdy nebyli.

Tyto osoby vytvářely úmyslně představu strachu a napětí mezi vojáky základní služby PS. Zdůrazňováno bylo nebezpečí napadení agenty cizích státních rozvědek. O narušitelích z řad civilního obyvatelstva se mlčelo. Štvavá propaganda, napjatá atmosféra na rps, krvavé příběhy o agentech a prostý lidský strach jsou pravými důvody, proč se střílelo.

Celý příběh však ještě nekončí, nejmladší z bratů František Vítů byl předán do vyšetřovací vazby českobudějovické věznice, kde vše přiznal. Během zadržení mu byly do zabavených věcí podstrčeny špionážní materiály.⁶³⁶ Původním plánem krajského

---

⁶³² ABS Brno– Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Protokol o výsledku sepsaný s Milošem Roudnickým.

⁶³³ Tamtéž, Protokol o výsledku sepsaný s Jaroslavem Pluhařem dne 26. září 1960 v Cetvinách, okres Český Krumlov.

⁶³⁴ ABS Brno - Kanice, fond 2348, kart. 9, Použití zbraně, c.d.

⁶³⁵ aplikace.mvcr.cz/archiv2008/police/udv/rozsudky/roudnický/roudnický.pdf

⁶³⁶ ABS Brno - Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Potvrzení ze dne 3. října 1960.: „Potvrzuji, že jsme dnešního dne převzal od vyšetřovacího odboru KS-MV České Budějovice tři svitkové filmy /kinofilmy/ a dvě kazety na svitkový film do fotoaparátu s tím, aby tyto věci byly předány do osobních věcí obviněného Františka Vítů.“

prokurátora bylo dotyčného obvinít z vlastizrady, špionáže a vyzvědačství. Nakonec byl propuštěn a obžalován za nedovolené opuštění republiky. Trestní stíhání bylo zanedlouho z neznámých příčin krajským prokurátorem zastaveno.⁶³⁷

---

⁶³⁷ ABS Brno – Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Návrh konečného opatření po skončení vyšetřování případu obviněného mladistvého Františka Víta. 13. října 1960. Srov. ABS Brno – Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV, Závěrečná zpráva pro uložení osobního vyšetřovacího svazku číslo 512 proti Františku Vítu – do archivu KSMV České Budějovice, 3. listopadu 1960.

9. Agenti

9.1 Převaděčské legendy

Legendárním králem Šumavy se stal Josef Hasil, původním povoláním strážmistr SNB, známý po roce 1948 jako nepolapitelný převaděč a agent CIC.⁶³⁸ I Novohradské hory měly své převaděčské krále, jedním z nich byl bývalý major SS Rippl. Přecházel státní hranici v prostoru železniční stanice ČSD u Horního Dvořiště. Skupiny uprchlíků údajně naváděl světelnými signály z domů na rakouském území.⁶³⁹

Opravdovou převaděčskou legendou se stal agent francouzské rozvědky Jan Král (*1924, Práčov), bývalý řezník. Státní hranici přecházel v prostoru Frymburka a Lipna u mostu přes tehdy neregulovaný tok Vltavy. Jan Král byl urostlý chlap, asi 2 m vysoký, na sobě nosil kožené, úzké kalhoty a bundu, vysoké kanady, na hlavě měl přiléhavou motocyklistickou koženou kuklu. Chodil většinou ozbrojen samopalem a americkými granáty. Jednou se stalo, že tento agent při rychlém útěku přes DZ vytrousil dva americké granáty, které vypadaly jako vojenské konzervy. Mladší člen hlídky, která ohledávala místo narušení SH si tyto granáty schoval do mošny a chtěl je otevírat bodákem služební zbraně, k tomu naštěstí nedošlo.⁶⁴⁰

Protože se o tomto přechodovém kanálu vědělo, byla oblast téměř nepřetržitě střežena pohyblivými i skrytými hlídkami, které však pro zkušeného agenta, jakým byl Jan Král nepředstavovali žádnou hrozbu.⁶⁴¹

Původním důvodem k odchodu za hranice byla potyčka a cikány, použil proti nim vlastní zbraň, kterou vlastnil. Za svůj čin byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 6 měsíců.⁶⁴² Do vězení se mu nastoupit nechtělo, rozhodl se uprchnout na jaře v roce 1951 do západního Německa. V Baden-Badenu byl získán francouzskou rozvědkou ke spolupráci s úkolem získávat špionážní zprávy na území ČSR.⁶⁴³

⁶³⁸ Josef PEK, Kronika Šumavských hvozdů, Vimperk 1998, s. 29-35.

⁶³⁹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku I., s. 19.

⁶⁴⁰ Tamtéž.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 20.: „Stalo se to, když právě na mostě přes Vltavu u Frymburka střežila dvoučlenná hlídka. Pozdě v noci přišla na jednoho člena nutná lidská velká potřeba a tak slezl dolů pod most, kde konal se spuštěnými kalhotami. Velitel hlídky podešel několik kroků a snažil se na něj v sedě dívat a jaksi při tom usnul a bylo zle. Král využil situaci, kolem hlídky přešel klidně most a utekl do Rakouska. Překonal při tom drátěný zátaras a jak to obvykle dělal, nechal na zátarase dopis. Tentokrát napsal pohraničnickům: „I kdybyste zde měli zeď zasranou ze samých hoven tak Vám to přežezu!“ Jak je vidět byl to inteligent.“

⁶⁴² ABS Praha – Na Struze, sign. H - 340, Protokol o výpovědi obviněného Jaroslava Krále (*1929, Práčov): „...v zimních měsících roku 1951 jej vyhledal ve stavení můj bratr Jan Král a svěřil se mu, že má nastoupit šestí měsíční trest proto, že měl nějakou rvačku s cikány. V této souvislosti mu pak František Král dále řekl, že bratr ho požádal, aby mu zprostředkoval ilegální útěk do nepřátelského zahraničí.“

⁶⁴³ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Jindřicha Papeže sepsaný dne 21. ledna 1951.

Od července 1951, až do svého usmrcení elektrickým proudem 16. října 1954 v prostoru Růžový vrch, organizoval síť rezidentů, kteří podávali informace o situaci v zemědělství na vesnicích. Jeho skupina prováděla na území Jihočeského kraje sabotáže, rozšiřování protistátních letáků, udržování sítě tajných schránek a ilegální přechody občanů přes státní hranice ČSR. Roku 1952 dopravil Jan Král do ČSR vysílačku, s níž nejprve on sám, později Josef Krninský z Velešína šifrovaně komunikoval s řídicí stanicí v Baden-Badenu. Síť jeho rezidentů byla velmi široká, ke spolupráci si vybíral příbuzné, členy tehdy zrušené Československé strany lidové, ale i osoby projevující odpor ke komunistické diktatuře. Mezi hlavní pomocníky patřili: Jan Berger (*1920, Radostice), Jan Hamberher (*1936, Dubová), Marie Hambergerová (*1900, Bučím), Jan Heral (*1918, Markvartice), Jan Hošek (*1921, Bečice), Bohuslav Jakubec (*1917, Chlum), Jan Jílek (*1907, Písečná), Jiří Kouba (*1925, Počepice), František Král (*1905, Mladá Vožice), Jaroslav Král (*1929, Práčov), Ludmila Králová (*1899, Praha), Josef Kučera (*1920, Bratřice), Marie Kučerová (*1928, Branišovice), Josef Kysela (*1923, Český Krumlov), František Makovec (*1901, Vídeň), František Nárovec (*1924, Dolní Třebonín), Petr Novák (*1905, Neslbach), Vojtěch Řinout (*1924, Mirkovice) a František Velát (*1918, Zátes).⁶⁴⁴

9.2 Protikomunistický odboj na Českobudějovicku

Další odbojová organizace III. československého odboje se nacházela v Českých Budějovicích, pojátko členů této skupiny byl zpočátku skautský oddíl Františka Zahrádky (*1930, České Budějovice), který se pravidelně scházel v Železné panně – hradební zdi v Českých Budějovicích. Neméně velká protikomunistická odbojová skupina se konstitovala v Hluboké nad Vltavou – Leopold Hájíček ml., ve Vyšším Brodě – bratři Zenahlikové⁶⁴⁵ a v Stráži nad Nežárkou – „Vlastenecká skupina“.⁶⁴⁶

Centrální organizací řídicí v Českých Budějovicích protibolševický odboj byla organizace zvaná „Lípa“, řízená hned po „vítězném únoru“ 1948 jistým Macháčkem, jejími členy byli i agenti CIC Jan Mašek (*1923, České Budějovice), Jaroslav Kaska (*1925, Suché Vrbné) a Josef Rachač (*Prachatice). Cílem této organizace byla distribuce protirežimních letáků a zprostředkovávání ilegálních přechodů do západního Německa osobám, kterým hrozilo zatčení z politických důvodů. Jejich činnost se brzo rozkřikla

⁶⁴⁴ ABS Praha – Na Struze, sign. H-340, Přehled činnosti agenta francouzské rozvědky Jana Krále a jeho společníků sepsaný v Praze dne 19. února 1969.

⁶⁴⁵ Jan MAŠEK, Disidenti naostro, České Budějovice 2008, s. 9-11.

⁶⁴⁶ Archiv bezpečnostních složek Praha – Siwecova (dále jen ABS Praha - Siwecova), fond V/ČB, sign. 17932, Osobní karta bývalého poručíka SNB Jana Hoška.

a z kanceláře pohřebního ústavu v Českých Budějovicích, odkud svojí činnost prováděli, se stala doslova podivná cestovní kancelář.⁶⁴⁷

V únoru roku 1949 se o celou věc začala zajímat zdejší StB, díky varování šéfa policejního ředitelství Dr. Rokyckého se téměř všem hlavním členům podařilo včas prchnout před zatčením. V zahraničí byli Jan Mašek a Jaroslav Kaska získáni ke spolupráci u CIC a v dubnu 1949 vysláni zpět do ČSR. Měli za úkol vybudovat špionážní síť v Praze a na Českobudějovicku, získat speciální mapy pohraničí. O své činnost se snažili informovat výhradně rodinné příslušníky, blízké příbuzné a prověřené osoby, kteří jim ochotně pomáhali. Spolupráci navázali zejména s Ing. Otakarem Coufalíkem (*1924, České Budějovice), Otakarem Coufalíkem (*1901, Petrovice), Václavem Benešem (*1919, Lišov), JUDr. Josefem Rokyckým (*1910, Prachatice), Josefem Vobrou (*1913, Čejkovice), Antonínem Rohou (*1916, Padov) a Annou Simonovou (*1896, České Budějovice). Špionážních služebních cest podnikli hned několik, při jejich návratech do západního Německa převáděli opět osoby.⁶⁴⁸

Poslední ilegální přechod před svým zatčením provedli v prostoru rakouské obce Weitra v srpnu 1951. Do ČSR se dostali bez problémů, ale při cestě zpět stejnou cestou byli 17. srpna 1951 po obklíčení sovětskou posádkou z Weitry zatčeni. Všichni byli odtransportováni letadlem do známého ruského vězení Ljubljanky, kde došlo k výslechům. Teprve koncem března 1952 došlo k vlakové eskortě přes Charkov, Lvov, Užhorod do ČSR, kde byli všichni odsouzeni k „drakonickým“ trestům – odnětí svobody na doživotí, zabavení celého majetku a ztrátě občanských práv.⁶⁴⁹ Až po „sametové revoluci“ došlo k jejich plné rehabilitaci.⁶⁵⁰ Pro odhodlání nesmířit se s totalitní komunistickou mocí a hrdinně proti ní bojovat obětovali velkou část svého života, bezpochyby si zasluhují naši úctu a obdiv.

Další odbojová buňka ilegální protikomunistické organizace se zformovala v Jindřichově Hradci – tvořili jí členové po únoru 1948 zrušené Národně sociální politické strany, členů SNB, důstojníků ČSLA a příslušníků v roce 1949 zrušené FS. Jádro této skupiny tvořil příslušník SNB Jaroslav Franc (*1907, Rynholec), úředník Krajského národního výboru Josef Zeman (*1919, Horusice), zubní technička Jiřina Kumbárová (*1923, Jindřichův Hradec), krejčí Josef Kumbár (*1919, Rácov), Jarmila Pláteníková (*1923, Troubky), státní obvodní a praktický lékař MUDr. Bernard Průša (*1912, Trádejte,

⁶⁴⁷ J. MAŠEK, Disidenti naostro, c.d., s. 12-15.

⁶⁴⁸ Tamtéž, s. 101-105.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 72-85.

⁶⁵⁰ Tamtéž, s. 122.

Itálie), Františka Bednářová (*1896, Jarušov nad Nežárkou), bývalý příslušník FS Josef Řeřicha (*1911, Luby), vrchní strážmistr SNB Břetislav Kupka (*1910, Jaroměř), vrchní strážmistr SNB Josef Havel (*1905, Jaroměř), příslušník SNB František Markes (*1907, Neznašov), stavební dělník Jakub Rottner (*1902, Závraty), živnostník Josef Kučera (*1903, Pelhřimov), bývalý příslušník FS František Punda (*1902, Příbrazy) a drogist Alois Mastný (*1919, Písek). Cílem organizace bylo získávání zpravodajského materiálu ze všech sektorů výroby a jeho transport za pomoci agentů cizích zpravodajských organizací, organizování sabotáží v průmyslu a zásobování, varování osob, u kterých hrozilo zadržení komunistickými mocipány a organizace jejich útěku za hranice.⁶⁵¹

Po únoru 1948 vzniklo v Českých Budějovicích více protirežimně orientovaných odbojových skupin. Aktivní skupina „Svatá Otýlie“ se vytvořila koncem února 1950, hlavní náplní bylo získávání zpravodajských údajů o běžném životě, dislokaci ČSLA, umístění významných průmyslových objektů na Českobudějovicku. Získané poznatky byly vkládány do tajné schránky, umístěné nejprve ve stole kolumbária v krematoriu. Později v urnovém prostoru hrobu Hladíků na hřbitově Svaté Otýlie v Českých Budějovicích. Zvláštní pošta byla vybírána zpravidla jednou měsíčně agentem CIC Janem Bačou, který ve schránkách nechával také instrukce ohledně jejich další špionážní práce. Po ztížení přechodů agentů listonošů v roce 1952 přes EZOH uvažovali o zřízení vysílačky pro šifrovaný styk s centrálou v zahraničí. V tom čase byla již celá skupina odhalena, členové postupně zatýkáni StB, vybudována proto již nebyla.⁶⁵²

Do odbojové organizace patřili: řídicí učitel ve výslužbě Jan Trávníček (*1891, České Budějovice), správce českobudějovického hřbitova Leopold Šembera (*1896, České Budějovice), zaměstnankyně firmy Josef Šťastný – elektrozávod Praha Libuše Nežerná (*1914, Nové Strašecí), po únoru 1948 vyloučení příslušníci SNB Josef Rom (*1911, Haberspírk), Jaroslav Kůsa (*1901, Hradiště), Josef Holický (*1897, Mazelov), inspektor ČSD ve výslužbě Josef Hyhlík (*1885, Poříčany), bývalý velkostatkář v Dřítině Ladislav Svoboda (*1901, Chotěboř), hostinský Šimon Rančera (*1902, Brloh).⁶⁵³

---

⁶⁵¹ ABS Praha – Na Struze, sign. 310-100-4, Žaloba státního prokurátora v Praze proti jindřichohradecké protistátní skupině sepsaná dne 7. listopadu 1951.

⁶⁵² ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820, Žaloba Krajské prokuratury v Praze na členy ilegální skupiny „Svatá Otýlie“ sepsaná v Praze dne 23. června 1952.

⁶⁵³ Tamtéž.

10. Příběhy osob zadržených osob u 15. bps v roce 1951

10.1 Vysněné západní okupační pásmo

K ilegálním útekům česko – rakouská hranice do roku 1955 příliš nelákala, celá oblast Dolního Rakouska spadala totiž do sovětské okupační zóny. Zadrženým emigrantům tak hrozilo reálné nebezpečí vrácení zpět do ČSR.

Pro svůj ilegální útek si tuto oblast vybrala skupina tří kamarádů z Třebíče – Karel Vláčil (*1934, Rokytnice), Miroslav Rubák (*1933, Římov)⁶⁵⁴ a Josef Dufek (*1934, Římov).⁶⁵⁵ 1. listopadu 1951 odjeli v ranních hodinách společně vlakem ze zastávky Starče do Kostelce u Jihlavy, dále pokračovali pěšky směrem na Slavonice. Protože už byli unavení, rozhodli se přenocovat u příbuzného Rudolfa Dufka ve Slavětíně. Následující den se jim podařilo překročit blízko Slavonic státní hranici. Z domněnky, že se nacházejí západní okupační zóně, je vyvedl hned první rakouský občan, který uměl trochu česky.⁶⁵⁶

Rozhodli se tedy pokračovat dále do Lince a poté do Vídně, ta byla totiž podobně jako Berlín rozdělena do čtyř okupačních zón. Dlouho se jim však zůstat v anonymitě nepodařilo. Protože neuměli ani slovo německy, dostali lístek s nápisem „Tři uprchlíci z Československa prosí o nocleh a ukázání cesty do Vídně“. Na základě tohoto „doporučení“ sehnali skutečně nocleh v sousední vesnici v chlévě. 3. listopadu 1951 se dostali do města Raabsu, kde byli zatčeni hlídkou rakouského četnictva. Po výslechu došlo k jejich předání sovětským úřadům v Rakousku, které je vyhostily zpět do ČSR přes hraniční přechod České Velenice.⁶⁵⁷

10.2 Agent PS útvaru

Mezi širokou veřejností je poměrně známá akce „Kámen“, při které byli nic netušící civilní občané toužící po „svobodném světě“, převáděni nastrčenými agenty StB do předem připravené pasti organizované PS. O něco podobného se pokusil i velitel rps v Horní Plané z kraje 50. let 20. století. Mezi tamními civilními obyvateli byli placení agenti PS, kteří se snažili přemlouvat osoby k ilegálním přechodům. Mezi takové provokatéry patřil i Ladislav Hron, zaměstnanec mlékárny v Horní Plané. Ve své práci začal provádět svojí agenturní činnost.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. 1481 Brno, Protokol o výpovědi obviněného Miroslava Rubáka dne 20. února 1952.

⁶⁵⁵ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Josefa Dufka dne 20. února 1952.

⁶⁵⁶ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Karla Vláčila dne 20. února 1952.

⁶⁵⁷ Tamtéž, Trestní oznámení proti Karlu Vláčilovi a spol.

⁶⁵⁸ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 60 ČB, Návrh na propuštění Karla Pečenky ze dne 11. září 1951.

V té době zde pracoval také Karel Pečenka (*1933, Praha 8) a Vladimír Kuchňa, oba měli u komunistického režimu vroubek. Byli odsouzeni k malým podmíněným trestům za vykradení stanice SNB v Zlaté Koruně. Oba byli vyloučeni z gymnázia a začali pracovat jako praktikanti v mlékárně v Horní Plané. Podali si přihlášku na střední mlékařskou školu, žádost byla vzhledem k předešlému provinění zamítnuta. Rozhodli se k ilegálnímu útěku do Německa, hranici plánovali překročit u vrcholu Třístoličníku. 9. srpna 1951 se všichni tři kolem šesté odpolední vydali z Horní Plané směrem na Želnavu. PS byla v té době v pohotovosti, o celé akci od Ladislava Hrona věděla, po překročení Vltavy byli všichni tři zatčeni hlídkou PS.⁶⁵⁹

10.3 Smilník míří do Afriky

Zoufalý čin utěci před spravedlností vedl sexuálního devianta Jana Dajčara (*1903, Blubov) k pokusu o ilegální přechod z ČSR do Rakouska. Dle pozdějších výpovědí měl tento „kuriózní“ narušitel dále namířeno do Afriky.⁶⁶⁰ V minulosti byl několikrát trestaný - v roce 1927 za loupežné přepadení na dvanáct let odnětí svobody, později v roce 1942 dostal za znásilnění nezletilé tři a půl roku.⁶⁶¹

K pokusu o útěk ho přiměl sexuálně motivovaný incident s nezletilou Růženou Pulkrtovou. Odehrál se odpoledne 8. srpna 1951 v areálu továrny Spojených kartáčoven v Červené Vodě, okr. Zábřeh, kde byl dotýčný zaměstnán jako vrátný.⁶⁶² Celá věc se provalila a matka zneužitě dívky se na něj rozhodla podat trestní oznámení, násilník proto další den v ranních hodinách odjel vlakem ze stanice Mlýnský Dvůr do Prahy, potom do Českých Budějovic a cestu zakončil v zastávce lokálky Lipka na Šumavě. Noc strávil v opuštěném domě, následujícího den byl zatčen hlídkou PS v úseku rps Krabonoš.⁶⁶³

⁶⁵⁹ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 60 ČB, Dílčí protokol s předvedeným Karlem Pečenkou, vedený dne 29. srpna 1951.

⁶⁶⁰ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 2214 Ostrava, Protokol o výpovědi obviněného Jan Dajčara sepsaný 28. srpna 1951.

⁶⁶¹ Tamtéž, Životopis Jana Dajčara sepsaný v Olomouci 28. srpna 1951.

⁶⁶² Tamtéž, Dílčí protokol sepsaný s předvedeným Janem Dajčarem dne 21. srpna 1951.: „...v blízkosti na staveništi v objektu se hráli dvě asi desetileté dívky. Jelikož bylo skladiště tohoto staveniště otevřeno, šel jsem je zavřít. Děvčata jsem odehnal, jedna z těchto dívek odešla a druhá jménem Pulkrtová Růžena, počala se mnou špásovati. Tuto jsem chytil a počal jsem jí loktati, po nedovolených místech a děvčeti se to velmi líbilo. Podotýkám, že jsem na dívce neučinil smilstvo tím, že bych jí byl dal do pochvy můj úd, ale vykonal jsem na ní nedovolené smilstvo jen prstem.“

⁶⁶³ Tamtéž, Návrh na zatčení Jana Dajčara v Českých Budějovicích dne 14. srpna 1951.

10.4 Místo podpisu tři křížky

O tom, že v poválečné ČSR existovala negramotnost, jsem se přesvědčil ve výpovědi námezdního slovenského dělníka Jana Gory (*1932, Lastvoce). Dotyčný se vypravil 1. září 1951 ze Slovenska hledat práci do Jihočeských papíren v Loučovicích.⁶⁶⁴ Ve večerních hodinách dojel do vlakové stanice Vyšší Brod, kde byl hlídkou PS legitimován.⁶⁶⁵ Vzhledem k tomu, že u sebe neměl žádný doklad totožnosti, ani propustku do hraničního pásma, byl zadržen. Po prošetření jeho úmyslů byl propuštěn na svobodu.⁶⁶⁶

10.5 Cesta za manželem

Touha po milovaném manželovi vedla Marii Herdovou (*1928, Bohuslavice) za svým strýčkem do Českých Velenic. Chtěla se s ním poradit, jak by se co nejlépe dostala za svým partnerem, který už před časem utekl do Rakouska z jejich rodinné farmy ve Veveří. Protože neměla propustku do hraničního pásma, byla hned na nádraží v Českých Velenicích zatčena hlídkou PS.⁶⁶⁷ Při vyšetřování byla označena za slabomyslnou a propuštěna na svobodu.⁶⁶⁸

10.6 Útěk do Vídně

Do vídeňské západní okupační zóny měli namířeno i tři kamarádi – Jan Jinderle (*1921, České Budějovice), Jaroslav Knopík a Hynek Zymml (*1923, Rapšach). První z nich byl od roku 1950 zaměstnán jako řidič osobního automobilu u ONV v Litvínově. Při výkonu svého povolání měl dopravní nehodu, za kterou byl odsouzen k odnětí svobody na jeden rok a pokutě 19 000 Kčs. Trest si odseděl, ale uhradit peníze se mu nechtělo.⁶⁶⁹ V práci se seznámil s Jaroslavem Knopíkem, který očekával v blízké době svoje zatčení,⁶⁷⁰ a společně se rozhodli k ilegálnímu útěku. K odvážnému plánu se přidal ještě jejich kamarád Hynek Zymml, pracující jako dělník v instalačních závodech v Praze.⁶⁷¹

⁶⁶⁴ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 149 ČB, Návrh na zatčení Jana Gory sepsaný v Českých Budějovicích 4. září 1951.

⁶⁶⁵ Tamtéž, Dílčí protokol sepsaný s Janem Gorou v Českých Budějovicích 6. září 1951.

⁶⁶⁶ Tamtéž, Návrh na propuštění obviněného Jana Gory sepsaný 6. září 1951.

⁶⁶⁷ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 150 ČB, Dílčí protokol sepsaný s Marií Herdovou v Českých Budějovicích dne 17. srpna 1951.

⁶⁶⁸ Tamtéž, Návrh na propuštění Marie Herdové sepsaný dne 18. srpna 1951.

⁶⁶⁹ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 229 ČB, Trestní oznámení proti Hynku Zimmelovi a Janu Jinderlovi sepsaný v Českých Budějovicích 5. prosince 1951.

⁶⁷⁰ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Jana Jinderleho sepsaný dne 17. listopadu 1951.: „Proč měl být zatčen mi není známo, ale vím, že se rád pral a tak si myslím, že to bylo z tohoto důvodu.

⁶⁷¹ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Hynka Zimmela sepsaný dne 17. listopadu 1951

Ke státní hranici do prostoru u obce Rapšach, spadající pod rps Spáleníště, se dopravili vlakem. Cestovali nejdříve do Prahy, Veselí nad Lužnicí a dále do Suchdola nad Lužnicí, odkud pokračovali pěšky. Kolem páté hodiny ranní 30. září 1951 všichni tři přešli ilegálně do Rakouska. V nejbližší vesnici nasedli do autobusu, který je dopravil do Gmündu, odtud měli v plánu pokračovat jiným autobusem do Vídně. Pro větší nenápadnost se v Gmündu rozdělili. Hynek Zymml a Jan Jinderle měli smůlu, po nástupu do autobusu upoutali pozornost rakouských policistů, byli zdrženi a eskortováni 5. října 1951 zpět do ČSR. Okresní soud v Českých Budějovicích shledal dne 15. ledna 1952 oba zadržené vinnými. Jan Jinderle byl odsouzen k 22 měsícům odnětí svobody a Hynek Zymml na 18 měsíců a ztrátě občanských práv na tři roky.⁶⁷²

10.7 Těžká hornická práce

Sen o lepším bezpracném životě v Německu, vedl Josefa Čepa (*1932, Praha), povoláním traktoristy u podniku STS v Sobotíně, okr. Šumperk, k pokusu překročení hranice do Rakouska v oblasti Nové Bystřice, okr. Jindřichův Hradec. Ve svém původním zaměstnání dlouho nevydržel, za lepší práci se vydal do Ostravy, kde získal brigádu na dole Trojice v Ostravě.⁶⁷³

Ani zde se mu nelíbilo a začal se s kamarády potulovat po celé ČSR. Na svém pracovišti v Sobotíně, ani v Ostravě se dlouhý čas neukázal, dostal proto strach z možného trestu za pracovní absenci a rozhodl se uprchnout za hranice. Vlakem se vypravil přes Hradec Králové a Chrudim do Jindřichova Hradce. Odtud pokračoval po silnici ve směru na Novou Bystřici pěšky. V obci Číměř byl 28. prosince 1951 v ranních hodinách zatčen hlídkou PS.⁶⁷⁴

---

⁶⁷² ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 229 ČB, Rozsudek jménem republiky Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. ledna 1952.

⁶⁷³ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 226 ČB, Protokol o výpovědi s obviněným Josefem Čepem dne 23. ledna 1952.

⁶⁷⁴ Tamtéž, Trestní oznámení na Josefa Čepa sepsané v Českých Budějovicích dne 28. ledna 1952.

10.8 Rozkulačení po bolševicku

I když byl Jan Soldán (*1900, Rousín) vlastníkem hospodářství přilehlého k dvoru Filipiny u Nových Hradů o výměře 77 ha teprve od 23. května 1946, pocítila jeho rodina záhy represe komunistického totalitního režimu. Na výzvu vládního úředníka se v poválečném období vydal zachraňovat do pohraničí válkou zmožené hospodářství ČSR. Jan Soldán byl osobou na tehdejší dobu poměrně vzdělanou, po skončení první světové války vystudoval vysokou školu – architekturu. Fyzické práce se ale nikdy nebál, ve svém životě pracoval i jako dělník. Za první republiky byl projektantem u jedné pražské firmy. Za německé okupace byl vystaven velkému psychickému tlaku, jeho bratr byl popraven a rodina vyšetřována gestapem.⁶⁷⁵

Zmiňovaný statek Filipiny u Nových Hradů opravil na vlastní náklady (asi 400 000 Kčs), při jeho příchodu byl totiž v zuboženém stavu. Usadil se zde se svou ženou Boženou Soldánovou (*1912, Pahrac, Jugoslávie)⁶⁷⁶ a neteří Soňou Doležalovou(*1923, Jugoslávie).⁶⁷⁷

V roce 1948 bylo hospodářství převzato do péče Československých socialistických statků (ČSSS). Jan Soldán zůstal ve funkci národního správce. Z jeho strany docházelo k častým konfliktům s vedením ČSSS, zejména při sabotování nesmyslných požadavků a úkolů, které z jejich strany dostával. Nespokojenost vyústila složením funkce národního správce a plánem na útěk do ciziny.⁶⁷⁸

Za projevy otevřeného nesouhlasu s režimem byl spolu s neteří Soňou Doležalovou potrestán ročním pobytem v Trestně nápravných praporech (TNP). Po propuštění za výborné chování, byl Jan Soldán rozhodnut se svojí rodinou opustit ČSR a vydat se za příbuznými do Jugoslávie. S útekem souhlasili všichni tři, přidal se k nim ještě neteřin přítel Jan Čábelka. 21. října 1951 se proto v podvečerních hodinách vydali na cestu, zatčení byli hlídkou PS poblíž Nových Hradů ještě před příchodem do pohraničního pásma.⁶⁷⁹

---

⁶⁷⁵ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 117 ČB, Protokol o výpovědi s obviněným Janem Soldánem dne 30. listopadu 1951.

⁶⁷⁶ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněnou Boženou Soldánovou dne 30. listopadu 1951.

⁶⁷⁷ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněnou Soňou Doležalovou dne 23. října 1951.

⁶⁷⁸ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněným Janem Soldánem, c.d.

⁶⁷⁹ Tamtéž, Trestní oznámení na Jana Soldána a Boženu Soldánovou sepsaný 4. prosince 1951 v Českých Budějovicích.

10.9 Neshoda s rodiči

Na stavbě vodního díla Lipno pracovalo mnoho brigádníků - jedním z nich byl i Josef Podhora (*1936, Lipovany). Měl dlouhodobé rozepře s rodiči, nesplňoval jejich představy – nechtěl pracovat v zemědělství. Po přečtení dopisu z domova, ve kterém mu odmítli poslat výslužku ze „zabijačky“, se rozhodl k ilegálnímu útěku. V psaní mu naznačili, že se k nim už nemá vracet.⁶⁸⁰

Měl za sebou již jeden neúspěšný ilegální útěk, v srpnu 1953 byl v prostoru Cheb zadržen a Lidovým soudem v Lučenci odsouzen na 4 měsíce odnětí svobody. Od té doby byl považován za „černou ovci“ rodiny. Blížící se termín nástupu ZVS u ČSA byl dalším důvodem k pokusu překročit hranice do ciziny.⁶⁸¹

16. února 1956 nenastoupil do práce a vydal se pěšky cestou z Lipna do Přední Výtoně. Před obcí Přední Výtoň zahrnul ze silnice do lesa a nenápadně se kolem zdejší rps Spáleniště přiblížil k DZ. Terén dobře znal, pracoval zde brigádně na zvětšování lesního průseku. Ve vzdálenosti asi 150 m od DZ se rozhodl vyčkat setmění, asi v 17:00 byl pochůzkovou hlídkou PS odhalen a zadržen. To bylo paradoxně jeho štěstí, o tom, že v DZ je vysoké napětí nevěděl, EZOH měl v plánu překonat podlezením.⁶⁸²

10.10 Podařený výlet

Již v 50. letech 20. století docházelo k zatčení podezřelých osob ještě daleko před hraničním pásmem. Výlet Antonína Janečka (*1921, Velká Býtča) 10. října 1951 do Českého Krumlova skončil zatčením příslušníky SNB. Antonín Janeček nemířil do těchto míst za návštěvou zdejších renesančních památek, ale chtěl požádat svého kamaráda o půjčku na umoření dluhů. V předešlých letech byl odsouzen na 18 měsíců odnětí svobody za zpronevěru. Předchozí minulost a podezřelá okolnost, že do Českého Krumlova přijel vlakem ve večerních hodinách vedlo nejspíše k jeho zadržení.⁶⁸³

---

⁶⁸⁰ ABS Praha – Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 520 ČB, Žaloba na Josefa Podhoru sepsaná dne 2. března 1956.

⁶⁸¹ Tamtéž, Protokol o výpovědi Josefa Podhory ze dne 22. února 1956.

⁶⁸² Tamtéž, Protokol o výpovědi Josefa Podhory ze dne 17. února 1956.

⁶⁸³ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 676 ČB, Návrh na propuštění Antonína Janečka dne 4. prosince 1951.

10.11 Atraktivní země

Po 2. světové válce ČSR nepatřila k zcela nejchudším a nejzničenějším zemím evropského kontinentu, daleko v horším stavu byly poražené státy jako Německo a Itálie. Tři italské občany – Ansaldo di Antonie Fagioli (*1924, Florencie), Marcelo Ruzante a Mario Chinaglio (*1920, Badia), nemohli v Itálii najít uplatnění jako námezdní dělníci a rozhodli se proto zkusit svoje štěstí v ČSR. Pracovali zde totiž až do roku 1950 v různých dělnických profesích s velkou spokojeností. 3. února 1951 se vypravili z jihu „italské boty“ na sever přes Padovu a Vídeň do Břeclavi. Na hranicích byli vráceni československými celními úředníky – neměli platné vízum. Pro něj si měli zajet do Vídně na zastupitelství ČSR. Na konzulátu si podali žádost, rozhodnutí mělo přijít do dvou měsíců.⁶⁸⁴

Doba se jim zdála dlouhá, prostředky na život v hlavním města Rakouska měli na týden. Rozhodli se uskutečnit ještě jeden pokus o přechod, tentokrát v úseku Gmünd - České Velenice. V úspěch svého plánu příliš nevěřili, těžké kufry nechali u známého ve Vídni. Po příjezdu vlakem 22. února 1951 do Gmündu byli nejprve kontrolováni rakouskými celníky, kteří je pustili dál, ale předpokládali, že je českoslovenští kolegové vrátí zpět. Rozhovor způsobil, že celý plán Marcelo Ruzante vzdal, dále pokračovali už jen dva. Na území ČSR byli příslušníky PS zatčeni, později po prošetření došlo 16. července 1951 k jejich propuštění na svobodu.⁶⁸⁵

10.12 Nový život

Železná opona znamenala rozhraní mezi dvěma uzavřenými světy lidí, pokud se jí někomu podařilo překonat, mohl začít žít nový život bez minulosti. Snaha vyhnout se vězení, pokutě, trestnímu stíhání, to byly nejčastější důvody úteků za hranice. V první polovině 50. let se objevují jednotlivé případy italských státních občanů přecházející před tamní italskou spravedlností a za prací do ČSR. Krom osob z předešlého příběhu se o ilegální pokus přejít státní hranice do ČSR pokusili například 6. května 1951 Francesco Zingo (*1918, Latarico, Itálie) a Armado Caputo (*1926, Montago-Uffugo, Itálie).⁶⁸⁶

⁶⁸⁴ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 679 ČB, Protokol sepsaný dne 12. února 1951 u PS - útvaru 5343 České Budějovice se zadrženým Mariem Chinagliem.

⁶⁸⁵ Tamtéž, Protokol sepsaný dne 12. února 1951 u PS - útvaru 5343 České Budějovice se zadrženým Ansaldem di Antoniem Fagiolim.

⁶⁸⁶ ABS Praha – Na Struze, sign. 310-100-1, s. 1-8.

10.13 Dobré bydlo a těhotenství

Marie Hetfleischová (*1923, Dolní Bruseň) byla v poválečných letech zaměstnána v Praze u švýcarského ředitele obchodní společnosti jako učitelka kresliček módních návrhů a společnice jeho ženy.⁶⁸⁷

V únoru 1950 byla celá rodina vyhoštěna do zahraničí pro podezření ze špionáže. Marie Hetfleischová si proto byla nucena najít nové místo kresličky ve svém oboru v časopise Lidová demokracie, s prací zde nebyla spokojena a uvažovala o ilegálním útěku.⁶⁸⁸

Na kurzu angličtiny na Národní Třídě v Praze se seznámila v dubnu 1951 s Tiborem Zlochem (*1929, Břeclav) a v létě 1951 otěhotněla. Společně se rozhodli pro umělé přerušování těhotenství, ale potraty nebyly u nás v té době povolené. Žádný lékař jim nechtěl v jejich záležitosti pomoci,⁶⁸⁹ interrupce byla v ČSR legalizována až zákonem č. 68/1957 Sb.⁶⁹⁰

Tibor Zloch měl 1. listopadu 1951 nastoupit ZVS, obával se odloučení od své milované, těhotné přítelkyně, s plánem útěku přes hranice souhlasil. Společně se tedy 28. října 1951 vypravili vlakem z Hlavního nádraží v Praze do Českých Budějovic, dále do Kaplice, odtud autobusem do Benešova nad Černou. Pěšky došli k jejich známému Goralovi do osady Lužnice, kde se ubytovali.⁶⁹¹

Aby co nejvíce poznali okolí, chodili nejprve společně na výlety. Pátý den pobytu se ve večerních hodinách rozhodli realizovat svůj plán. Neodradilo je ani špatné počasí a padající sníh, vyšli jihozápadním směrem hustým lesem na Černé Údolí, cestou se však ztratili.⁶⁹²

2. listopadu 1951 kolem 6 hodiny ranní spatřili osvětlenou budovu se strážným, bez rozmyšlení na něj zavolali. Byli natolik vyčerpaní, že si neuvědomili, že se vrátili zpět

⁶⁸⁷ ABS Praha – Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 1040 ČB, Životopis Marie Hetfleischová sepsaný dne 11. prosince 1951.

⁶⁸⁸ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněnou Marií Hetfleischovou dne 11. prosince 1951.

⁶⁸⁹ Tamtéž.: „Přestěhovala jsme se do Prahy 12, kde jsem s ním bydlela u jeho babičky a potom jsem se pokoušela nějakým způsobem se plodu zbavit. Jelikož jsem bez lékařského předpisu nemohla sehnat prostředky k obnově menstruace a lékař mi řekl abych byla ráda, že budu mít dítě, zesílil opět můj úmysl prchnout do zahraničí a to jednak z toho důvodu, že jsem měla malý plat a že jsem se obávala přiznat se ke svému stavu svým rodičům. Pomyslela jsem si, že bych se mohla v západním Německu za pomoci známé ošetřovatelky plodu zbavit.“

⁶⁹⁰ Tomáš Jiří BAHOUNEK, Čtyři pohledy na interrupci, Ostrava 2007.

⁶⁹¹ ABS Praha – Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 1040 ČB, Dílčí protokol s předvedenou Marií Hetfleischovou sepsaný dne 13. listopadu 1951.

⁶⁹² Tamtéž, Zápis o výpovědi se zadrženým Tiborem Zlochem sepsaný u PS – útvaru 5343 České Budějovice dne 6. listopadu 1951.

do ČSR a onou budovou že je buqvoyský lovecký zámeček v osadě Žofín, využívaný jako rps.⁶⁹³ Marie Hetfleischová byla Okresním trestním soudem v Praze odsouzena k 8 měsícům odnětí svobody,⁶⁹⁴ Tibor Zloch byl předán nižšímu vojenskému prokurátorovi v Lounech.⁶⁹⁵

10.14 Pistole bez nábojů

Touha po lepším pracovním ohodnocení, četba dobrodružných knih a rodokapsů vedly k pokusu o ilegální útěk za hranice ČSR dva zámečnické učně z Litvínova – Jaroslava Prauma (*1935, Hůrky, okr., Rokycany) a Josefa Bednáře (1935, Žďár nad Orlicí).⁶⁹⁶ Na celou akci se předem připravovali. Jaroslav Praum tajně ukradl spoluúčňovi Zdeňkovi Endrženovi nelegálně drženou pistoli, kterou chtěl použít jen jako zastrásovacího prostředku, neměl do ní totiž žádné náboje.⁶⁹⁷

19. listopadu 1951 kolem 8 hodiny ranní oba dva opustili internát a vydali se autostopem do Prahy. Aby mohli pokračovat dál prodali na nádraží svoje potravinové lístky. Utržená částka jim nestačila na jízdenku k státním hraničním ČSR, a tak se rozhodli navštívit babičku Josefa Bednáře - Marii Provazníkovou, která bydlela v Žďáru nad Orlicí. Od ní si vypůjčili 600 Kčs a následující den se vydali vlakem před Kolín, České Budějovice do Českých Velenic. Po příjezdu do tohoto města byli oba zadrženi hlídkou PS.⁶⁹⁸

10.15 Podivný jugoslávský agent

21. května 1951 překročil z Rakouska do ČSR ilegálně hranice v prostoru Horní Dvořiště jugoslávský státní příslušník Eduard Cerara (*1931, Dalibor, Jugoslávie). Vyšetřováním bylo zjištěno, že se jedná pravděpodobně o agenta jugoslávské, nebo britské zpravodajské služby. Zatčený celou věc nejdříve nepopíral, po zjištění výše trestu za zpravodajskou činnost poškozující ČSR, se rozhodl změnit výpověď.⁶⁹⁹

⁶⁹³ ABS Praha – Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 1040 ČB, Protokol o průzkumu místa zdržení Tibora Zlocha a Marie Hetfleischové vyhotovený PS – útvarem 3331 2. listopadu 1951.

⁶⁹⁴ Tamtéž, Rozsudek jménem republiky okresního soudu trestního v Praze ze dne 15. ledna 1952.

⁶⁹⁵ Tamtéž, Trestní oznámení proti Marii Hetfleischové sepsaný 11. prosince 1951.

⁶⁹⁶ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. 271 ČB, Zápis o výpovědi se zadrženým Josefem Bednářem dne sepsaný dne 6. prosince 1951.

⁶⁹⁷ Tamtéž, Zápis o výpovědi se zadrženým Jaroslavem Praumem sepsaný dne 6. prosince 1951.

⁶⁹⁸ Tamtéž, Trestní oznámení na Jaroslava Prauma a Josefa Bednáře sepsané dne 20. prosince 1951.

⁶⁹⁹ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. 335, Návrh na zatčení Eduarda Cerara sepsaný v Českých Budějovicích dne 22. května 1951.

Nově se vylíčil jako zloděj a podvodník,⁷⁰⁰ stíhaný rakouskou policií, který se bál vyhoštění do Rakouska. Celý případ se dostal vzhledem ke změně výpovědi jen k Lidovému soudu v Kaplici, což bylo štěstí. Ten v neveřejném jednání rozhodl o nepodmíněném trestu odnětí svobody na dva roky a následném vyhoštění do Rakouska.⁷⁰¹

10.16 Touha po Francii

Dva dělníci z dolu Anna v Příbrami – Fridrich Kuželovský (*1930, Bojničky, Slovensko) a Arnošt Kamberský (*1924, Kutná Hora) se rozhodli 10. července 1951 po výplatě ilegálně odejít z ČSR do Francie. Práce havířů, kterou vykonávali byla těžká a namáhavá, v zahraničí doufali v lepší. K cestě do Francie je motivovala následující skutečnost: Fridrich Kuželovský se během festivalu mládeže v roce 1947 intimně sblížil s francouzskou státní příslušnicí Midstovou. Jejich vztah trval do roku 1948, kdy byla spolu s její rodinou vyhoštěna. Vzpomínky a její přání, aby za ní určitě přijel do Francie však stále zůstávaly.⁷⁰²

Nejprve jejich cesta směřovala 13. července vlakem do Prahy, kde navštívili množství nočních podniků a nakonec přenocovali u Hlavního nádraží na lavičkách. Z Prahy odjeli následující den rychlíkem na České Budějovice v 17:30. Předtím ještě oba vypili několik kusů 10° světlého výčepního piva v nádražní restauraci. V Českých Budějovicích přestoupili v 22:30 na motorový vlak do Českých Velenic. Protože trať vlaku neznali, rozhodli se vsadit na náhodu, 11 zastávku ještě před Českými Velenicemi vystoupili. Měli štěstí, nikdo je na zastávce nekontroloval. Nepozorovaně se lesem přiblížili k státní hranici Rakouska a překročili jí.⁷⁰³

Následujícího dne byli zatčeni rakouským celníkem, když zbloudili a nechtěně se vrátili do blízkosti hranice. Po mnoha výsleších byli předáni 27. července 1951 příslušníkům SNB v Českých Velenicích. Okresní soud v Třeboni uznal oba zadržené

⁷⁰⁰ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 335, Protokol o výpovědi s obviněným Eduardem Cerarou ze dne 9. dubna 1953.: „Za celou dobu mého pobytu v Rakousku, od roku 1949 do roku 1951, jsem se dopustil mnoha krádeží a podvodů. U sedláků, kde jsem pracoval, odcizoval jsem menší částky peněz a potraviny. Provedl jsem mnoho loupežného vloupání do bytů sedláka Johana Lafnitze a odcizil jsem tam 1 000 šilinků. Příležitostně jsem vykrádal osobní automobily a věci z nich odcizené, jako fotoaparáty, různé drobné předměty, jsem prodával. Krádeže jsem také prováděl na koupalištích a z odložených oděvů jsem odcizoval obsahy kapes. Když jsem neměl někdy možnosti si krádeží opatřit peníze, tak jsem si vypůjčoval různé menší částky peněz, které jsem nevracel, v hostincích jsem jedl a pil a bez placení jsem utekl. To jsou všechny mé trestné činy, kterých jsem se dopustil v Rakousku a z obavy před zatčením jsem utekl do ČSR.“

⁷⁰¹ Tamtéž, Rozsudek Lidového soudu v Kaplici ve věci obžalovaného Eduarda Cerara ze dne 21. května 1953.

⁷⁰² ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 166 ČB, Protokol o výpovědi s předvedeným Fridrichem Kuželovským sepsaný dne 6. srpna 1951.

⁷⁰³ Tamtéž, Protokol o výpovědi s předvedeným Arnoštem Kamberským sepsaný dne 6. srpna 1951.

vinnými a odsoudil nepodmíněně Fridricha Kuželovského na 8 měsíců a Arnošta Kamberského na 1 rok odnětí svobody a k ztrátě občanských práv na 5 let.⁷⁰⁴

10.17 Nezvaní hosté

Marie Gláserová (*1932, Dolní Příbrán) byla místní rodačka rakouské národnosti, zaměstnaná u svých rodičů na zemědělském statku. V Neděli 23. prosince 1951 večer v chlévě poblíž obytného stavení dojila krávy. Najednou za sebou uviděla tři neznámé muže, kteří jí požádali o jídlo a ubytování. Přinesla jim chléb, ale nocovat u nich jim zakázala. Radila jim, aby šli směrem na obec Cetviny, kde jak věděla se nacházela rps. Muži s jejím návrhem souhlasili a tak odešla pryč. Ráno ve chlévě zjistila že byla oklamána. Muži tu přenocovali, než však stačila věc nahlásit, zmizeli neznámo kam.⁷⁰⁵ Po vyšetření došlo 5. ledna 1952 k jejímu propuštění.⁷⁰⁶

10.18 Strach z pomsty „chmatáků“

Nevítaní tři hosté - Miroslav Kiessewetr (*1934, Starý Jičín), František Bolck (*1935, Vítkov) a Jaroslav Fabík (*1934, Petřkovice), kteří přespali z 23. na 24. prosince 1951 v Dolním Příbrán u Marie Gláserové byli zaměstnání jako dělníci u Národního podniku Tatara Kopřivnice. Důvodem pokusu o útěk této trojice kamarádů byly výhrůžky zlodějů Emila Raška a Slavoje Šatného.⁷⁰⁷

Začátkem prosince 1951 provedli tito dva vykradení bytu hostinského Šebesty v Novém Jičíně. Miroslav Kiessewetr a František Bolck, kteří o zločinu věděli, se rozhodli vše nahlásit na příslušnou stanici SNB.⁷⁰⁸ Na základě jejich svědectví byli pachatelé

⁷⁰⁴ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 166 ČB, Rozsudek Okresního soudu v Třeboni nad obviněnými Arnoštem Kamberským a Fridrichem Kuželovským ze dne 10. září 1951.

⁷⁰⁵ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 185 ČB, Protokol sepsaný dne 26. prosince 1951 u PS – útvaru České Budějovice s předvedenou Marií Gláserovou.

⁷⁰⁶ Tamtéž, Návrh na propuštění Marie Gláserové ze dne 5. ledna 1952.

⁷⁰⁷ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. 230 Ostrava, Protokol sepsaný dne 24. prosince 1951 u velitelství PS – útvaru 5343 České Budějovice, předmětem výslechu je pokus o ilegální přechod Miroslava Kiessewetra z ČSR do Rakouska.

⁷⁰⁸ Tamtéž, Protokol o výpovědi sepsaný s obviněným Františkem Bolckem dne 27. prosince 1951.: „Dne 15. prosince 1951 měl můj kamarád Zdeněk Kozubal narozeniny. Domluvili jsme se, že se toho dne u nás sejdem /v bytě/ a že to oslavíme. Já jsem měl v tu dobu dovolenou. Toho dne odpoledne přišel k nám do bytu Jaroslav Fabík, Emil Raška a Zdeněk Šína. Hráli jsme karty a popíjeli jsme víno. Během oslavy, šel Raška na záchod a já jsem šel za ním. Zde mi Raška ukazoval zlatý prsten. Když jsem mu řekl, že je pěkný, že bych jej potřeboval, řekl mi Raška, abych si ho vzal, že mi jej dává k Ježíšku. Prsten jsem si od něho vzal. K večeru přišel též k nám můj kamarád Miroslav Kiessewetr. Krátce po jeho příchodu jsem řekl kamarádům, aby již šli domů. Když jsme se rozešli, doprovázel jsem Kiessewetra k nim do bytu. Cestou jsem Kiessewetrovi ukazoval prsten, který jsem dostal od Raška. Když Kiessewetr viděl prsten, řekl mi, že je ukradený. Dále mi řekl, že byl též zúčastněn na krádeži zlata u hostinského Šebesty v Novém Jičíně. Říkal, že Raška odemkl byt Šebesty paklíčem a potom, že Raškovi svítil svíčkou, když ukradli celou pokladnu se zlatem a šťastný, že prý hlídal a dával jim znamení. Zlato prý z pokladny vybrali a pokladnu hodili do vody. Mezitím jsme došli ke

chycení a usvědčení. Ke svému plánu opustit ČSR nakonec přemluvili i Jaroslava Fabíka. Původně chtěli přejít hranici do západního Německa někde u Domažlic, ale v Českých Budějovicích jim došly peníze, a tak se rozhodli pro levnější variantu – dopravili se autobusem 22. prosince 1951 do Kaplice. Odtud už pokračovali k státní hranici po svých, přesпали v Dolním Příbrání. Nakonec měli ale smůlu, další den 24. prosince 1951 byli zatčeni hlídkou PS.⁷⁰⁹

10.19 Roztržka v práci

Mnohdy malicherné věci vedly osoby k nebezpečnému podniku, pokusu o překonání „Železné opony“. Hádka s vedoucím oddělení Národního podniku Tesla v Praze 9 ohledně nízkého platu a strach ze ZVS, kam měl 1. listopadu 1951 nastoupit, přivedli Jindřicha Koláře (*1930, Praha 11) do oblasti obce Certlova – Horního Dvořiště. Protože jako rodilý „Pražák“ pohraničí moc neznal, rozhodl se vsadit na vlakové spojení přes České Budějovice až k SH. Podezřelým pro hlídku PS se stal hned když vystoupil z vlaku 3. listopadu 1951, zatčen byl prakticky okamžitě.⁷¹⁰

10.20 Převod administrativních sil do výroby

Vládní nařízení budovatelské ČSR z 50. let minulého století znělo neúprosně: Všichni do výroby! Přeorganizace výrobních sil v tehdejších totalitní ČSR našťastí nedosáhla takové síly jako v komunistické Kambodži, nebo maocetungovské Číně.

Z kancelářské práce byl po únorovém převratu přeřazen František Dvořák (*1925, Horní Meziříčsko) do zemědělství k ČSSS v Českém Rudolci. Přidělená práce se mu nelíbila a tak začal uvažovat o ilegálním útěku na „západ“. Podal si žádost o přeřazení k zemědělskému podniku ve Starém Městě pod Landštějnem, který byl na hranici HP. Počítal také s tím, že při výkonu své nové profese traktoristy, musí dostat propustku do HP.⁷¹¹

Kiessewetrům do bytu, kde mi Kiessewetr ukazoval také jeden prsten, který si prý nechal. Kiessewetr řekl, že sice má v tom prsty, ale že bude lepší, když to půjde udat. Já jsem mu jeho návrh schválil. Hned jsme odešli k hostinskému Šebestovi, kterému jsme řekli že Emil Raška a Slavoj Šťastný jej vykradli a že jsme od nich dostali dva prsteny, které jsme hned Šebestovi předali. Šebesta zavolal policii /SNB/. Když přišli orgánové SNB hned zajistili Šatného a Raška a Kiessewetra si též nechali na SNB. Druhý den jej pustili domů.“

⁷⁰⁹ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 230 Ostrava, Protokol o výpovědi sepsaný s obviněným Jaroslavem Fabíkem dne 28. prosince 1951.

⁷¹⁰ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 720, Protokol o výpovědi obviněného Jindřicha Koláře sepsaný dne 4. listopadu 1951.

⁷¹¹ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 203, Trestní oznámení na Františka Dvořáka ze dne 20. prosince 1951.

Od jednoho neodsunutého sudetského Němce se dozvěděl, že nejvhodnější terén k ilegálnímu útěku je u obce Rajchěřov. Krajem se v té době šířila zpráva, že 17. listopadu 1951 je ve Starém Městě pod Landštějnem taneční zábava, to byla vhodná příležitost připravit si plán ilegálního útěku a porozhlédnout se po okolí. Z Českého Rudolce se pěšky dostal do Slavonic, Košťálkova a Rajchěřova. Protože zabloudil, zeptal se dvou žen, na návsi v Rajchěřově, kde se nachází. Zjistil že došel do svého cíle se začal se vyptávat na cestu do Dobersbergu a Starého Města pod Landštějnem. Ženám se zdál podezřelý, přivolaný manžel jedné z nich ho zadržel a setrval s ním do příchodu hlídky PS.⁷¹²

10.21 V Kaplici se promítat nebude!

František Míšek (*1932, Vídeň) byl vídeňský reemigrant, spolu s rodinou se rozhodl využít příležitosti a obsadil v roce 1947 opuštěnou zemědělskou usedlost v Kaplici. Hospodářství bylo při příchodu ve špatném stavu, cenné věci v domě byly dávno rozkradené. Do pohraničí se tehdy jezdilo pro majetek odsunutých sudetských Němců. Nově příchozí často zabrali stavení, vyrabovali ho a pak jednoduše odjeli dál. V myšlenkách Františka Míška byl pachatel jasný, obviňoval místní obyvatele, zejména komunisty.⁷¹³

V noci z 5. na 6. července 1951 se v opilosti vloupal do místního kina, zde zcela zničil nové promítačky. Cestou domů rychle vystřízlivěl, uvědomil si následky svého činu a ze strachu před odhalením se rozhodl k nelegálnímu opuštění ČSR. Téhož dne ráno se vloupal do budovy ONV Kaplice za účelem získání střelných zbraní. Po proniknutí do objektu zde však žádné nenašel.⁷¹⁴

13. července dostal písemné předvolání na místní stanici SNB k sejmutí otisků prstů, jeho čin byl prozrazen. Ještě téhož dne večer překročil ilegálně hranice do Rakouska u obce Tichá. Dojel až do Vídně, kde vyhledal svojí sestru Helenu, provdanou za Richarda Seipka. Jejich byt se nacházel v sovětské okupační zóně, dlouho u nich bez úředního nahlášení pobytu nemohl zůstat. Se švagrem se proto vydal do americké zóny, kde byl zaregistrován na rakouské policii a vyzván k spolupráci s CIC, což však odmítl. Ve Vídni začal žít normálním životem, našel si práci u stavební firmy Helbert-Lorenz.⁷¹⁵

---

⁷¹² ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 203, Protokol o výpovědi s obviněným Františkem Dvořákem sepsaný dne 26. prosince 1951.

⁷¹³ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 428, Trestní oznámení proti Františku Míškovi a Kazimíře Jasnovské ze dne 27. března 1952.

⁷¹⁴ Tamtéž.

⁷¹⁵ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněným Františkem Míškem sepsaný dne 26. března 1952.

V listopadu 1951 obdržela jeho sestra telegram o úmrtí otce, československé úřady jí návštěvu pohřbu zakázaly. Na protest proti tomu se František Míšek rozhodl opět překročit ilegálně státní hranice a na zemřelého otce se ještě naposledy podívat. 16. listopadu 1951 se stejnou cestou vrátil zpět do ČSR. Nejprve navštívil svojí sestru Ludmilu Lhotkovou (*1930, Vídeň) v obci Blansko a předal jí prstýnek pro svojí milenkou Kazimíru Jasnovskou (*1929, Smož, Polsko) z Kaplice. Z důvodu utajení zůstal u své sestry několik dní, při jeho pobytu ho často navštěvovala jeho přítelkyně, spolu se rozhodli odejít 19. listopadu zpět do Rakouska. 21. listopadu 1951 už byli u příbuzných ve Vídni.⁷¹⁶

Kazimíra Jasnovská neovládala německý jazyk, nebyla policejně přihlášena a nesehnala ve Vídni žádnou práci. 17. prosince 1951 byl ze zaměstnání propuštěn i František Míšek, následovala hádka se švagrem a bylo rozhodnuto, oba se chtěli vrátit zpět do ČSR. Hranici překročili 23. prosince 1951 ve stejných místech, kde jí přecházeli předtím a pěšky došli až k sestře Františka Míška do Blanska. Plánovali zde strávit vánoční svátky, poté se chtěli dobrovolně přihlásit a odpykat si trest za svá provinění. Následující den kolem páté hodiny odpoledne byli zatčeni příslušníky SNB v bytě jeho sestry.⁷¹⁷

Oba byli Státním soudem v Praze 30. května 1952 odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody - František Míšek na 4 roky a Kazimíra Jasnovská k 6 měsícům.⁷¹⁸

10.22 Chut' na brusinky

V Neděli 19. srpna 1951 odpoledne se v Rakousku vypravila na houby do blízkosti státní hranice u obce Haslach-Rohrbach rakouská zemědělská dělnice Marie Finková (*1919, Multepelgerwalt, okres Kaplice). Pocházela ze zemědělské rodiny, vlastnicí dříve malou hospodářskou usedlost v zaniklé obci Multerberské Chalupy v kaplickém okrese. V lednu 1946 byla s celou rodinou odsunuta do Rakouska, náhodně byla umístěna jen nedaleko svého původního bydliště v rakouské obci Spanfeld – Helfenberg.⁷¹⁹

Do blízkosti státní hranice jí vedla houbařská touha, zrovna ale nebyla sezóna a nikde nerostly. Při procházce jí upoutaly lány krásných brusinek, rostoucí na československé straně pouhých několik stovek metru od státní hranice. Nechtěla domů

⁷¹⁶ ABS Praha – Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 428, Žaloba Státního prokurátora v Praze proti Františku Míškovi a Kazimíře Jasnovské ze dne 6. května 1952.

⁷¹⁷ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněnou Kazimírou Jasnovskou ze dne 29. března 1952.

⁷¹⁸ Tamtéž, Rozsudek Státního soudu v Praze ve věci Františka Míška a Kazimíry Jasnovské ze dne 30. května 1952.

⁷¹⁹ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 646, Dílčí protokol sepsaný dne 23. srpna 1951 s předvedenou Marií Finkovou.

přijít s prázdnou, a tak se rozhodla nasbírat je na území ČSR a vrátit se zpět do Rakouska. Od této činnosti byla asi po 15 minutách vyrušena hlídkou PS, která jí zatkla.⁷²⁰

---

⁷²⁰ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 646, Návrh na zatčení Marie Finkové sepsaný v Českých Budějovicích dne 22. srpna 1951.

10.23 Cestou mi kamarád dával pít rum

Zajímavá příhoda se stala výzkumnému technikovi Strojírenského ústavu v Praze Karlu Beránkovi (*1931, Praha), v opilosti se nechal přemluvit k ilegálnímu přechodu hranic. V jeho výpovědi se dočítáme, že po životě v zahraničí netoužil. Vyhověl jen prosbě dlouholetého kamaráda Olivera Daneše, doprovázel ho k státní hranici. Při cestě vlakem 3. listopadu 1951 z Prahy do Suchdola nad Lužnicí se oba dva následkem požití alkoholu, zejména rumu, dostali do stavu, kdy „byli již tak opilí, že od té doby jim bylo jedno kam jdou“.⁷²¹

Státní hranici se jim podařilo přejít u rakouské vesnice Naglberk bez upoutání pozornosti. Po vystřízlivění si Karel Beránek uvědomil, kde se nachází, ve zlém se rozešel s Oliverem Danešem, a pokusil se dostat zpět do ČSR. U obce Gmünd se ale neprozřetelně zeptal rakouského policisty na cestu do ČSR. Byl zadržen, předán československým úřadům a Okresním soudem v Třeboni odsouzen na 1 rok odnětí svobody nepodmíněně.⁷²²

10.24 Návštěva vídeňských příbuzných

Zvědavost dvou mladých kamarádů z vesnice Opoje Otty Dóky (*1935, Opoj) a Fridolína Bartoše (*1931, Opoj) je přivedla k úmyslu navštívit příbuzné jednoho z nich, kteří bydleli v americké okupační zóně Vídně.⁷²³ Svůj útěk chtěli v klidu naplánovat někde v blízkosti státní hranice. Rozhodli se využít známosti s Marečkem z obce Hněvanov a 10. prosince 1951 se k němu vypravili vlakem na návštěvu. Hned po příjezdu se stali podezřelými a ještě než ho stačili vyhledat, byli zatřeni hlídkou PS.⁷²⁴ 7. února 1952 byli Okresním soudem v Kaplici odsouzeni na 6 měsíců odnětí svobody nepodmíněně.⁷²⁵

10.25 Sen o ranči v Americe

Dva zaměstnanci – kováři z Vítkovických železárnách v Ostravě Zdeněk Bartoníček (*1929, Lovčice) a Rudolf Koša (*1932, Levice) si chtěli splnit svoje klukovské přání, žít bezstarostně jako kovbojové v Americe z dobrodružných Rodokapsů. 19. prosince

---

⁷²¹ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 295, Protokol o výpovědi s obviněným Karlem Beránkem sepsaný dne 7. prosince 1951.

⁷²² Tamtéž, Rozsudek Okresního soudu v Třeboni ve věci Karla Beránka ze dne 11. ledna 1952.

⁷²³ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 332, Protokol o výpovědi obviněného Fridolína Bartoše ze dne 14. prosince 1951.

⁷²⁴ Tamtéž, Protokol o výpovědi obviněného Otty Dóky ze dne 14. prosince 1951.

⁷²⁵ Tamtéž, Rozsudek Okresního soudu v Kaplici ve věci Oty Dóky a Fridolína Bartoše ze dne 7. února 1952.

1951 se po návštěvě kina rozhodli realizovat svou cestu k vytouženému cíli. Následující den odjeli rychlíkem z Ostravy přes Prahu do Českých Budějovic.⁷²⁶

Plán útěku neměli vůbec připraven, na nádraží v Českých Budějovicích oslovili neznámého chlapce, který jim poradil vydat se do Českého Krumlova. Cestu absolvovali autobusem, dál se vydali pěšky. Nedaleko města se svěřili náhodnému chodci Rudolfu Mugrauerovi (*1903, Hořice)⁷²⁷ o svém úmyslu ilegálně opustit republiku. Ten jim přislíbil pomoc a odvedl je na noc do svého bytu v Českém Krumlově, kde jim poskytl stravu a ubytování. V té době již ale byli sledování příslušníky SNB a v noci kolem třetí hodiny ranní byli všichni tři při domácí razii zatčeni.⁷²⁸

---

⁷²⁶ ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 276, Protokol o výpovědi s obviněným Zdeňkem Bartoníčkem sepsaný dne 20. prosince 1951.

⁷²⁷ Tamtéž, Zápis o výpovědi s Ludvíkem Mugrauerem ze dne 22. prosince 1951.

⁷²⁸ Tamtéž, Protokol o výpovědi s obviněným Rudolfem Košou sepsaný dne 20. prosince 1951.

11. Pohraniční stráž v beletrii oficiální a samizdatové

11.1 Rozbor nejznámější beletristické literatury

Pro zkušeného historika nepředstavuje beletristická literatura žádný pramen, s nímž by bylo záhodno se zabývat a ztrácet čas. Pro oficiální literaturu o Pohraniční stráž do roku 1989 je ale právě charakteristické to, že má většinou beletristický charakter. Důležité údaje o místech a osobách jsou změněny, aby v budoucnu nebylo možné dohledat podrobnosti. Jen málo z oficiální literatury o Pohraniční stráž má ráz populárně – vědecký, proto k pochopení každodenního života u PS a dokreslení souvislostí z faktů nalezených v archivech a v odborné literatuře vydané po roce 1989 představuje tato literatura nepostradatelnou pomůcku.

Oblast Šumavy a její „menší sestry“, Novohradských hor, přitahovala pozornost mnoha spisovatelů. Roku 1960 vyšla kultovní novela Rudolfa Kalčíka **Král Šumavy**. Jednalo se o přepracovanou verzi filmového scénáře stejnojmenného filmu. Autor sám na přelomu 40. - 50. let sloužil v oblasti Šumavy, a tak pro něj nebylo velkým problémem mistrně vylíčit dobovou atmosféru a místní poměry. V jeho díle můžeme najít existencialistické prvky, které spolu s jeho povídkovým talentem učinily z tohoto díla umělecký výtvar, ke kterému vzhlíželo mnoho jeho pozdějších následovníků.

Dalším neopomenutelným, leč pro „pohraničníky“ utajeným, dílem je **Přestřelka** Jana Procházky z roku 1964. V době vzniku se stala kultovní knihou mladé generace. Poté ale byla dlouhou řadu let zakázaná a ke čtenářům se dostala teprve po „sametové revoluci“. Bravurní vylíčení příběhu o běžném životě a starostech jednoho mladého „politruka“ nás svojí humanitou a briskní dějovou kontinuitou vtahuje do víru událostí. Na prvním místě tu není ideologicky vyumělkovaná modla, ale „prostý člověk“, mající svoje starosti rozdělené mezi lásku a službu na hranicích vlasti. Všudypřítomný humor a vypravěčské umění klade jeho dílo přinejmenším na úroveň zmiňovaného Krále Šumavy.

Normalizační literatura čerpá svoje náměty především z prózy předešlého období. Vznikají romány a novely jako **Pásmo života a smrti** (Matějka Květoslav, 1979), **Šumavská bílá noc** (Petr Pavlík, 1985), **V srdci Šumavy** (František Vrbecký, 1988) a řada dalších. Celkově se dnešní literární kritika dívá na tato díla jako na méně zdařilá. Jsou zatížena strnulostí doby a unaveností z tématu. Ačkoliv se jejich autoři snaží ze všech

sil, výsledkem jsou nevkusné, odosobnělé, pravítkem vykreslené dějové konstrukty, které čtenáře příliš nezaujmu.⁷²⁹

Dvě další knihy, vztahující se k regionu, mají charakter přechodu od beletrie k populárně-vědecké publikaci. **Vystřely z hranice** (Zdeněk Šproch, 1972) jsou jakýmsi souborem reportáží a sugestivního vyprávění, přechod v mnohých pasážích není patrný. Autor věnuje stěžejní část dvěma převaděčským legendám Šumavy - Josefu Hasilovi a Janu Královi, dále agentovi CIC Josefu Zikovi, část je věnována neslavným koncům agentů CIC. Kniha je zakončena groteskním vyprávěním o hrdinném pohraničnickovi – psu Brekovi. Hlavní hrdinové a dějová linie je postavena na skutečných událostech a poukazuje na autorovu práci s dokumenty v tehdejší, pro normálního člověka nepřístupném Archivu Ministerstva vnitra. Nicméně dílčí postavy, a zejména příslušníci PS, mají změněná jména a děj je ideologicky upravován. Čtivost příběhům dodávají osobní pocity a myšlenky jednotlivých postav, které jsou však jen autorovými konstrukty a nemusí se zakládat na pravdě. Při rozhovoru s bývalým praporečným kynologem 15. bps jsem byl požádán, jestli bych ho, pokud se o něm budu ve své práci zmiňovat, jmenoval „tou pěknou přezdívkou“, co vymyslel ten spisovatel v knížce o psovi Brekovi. Po mých protestech, že nechci navazovat na „pokroucený a mlžený“ výklad dějin, jsme se k vzájemné spokojenosti dohodli na iniciálách jeho jména a příjmení.

V **Příbězích věrnosti a cti** (Ota Holub, 1987) je znatelný desetiletý odstup a větší uvolnění, nenechávající však čtenáře na pochybách, na čí straně je pravda a zákon a kdo je ten špatný. Postavy a děj je zde totožný se skutečností v hlavní i vedlejší dějové linii. Jedná se o příběhy „mimořádných událostí“ na hranici, zejména akcí PS proti narušitelům, většinou agentům. Jména jsou nezměněna, časový odstup - příběhy se odehrávají v padesátých letech minulého století, zaručoval jistou anonymitu. Většina hrdinů „ze správné strany“ byla v incidentech zabita a později in memoriam vyznamenána. Kniha se měla stát síní slávy pro glorifikované mrtvé nebo zraněné příslušníky PS. V textu se objevuje přímá řeč, myšlenky osob a samozřejmě všepřítomná ideologie. Tyto okolnosti staví dílo bohužel opět do kategorie beletrie. Jedna kapitola, zmiňovaná v této knížce, pojednává o incidentu, který se stal na vlakovém nádraží ve Veselí nad Lužnicí. K tomuto případu se mi podařilo dohledat v ABS vyšetřovací spis a sám jsem byl zvědavý, kde je vlastně pravda...

---

⁷²⁹ Jiří STANĚK, Česká próza, in: T. JÍLEK – A. JÍLKOVÁ (edd.), *Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu*, Praha 2006, s. 133-140.

11.2 Lákavá vidina jednoho uprchlíka stát se agentem

Samotného mě zajímalo, nakolik ideologií prodchnutá beletrie o PS minulého režimu pokrcovala historickou skutečnost. Anebo se jí naopak držela? Příležitost se naskytla, když jsem četl knihu Příběhy věrnosti a cti.⁷³⁰ Jedna kapitola pojednává o incidentu, na nádraží ve Veselí nad Lužnicí. Přesné datum události zde zmíněno není, nicméně pro výstrahu je zmíněno datum hlavního přelíčení v té době „nechvalně proslulého“ Státního soudu v Praze, 13. července 1951. To samo o sobě neznamenal žádný velký pokrok v mém pátrání, ale alespoň mě to ukotvilo přibližně v čase. Z nepřímých dedukcí jsem dal dohromady přibližný rok narození pachatele – agenta, který způsobil na jinak klidném nádraží poměrně velký rozruch. Celé jméno agenta bylo v jedné větě také zmíněno, a tak nebyl důvod, proč se nepokusit tuto osobu dohledat v archivu.

Zprvu jsem byl skeptický ke kladnému vyřízení mé žádosti. Domníval jsem se, že jméno bude úmyslně změněno nebo, že podobných jmen se stejným datem narození v toleranci kolem 10-ti let bude velké množství. Nalezena byla však pouze jedna osoba, která odpovídala zadanému profilu. Po prostudování jsem zjistil, že se jedná skutečně o osobu, která vystupuje v příběhu.

Příběh pana Lubomíra Koukala (*1925 v Mohelnici)⁷³¹ začíná v knize rozhovorem s verbířem CIC v uprchlickém táboře poblíž Salzburgu. Tato osoba je zde líčena jako představitel buržoazní, bohaté, práce neznalé společnosti.⁷³² Uprchlík je zde vykreslován jako snílek o „pozlátku západu“, který však dopadl do tvrdé reality uprchlického tábora.⁷³³ Jako „snadnou“ práci mu zpravodajský důstojník nabízí špionážní práci v Československu za výhodných finančních podmínek.⁷³⁴

Vyzdvihována je emigrantova nenávisť ke komunistickému režimu.⁷³⁵ Konec jejich schůzky je ve znamení souhlasu s jeho budoucí agentskou budoucností.

⁷³⁰ Alois CÍSAŘ, Příběhy věrnosti, Praha 1987, s. 152-161.

⁷³¹ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Trestní oznámení proti Lubomíru Koukalovi a Aleně Fischerové.

⁷³² A. CÍSAŘ, c.d., s. 152.: „Elegantně oblečený asi čtyřicetiletý muž se zvrátil do pohodlného křesla. Vytáhl z kapsy krabičku cigaret, obratným cvrknutím si jednu podal, cvakl zlatým zapalovačem a vyfoukl kouř směrem ke stropu...Pěstěná ruka se zapalovačem se natáhla přes stůl.“

⁷³³ Tamtéž.: „... takle nějak si sám sebe představoval, když ještě tam, v Československu spřádal se svými přáteli plány útěku na Západ. Mít kapsu plnou dolarů, kouřit nejdražší cigarety, být obdivován, být znovu pánem...nové cvaknutí a Lubomír Koukal, živořící se svou snoubenkou v uprchlickém táboře poblíž Salzburgu, lačně vtáhl kouř.“

⁷³⁴ Tamtéž.: „Můžete mít peníze, krásný byt, auto, ženy, ovšem...musíte si to zasloužit.“

⁷³⁵ Tamtéž., s. 153.: „Já bych nikdy nemohl svou práci podporovat ty, kteří nám sebrali hotel a kteří brání soukromému podnikání. Nemohu žít v zemi, kde není svoboda a demokracie... Protože nenávidím komunistický režim!“

Společnost v táboře mu dělala jeho snoubenka, v díle označená jako Alka (Alena Fischerová, *1930 v Praze),⁷³⁶ která k němu přichází až později po jeho zdařilém útěku. Ve všech beletristických příbězích je postoj muže k jeho protějšku vykreslován co možná nejhůře. Domnívám, se že se tak děje z toho důvodu, že se autoři snažili o vykreslení prohnanosti a špatného charakteru hlavního hrdiny - padoucha. S něčím podobným se setkáváme i zde.⁷³⁷

Po informativním setkání se stává agentem - chodcem s úkoly na území Československé republiky, prochází výcvikem v topografii, střelbě, fotografování a je připraven k provedení akce proti komunismu.⁷³⁸

Zastavme se u období, které předcházelo jeho pobytu se snoubenkou Alenou v uprchlickém táboře IRO u Salcburku. Nechme hovořit oficiální prameny z ABS a to konkrétně vyšetřovací spis V 2238 MV.

Dětství prožíval v rodině bývalého nájemce restaurace. Vystudoval obecnou, střední školu a začal studovat vysokou školu hospodářských věd v Praze. Prostředí, ve kterém byl vychováván, stejně jako vzdělání, které se mu dostalo, ho nenechávalo na pochybách v názoru na komunismus a demokracii. Jeho nevlastní bratr Miroslav Janík odešel ilegálně v roce 1948 do Austrálie.⁷³⁹ Od dubna 1950 se společně se svým kolegou, bývalým asistentem vysoké školy hospodářských věd, vyloučeným při komunistických prověrkách, Tomášem Chrzanovským a profesorem tělovýchovy Ladislavem Novákem, pokoušejí domlouvat útěk z Československa. Plány ale končí většinou nezdarem.⁷⁴⁰

Na Nový rok 1951 se všichni domluví na ilegálním odchodu, vyjedou rychlíkem směrem z Prahy na České Budějovice, ale po celkovém zvážení situace upouštějí od plánu a vystupují v Táboře. Vrací se zpátky.⁷⁴¹

Zlom v jeho životě nastal v neděli 8. ledna 1951, kdy už jen s Chrzanovským odchází ilegálně za hranice v prostoru Chlumu u Třeboně. Dále pobývá v táboře IRO v Salzburgu. Vstupuje ve styk se zástupci cizí zpravodajské služby a sjednává s nimi své zpravodajské úkoly. S určitostí se nedá tvrdit, že se jedná o americkou CIC, nicméně jisté

---

⁷³⁶ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Trestní oznámení proti Lubomíru Koukalovi a Aleně Fischerové.

⁷³⁷ A. CÍSAŘ, c.d., s. 154-155.: „Bylo ode mě neprozřetelné, že jsem ji sem vytáhl...provedl jsem hloupost, když jsem ji sem vytáhl, pomyslí si. Více než lítost z osudu, který dívce připravil, ho však mrzelo to, že se o ni musí starat.“

⁷³⁸ Tamtéž, s. 157.: „Samozřejmě, významnou součástí výcviku bylo živení a prohlubování nenávisti ke komunistickému režimu v ČSR i dalších státech východní Evropy.“

⁷³⁹ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Životopis Lubomíra Koukala ze dne 2. května 1951.

⁷⁴⁰ Tamtéž, Protokol o výpovědi Lubomíra Koukala ze dne 10. května 1951.

⁷⁴¹ Tamtéž, Trestní oznámení proti Lubomíru Koukalovi a Aleně Fischerové.

okolnosti jako plat v dolarech a perspektivista dalšího výcviku v USA tomu nasvědčují. Spolu s ním v táboře pobývá i jeho snoubenka a profesor Novák se svou manželkou.⁷⁴²

Pro potřebu pobytu v Rakousku si sehnal zfalšovaný průkaz na jméno Walter Porkert. Byl mu přidělen úkol dostat se do Československa a odeslat na jakékoliv poště aktovku dopisů, obsahující letáky proti komunistickému režimu. Měl koupit dále několik speciálních map česko - polského pohraničí, mapu a automapu ČSR. Hlavně se měl pokusit sehnat celé potravinové lístky pro pozdější padělání v zahraničí. Za jednu cestu měl po návratu obdržet 300 dolarů. Na své cestě měl navštívit několik rodin a vyřídít jim pozdravy a vzkazy.⁷⁴³

11.3 S pistolí v kapse

Další část příběhu je již shodná s protokolem ze zápisu jeho výpovědi. 31. března 1951 se uskutečňuje schůzka v nádražní restauraci v Salzburgu. Tam byly dohodnuty podrobnosti celé akce, seznámil se zde také se svým společníkem, služebně starším agentem, a jistou nenápadnou ženou středních let, která jim má ve Vídni předat aktovku s dopisy.⁷⁴⁴

O den později skutečně dochází k předání brašen a agentům zbývá už jen to nejtěžší, překročit hranice do Československé republiky.

1. dubna 1951 odjíždějí autobusem z Vídně a ještě ten den večer překračují v prostoru Chlumu u Třeboně státní hranice. Druhý den ráno dojdou společně k vlakovému nádraží Chlum u Třeboně. Odtud už společně nepokračují. Domluvili si sraz na 18. a 20. hodinu v týž den, a v případě nouze o 24 hodin později.⁷⁴⁵

Agent - chodec Koukal pak chce pokračovat vlakem do Prahy. Plán mu ze začátku vychází. Bez problémů se dostane lokálkou do Veselí – Meziměstí, kde musí hodinu čekat na přípoj na Prahu. Tato hodina čekání ho v konečném důsledku nakonec stojí to nejcennější co má - vlastní život.

---

⁷⁴² ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Dodatkový protokol s Lubomírem Koukalem ze dne 25.června 1951.

⁷⁴³ Tamtéž, Zápis o výpovědi s Lubomírem Koukalem ze dne 23. dubna 1951.

⁷⁴⁴ Tamtéž, Zápis o výpovědi s Lubomírem Koukalem ze dne 3. dubna 1951.

⁷⁴⁵ Tamtéž, Zápis o výpovědi s Lubomírem Koukalem ze dne 10. dubna 1951.

11.4 Agent nesplnil úkol

Poslední část beletristického zpracování je dějově opět stejná s protokolem. Při příjezdu lokálky v 7:35 do stanice vystoupil agent Koukal z vlaku mezi posledními. Když přecházel směrem k perónům, všiml si ho štábní strážmistr SNB Václav Kronika a mladší strážmistr František Vančura. Byl vyzván k předložení osobního průkazu. Ten však neměl, a tak jim ukázal vysokoškolský index a řidičský průkaz. Vymluvil se nato, že hledal v Chlumu ubytování, protože tam bude pracovat u státních statků jako úředník.⁷⁴⁶

Popravdě se nejednalo o pohotový zásah náhodné hlídky. Předem byl na stanici SNB ve Veselí nad Lužnicí hlášen popis podezřelého muže ve vlaku od PS útvaru Chlum. K provedení zadržení muže byli velitelem stanice SNB ve Veselí nad Lužnicí vysláni na nádraží v 7:17 hod. starší strážmistr Václav Kronika a strážmistr František Vančura.⁷⁴⁷

Výmluva i osobní průkazy se zdály příslušníkům nedostatečné, a tak agenta Koukala vyzvali, aby je následoval do nádražní budovy. Aktovku s dopisy našťestí nechal v odstavené lokálce, a tak se prozatím nemusel ničeho bát, alespoň si to myslel. Po příchodu do místnosti byl podroben osobní prohlídce. V druhé aktovce, kterou měl agent Koukal u sebe, byly nalezeny mokré lyžařské boty. Nakonec mu nezbylo nic jiného, než že se snažil vymluvit na pokus o přechod hranice. Od úmyslu ale prý upustil, takže by kvůli tomu nechtěl mít problém. Prosil je, aby na věc zapomněli a nechali ho jít, což však oba strážmistři SNB odmítli a rozhodli se postupovat podle služebních předpisů.⁷⁴⁸

Agent Koukal poznal, že mu zbývá poslední možnost jak se z této situace dostat. Pokusil se oba paralyzovat svou pistolí značky Steier ráže 8 mm, kterou dostal pro případ nutnosti. Sáhl tedy do náprsní kapsy a s výkřikem „Ruce vzhůru...!“ vytáhl pistolí. Nedopatřením se ale stalo, že hlaveň nebyla namířena na příslušníky SNB, ale na samotného agenta.⁷⁴⁹

Okolnosti se pokusil využít mladší strážmistr František Vančura a vrhl se na něj. Nastala rvačka, při níž bylo vypáleno z agentovi pistole několik ran. Oba příslušníci SNB byli raněni. Když Lubomír Koukal viděl co způsobil, pokusil se o sebevraždu. Měl smůlu, vzpříčil se mu totiž náboj v pistolí. Zoufale se tedy vrhnul po služební pistolí jednoho z postřelených příslušníků SNB. Muž se však probral a pokusil se mu v tom zabránit.

⁷⁴⁶ ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Pokračování ve výpovědi Lubomíra Koukala ze dne 13. dubna 1951.

⁷⁴⁷ Tamtéž, Koukal, Lubomír – agent CIC - zpráva, č.j. A-165-51.

⁷⁴⁸ Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Vančury ze dne 26. května 1951.

⁷⁴⁹ Tamtéž, Lubomír Koukal – agent CIC - zadržení, č.j. A-1628-51.

Situace se vyřešila, když do místnosti přišel železničář Josef Čech a důstojník s vojáky, kteří pachatele zajistili a zatkli.⁷⁵⁰

Oba příslušníci SNB byli okamžitě ošetřeni v nádražní ošetřovně MUDr. Korandou z Veselí nad Lužnicí a převezeni sanitním autem do tábořské nemocnice, kde se ihned podrobili operaci. Hůře dopadl štábní strážmistr Václav Kronika, který měl průstřel ramene a pánve, tlustého střeva a pánevních žil.⁷⁵¹ Z lékařské zprávy čteme, že krátce po operačním zákroku 2. dubna 1951 podlehl svým těžkým zraněním. In memoriam byl povýšen na vrchního strážmistra.⁷⁵²

Jeho kolega strážmistr František Vančura měl střelné poranění v oblasti břicha a prostřelený močový měchýř.⁷⁵³ Přestože jeho zranění byla těžká, po operaci a dvouměsíční rekonvalescenci se nakonec uzdravil.⁷⁵⁴

Klíčového momentu vzpříčení náboje v pistoli využila oficiální beletristická literatura k vykreslení chladnokrevnosti útočícího agenta.⁷⁵⁵ Tímto posledním nábojem se agent Koukal smažil pravděpodobně uniknout neblahému osudu, který ho čekal. Tuto okolnost potvrzuje nepřímo i strážmistr František Vančura ve své výpovědi.⁷⁵⁶

O přesném potrestání tohoto agenta se v beletrii příliš nedočteme.⁷⁵⁷ 13. července vyslechl obviněný Lubomír Koukal rozsudek smrti.⁷⁵⁸ Proti rozsudku se hned odvolal k Nejvyššímu soudu v Praze. Odvolací soud zasedl 24. srpna 1951 a v neveřejném zasedání⁷⁵⁹ jeho odvolání označil za bezdůvodné a zamítl jej.⁷⁶⁰ Rozsudek byl bezodkladně vykonán.

---

⁷⁵⁰ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Zápis o výpovědi svědka Josefa Čecha pro stanici SNB Veselí nad Lužnicí ze dne 2. dubna 1951.

⁷⁵¹ Tamtéž, Státní oblastní nemocnice v Táboře – potvrzení o stavu štábního strážmistra SNB Václava Kroniky při přijetí do nemocnice.

⁷⁵² Tamtéž, Státní oblastní nemocnice v Táboře - Táboře – oznámení úrazu štábního strážmistra SNB Václava Kroniky pro velitelství SNB ve Veselí nad Lužnicí.

⁷⁵³ Tamtéž, Státní oblastní nemocnice v Táboře – potvrzení o stavu strážmistra SNB Františka Vančury při přijetí do nemocnice.

⁷⁵⁴ Tamtéž, Státní oblastní nemocnice v Táboře – potvrzení pro Státní soud v Praze ohledně zranění strážmistra SNB Františka Vančury.

⁷⁵⁵ A. CÍSAŘ, c.d., s. 160.: „Mezitím, se vzpamatoval strážmistr Vančura, a přestože byl těžce raněný, vstal a pokusil se vyrvat agentovi pistoli z ruky. Ztrácel však rychle síly a Koukalovi se podařilo srazit ho znovu k zemi. Zamířil na jeho hlavu a stiskl spoušť. Rána nevyšla. V pistoli se vzpříčil náboj.“

⁷⁵⁶ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Zápis o výpovědi s Františkem Vančurou pro stanici SNB ve Veselí Mezimostí ze 26. května 1951.: „Pamatuji se, že při rvačce o pistoli Koukal řekl, že „jednu pro sebe“, nepamatuji se však zda se snažil o sebevraždu a nevím co tím myslel.“

⁷⁵⁷ A. CÍSAŘ, c.d., s. 161.: „Státní soud v Praze vynesl v hlavním líčení, konaném 13. července 1951, nad agentem a vrahem přísný trest.“

⁷⁵⁸ ABS Praha - Siwiewcova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV, Lubomír Koukal – Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 13. července 1951.

⁷⁵⁹ Tamtéž, Usnesení o vyloučení veřejnosti po celé odvolací řízení.

⁷⁶⁰ Tamtéž, Usnesení po provedeném odvolacím řízení ze dne 24. srpna 1951 Státním soudem Praha ve věci obviněného Lubomíra Koukala.

Taková už byla doba 50. let v Československu. Na tomto místě nezbyvá než ocitovat trefně mířenou poslední větu beletristického zpracování příběhu: „Nová republika se musela tvrdě bránit proti vnějším i vnitřním nepřátelům.“

Musíme také zmínit obecné povědomí o této události, které bylo z důvodu utajení mezi obyvatelstvem až do vydání této beletristické knihy v 80. letech 20. století téměř nulové. Vznikalo tak několik verzí incidentu s různým počtem mrtvých. Ty se pak ústně šířily a ještě dále pozměňovaly. Nelze se proto divit, že i velitel roty Krakonoš,⁷⁶¹ který do funkce nastoupil až v září 1958, na událost vzpomíná ve svých pamětech jako na ozbrojený střet, při kterém, dříve než byl zastřelen sám narušitel, byl postřelen jeden člen hlídky a jeden železničář.⁷⁶²

Svérazným příkladem moderní polistopadové pohraničářské literatury z oblasti Novohradských hor je dílo **Druhá Šumava i Šumava** (Radomil Marek, 2005). Kniha přibližuje dobu, osudy strážců hranic a osob toužících po svobodě. V několika kapitolách, nazvaných podle míst na Novohradsku, vypráví autor příběhy s tematikou ilegálních přechodů. Příhody jsou doplněny básničkami a osobitými ilustracemi. Věrohodná je jen první příhoda samotného autora, ve které je zachycena osobní vzpomínka na nepříjemnosti se zapomenutým občanským průkazem. U ostatních příběhů jsou místa a jména změněna tak, že se nedá zjistit do jaké míry se zakládají na pravdě.

---

⁷⁶¹ J. KRÁTKÝ, Kluk z polenského zámku III. – VI., s. 148.: „K úkolům naší roty patřila kontrola osob ve vlakových soupravách, jezdících na trati Veselí nad Lužnicí – České Velenice. Kontrola byla prováděna v úseku Třeboň – České Velenice dvoučlennou hlídkou vedenou poddůstojníkem. Jejím úkolem byla zadržet všechny osoby jedoucí vlakem, které se nemohly prokázat řádnými osobními doklady či byly jinak podezřelé svým výskytem v blízkosti státní hranice.“

⁷⁶² Tamtéž, s. 149.: „Hůře dopadla jiná hlídka, která se dostala do střetu s ozbrojeným narušitelem přímo na stanici Veselí nad Lužnicí, kdy byl postřelen jeden člen hlídky a jeden železničář dříve než byl zastřelen sám narušitel, který přešel vlakem státní hranici z Rakouska.“

Závěr

Od počátku mi bylo jasné, že se jedná o poměrně kontroverzní téma, které dodnes vyvolává v mnohých lidech silné emoce a nepříjemné vzpomínky. Totalitní komunistický režim se účelově snažil v lidech vyvolat pocit černobílé viděného světa, který bohužel u mnohých přetrvává dodnes.

Téma studené války v česko - rakouském příhraničí jsem zpracoval pohledem osoby, která éru bipolárně rozděleného světa prakticky nezažila. K poznání pravých příčin věcí jsem byl odkázán na zprostředkované prameny, odbornou literaturu a vyprávění očitých svědků. Množství nových a odtajněných informací jsem musel podrobit pečlivé kritice. Na základě získaných údajů a skutečností jsem se snažil vyhledat dosud žijící pamětníky. Pro tvorbu tohoto textu byla použita syntéza z široké základny různých zdrojů.

Za dobu fungování PS se na rps vystřídalo několik desítek tisíc vojáků základní vojenské služby, kteří nemohli ovlivnit svoje umístění a nepřímo se stali pilíři totalitního režimu. Tíha této nevděčné služby je mnohdy ovlivnila na celý život. Stali se rukojmím komunistického režimu, přitom touhou většiny z nich nebylo střežit státní hranice a střílet na narušitele, ale vrátit se zpět k rodinám, přítelkyním, zkrátka do civilního života.

Vedení PS si dobře uvědomovalo postavení a citové vazby vojáků ZVS nasazených u PS, při motivaci k OSH bylo neeticky využíváno právě těchto společenských vztahů. Odměnou za dobré plnění povinností byla několikadenní dovolená s možností navštívit blízké, pro vítěze soutěží byly organizovány rodinné srazy, zasílaly se pochvalné dopisy rodičům.

Atmosféra na rps byla více než napjatá. Štvavá propaganda KSČ, ideově pozměněné příběhy o krvelačných agentech a rezidenti VI. kontrarozvědného oddělení PS způsobovali, že jistý svou pozicí si mnohdy nebyl ani sám velitel rps. Nevyzrálé osobnosti mladých odvedenců si jen stěží uvědomovaly, jakým ideálům vlastně slouží a k čemu se propůjčují. Vše brali jako nutnou společenskou smlouvu – službu státu, jejímž naplněním byl vysněný civil.

Služba u PS byla od počátku prováděna ve prospěch nedobré věci – zejména v oblasti potlačování základních lidských práv a svobod člověka a podpory totalitní komunistické diktatury. Vojáci z povolání všech funkcí v té době ale tak neuvažovali, rozhodli se obětovat svůj život ve prospěch vlasteneckých ideálů a službě vlasti, v duchu tehdejší propagandy o budoucím komunistickém ráji. Někteří vykonávali bezmyšlenkovitě

rozkazy a směrnice, takové počínání končilo v mnohých případech pro osoby pokoušející se překonat hranice fatálně.

Těžko lze uvěřit, že prapůvodce všeho - Komunistická strana Čech a Moravy, pluralitní forma dřívější totalitní Komunistické strany Československa, která se dodnes neskrytě hlásí k marxistické teorii komunistického hnutí, stále existuje a má v ČR silnou podporu veřejnosti.

V první části mé diplomové práce jsem se pokusil s pomocí odborné literatury a nepublikovaných archivních pramenů vykreslit dění na státní hranici v oblasti Novohradských hor od nejstarších dob až po současnost, zmínit významné mezníky v historii tohoto kraje a čtenáři umožnit celkový obraz o životě ve zdejších pohraničí.

Další kapitola obsahuje nástin služby při OSH a života na rps, její základ tvoří vzpomínky pamětníků z řad důstojníků PS. Koncipována je spíše jako úvod do problematiky, jednotlivé činnosti PS jsou pak vztaženy na zájmový region Novohradských hor.

Podobného zaměření jsou i části pojednávající o vzájemné spolupráci PS a civilního obyvatelstva, vše je dobře doloženo na příkladech jednotlivých obcí v regionu. Dopodrobna je zde, na základě vyprávění očitých svědků a odborné literatury vykreslena činnost PO MSH, PPS a MPPS.

Ve studii jsem se zároveň pokusil zachytit konkrétní umístění rps a popsat specifika výkonu OSH u 15. bps. Těžiště práce bylo v zachycení osudů zadržených a zabitých osob ve zdejším regionu v souvislosti se státní hranicí a III. protikomunistickým odbojem. Práce se neomezuje jen na zveřejnění příběhů bezbranných běženců, ale informuje i o ozbrojených agentech a příslušnících PS, o nichž se v současnosti příliš nemluví. V tabulkové části příloh můžeme nalézt výčet osob zadržených PS, sezónnost a směr migračních pohybů. Na základě studia odtajněných materiálů se mi podařilo vyvrátit fámu o trestné činnosti většiny emigrantů v 70. a 80. letech 20. století.

Mnohé oblasti působení PS zůstávají zatím nezpracovány, jedná se zejména o činnost II. zpravodajského oddělení PS, VI. kontrarozvědného oddělení PS, statistiky vojáků základní služby a mimořádné událostí u PS.

Doufám, že nové poznatky a dlouhou dobu utajované materiály potěší všechny, které zajímá problematika PS, dění v jihočeském regionu za „studené války“, příběhy běženců na česko - rakouské státní hranici a osudy občanů bojujících s totalitní mocí.

Seznam literatury

1. Nevydané prameny

Archiv bezpečnostních složek Praha – Siwiecova

V/ČB, sign. 17932, Jan Hošek.

V/ČB, sign. V 820, „Svatá Otýlie“.

V/ČB, sign. 1481 Brno, Miroslav Rubák, Josef Dufek, Karel Vláčil.

V/ČB sign. V 60 ČB, Karel Pečenka.

V/ČB, sign. 2214 Ostrava, Jan Dajčara.

V/ČB, sign. 149 ČB, Jan Gora.

V/ČB, sign. 150 ČB, Marie Herdová.

V/ČB, sign. 229 ČB, Hynek Zimmel, Jan Jinderle.

V/ČB, sign. 226 ČB, Josef Čep.

V/ČB, sign. V 117 ČB, Jan Soldán, Božena Soldánová, Soňa Doležalová.

V/ČB, sign. V 520 ČB, Josef Podhora.

V/ČB, sign. V 676 ČB, Antonín Janeček.

V/ČB, sign. V 679 ČB, Mario Chinagli, Ansaldo di Antonio Fagioli.

V/ČB, sign. V 1040 ČB, Marie Hetfleischová, Tibor Zloch.

V/ČB, sign. 271 ČB, Josef Bednář, Jaroslav Praum.

V/ČB, sign. 335, Eduard Cerar.

V/ČB, sign. 166 ČB, Fridrich Kuželovský, Arnošt Kamberský.

V/ČB, sign. 185 ČB, Marie Gläserová.

V/ČB, sign. 230 Ostrava, Miroslav Kieseewettr, František Bolck, Jaroslav Fabík.

V/ČB, sign. 720, Jindřich Kolář.

V/ČB, sign. 203, František Dvořák.

V/ČB, sign. V 428, František Míšek, Kazimíra Jasnovská.

V/ČB, sign. V 646, Marie Finková.

V/ČB, sign. V 295, Karel Beránek.

V/ČB, sign. V 332, Fridolín Bartoš, Otta Dóka.

V/ČB, sign. V 276, Zdeněk Bartoníček, Rudolf Koša, Ludvík Mugrauer.

V/ČB, sign. V 2238 MV, Lubomír Koukal, Alena Fischerová.

Archiv bezpečnostních složek Praha – Na Struze

sign. 310-100-1, Armado Caputo.

inv. č. 140, Přírůstky „Přehledy zadržovaných narušitelů 1950-1992“.

Přírůstky „Letecké snímky rps“.

Přírůstky „Zběži PS“.

sign. H - 340, Jan Král.

sign. 310-100-4.

Archiv bezpečnostních složek Brno – Kanice

MNO VPS, kart. 224.

2358 - VR, inv. č. 495.

MNO VPS, kart. 273.

2358 - VR, inv. č. 462.

A 2/1, inv. č. 460.

2358 - VR, inv. č. 452.

A 32, kart. 7.

2358 - VR, inv. č. 321.

HS PS OSH, A/20.

2358 - VR, inv. č. 302.

HS PS OSH, A/19.

2358 - VR, inv. č. 298.

HS PS OSH, A/15.

2358 - VR, inv. č. 224.

HS PS OSH, A/16.

2358 - VR, inv. č. 223.

HS PS OSH, A/21.

2358 - VR, inv. č. 182.

2358 - VR, kart.105, RVPS 00171.

2358 - VR, inv. č. 166.

2358 - VR, inv. č. 649.

2358 - VR, inv. č. 20.

2358 - VR, inv. č. 599.

2358 - VR, inv. č. 19.

2358 - VR, Informace o připravované konferenci PPS ve dnech 6. - 7. srpna 1982.

2358 - VR, Opatření ke zvýšení spolupráce PPS na ochraně OSH, 1980.

2358 - VR, Plán zabezpečení VII. celostátní konference PPS ve dnech 1. - 2. srpna 1985.

2358 - VR, Návrh na novelizaci předpisů o hraničním pásmu, PPS a činnosti PS a MV.

2358 - VR, Návrh vyhlášky FMV o PPS bod č. 3.

2357/HS PS OSH, bal. 16.

2357/VPS, kart. 18.

2357, kart. 703.

2357, kart. 412.

2357, kart. 359.

2357, kart.105, RVPS 00171.

2357, kart. 59.

2357, kart. 17.

2357, kart. 7.

2357, Příspěvek sektoru I/1 ke zprávě o činnosti PS útvaru 9600.

2357, RMV č. 129.

2348, kart. 17.

2357, RMV č. 113.

2348, kart. 8.

2357, RMV č. 35.

HS PS OSH, A/21.

2357, RMV č. 25.

HS PS OSH, A/19.

2357, RMV č. 20.

HS PS OSH, A/16.

2357, RMV č. 17.

HS PS OSH, A/15.

2357, RVPS č. 25, 1973.

č.j. 15/1 taj., Ustanovení o pohraničním území, 1950.

Vojenská kronika Poběžovické brigády, 1951-1956.

Přepis pohraniční služby PS-1-1, Praha 1956, s. 69-70.

Historie a současnost svazku Pohraniční stráže v Chebu.

Zásady pro výkon preventivní služby u PS, nedatováno.

Návrh vyhlášky FMV o PPS bod č. 3.

Hlavné velitelstvo ZNB Praha A 17, inv. č. 111.

Hlavní velitelství SNB Praha A 17, inv. č. 304-164-3.

§ 10 zák. čís. 1969/1951 Sb. o ochraně státních hranic.

č.j. 005/PS-4/72.

MNO VPS, kart. 606.

inv. j. 139, č.j. 465, PS SNB.

inv. č. I-41 taj.

inv. č. 13-72.

Výnos 005/PS-1/72.

V/ČB, sign. V 1037 MV, František Vítů.

Státní okresní archiv Český Krumlov

MNV Cetviny, sign. II-3, kart. 1.

MNV Pohoří na Šumavě, sign. VIII-1, kart. 4.

MNV Pohorská Ves, sign. VII-4, kart. 5.

MNV Horní Dvořiště, sign. IV-3, kart. 3.

Státní oblastní archiv v Třeboní - pracoviště Český Krumlov

ROH - závodní výbor, Lesní závod Kaplice, VI-A.

Vojenský historický archiv

MMO – SM, sign. 280/68.

MMO – SM, sign. 269.

MMO – SM, sign. 43/1-25.

Národní archiv

ÚV KSČ.

2. Vydané prameny

Edice

BOHÁČEK, M. - HOŠEK, V. (edd.), Šumava: příroda – historie – život, Praha 2003.

DUDÁK, V. (ed.), Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život, Praha 2006.

DUDÁK, V. – DUDÁKOVÁ, A. (edd.), Český les: příroda – historie – život, Praha 2005.

JÍLEK, T. – JÍLKOVÁ, A. (edd.), Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989, Praha 2006.

KOMLOSY, A. (Hg.), Industrie. Kultur. Mühlviertel – Waldviertel - Südböhmen. Reisen im Grenzland, Wien 1995.

KOMLOSY, A., BŮŽEK, V., SVÁTEK, F. (edd.), Kultury na hranici. Jižní Čechy - Jižní Morava - Waldviertel - Weinviertel, Wien, Waidhofen an der Thaya 1995.

KROUTVOR, J. – SCHNEIDER, M. (edd.), Putování, Praha 2004.

WINKELBAUER, T. (Hg.), Kontakte und Konflikte. Böhmen, Mähren und Österreich: Aspekte eines Jahrtausends gemeinsamer Geschichte. Referate des Symposiums Verbindendes und Trennendes an der Grenze III vom 24. bis 27. Oktober in Zwettel. Schriftenreihe des Waldviertler Heimatbundes Bd. 36, Horn - Waidhofen an der Thaya 1993.

Dobový tisk

Pohraničník z ledna 1976.

Hlasy Novohradska, duben – květen 1980.

Kronika města Nové Hrady.

Soukromý archiv autora

V diplomové práci jsou zařazeny přepisy audiozáznamů pamětníků: Stanislav Kysilka, J. K., F. L., F.P., Z. V., K. H., J. D., M. R., P. K., A. D., F. V., J. E., A. D. a M. O.

3. Literatura

ANDRESKA, J., Šumavské solné stezky, Praha 1994.

BAHOUNEK, T., Čtyři pohledy na interrupci, Ostrava 2007.

BARTOŠ, J., Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945, Praha 1986.

BENEŠ, J., Finanční stráž československá 1918-1938, Dvůr Králové nad Labem 2005.

BŘEZAN, V., Životy posledních Rožmberků I. a II. díl, Praha 1985.

CABOVSKÁ, Z., Česko-bavorská hranice v letech 1948–1989, Diplomová práce, Plzeň 2005.

DUBÁNEK, M., LAKOSIL, J., MINAŘÍK, P., Utajená obrana železné opony: československé opevnění 1945-1964, Praha 2008.

HADRAVA, M., Četnictvo za dob našich prababiček a pradědů, Diplomová práce, České Budějovice 2007.

HOKR, V., Paměti Vitorazska: Novohradsko, Třeboňsko, Waldviertel, Nové Hrady 2003.

JIRÁK, J., Na stezkách krále Šumavy, Domažlice 2005.

KALBÁČ, A., Vitorazsko, Praha 1919.

KOL., Mühl- a Waldviertel, Novohradské hory, Český Krumlov, Třeboň a okolí, Krumau, Wittingau, Gratzen und Umgebung, Plzeň 1992.

KOL., Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo - českých dějin 19. a 20. století, Praha 1996.

KOL., Českokrumlovsko 1918 - 1968. Sborník vzpomínek a článků, Český Krumlov 1968.

KOL., Kronika ochrany československých hranic v letech 1945 – 1990, Praha 2004.

KOL., Vojenské dějiny Československa V. díl., Praha 1989.

- KOL., Vývoj SNB a Vojsk NV v letech 1948-1960, Praha 1978.
- KOLEČKÁŘ, V. – MÍKA, V., Mladí strážci hranic, Praha 1982.
- KRÁTKÝ, J., Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti, Ústí nad Orlicí 2008.
- KROUTVOR, J. – SCHNEIDER, M. (edd.), Putování, Praha 2004.
- KUČA, K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. díl., Praha 1996.
- MAREK, J., Smrt v celním pásmu, Cheb 2000.
- MAŠEK, J., Disidenti naostro, České Budějovice 2008.
- PECKA, J., Na demarkační čáře, Praha 1995.
- PEK, J., Kronika Šumavských hvozdů, Vimperk 1998.
- PEPRNÝ, K., Pohraniční služba, Praha 1962.
- PULEC, M., Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy usmrcených na státních hranicích 1945-1989, Praha 2006.
- SEDLÁČEK, A., Hrady, zámky a tvrze království Českého III. díl, Praha 1883.
- SEDLÁČEK, A., Místopisný historický slovník království Českého, Praha 1909.
- ŠEFRANÝ, S. a KOL., Dnem i nocí, Praha 1986.
- VANĚK, P., Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955, Praha 2008.
- VANĚK, M., MÜCKE, P., PELIKÁNOVÁ, H., Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie, Praha 2007.
- VÁŇA, Z., Svět dávných Slovanů, Praha 1983.

4. Internet

www.klub-pohranici.cz

www.kpv-cr.cz

www.klaudyancz.cz

www.mvcr.cz

www.novohradky.info

www.ceskatelevize.cz

www.ropiky.net

www.fortifikace.net

www.vojenstvi.cz

www.czs0.cz

www.hotelnovehrady.cz

www.ing-rtw.estranky.cz

www.policie.cz

www.cuzk.cz

www.abscr.cz

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek	j. – jednací
ap. (apod.) – a podobně	JZD – Jednotné zemědělské družstvo
bal. - balík	kart. – karton, krabice
bps – brigáda Pohraniční stráže	KSČ - Komunistická strana Československá
c.d. – citované dílo	KO – krajská organizace
CIC – Counter Intelligence Corps (zpravodajská služba americké armády)	KV – krajský výbor
č. – číslo	LM – Lidové milice
ČB – České Budějovice	Mjr. - major
č.p. – číslo popisné	MPPS - Mladý pomocník Pohraniční stráže
ČR – Česká republika	MLR - Maďarská lidová republika (Maďarsky: Magyar Népköztársaság)
čsl. – československé	MNO - Ministerstvo národní obrany
ČSFR – Československá federativní republika	MNV – Místní národní výbor
ČSLA – Československá lidová armáda.	MSH – Mladí strážci hranic
ČSM – Československá svaz mládeže	MSK – Místní správní komise
ČSR – Československá republika.	MV – Ministerstvo vnitra
ČSSR – Československá socialistická republika	např. - například
ČSSS – Československé socialistické statky	NDR - Německá demokratická republika („východní Německo“, v německy mluvících zemích i jinde běžně DDR, zkratka pro Deutsche Demokratische Republik)
DAF – Deutsche Arbeitsfront	NG – Národní gardy
DH – Denní hlášení	NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
DNP – Deutsche nationalpartei	NSR - Spolková republika Německo (SRN, do r. 1990 též nazývána „Spolková republika Německa, SRN“, „Německá spolková republika, NSR“, „západní Německo“)
DNSAP - Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei	o. - osoba
dův - důvěrné	okr. - okres
DZ – drátěný zátaras	odst. – odstavec
EU – Evropská unie	ONV – Okresní národní výbor
EZOH – elektrické zařízení k ochraně hranic	OPK – oddělení pasové kontroly
FMV – Federální ministerstvo vnitra	OSH – ochrana státních hranic
FS – Finanční stráž	OV – okresní výbor
GP - Grenzpolizei	OVS – oblastní vedení strany
hod. - hodin	p. - pan/paní
HK – hraniční kámen	písm. - písmeno
HM – hraniční mezník	
HP - hraniční pásmo	
HS PS OSH - Hlavní správa pohraniční stráže	
ostraha státních hranic	
inv. č. – inventární číslo	
inv. j. – inventární jednotka	

PLR - Polská lidová republika (Polsky: Polska Republika Ludowa, v roce 1952 se název změnil na Polska Rzeczpospolita Ludowa)	V – vyšetřovací spis
PO ČSM - pionýrské oddíly Českého svazu mládeže	VB – Veřejná bezpečnost
PO MSH - pionýrské oddíly Mladých strážců hranic	VKVŠ – vojenské katedra vysoké školy voj. - vojín
PPS – pomocník Pohraniční stráže	VPS - velitelství Pohraniční stráže
př. n. l. – před naším letopočtem	VR – vojenská rada
PS – Pohraniční stráž	VS – vojenská škola
PŠM – politické školení mužstva	V. Ú. – vojenský útvar
RMV – rozkaz ministra vnitra	vz. - vzor
RN HS PS OSH – rozkaz náčelníka Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic	ZDŠ - Základní devítiletá škola
r. - rok	zejm. - zejména
ROH – Revoluční odborové hnutí	zn. - značky
rps – rota Pohraniční stráže	ZO - základní organizace
RVPS – rozkaz velitele Pohraniční stráže	ZP – zakázané pásmo
s. – strana, soudruh, slečna	ZVS – základní vojenská služba
Sb - sbírky	ŽTZ – ženíjně technické zabezpečení
SdP - Sudetendeutsche Partei	
sign. - signatura	
SNB – Sbor národní bezpečnosti	
SNP – Slovenské národní povstání	
SOA – Státní oblastní archiv	
SOKA – Státní okresní archiv	
SOS - Stráž obrany státu	
SPŠ – Střední průmyslová škola	
SPZ – státní poznávací značka	
Srov. - srovnání	
SSM - Socialistický svaz mládeže	
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik	
StB – Státní tajná bezpečnost	
SZTŠ – Střední zemědělská technická škola	
taj. – tajné	
tč. – toho času	
tj. – to jest	
tzv. – tak zvaný	
TNP - Trestně nápravný prapor	
ÚV – Ústřední výbor	

Seznam příloh

1. Dislokace 15. českobudějovické bps v 1. polovině roku 1951 (ABS Brno- Kanice, fond 2348, kart. 8)
2. Dislokace 15. českobudějovické bps k roku 1953 (ABS Brno- Kanice, fond 2348, kart. 8)
3. Dislokace 15. českobudějovické bps k roku 1954 (ABS Brno- Kanice, fond 2348, kart. 8)
4. Dislokace 15. bps v letech 1959-1964 část I. a II. (ABS Brno- Kanice, fond 2348, kart. 8 Srov. Rozhovor s F. P. 19. února 2008 v Nových Hradech)
5. Dislokace 15. bps v 80. letech 20. století (M. PULEC, c.d., s.167. Srov. www.klub-pohranici.cz)
6. Přehled zadržených osob v letech 1950-1992 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
7. Sumář přehledu zadržených osob v letech 1950-1992 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
8. Migrační saldo v letech 1950-1992 na státní hranici ČSR, ČSSR, ČSFR (ABS Praha – Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
9. Sezónnost ilegálních přechodů v procentech v letech 1950 – 1990 (ABS Praha – Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
10. Národnost zadržených osob na kapitalistických státních hranicích ČSSR v roce 1977 – 1989 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
11. Národnost zadržených osob na kapitalistických hranicích ČSSR v letech 1977 – 1989 v % (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
12. Národnost zadržených osob na komunistických státních hranicích ČSSR v letech 1977 – 1989 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
13. Národnost zadržených osob na komunistických hranicích ČSSR v letech 1977 – 1989 v % (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
14. Národnost zadržených osob na státních hranicích ČSSR v letech 1972 – 1990 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
15. Národnost zadržených osob na státních hranicích ČSSR v letech 1972 – 1990 v % (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)
16. Přehled zadržených osob na státních hranicích pro jinou trestnou činnost v letech 1974 – 1987 (ABS Praha - Na Struze, inv. č. 140, Přírůstek)

17. Přehled zadržených osob na státních hranicích pro jinou trestnou činnost v letech 1974 – 1987 v % (ABS Praha - Na Struže, inv. č. 140, Přírůstek)
18. Podíl zadržených osob na státních hranicích pro jinou trestnou činnost v letech 1974 – 1987 (ABS Praha - Na Struže, inv. č. 140, Přírůstek)
19. Osoby usmrcené na česko-rakouských hranicích v oblasti 15. bps v letech 1945 – 1989 (M. PULEC, c.d., s.172 – 306.)
20. Mapy operačního prostoru rps 15. bps v roce 1953 (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
21. Mapy operačního prostoru rps 15. bps v 80. letech 20. století (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
22. Mapa Operačního prostoru celé 15. bps roce 1983 (ABA Praha – Na struže, fond HS PS OSH, inv. č. 268/10-355)
23. Plánky podkopů vybudovaných v roce 1955 u 15. bps (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 8)
24. Plánek půdorysu rps Žofín v roce 1953 (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
25. Organizační struktura 15. bps v roce 1952 (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
26. Plánek stanice SNB Cetviny v roce 1953 (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
27. Plánek školy v Cetvinách v roce 1953 (ABS Brno – Kanice, fond 2348, kart. 17)
28. Letecké snímky rps v oblasti 15. bps v 70. letech 20. století (ABS Praha - Na Struže, Letecké snímky rps, nedatováno)
29. Letecké snímky státní hranice v oblasti 15. bps (ABS Praha - Na Struže, Letecké snímky rps – přírůstky)
30. Pohotovostní pluk 1 NB v 50. letech 20. století (Soukromý archiv autora.)
31. Plánky a Fotografie k zadržení neznámého muže v osadě Bajkar u obce Chlum 2. dubna 1950 (ABS Brno - Kanice, fond MNO VPS, kart. 606)
32. Náčrt místa zadržení postižené Štefanie Šindlerové 25. října 1954 (ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 59)
33. Plánek místa zabití Henryka Savinského dne 4. prosince 1953 v úseku 6. rps Mlýnce (ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 36)
34. Fotografie místa zabití Henryka Savinského dne 4. prosince 1953 v úseku 6. rps Mlýnce (ABS Brno - Kanice, fond 2357, kart. 36)
35. Plánek místa zastřelení Josefa Vítů a Helmuta Vítů dne 26. září 1960 v úseku 3. rps Cetviny (ABS – Kanice, fond 2348, kart. 9)

36. Fotografie a podpis Františka Vítů při jeho zadržení dne 26. září 1960 (ABS – Kanice, fond V/ČB, sign. V 1037 MV)
37. Fotografie a podpis Lubomíra Koukala při jeho zadržení dne 2. dubna 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV)
38. Fotografie falšovaných osobních dokladů a zbraně agenta CIC Lubomíra Koukala (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 2238 MV)
39. Fotografie a podpis Hynka Zimmla při jeho zadržení dne 5. října 1951 v českobudějovické věznici (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 229 ČB)
40. Fotografie a podpis Jana Jinderleho při jeho zadržení dne 5. října 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 229 ČB)
41. Fotografie a podpis Josefa Čepa při jeho zadržení dne 28. prosince 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 226 ČB)
42. Fotografie a podpis Jana Soldána při jeho zadržení dne 21. října 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 117 ČB)
43. Fotografie a podpis Boženy Soldánové při jejím zadržení dne 21. října 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 117 ČB)
44. Fotografie a podpis Soni Doležalové při jejím zadržení dne 21. října 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 168 ČB)
45. Plánek místa zadržení Josefa Podhory dne 16. února 1956 v úseku 4. rps Spáleníště (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 520 ČB)
46. Fotografie a podpis Josefa Podhory při jeho zadržení dne 16. února 1956 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 520 ČB)
47. Fotografie a podpis Antonína Janečka při jeho zadržení dne 10. října 1951 (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. fond V/ČB, sign. 676 ČB)
48. Fotografie a podpisy Anssalda di Antonia Fagioliho a Maria Chinaglia při jejich zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 679 ČB)
49. Fotografie a podpis Marie Hetfleischové při jejím zadržení dne 8. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 1040 ČB)
50. Fotografie a podpis Jaroslava Prauma při jeho zadržení dne 19. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 271 ČB)
51. Fotografie, podpis a střelná zbraň Josefa Bednáře při jeho zadržení dne 19. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 271 ČB)

52. Fotografie a podpis Eduarda Cerara při jeho zadržení dne 22. května 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 335)
53. Fotografie a podpis Fridricha Kuželovského při jeho zadržení SNB dne 27. července 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 166 ČB)
54. Fotografie a podpis Arnošta Kamberského při jeho zadržení dne 27. července 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 166 ČB)
55. Fotografie a podpis Marie Gláserové při jejím zadržení dne 26. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 185 ČB)
56. Fotografie a podpis Miroslava Kiessewetra při jeho zadržení dne 25. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 230 Ostrava)
57. Fotografie a podpis Františka Bolcka při jeho zadržení dne 25. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 230 Ostrava)
58. Fotografie a podpis Jaroslava Fabíka při jeho zadržení dne 25. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 230 Ostrava)
59. Fotografie a podpis Jindřicha Koláře při jeho zadržení dne 3. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 720)
60. Fotografie a podpis Františka Dvořáka při jeho zadržení dne 19. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. 203 ČB)
61. Fotografie a podpis Františka Míška při jeho zadržení dne 26. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 428)
62. Fotografie a podpis Kazimíry Jasnovské při jejím zadržení dne 26. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 428)
63. Fotografie a podpis Karla Beránka při jeho zadržení dne 15. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 295)
64. Fotografie a podpis Fridolína Bartoše při jeho zadržení dne 14. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 332)
65. Fotografie a podpis Otty Dóky při jeho zadržení dne 14. prosince 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 332)
66. Fotografie a podpis Zdeňka Bartoníčka při jeho zadržení dne 23. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 276)
67. Fotografie a podpis Rudolfa Kóši při jeho zadržení dne 23. listopadu 1951 (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 276)
68. Osobní fotografie agenta Jana Krále a jeho rezidenta Josefa Krninského po roce 1945 (ABS Praha – Na Struze, sign. H-340)

69. Leták „Poselství Čechům a Slovákům“ zabavený Helmutovi Humerovi při jeho zadržení (ABS Praha - Na Struze, sign. 310-99-2/15-18)
70. Osobní fotografie agenta Jaroslava Kasky – krycím jménem Jarky Graye a Jana Maška (ABS Praha - Na Struze, sign. 59-56-33)
71. Fotografie a podpis Jana Trávníčka z odbojové organizace „Svatá Otýlie“ při jeho zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
72. Fotografie a podpis Leopolda Šembery z odbojové organizace „Svatá Otýlie“ při jeho zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
73. Fotografie a podpis Libuše Nežerné z odbojové organizace „Svatá Otýlie“ při jejím zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
74. Fotografie a podpis Josefa Roma z odbojové organizace „Svatá Otýlie“ při jeho zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
75. Fotografie a podpis Jaroslava Kůse z odbojové organizace „Svatá Otýlie“ při jeho zadržení (ABS Praha – Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
76. Zabavené zbraně členům odbojové organizace „Svatá Otýlie“ (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
77. Tajné schránky odbojové organizace „Svatá Otýlie“ (ABS Praha - Siwecova, fond V/ČB, sign. V 820)
78. Brigádnická činnost VZS v Nových Hradech (Soukromý archiv p. F. L.)
79. Volný čas VZS na rps v Nových Hradech (Soukromý archiv p. F. L.)
80. Vedení PO MSH vojáky ZVS PS na rps v Nových Hradech (Soukromý archiv p. F. L.)
81. Oslavy dne PS a kulturní život vojáků ZVS PS na rps v Nových Hradech (Soukromý archiv p. F. L.)
82. Beseda s členy PS na ZDŠ v Nových Hradech 80. léta 20. století (Soukromý archiv p. F. L.)
83. Vánoční svátky a návštěva promítače na rps Nové Hrady (Soukromý archiv p. F. L.)
84. EZOH v úseku rps Nové Hrady (Soukromý archiv p. F. L.)
85. Beztrestná narušení státní hranice v úseku rps Nové Hrady (Soukromý archiv p. F. L.)
86. Branná hra „Střežíme hranice socialistického tábora“ pro PS v úseku rps Nové Hrady (Soukromý archiv p. Z. V.)
87. Vojenská příprava vojáků ZVS PS v úseku rps Nové Hrady (Soukromý archiv p. Z. V.)
88. Prostor OPK Dolní Dvořiště (Soukromý archiv p. Z. V.)
89. Stavba hotelu Máj v akci „Z“ za asistence vojáků ZVS v Nových Hradech (Soukromý archiv města Nové Hrady)

90. Úprava Jánské louky a montáž sochy „Soudržnost“ v akci „Z“ za asistence vojáků ZVS (Soukromý archiv města Nové Hrady)
91. Stavba autobusového nádraží v akci „Z“ za asistence vojáků ZVS v letech 1979 - 1980 (Soukromý archiv města Nové Hrady)
92. Slavnostní otevření autobusového nádraží v Nových Hradech v roce 1980 (Soukromý archiv města Nové Hrady)
93. Slavnostní vítání občánků v roce 16. října 1981 v Nových Hradech (Soukromý archiv města Nové Hrady)
94. Mírové slavnosti v Nových Hradech konané 10. července 1981 (Soukromý archiv města Nové Hrady)
95. Pionýrský tábor Sokolí hnízdo u Nových Hradů 1980 (Soukromý archiv města Nové Hrady)